

K O L E D A R

SVOBODNE
SLOVENIJE

1949

BUENOS AIRES

ARGENTINSKI DRŽAVNI PRAZNIKI

Día de las Américas — Dan obeh Amerik	14. aprila
Día de los trabajadores — Dan delavcev	1. maja
Día de la Revolución de Mayo — Dan majske revolucije	25. maja
Día de la Bandera — Dan zastave	20. junija
Día de la Independencia — Dan neodvisnosti	9. julija
Día de la Reconquista — Dan ponovne osvojitve	12. avgusta
Día del Libertador (Muerte del Gral. San Martín) — Dan Osvojitelja (Smrt gen. San Martina)	17. avgusta
Día de Acción de Gracias (Santa Rosa de Lima) — Zahvalni dan (Sv. Roza iz Lime, patrona Argentine)	30. avgusta
Día de la Raza — Dan rase	12. oktobra
Día del Pueblo — Dan ljudstva	17. oktobra
San Martín de Tours — Martinovo	11. novembra

CERKVENO ZAPOVEDANI PRAZNIKI

Obrezovanje Gospodovo ali Novo leto	1. januarja
Razglašenje Gospodovo ali Sv. Trije Kralji	6. januarja
Sv. Jožef	19. marca
Vnebohod	26. maja
Sv. Rešnje Telo	16. junija
Sv. Petar in Pavel	29. junija
Vnebovzetje Marijino	15. avgusta
Vsi svetniki	1. novembra
Brezmadežno Spočetje Marijino	8. decembra

Zapovedane praznike smo dolžni posvečevati tako kakor nedelje: da gremo k sv. maši in opustimo hlapčevska dela.

Opraviči od te zapovedi bolezen, nujno delo ali kak drug važen vzrok.

POSTNA ZAPOVED V JUŽNI AMERIKI

Postna postava loči:

1. Zdržek od mesnih jedi in mesne juhe, veže vsakega vernika od izpolnjenega sedmega leta dalje. Smejo se jesti vse druge jedi, tudi jajca in zabeliti se sme z vsake živalsko maščobo. Opravičuje od zdržka bolezen in uboštvo.

2. Pritrganje v jedi, to je, da smemo do siteda se najesti samo enkrat na dan in da več kot trikrat ne jemo, veže vsakega vernika od izpolnjenega enaindvajsetega leta do začetega šestdesetega leta.

Zjutraj se sme piti čaj, kava, čokolada, mleko in jesti tudi sir, ni pa dovoljeno jesti mesa in jaje. Zvečer pa je dovoljeno te dni jesti vse razen mesa in mesne juhe. Kadar koli čez dan je dovoljeno piti čaj in kavo, četudi je nekoliko primešano sladkorja. Ne more pa se piti te dni čez dan mleko, ker se smatra kot hranivo. Možno je prenesti glavni obed od opoldne na zvečer. Opravičuje od pritrganja bolezen, težko delo in uboštvo.

3. Strogi post, ki združuje zdržek in pritrganje.

Zapovedan je:

1. Zdržek od mesnih jedi, brez pritrganja na dneve pred naslednjimi prazniki: Božičem, Binkoštni, Sv. Petrom in Pavlom, Vnebovzajem Marijinim.

2. Pritrganje brez zdržka vse petke v adventu, vse srede štiridesetdnevnega posta in na veliki četrtek.

3. Strogi post je zapovedan na pepelnično sredo in vse petke štiridesetdnevnega posta.

Vsak post preneha vse nedelje vsega leta in zapovedane praznike. Ne neha pa na praznike, ki padejo v štiridesetdnevni post.

Kot je razvidno, so postni dnevi nekoliko drugačni kot v Evropi.

Čas za velikonočno sv. obhajilo

V Južni Ameriki je za prejem velikonočnega svetega obhajila določen čas od prve predpostne nedelje do praznika sv. Petra in Pavla 29. junija. Kdor v tem času ne prejme sv. zakramentov, jih je dolžan prejeti čim prej.

Znamenja za post v koledarju: † zdržek 0 pritrganje †0 strogi post

KOLEDAR

SVOBODNE SLOVENIJE

— Uredili —
MILOŠ STARE
RUDA JURČEC
JER. KALIN
JOŠKO KROŠELJ

Izdala in založila

"SVOBODNA SLOVENIJA", BUENOS AIRES, VICTOR MARTINEZ 50

4 D II 131974a

SLOVENSKA IZSELJENSKA KOLEDNICA ZA LETO 1949

V IMENU OČETA

stopili na tla smo Novega sveta,
bosi begunci — bedniki:
prejadrali morja smo, Atlantik,
pali z glavo navzdol čez ravnik,
vjeli se v Tvojo odprto dlan,
o Zemlja Srebrna, tuja — zdaj sveta!
še lovi naše barke v burjah novega leta!
Zapojmo slovenski koledniki:
BOG-OČE, pripelji jih čez Ocean!

V IMENU SINA

nosimo zvezdo — ni rdeča ne peteroklina! —
vsa bela, kot čredniki
so zri jo v Betlehemu nad hlevom:
zdaj z repom zlatim kot z angeljskim spevom
nas vodi čez morja v sen nazaj
nad rojstva naša — o Domovina!
Oče! — Mati! — Moja družina!...
Zapojmo slovenski koledniki:
BOG-SIN, porodi se v mrzaj njih staj!

V IMENU DUHA

piš jader pregnal nam je leta suha,
zdaj smo ogledniki
v deželi Kanaan: so krave egipčansko debele,
v žito se vgrezamo kot v glen... Smo čebele:
iz žuljev krvavih se nam med pocedi,
v satjih nam raste sladkost napuha,
zlat prah se nabira krog nog — in krog duha...
Zapojmo slovenski koledniki:
BOG-DUH, razvej z naših src plevi!

V IMENU SVETE TROJICE

bodoče dni vézali smo v te platnice,
vsevedni nevedniki:
naš čas nazaj gleda... naš čas naprej stopa —
pred njim Amerika... za njim Evropa...
na žici vmes niha nas čakanj drget,
smo ptice, ki povesele so perutnice.
Je dan v koledarju, ki dvigne lastovice?
BOG-SVETA TROJICA, Ti uravnavaš naš let!

Buenos Aires.

JEREMIJA KALIN

7 669/1970

*PRESIDENTE DE LA
REPUBLICA ARGENTINA*

*PREDSEDNIK
REPUBLIKE ARGENTINE*

General Juan Domingo Perón

GRACIAS A LA GENEROSIDAD PERSONAL DE SU EXCELENCIA LOS DESARRAIGADOS ESLOVENOS HALLAMOS EN EL PAIS HOGAR Y LA POSIBILIDAD DE RECONSTRUIR NUESTRAS VIDAS.

PO NJEGOVI OSEBNI NAKLONJENOSTI SMO SLOVENSKI BREZDOMCI DOBILI TU V ARGENTINI OGNJIŠČE IN DELO.

SVOBODNA SLOVENIJA izdaja s tem KOLEDARJEM ZA LETO 1949 prvo knjigo slovenskih novonaseljencev v Argentini. Kako naj bi Slovenec ne pogrešil v novem svetu koledarja, ki naj mu šteje dneve naprej in obuja spomine nazaj, tudi na tista strašna leta, ki so nas s svojimi posledicami pognala za Ocean. Da, kakor si je Svobodna Slovenija ona leta strahot, izhajajoč v podzemlju, priprizadevala, da loči resnico od laži, dobroto od hinavščine in privide od stvarnosti, tako naj nam tudi tukaj ravna pota, kajti še vedno smo v zmedi časa, pa čeprav smo v tej lepi, neizmerni in bogati državi dobili po naklonjenosti onih, ki ji vladajo — mir, svobodo in delo. Zato čutimo do Argentine veliko hvaležnost, obljubljač obenem vse spoštovanje zakonom, ki varujejo red in nas ščitijo. Ne le, da ne smemo ničesar storiti proti njej, temveč bomo vse podprli, kar vodi v njeno rast in

moč. Vživljajoč se v duha Argentine, v nje opis, zgodovino, zakone in pravice in novi socialni red, pa tudi ne pozablajmo na to, da smo Slovenci, ki imamo v srcu tudi svojo Domovino, sedaj tako daleč in tako nesrečno: nesvobodno. Iz tega srca kličemo v svobodo Slovenije! In to Slovenci, raztreseni po vsem svetu, ki smo jih skušali zbrati ob tem ognjišču, ki naj jim v skupnosti ogreje misli in čustva. Ta knjiga naj bo tudi cvetnik teh čustev slovenskega tavajočega človeka, kakor so jih izrazili naši pisatelji in pesniki, ustvarjalci resnice v Lepoti.

Odpira se nam novo leto, kakor se odpira nekaterim pot za nami, drugim še dalje od nas — toda vse naj pospremi kamor koli ta knjižica naše usode, s katero kliče srčno nanje

“Svobodna Slovenija”.

Buenos Aires.

LA ESLOVENIA LIBRE publica con este ALMANAQUE el primer libro de los inmigrantes eslovenos recientemente llegados a la Argentina. Por cierto que el esloveno en el nuevo mundo no podría quedarse sin su almanaque tradicional, guía para los días venideros, y vocero del pasado, recordándole aquellos años de horror que terminaron con lanzarnos a través del Océano.

De la misma manera como La Eslovenia Libre en aquellos años de su existencia subterránea cumplía con su misión dedicada a marcar la línea divisoria entre la verdad y la mentira, entre lo sincero y lo hipócrita, entre el realismo y la ilusión, así le corresponde también aquí la tarea de indicar los rumbos, ya que no se acabó todavía con las contingencias de confusiones, aunque hallamos en este bendito y hermoso País, lleno de riquezas, gracias a la generosidad de sus gobernantes: paz, libertad, trabajo y pan.

«Nos sentimos grandemente obligados hacia la Argentina lo cual comprobamos con el respecto de las leyes argentinas que cimentan el orden y con leal cumplimiento de ellas que a su vez nos brindan protección. Lejos de tropezar contra ellas reuniremos nuestros esfuerzos para darles más eficacia y vigor.

A la vez que adelantamos integramente en

el espíritu de la argentinidad, adquiriendo cada vez mejor conocimiento de sus tierras, historia, tradiciones, aspiraciones y nuevas conquistas sociales, no nos olvidamos de que somos eslovenos y conservamos el cariño fiel hacia aquella nuestra Eslovenia lejana, desgraciada, esclavizada.

Así inspirados mantenemos viva nuestra aspiración por una Eslovenia Libre. En derredor de estos ideales quisiéramos ver reunidos a todos los eslovenos desparramados por el ancho mundo, para que revivan junto a este fuego sus sanos sentimientos y aspiraciones patrióticas.

Que sea este Almanaque también flores de los sentimientos e inquietudes del alma eslovena, desarraigados con los demás, materializados en los párrafos y versos de nuestros escritores y poetas, voceros de la Verdad y Belleza.

Abierto está delante de nosotros el año venidero, igual como el camino a aquellos que han de llegar siguiéndonos y a aquellos de nosotros que tienen marcado su rumbo hacia más lejos: que sea este Almanaque para todos un grato acompañante y a todos desea mucha suerte

“Eslovenia Libre”.

Buenos Aires.

1	S	Novo Leto
2	N	V osm. Novega Leta — Ime Jezusovo — Detetu dajo ime Jezus
3	P	Genovefa
4	T	Angela
5	S	Telesfor
6	Č	Sv. Trije Kralji — Razglašenje Gospodovo
7	P	Valentin
8	S	Severin
9	N	1. Po razgl. — Sv. Družina — 12 letni Jezus v templju. Lk. 2, 42-52
10	P	Viljem
11	T	Higin, Pavlin
12	S	Arkadij
13	Č	Veronika
14	P	Feliks
15	S	Pavel pušč.
16	N	2. Po razgl. — Ženitnina v Kani Galilejski. Jan 2, 1-11
17	P	Anton pušč.
18	T	Stol sv. Petra v Rimu
19	S	Marij in tov.
20	Č	Fabijan in Sebastijan
21	P	Neža
22	S	Vincencij
23	N	3. Po razgl. — Jezus ozdravi gobavca. Mt 8, 1-13
24	P	Timotej
25	T	Spreobrnjenje sv. Pavla
26	S	Polikarp
27	Č	Janez Zlatoust
28	P	Peter Nolask
29	S	Franc Sal.
30	N	4. Po razgl. — Jezus pomiri vihar na morju. Mt 8, 23-27
31	P	Janez Bosco

1. jan. 1943: od komunistov umorjen pesnik Lojze Grozde.

7.—10. jan. 1942: od Nemcev požgana vas Dražgoše (80 hiš) — 40 ustreljenih.

21. jan. 1945: ustanovljena Slovenska narodna vojska iz domobrancev, legionarjev in četnikov.

1	T	Ignac Ant.
2	S	Svečnica
3	Č	Blaž
4	P	Andrej Korsini
5	S	Agata

6	N	5. Po razgl. — Prilika o dobrem semenu in ljulki. Mt 13, 24-30
7	P	Romuald
8	T	Janez Mat.
9	S	Ciril Aleks.
10	Č	Sholastika
11	P	Lurška M. B.
12	S	Evlalija

13	N	1. Predpostna — Delavci v vinogradu. Mt 20, 1-16
14	P	Valentin
15	T	Faustin
16	S	Julijana
17	Č	Frančišek Ksaver
18	P	Simeon
19	S	Konrad

20	N	2. Predpostna — O sejalcu. Lk 9, 4-15
21	P	Irena
22	T	Stol sv. Petra v Ant.
23	S	Peter Damjan
24	Č	Matija
25	P	Feliks
26	S	Matilda

27	N	3. Predp. — Gabrijel Z.M.B. — Jezus ozdravi slepca. Lk 18, 31-43
28	P	Roman

5. febr. 1944: partizanski pokolj v Cerknem na Goriškem — padlo 15 žrtev, med njimi kaplana pesnik Lado Piščanec in Ludvik Sluga.

8. febr. 1942: padel v Ljubljani od komunistične krogle industrijalec Avgust Pra-protnik.

1	T	Pust
2	S †0	Pepelnica
3	Č	Kunigunda
4	P †0	Kazimir
5	S	Janez od Križa

6	N	Postna — Pepelnica — Jezus trikrat skušan. Mt 4, 1-11
7	P	Tomaž Akvinski
8	T	Janez od Boga
9	S 0	Kv. — Frančiška Rimska
10	Č	40 mučencev
11	P †0	Kv. — Sofronij
12	S	Kv. — Gregor Vel.

13	N	2. Postna — Kvaterna — Jezus se na gori spremeni. Mt 17, 1-9
14	P	Matilda
15	T	Klemen Dvorak
16	S 0	Hilarij
17	Č	Patrik
18	P †0	Ciril Jeruzalemski
19	S	Sv. Jožef

20	N	3. Postna — Brezimna — Jezus izžene hudega duha. Lk 11, 14-28
21	P	Benedikt
22	T	Katarina Gen.
23	S 0	Jožef Oriol — Sredpostna
24	Č	Gabrijel
25	P †0	Marijino Ozn.
26	S	Emanuel

27	N	4. Postna — Sredpostna — Jezus nasiti 5000 mož. Jan 6, 1-15
28	P	Janez Kapistran
29	T	Ciril
30	S 0	Janez Klimak
31	Č	Modest Krški

9. marca 1945: bombardirana Ljubljana.

19. marca 1942: jug. častniki odpeljani v internacijo.

16. marca 1942: od komunistov ustreljen v Ljubljani akademik Franček Župec.

18. marca 1942: od komunistov ustreljen v Ljubljani akademik Jaroslav Kikelj.

22. marca 1942: škof Rožmar v posebni poslanici obsodi zločine.

- 1 | P †0 Venancij
2 | S Franc Pavelski

- 3 | **N 5. Postna — Tiha** — Judje hočejo Jezusa kamenjati. Jan 8, 46-59
4 | P Izidor
5 | T Vincencij
6 | S 0 Sikst
7 | Č Herman
8 | P † Marija 7 žalosti
9 | S Marija Kleofova

- 10 | **N 6. Postna — Cvetna** — Jezus jezdi v Jeruzalem. Mt 21, 1-9
11 | P Leon Veliki
12 | T Lazar
13 | S 0 Velika sredo
14 | Č 0 Veliki četrtek
15 | P †0 Veliki petek
16 | S Velika sobota

- 17 | **N Velika Noč** — Jezus vstane od mrtvih. Mk 16, 1-7
18 | P Vel. ponedeljek
19 | T Leon IX.
20 | S Neža M.
21 | Č Anzelm
22 | P Soter
23 | S Vojteh

- 24 | **N Bela Nedelja** — Jurij — Jezus se prikaže. Jan 20, 19-31
25 | P Marko
26 | T Klet in Marcelijan
27 | S Peter Kanizij
28 | Č Pavel od Križa
29 | P Robert
30 | S Katarina Sienska

6. aprila 1941: predsednik SLS minister dr. Franc Kulovec — prva slovenska žrtev nemškega napada na Jugoslavijo.

V Ljubljani prevzel zaradi pretrganih zvez s centrom države oblast **Narodni Svet**, sestavljen že prej iz predstavnikov vseh demokratičnih strank.

4. aprila 1944: Gestapo iskala vodilne osebe slovenskega ilegalnega protiokupatorskega in protikomunističnega vodstva in jih nekaj aretirala.

aprila 1942: začetek pobijanja družin na deželi (Kolenc v Mirni, Jakopin v Ponovi vasi).

aprila 1942: Nemci nasilno selili več tisoč Slovencev s Koroškega.

aprila 1942: ustanovljena Slovenska zaveza, predstavnica slovenskih demokratičnih strank v ilegali.

29. aprila 1941: osnovana v Ljubljani prva ilegalna protiokupatorska vojaška organizacija "Slovenskega Legija", ki je v svojih vrstah združila veliko večino slovenskih protikomunističnih borcev.

1	N	2. Povel. — Filip in Jakob — Jezus dobri pastir. Jan 10, 11-16
2	P	Atanazij
3	T	Najd. Sv. Križa
4	S	Florijan
5	Č	Pij
6	P	Janez Ev. pri Lat. vratih
7	S	Stanislav
8	N	3. Povel. — Jezus napoveduje svoj odhod. Jan 16, 16-22
9	P	Gregor Nac.
10	T	Antonin
11	S	Mamert
12	Č	Pankracij
13	P	Servacij
14	S	Bonifacij
15	N	4. Povel. — Zofija — Jezus obeta Sv. Duha. Jan 16, 5-14
16	P	Janez Nepomuk
17	T	Pashal Bajl.
18	S	Erik
19	Č	Prudent
20	P	Bernardin Sienski
21	S	Andrej Bobola
22	N	5. Povel. — Milan — Jezus uči o moči molitve. Jan 16, 23-30
23	P	Janez Rossi
24	T	M. D. Pomoč kristjanov
25	S	Urban
26	Č	Vnebohod
27	P	Beda
28	S	Avguštin
29	N	6. Povel. — Marija Magd. Pazzi — O pričevanju Sv. Duha.
30	P	Ivana Orleanska Jan 15, 26-16, 4
31	T	Angela — Marija Srednica vseh milosti

3. maja 1945: zboroval ilegalno slovenski revolucionarni parlament v Ljubljani na Taboru in ustanovil državo Slovenijo kot državo-članico Jugoslavije.
5. maja 1945: začetek umika protikomunističnih Slovencev čez Ljubelj k zahodnim zaveznikom.
9. maja 1945: Ljubljano zasedle komunistične internacionalne brigade.
17. maja 1942: odšel I. četniski odred znan kot "Štajerski bataljon" pod vodstvom Vasiljeviča Iztoka na teren.
26. maja 1942: v Ljubljani ubit od komunistov univ. prof. dr. Lambert Ehrlich. Istega dne ubit v Ljubljani Ivo Peršuh, vodilni član Slovenske Legije.
26. maja 1945: začetek vračanja vojakov Slovenske narodne vojske iz Vetrinj na Koroškem v Titovo Jugoslavijo — v smrt.
30. maja 1943: spokorna procesija na Rakovnik, ki jo je vodil škof dr. Gregorij Rožman, nesoč pred vsemi spokorniški križ.

1	S	Fortunat	
2	Č	Erazem	
3	P	Pavla	
4	S	Francišek K.	
5	N	Binkošti — Jezus govori o Sv. Duhu. Jan 14, 23-30	
6	P	Bink. ponedeljek	
7	T	Robert	
8	S	Kv. — Medard	
9	Č	Primož	
10	P	Kv. — Marjeta	
11	S	Kv. — Barbara	
12	N	1. Pobink. — Presv. Trojica — Kvaterna — Jezusu je dana vsa	
13	P	Anton Pad.	oblast. Mt 28, 18-20
14	T	Bazilij Vel.	
15	S	Vid	
16	Č	Telovo	
17	P	Adolf	
18	S	Marko in Marcelijan	
19	N	2. Pobink. — Prilika o veliki večerji. Lk 14, 16-24	
20	P	Silverij	
21	T	Alozij	
22	S	Ahacij	
23	Č	Agripina	
24	P	Rojstvo Janeza K. — Presveto Srce Jezusovo	
25	S	Viljem	
26	N	3. Pobink. — Filip Neri — Prilika o izgubljeni ovci. Lk 15, 1-10	
27	P	Ema Krška	
28	T	Irenej	
29	S	Peter in Pavel	
30	Č	Spomin sv. Pavla	

15. junija 1942: umorjen župnik Janko Komljanec.

17. junija 1942: umorjen župnik Nahtigal in kaplana Brulc ter Cvar.

28. junija 1942: pričetek italijanskega pregleda Ljubljancev v vojašnicah.

Več tisoč odpeljanih v internacijo na Rab, v Gonars...

Istega dne umorjen od komunistov na Ježici časnikar in organizator Fr. Strak.

1	P	Dragocena Kri N. G. J. Kr.
2	S	Obisk. Marijino
3	N	4. Pobink. — Leon II. — Čudežni ribji lov. Lk 5, 1-11
4	P	Urh
5	T	Ciril in Metod
6	S	Izaija
7	Č	Vilibald
8	P	Elizabeta
9	S	Kraljica miru
10	N	5. Pobink. — Amalija — O grehu v misli in besedi. Mt 5, 20-24
11	P	Pij I.
12	T	Mohor in Fortunat
13	S	Anaklet
14	Č	Bonaventura
15	P	Vladimir
16	S	D. M. Karmelska
17	N	6. Pobink. — Aleš — Jezus nasiti 4000 mož. Mk 8, 1-9
18	P	Kamil
19	T	Vincencij Pav.
20	S	Marjeta
21	Č	Danijel
22	P	Marija Magdalena
23	S	Apolinarij
24	N	7. Pobink. — Kristina — Lažnjivi preroki. Mt 7, 15-21
25	P	Jakob
26	T	Ana
27	S	Pantaleon
28	Č	Viktor
29	P	Marta
30	S	Abdon in Senen
31	N	8. Pobink. — Ignacij Loj. — Krivični hišnik. Lk 16, 1-9

1. julija 1942: ustanovljena prva Vaška straža pri Sv. Joštu nad Vrhniko.
5. julija 1941: Nemci začeli s preseljevanjem slovenskih duhovnikov in izobražencev z Gorenjske v Srbijo.
15. julija 1942: mučen od komunistov župan Brule.
15. julija do 15. nov. 1942: velika italijanska ofenziva: pustošenje Notranjske in Dolenjske ubijanje nekomunističnega naroda in odpeljavanje v internacijo.
27. julija 1942: druga Vaška straža v Begunjah. Odslej so se množile po vsej deželi.
- julija 1944: pobiti od komunistov Brecljevi v Zapužah pri Ajdovščini, največji komunistični umor v Vipavski dolini.

1	P	Vezi sv. Petra
2	T	Porciunkula — Sv. Alfonz Ligv.
3	S	Najdenje sv. Stefana
4	Č	Dominik
5	P	Marija Snežna
6	S	Gospodovo Spremenjenje
7	N	9. Pobink. — Kajetan — Jezus joka nad Jeruzalemom. Lk 19, 41-47
8	P	Avguštín K.
9	T	Janez Vianney
10	S	Lavrencij
11	Č	Tiburcij
12	P	Klara
13	S	M. D. Pribežališče greš. — Janez Berhman
14	N	10. Pobink. — Evzebij — Farizej in cestinar. Lk 18, 9-14
15	P	Vel. Šmaren — Vnebovzetje Bl. D. M.
16	T	Rok
17	S	Hiacint
18	Č	Helena
19	P	Ludvik
20	S	Bernard
21	N	11. Pobink. — Ivana S. — Jezus ozdravi gluhonemega. Mk 7, 31-37
22	P	Srce Marijino
23	T	Filip
24	S	Jernej
25	Č	Ludvik
26	P	Zeferin
27	S	Jožef Kas.
28	N	12. Pobink. — Avgustin — Usmiljeni Samarijan. Lk 10, 23-37
29	P	Obgl. Janez Krst.
30	T	Roza Lim.
31	S	Rajmund

avgusta 1941: Nemci začeli polniti Begunje na Gorenjskem s talci.

16. avgusta 1941: Nemci zažgali prvo slovensko vas — Rašico pri Ljubljani.

25. avgusta: ustreljen v Rokodelskem domu v Ljubljani Fortunat Majdič, vođilni član Slovenske Legije.

26. avgusta: ubita Kozinčeva družina.

1	Č	Egidij	
2	P	Štefan	
3	S	Evfemija	
4	N	13. Pobink. — Angelska — Jezus ozdravi deset gobavih.	
5	P	Lavrencij, Just	Lk 17, 11-19
6	T	Caharija	
7	S	Marko	
8	Č	Mali Šmaren — Rojstvo M. D.	
9	P	Peter Klaver	
10	S	Nikolaj Tol.	
11	N	14. Pobink. — O božji previdnosti. Mt 6, 24-33	
12	P	Ime Marijino	
13	T	Notburga	
14	S	Poviš. Sv. Križa	
15	Č	7 Žalosti M. B.	
16	P	Kornelij	
17	S	Rane Franč. Asis.	
18	N	15. Pobink. — Jožef K. — Jezus obudi mladeniča. Lk 7, 11-16	
19	P	Januarij	
20	T	Agapit	
21	S	Kv. — Matej ap.	
22	Č	Tomaž	
23	P	Kv. — Tekla	
24	S	Kv. — Marija Reš. jetn.	
25	N	16. Pobink. — Kamila — Kvaterna — Jezus odzdravi vodeničnega.	
26	P	Ciprijan	Lk 14, 1-11
27	T	Kozma in Damijan	
28	S	Vaclav	
29	Č	Mihael	
30	P	Hieronim	

8. septembra 1943: propad it. armade. Na naših tleh se je priključila Titu.

10. septembra 1943: padle Grčarice pod it. topovi po štirih dneh junaške obrambe četnikov pod vodstvom majorja Boruta — Koprivice Danila.

19. septembra 1943: padel Turjak pravtako pod it. topništvom. V naslednjih dneh padli turjaški borci: dr. Kožuh, prof. Petelin, in dr. Ostali prepeljani v kočevske ječe.

22. septembra 1943: ustanovljeno Slovensko domobranstvo.

1	S	Remigij	
2	N	17. Pobink.	— Roženvenska — Angeli Varuhi — O največji zapovedi. Mt 22, 34-36
3	P	Terezija D. J.	
4	T	Frančišek Asiški	
5	S	Placid	
6	Č	Bruno	
7	P	Sv. Rožni venec Bl. D. M.	
8	S	Brigita	
9	N	18. Pobink.	— Žegnanska — Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mt 9, 1-8
10	P	Frančišek Borgia	
11	T	Materinstvo Bl. D. M.	
12	S	Maksimiljan	
13	Č	Edvard	
14	P	Kalist	
15	S	Terezija	
16	N	19. Pobink.	— Misijonska — Gal — Kraljeva ženitnina. Mt 22, 1-14
17	P	Marjeta Marija Alacoque	
18	T	Luka	
19	S	Peter Alkan.	
20	Č	Janez Kanc.	
21	P	Uršula	
22	S	Kordula	
23	N	20. Pobink.	— Klotilda — Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika. Jan 4, 4 6-53
24	P	Rafael	
25	T	Krizant in Darija	
26	S	Evarist	
27	Č	Frumencij	
28	P	Simon in Juda	
29	S	Narcis	
30	N	21. Pobink.	— Kristus Kralj — O božjem kraljevstvu. Jan 18, 23-37
31	P	Volbenk	

Ves oktober 1943: padali protikomunistični veljaki po Beli Krajini in Dolenjski, predvsem črhovščina (kanonik Kek, župnik Pokorn, kaplan Salmič ter Šonc, Pavlič, vodilni član Slovenske Legije).

9. oktobra 1943: začel se "kočevski proces", kjer je bilo obsojenih 21 protikomunističnih borcev na smrt (Malovrh, Šinkar, Strniša, Višner itd.). Ustreljeni v Mozlju.

ves oktober 1943: vodili ujetnike iz kočevske ječe v množične grobove v Jelen-dol, Mozelj, Grčarice itd. (župnik Turk, p. Placid Grebene itd.).

29. oktobra 1944: osnovan Narodni Odbor za Slovenijo iz predstavnikov vseh slovenskih demokratskih strank in ob tej priliki sestavljena spomenica slovenskih političnih zahtev.

1	T	Vsi Sveti	
2	S	Verne duše	
3	Č	Viktorin	
4	P	Karel Bor.	
5	S	Caharija in Elizabeta	
6	N	22. Pobink. — Zahvalna	— Lenart — O davku cesarju. Mt 22, 15-21
7	P	Engelbert	
8	T	Bogomir	
9	S	Božidar	
10	Č	Andrej	
11	P	Martin	
12	S	Martin	
13	N	23. Pobink. — Stanislav Kostka	— Jezus obudi Jairovo hčer.
14	P	Jozafat	Mt 19, 18-26
15	T	Leopold	
16	S	Otmár	
17	Č	Gregor Čud.	
18	P	Odon	
19	S	Elizabeta kr.	
20	N	24. Pobink. — Feliks	— O razdejanju Jeruzalema in vesoljni sodbi.
21	P	Darovanje D. M.	Mt 24, 15-25
22	T	Cecilija	
23	S	Klemen	
24	Č	Janez od Križa	
25	P	Katarina	
26	S	Silvester	
27	N	1. Adventa — Izselska	— Virgilij — O poslednji sodbi.
28	P	Gregor III.	Lk 21, 25-33
29	T	Saturnin	
30	S	Andrej ap.	

novembra 1941: prva množična obsodba it. vrhovnega fašističnega sodišča v Ljubljani — 16 Barjanov na smrt obsojenih.

23/24. novembra 1943: partizanski napad na Vaško stražo v Grahovem, kjer je padla posadka poveljnika F. Kremžarja, med njimi pesnik France Balantič.

27/28. novembra 1942: mučenje prvega protikomunističnega ilegalnega borca proti okupatorju poveljnika "Štajerskega bataljona" Vasiljeviča — Iztoka in njegovega kurata p. Norberta Klemena na Suhorju v Beli Krajini.

novembra 1941: začel izhajati protiokupatorski in protikomunistični podtalni list "Svobodna Slovenija".

1	Č	Edmund	
2	P 0	Bibijana	
3	S	Franc Ks.	
4	N	2. Adventna	— Barbara — Janez pošlje učenca do Jezusa.
5	P	Saba	Mt 11, 2-10
6	T	Nikolaj	
7	S	Ambrozij	
8	Č	Brezn. spoč. Marijino	
9	P 0	Peter F.	
10	S	Lavretanska M. B.	
11	N	3. Adventna	— Damaz — Janez pričuje o Kristusu. Jan 1, 19-23
12	P	Aleksander	
13	T	Lucija	
14	S	Kv. — Spiridion	
15	Č	Kristina	
16	P 0	Kv. — Evzebij	
17	S	Kv. — Lazar	
18	N	4. Adventna — Prič. Mar. Por.	— Janez predhodnik Kristusov.
19	P	Urban	Lk 3, 1-6
20	T	Evgenij in Makarij	
21	S	Tomaž ap.	
22	Č	Demetrij	
23	P 0	Viktorija	
24	S †	Adam in Eva	
25	N	Rojstvo Gospodovo — Božič	— Jezus se rodi. Lk 2, 1-14
26	P	Štefan	
27	T	Janez Ev.	
28	S	Nedolžni otroci	
29	Č	Tomaž Kant.	
30	P	Evgenij	
31	S	Silvester	

4. decembra 1941: kot prvi od komunistov umorjen protikomunistični borec v Ljubljani ing. Fanouš Emer.
6. decembra 1943: napad na Velike Lašče — padel poveljnik Danilo Capuder.
14. decembra 1943: napad na Kočevje, prva velika zmaga domobrancev. Pogreb padlih borecev na Orlov vrh v Ljubljani.
15. decembra 1941: tržaški proces — fašistično vrhovno sodišče obsodilo 5 Slovencev na smrt.
- decembra 1942: na tajnih sestankih Izvršnega odbora, senatorjev in poslancev SLS ter zastopnikov organizacij izvoljen za predsednika SLS dr. Miha Krek.
19. decembra 1941: padel v Ljubljani protikomunistični socialist Vrankar
23. decembra 1943: za Božič izšla "protikomunistična izjava slovenskega naroda", ki so jo podpisali vsi vidnejši predstavniki javnega življenja.
27. decembra 1944: umrl v Rimu voditelj goriških Slovencev dr. Janko Kralj.
31. decembra 1942: umrlo v internaciji na Rabu na en sam dan 14 Slovencev.

Senklavški zvon

Dom, dom, dom...
poje šenkavški zvon,
kot da v pesmi dom je skrit,
kot da v bron je dom ulit,
kot da izginja tuji svet
in domov se vračam spet...

Dom, dom, dom...
Znova so mi tujine neznane,
v dalji obrise gledam Ljubljane,
pesem zvonov šenkavških spet čujem.
Ah, saj le v sanjah sem blodil po tujem!
Dom, dom, dom...

Duša na tujem zasanja o domu.
Topla ljubezen, sreča domača.
hiše očetove spet se povrača,
sanja mladosti se je povrnila,
duša iz radosti čaše je pila.

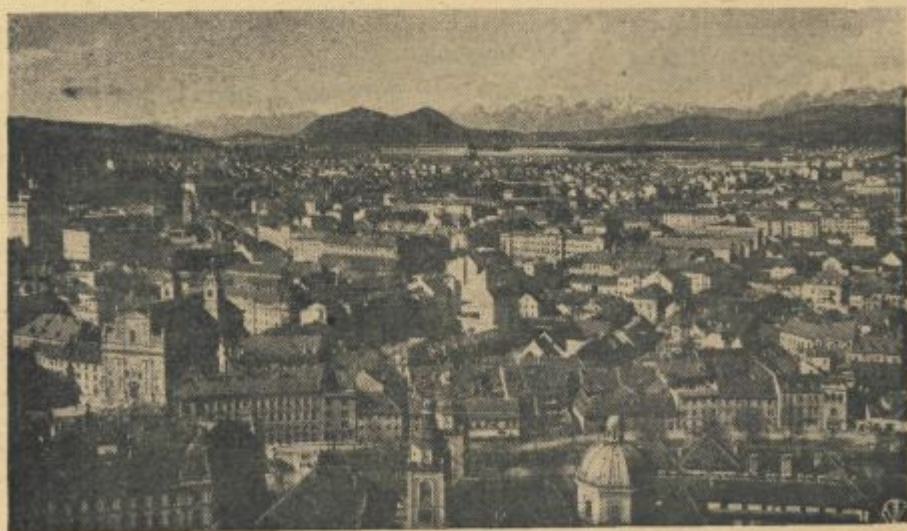
Dom, dom, dom... poje šenkavški zvon.
Pesem je čista, je pesem o domu,
rad bi gosnel jo in pel jo po zvonu:
"Dom, dom, dom!..."

Dom, dom, dom... poje šenkavški zvon.
Pesem še poje o domovini.
Meni popotniku v mrzli tujini
pesem njegova ni izzvenela,
duša bi vedno z zvonom še pela:
"Dom, dom, dom..."

Dom, dom, dom... poje šenkavški zvon,
kot da v pesmi dom je skrit,
kot da v bronu je dom ulit,
kot da izginja tuji svet
in domov se vračam spet...

Gradec

ERIK KOVAČIČ

Naša Bela Ljubljana.

DR. MIHA KREK

Predstavnik Slovencev v inozemstvu od začetka vojske, ki je edini od slovenskih ministrov razumel naš boj v domovini, ostal z nami v begunstvu, da brezdomcem preskrbi novi življenjski razvoj in narodu v domovini pripori zopet svobodo.

Slovenecem v Domovini in v izseljenstvu

Naj tale skromen koledarček bo zopet znamenje naše vztrajnosti in odpornosti.

Kadar ga vzameš v roke, sestra ali brat, vselej se spomni, da je sestavljen, izdan in med nas poslan zato, da imamo vsak dan, vsak čas, pri vsaki priliki kaj slovenskega v rokah.

Tako naš koledarček spominjaj na skupnost, ki naj nas veže vse Slovence.

Vselej, kadar ga odpremo, se spomnimo, da smo ga izdali v začetnih, beraških, pionirskih razmerah prvega leta našega življenja v novem svetu.

Naj nam kaže tudi to, da brez svoje slovenske tiskane knjige Slovenec ne more biti in ne sme biti nikjer.

Kakor je nastal naš prvi časopis in prvi koledarček, mora nastati slovenska knjiga v izseljenstvu. Kamen do kamena — zrno do zrna.

V domovini je zatrta rast svobodne slovenske krščanske kulture, v svetu razkropljeni begunci bomo mogli le z izrednimi napori in žrtvami kaj ohraniti. Te žrtve tirja od nas nesrečna domovina. Pripravimo se nanje.

Upamo, da bomo v letu 1949 dokončali težko, mukepolno, pa neizogibno in nujno preseljevanje slovenskih izgnancev v svoboden svet. Bog daj, da bi to leto pomenilo srečen začetek tolikih tisočev slovenskih eksistenc.

V letu 1949 bodo sile teme še divjale v naši domovini in skušale potolči do pogina vse klice sreče in svobode. Opravile ne bodo kar nameravajo. Bratje in sestre doma šo izvežbanj in spretni, ne bojmo se zanje.

Misli na dom, delaj za dom, žrtvuj za dom in rod vsak dan tega koledarja vsak izmed nas! Bog daj srečo Slovenecem v Sloveniji v letu 1949.

Miha Krek

DR. GREGORIJ ROŽMAN

Ljubljanski škof, najtežje preizkušeni begunec med begunci, nevstrašeni glasnik božjega reda in posrednik naše stvari pred Bogom.

“Preživite v strahu čas svojega bivanja v tujini”

Te besede svetega Petra iz njegovega prvega pisma so mi prišle na misel, ko sem prebral vabilo, naj za koledar napisen nekaj misli.

Razseljeni smo po vsej zemlji. Skoraj ni države, v kateri ne bi živel Slovenec, ki se ne more varno vrniti v svojo domovino. Kjer vas je več skupaj, vam je lažje ohraniti lepe in posvečene navade, ki so se izročale skozi dolga stoletja iz roda v rod. Tisti pa, ki bolj posamezni prebivajo sredi tujih ljudstev, bodo prej izginili, saj se morajo prilagoditi ljudem, med katerimi žive.

Ali se bomo še kdaj vrnili? Upanja še ne izgubljam, a vedeti ne moremo. Previdnost božja nam bodočnosti ne pokaže, zaupati moramo in verovati, da Bog vse razmere ureja v naše zveličanje, ne v našo pogubo. Da si upamo na možnost vrnitve, vendar je prav, da si vsak skuša urediti bivanje in življenje čim bolj tako, kakor da bi moral za zmerom ostati v tujini in si ustanoviti nov stalen dom. Neketari bodo bržkone ostali v tujini, tudi tedaj, kadar bi jim bila vrnitev v domovino možna; tujina jim bo postala nova domovina.

V strahu, pristavljam v **svetem** božjem strahu, naj preživimo čas svojega bivanja v tujini. Strah božji, ki je po besedah Modrega v svetem pismu začetek modrosti, nas nagiba, da vselej in povsod Bogu služimo s tem, da njegove zapovedi izpolnujemo. Kjer koli smo, ali med vernimi in poučenimi ljudmi ali pa med nevernimi, brezbriznimi, mlačnimi, povsod smo služabniki božji, udje skrivnostnega telesa Kristusovega — Cerkve.

Naj so nam navade ljudstva še tako tuje, jezik nam še tako neznan. Cerkev je ista, sv. daritev ista in isti sv. zakramenti kot doma. Marija Pomagaj, naša Mati, gre z nami povsod, kamor koli nas razmere in potrebe

ženejo. Dolžnosti do Boga in do bližnjega so vedno iste in nas vežejo povsod.

Če pridemo v kraje in med ljudi, kjer je vse čisto drugače, kot pa je bilo nekoč doma, vendar božje zapovedi so povsod iste, se niso izpremenile in se tudi ne bodo, pač pa so in ostanejo vodilo našemu življenju. Prosimo Gospoda Boga, naj nas napolni s svetim strahom, tako da se bomo edino tega bali na svetu, da bi njega žalili in njegovo milost izgubili.

Med zapovedmi božjimi stoji na prvem mestu zapoved ljubezni. Dvojne ljubezni: do Boga in med seboj. V tujini, med narodi, ki nam skoraj v ničemer niso podobni, je še tem bolj potrebno, da gojimo medsebojno ljubezen, da odstranjamo iz svojega občestva vse, kar more kršiti ljubezen: zamerljivost, nevoščljivost, sebičnost, lakomnost, ljubosumnost. Sv. Peter v istem pismu poziva čitatelje: "Goreče, iz srca se med seboj vzljubite" (1. Peter 1, 22).

Za leto 1949, za prvo leto, ko smo se svobodni vselili v tuje države med tuje narode, vsem Slovencem to besedo prvaka apostolov dajem za geslo in vodilo: **goreče, iz srca se med seboj vzljubite!** Konec bodi sporov in preprirov — iskrena ljubezen naj vas vse povezuje tem tesneje, čim bolj ste drug drugemu oddaljeni.

Če to storite, ne bom prav nič več dvomil, da se nas bo Bog usmilil in nam izravnal pot za vrnitev. Če pa zavrzete ta apostolski opomin, nimamo svojega upanja na ničesar opirati. Torej: bodi leto 1949 leto rastoče medsebojne ljubezni. V tej ljubezni bo od Boga blagoslovljeno.

Pri Sv. Štefanu v Minnesoti, USA
v nedeljo dne 26. septembra 1948

*+ Gregorij Hožman
Škof ljubljanski*

Slovenski planinski raj: Gozd - Martuljek.

ARGENTINA

Za Brazilijo je Argentina največja država v Južni Ameriki in sicer znaša površina 2.800.000 km² (Jugoslavija nad 250.000 km² torej skoraj enajst Jugoslavij). Zadnji uradni podatki pravijo, da šteje prebivalstvo 13 in pol milijonov, to je 4.7 na km², toda po najnovejših podatkih je število prebivalstva že preseglo 16 milijonov. Prebivalstvo je skoraj 100% belega plemena, le nekaj je še Indijancev. V ogromni večini je prebivalstvo katoliške vere in sicer je 99.6% prebivalcev katoličanov. Nad tri milijone prebivalcev, to je skoraj ena petina jih živi v Buenos Airesu, 5 in tri četrt milijona pa jih živi v štirih največjih pokrajinah, ostali deli države pa so še neposeljeni. Zelo redko so še naseljene zlasti pokrajine La Pampa, San Luis, Mendoza, Neuquen in Rio Negro. Vse te pokrajine, ki imajo nad 600.000 km² površine, so imele nedavno samo nekaj nad 800.000 prebivalcev.

Argentina se razteza med 22 in 55° južne širine in je zaradi te razpotegnjenosti klima zelo različna; na severu je subtropikal, klima, na jugu pa že podtečajna, vmes pa je nekaj pasov zmernne klime. Na severu so pokrajine Salta, Jujuy in Tucuman, ki leže precej visoko in imajo zato zmerno subtropikalno klimo. Te pokrajine pa so silno bogate na rudah, zlasti pa gozdovih in imajo ogromne nasade sladkornega trsa. Neposredno na vzhod od tod so kraji bogati zlasti na lesu "uebracho", čigar lubje služi za čreslo. Vendar so te pokrajine v podnebnem oziru najslabše v vsej Argentini. Dalje proti vzhodu ležita pokrajini Corrientes in Entre Rios; obe pokrajini imata močno razvito poljedelstvo in živinorejo. Na severu od Corrientesa leži pokrajina Misiones; tam živi okrog 130.000 prebivalcev, od teh je nad 20.000 Poljakov, nekaj tisoč Ukrajincev in še nekaj drugih narodnosti. Pokrajina je precej sorodna predelom južne Brazilije in je poljedelstvo precej razvito. Ni pa še dobrih prometnih zvez, ker pride želez-

nica samo do mesta na jugu: Posadas. Pač po je plovna reka in sicer Alta Parana, ki teče skozi vso pokrajino.

Južno od teh pokrajin so glavne pokrajine; provinca Buenos Aires, pokrajina Santa Fe, Cordoba. Te tri pokrajine so glavne za žitno produkcijo in tudi za živinorejo. Te pokrajine imajo tudi največ železniških in cestnih zvez, vendar poljedelstvo in živinoreja še ni sta na višini intenzivne proizvodnje. Na jugu je glavno izvozno pristanišče Bahia Blanca, v zaledju tega mesta pa so še ogromni predeli rodovitne zemlje, ki še ni naseljena. V teh naštetih pokrajinah imamo tako podnebje, kakor je v Italiji (San Luis in Mendoza) in ponekod tako, kakor je na Poljskem (v predelih južno od Rio Negro).

Za trto je do sedaj veljala kot naj-

Argentina — nova domovina večine slovenskih beguncev.

boljša pokrajina Rio Negro, pa tudi sadjereja je na visoki stopnji. Ta pokrajina je tako velika kakor polovica Poljske, ima pa komaj 65.000 prebivalcev. Ima samo dve železniški progi, katerih ena vozi v Bariloche, znano argentinsko središče turizma. Predel okoli Bariloche slovi kot argentinska Švica. Glavna sezona po je v mesecih juliju in avgustu, ko je zimski sport na višku.

Južno do Ria Negro je pokrajina Chubut, kjer je podnebje ostro in je cela pokrajina en sam ogromen pašnik za ovce. Dalje proti jugu pa postajajo pašniki že bolj revni, ko prehaja zemlja v skalnato puščobo, čez katero divjajo mrzli južni vetrovi. Vendar je vse do Ognjene zemlje še vedno možno življenje in se ljudje posvečajo zlasti ovčereji; v Ushuaji na Ognjeni zemlji so velike žage za rezanje smrekovega lesa.

Računa se, da lahko Argentina sprejme še najmanj 10 milijonov ljudi in vsi bodo lahko udobno živeli. Bodočnost pa imajo industrija, kmetijstvo in živinoreja.

Živnorejsko bogastvo Argentine pa znaša naslednje: nad 34 milijonov glav goveje živine, 44 milijonov ovac, 4 milijone nerogate domače živine, 5 milijonov koz in 8 milijonov konj.

Zemlje je izkoriščene šele 22 milijonov hektarjev, to je približno 10 odstotkov. Od te zemlje je pšenica posejana na 8 milijonov hektarjev in znaša letna produkcija 92 milijonov stotov, rži pridelajo letno skoraj 3 milijone stotov, koruze 5 in pol milijona stotov, ovska skoraj 5 milijonov stotov, ječmena 4 milijone stotov. Veliki predeli zemlje pridelujejo bombaž, sladkorni trs, oreh.

Rudarski zakladi Argentine pa so skoraj še nepreiskani. V tem oziru je Argentina še ena najmanj raziskanih držav na svetu. Vendar že dobivajo cink, svinec, mangan in tungsten. Šele vojna je prisilila argentinske oblasti, da so začele raziskovati zemljo tudi pod površino. Tako so premog ves dovažali iz Anglije, toda pomanjkanje prevoznih ladij je leta 1943 prisililo oblasti da so začeli iskati premog in so odkrili velika ležišča v pokrajini San Luis. —

Nafto izkoriščajo samo tam, kjer sama prihaja na površino. Toda dosedanja produkcija ne krije domačih potreb. Glavno središče produkcije nafte je Comodoro Rivadavia.

Najmočnejša industrija je dosedaj mesna industrija in ima Argentina ogromne klavnice, hladilnice in tovarne konserv. Z mesno industrijo v zvezi je industrija kož, ki je tudi dobro razvita. Tej sledi slakorna industrija in nato pride industrija povrtnin. Industrija mlečnih izdelkov popolnoma krije domači trg. — Med vojno se je začelo uveljavljati še mnogo drugih industrij in tako zlasti farmacevtska, tekstilna, tkanje volne, steklarstvo, industrija izolacijskega materiala ter galanterije.

Ker primanjkuje premoga, je razvoj industrije zelo oviran in ker zlasti manjka železa, se ne more razviti gradbena industrija. Les je Argentina pred vojno uvažala, šele med vojno se je začela uveljavljati domača industrija lesa, ki pa trpi na pomanjkanju lesa.

Sedaj je Argentina v velikem zagonu za industrijalizacijo in skuša ves svoj izvoz usmeriti tako, da bi z njim zagotovila dovoz strojev in naprav za ustanovitev lastnih tovarn in lastnih industrijskih področij. — Poleg industrijalizacije pa je glavno vodilo argentinske politike pospešiti prihod doseljencev, ker še vedno velja izrek državnika Sarmienta, ki je rekel da je "gobernar es poblar — vladati se pravi: naseljevati!" Industrijalizacija in naseljevanje pa bosta trajali še dobro desetletje, da bo notranji trg glede blaga zavarovan in da bo počasi za industrijo in poljedelstvo na razpolago dovolj delovnih sil.

Beseda materina! O, kolika blagodat človeku od Boga! Slika lica materinega, glej, kadar je v grobu, ugasnila ti je. Toplota, lepota in dobrota materine besede šumi do groba v ušesu in se ne razgubi. Zato, ker je tudi sveto materino obličje le od mesa in mora preiti in ker je le beseda nesmrtna, od duše, ki umrla ne bo.

Pregelj (Zgodbe zdravnika Muznika)

POPOTNI VTISI IZ CORDOBSKE PROVINCE

Buenos Aires je še zaspano stegal svoje zidaste roke v nebo in se leno zavijal v hladino jutranje megle, ko je zahuhal naš brzec v pusto zimsko ravan proti severu. Ko pa je sonce razlilo svoje zlate žarke čez širna polja, je postajala slika dežele vedno prikupnejša. Za neskončnimi pašniki, po katerih je prezebala pasoča se živina, so se prikazali zeleni nasadi mandarin in pomaranč in čudovito je blestel iz njih rumeni, sladki sad, ki so ga bili polni tudi vsi razori. To bi bil raj za naše otroke, sem si mislil! Slika se neprestano spreminja, kot na filmskem platnu: za dolgimi nasadi se vrste neizmerna zelena polja mlade pšenice, nato neskončni blede pašniki z ogromnimi čredami živine, vmes pa so vsepovsod nasejani "ranči", male hišice, obdane s sadnim drevjem, nad njimi pa se v ponosni višini vrtijo pločevinaste vetrnice, črpajoč iz zemlje pitno vodo. Ob teh rančih vidiš tudi velike kope slame, zimske krme za živino. Podobna slika kot v Sremu in Banatu.

V mojem "kupeju" sedi družina iz Cordobe, ki se vrača iz capitala in si živahno pripoveduje svoje vtise iz modernega Babilona. Kmalu smo prijatelji. Staremu, dokaj debelušnemu gospodu, je ugajalo, da sem mu pri vstopu v voz pomagal zlagati težke kovčege na polico. V zahvalo me je potem povabil v jedilni voz na zajtrk in kosilo. Dober zaslužek! Kolikor sem premogel v svoji revni kasteljanščini, sem mu pripovedoval pretekle dogodke iz naše domovine, o katerih je mož očitno malo vedel. Moje nerodnosti v jeziku so često izzivala veselje zlasti pri obeh gospodovih hčerkah, a so mi jih skušali na spreten način olajšati. Z gospodom sem se laže sporazumel, ker je znal nekoliko nemščine.

V takem razpoloženju so hitro minevale ure, saj se človek končno le naveleči vedno istih slik skozi okno in neskončna ravnina človeka, vajenega planinskega sveta, utruja. Najbolj neprijetna stvar pa je bil izreden mrz, tisto jutro je zlezla temperatura pod ničlo —

in čudno se mi je zdelo, da vozov tu nič ne ogrevajo, kot je navada pri nas v zimskem času.

Okrog dvanajstih smo prispeli v Rosario, največje mesto v provinci Santa Fe (šteje ok. 600.000 prebivalcev). V njem živi tudi precej Slovencev. Ker stoji vlak tu dalj časa, sem šel nekoliko venkaj, da bi si na soncu ogrel premrle ude. Med gručo ljudi na postaji sem kmalu opazil družbo, ki se mi je zdela, da ni iz domačinov. Sladka slovenska govornica mi je zadonela v uho. Zato sem se približal in pozdravil gručo v domačem jeziku. Takoj so se mi prijazno nasmejali in mi vrnilo pozdrav, obenem pa se začudili, odkod in kdo ta neznanec. Po kratkem razgovoru so zvedeli, kdo sem in večini so se obrazi nekako podaljšali.

"Pa zakaj, za božjo voljo, ste morali z doma?" me je skoraj očitajoče nagovoril eden izmed njih. "Saj vlada tam zdaj svoboda in bi lahko tam lepše živeli kot tu! Mnogo naših se je že vrnilo".

"In vi, zakaj se ne vrnete tudi vi, če bi tam lahko bolje živeli?" sem ga zavrnil.

"Saj se tudi bom, ko se tam razmere nekako uredijo", se je izgovarjal.

"Jaz tudi, dragi moj, in kako rad, ko se razmere uredijo. Torej sva si v našem nekako edina!"

Vlak je dal znak za odhod. Poslovil sem se od novih znancev in videti je bilo, kakor da jim je bilo to ljubo.

Žalosten in zamišljen sem gledal skozi okno. Moje misli so se mudile pri teh naših ubogih ljudeh, ki še vedno ne morejo pogledati resnici v oči, čeprav se jim ta že nekoliko svita. Nezavedno služijo komunizmu, ki je bil in je še vedno vzrok naše največje narodne nesreče, moderni pošasti, ki je niti ne poznajo in če bi jo poznali, bi prav gotovo ne hoteli ničesar imeti opraviti z njo. Z lažno propagando in prevaro pa so jih pod krinko patriotizma pripeljali tako daleč, da si še vedno tišče oči in ušesa pred resnico, ki že tako jasno

vstaja tudi pred njimi, kakor zaspanec zagrinja okna pred sončnimi žarki, da lahko mirno spi dalje... Kako vse drugačen bi bil naš položaj, ubogih beguncev, če bi nam ti naši bratje po krvi in jeziku šli na roko, saj so mnogi izmed njih na lepih položajih — če drugače ne, pa vsaj z dobrim nasvetom! Ko sem to ob neki priliki omenil enemu izmed njih, me je oholo zavrnil: "Mi smo si v resnici bratje po krvi in jeziku in moram poudariti, da sem zaveden Slovenec, čeprav že dvajset let živim v tujini. Toda mi vas — novih — ne potrebujemo, ker hodimo svoja pota, vi pa pojdite po svojih!" — "Kaj pa, če nekoč pride čas", sem ga zavrnil, "in morda ta čas ni več daleč, ko boste vi pri nas iskali zaščite in pomoči? Kaj pa, če vam tedaj mi porečemo: mi vas ne potrebujemo?" Mož se je zamislil, zmignil z rameni in zamišljen odšel. "Zaveden Slovenec", ki svojih otrok niti toliko ni navadil slovenščine, da bi me mogli v njej pozdraviti!...

Moji sopotniki so me začeli spraševati, zakaj sem postal tako otožen in molčec. Dekleti sta me dražili, da sem najbrž zaljubljen. Da, sem zaljubljen, sem ju zavrnil, v svoj nesrečni slovenski narod, ki zdaj doma toliko trpi pod tiranijo, v tujini pa zaradi slepote po svoji malomarni krivdi svoje rodne krvi ne pozna in ne spoštuje... Gospod me je tolažil, da bo čas vse ozdravil in da bi se raztresel, me je povabil na kupo vina... Kakšna razlika med temi dobrimi, tujimi ljudmi in našimi rodnimi brati!...

Za oknom zunaj so se vrstile spet podobne slike kakor prej. Zdelo se mi je, da se je širna ravan raztegnila še bolj v neskončnost. Na neki postaji, mislim, da je bilo v Villa María, je šolska mladina z zastavicami v rokah nekoga pričrkovala, morda kakega dostojanstvenika. S postaje Oliva sem zagledal v daljavi skupino, hiš grajenih nekako po švicarskem slogu. Povedali so mi, da je to neko zdravilišče za bolne na pljučih. Podobna in še veličastnejša zdravilišča sem videl tudi v pokrajini onstran Cordobe.

Sonce je sta'lo že nizko nad obzorjem, ko smo se bližali srcu Argentine, kakor so rekli moji sopotniki, mestu Cordobi.

Spočetka niti nisem opazil, da se nad zapadnim obzorjem na levi dviga moder venec gora. Mislim sem, da je to vijoličast pas megle nad obzorjem. Ko pa se je potegnil ta pas tudi nad desno polovico, sem postal pozoren. Da, to so gore, resnične gore! Srce mi je pričelo hitreje biti. To je spet doživetje za planinskega človeka! In čim bliže smo prihajali, tem bolj se je dvigal gorski venec pred nami in mi budil spomin na domače planine. Pripovedoval sem sopotnikom o domačih gorah, o njihovih lepotah, kar jih je očitno zanimalo. Vendar si niso mogli predstavljati, kje naj bi to bilo. Moral sem jim narisati kar cel zemljevid Evrope in v njej kraj svoje lepe domovine.

Bila je že trda noč, ko smo dospeli do Cordobe. Z višine, po kateri prizovi vlak na kolodvor, je bil čudovit pogled na razsvetljeno mesto. Moji sopotniki so me povabili s seboj, če morda nimam prenočišča v mestu, pa sem hvaležno odklonil z izgovorom, da me pričakuje znanec. Ljubeznivo so se poslovili in se s krasno limuzino odpeljali v mesto. Jaz pa sem ostal sam na kolodvoru in iskal znanca, ki pa ga od nikoder ni hotelo biti. Kam pa sedaj? Kar žal mi je bilo, da sem odklonil prijazno povabilo.

Končno sem vendarle našel prijatelja, ki se je zaradi svoje službe nekoliko zamudil. Bilo je to veselo svidenje po dolgem času! Živi že več mesecev v Cordobi s svojo ljubo družinico in je zelo zadovoljen. Kar ni mogel prehvaliti prijetnosti bivanja v tem mestu in mu je žal, da ne pride še več novih rojakov v ta lep kraj. Res, da je zaslužek nekoliko slabši kot v Buenos Airesu, toda so življenjski pogoji boljši in kar je poglavitno — to čudovito planinsko podrebe! "Ali čutiš", je navdušen vzkliknil, "ali čutiš, kako svež je ta zrak? Zajemi ga, zajemi iz polnih prsi in kar svežega se boš počutil!" In res, po pravičji je govoril.

Prenočišče mi je pripravil v samostanu oo. Salezijancev, ki so me ljubeznivo sprejeli in mi postregli tudi z večerjo. Drugo jutro sem lahko občudoval njihove krasno urejene delavnice za svoje gojence in prelepo cerkev, ki pa še ni

dograjena; pač pa je že zgrajena spodnja cerkev kot n. pr. spodnja cerkev presv. Rešnjega Telesa v B. Airesu. Ogledal sem si tudi mesto samo, ki je zelo lepo in dokaj prijetnejše kot B. Aires, saj tu ni takšnega drvenja in hrupa po ulicah kot tam. Ima lepe zgradbe, snažne ulice in lepo urejene parke. Tudi številne cerkve so krasne. Videti je, da je ljudstvo verno, saj so celo ob delavnikih cerkve precej polne. Mesto ima nekaj nad 300.000 prebivalcev in je glavno mesto cordobske province. Ima precej tovarn, zlasti veliko pivovarno, kjer je zaposlenih tudi več Slovencev. Sploh živi tu precej "starih

trično centralo in tvori dalje nad jezom veliko umetno gorsko jezero, okrog katerega čepi precej lepih hotelov in vil. Po gorski planoti spe vlak vedno više, mimo prelepih gorskih hotelov, ki na nekaterih mestih sestavljajo cela planinska mesta. Hoteli so po večini grajeni v alpskem slogu. Sem vodi iz Cordobe tudi lepa asfaltna cesta. Nekaka argentinska Švica! Pri hotelskem mestu Cumbre doseže vlak višek, potem pa se spušča zopet v pusto ravan onstran cordobskega pogorja.

Tudi v tem planinskem kraju živi nekaj Slovencev. Ta kraj je še najbolj podoben našim krajem, čeprav še daleč

Pogled na Cordobo iz zraka.

Slovencev" v raznih službah. V bližini mesta so tudi velike letalske tovarne in v kratkem bodo pričeli graditi še nove (tekstilne itd.). Delo se tu lahko dobi, zlasti obrtniki vseh vrst imajo tu dovolj možnosti za zaposlitev.

A predolgo se nisem mogel muditi v Cordobi, zakaj pot me je vodila dalje. Udobni "coche-motor" me je polagoma dvigal v višave Sierra de Cordoba. Po divje romantični soteski ob gorskem hudourniku smo kmalu dospeli do gorske planote mimo velikega jezua, kjer zajezjen hudournik goni mogočno elek-

ni tu tiste čudovite miline, ki je lastna našim slovenskim krajem, n. pr., Gorenjski. Toda tu se lahko naužiješ spet svežega zraka, podobnega našemu in temnomodro nebo je spet globoko in sinje, kot naše!

Ravnina na drugi strani ni več tako ravna, kakor do Cordobe, je bolj valovita in po nekod precej gričasta. Tu vidiš značilne gozdove za te kraje, ki so vsi trnasti. To strašno trnje na drevju in grmovju, velikanskih kaktejah — celo trava je vsa bodičasta in ne najdeš mesta, kjer bi se lahko udobno vlegel v

mehko travo kot pri nas! Lepo je to rastlinje samo za pogled, a preveč približati se mu ne smeš, če si hočeš kožo in obleko ohraniti celo!

Trda noč me je spet pripeljala v glavno mesto te ravani, Cruz del Eje (Križ na osi). Je to večje provincialno mesto z okrajnimi uradi, sodiščem, gimnazijo, bolnišnico itd. Celo tovarn ne manjka. Šteje ok. 20.000 prebivalcev in je silno raztegnjeno. Tudi več Slovencev živi tu, celo nekaj novih, ki se na splošno vsi pohvalijo. Obrtniki vseh vrst bi mogli tod najti zaposlitev.

Ljubeznivo sem bil sprejet pri tukajšnjih Slovencih, tako da sem se zamudil tam kar ves naslednji dan. Šele tretji dan sem spet nadaljeval svojo pot, proti severozapadu v smeri proti provinci Rioji. Star omnibus, ves majav in škripajoč, me je peljal v napol divjo ravan, deloma kultivirano, deloma poraščeno s trnjevim gozdovi. Po daljšem trudu in s pomočjo ljubeznive gospe, žene dobrega Slovenca v Cruz del Eje, sem našel rančo svojega sorodnika, ki živi tu že več let in kot pionir tu kultivira svojo zemljo in krči strašen trnjevi gozd. Bil je to prisrčno snidenje po dvajsetih letih in teden dni sem užival njegovo gostoljubje ter spoznaval čisto novi svet.

Živeti v tem, napol divjem svetu, daleč proč od civilizacije, zmore le tisti, ki resnično ljubi zemljo in se ji posveti z vsemi močmi. Tu resnično veljajo svetopisemske besede: "Trnje in osat ti bo rodila zemlja..." in "V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh..." Toda ko je zemlja kultivirana, ti ta deviška zemlja bogato poplača ves trud. Rodi vse, karkoli posadiš ali poseješ in to bogato! Pšenica na polju mojega sorodnika je že šla v klasje, torej sredi zime! Vendar ne sejejo tod žita, da bi dozorelo, temveč ga uporabljajo le za krmo živini. Bolj se izplačajo druge setve, kot n. pr. grbansa, čebula, česen ali pa sajenjje sadnega drevja, oljk. itd. S sorodnikom sva ves teden zasajala oljke in breskve. V bližnji sosesčini so veliki nasadi oljk in neka družba ima namen kultivirati vse ozemlje v okolici in ga nasaditi z oljkami. Zgradila je že tam tudi

tovarno za olje in bo menda gradila še nove. Tako kaže, da bo v bližnji bodočnosti tod zraslo celo naselje, morda celo mesto. Slišal sem, da namerava graditi več stanovanjskih hiš za delavce (zlasti za priseljence), ker želi družba predvsem delati z ljudmi, ki imajo veselje do dela; poleg tega namerava zgraditi še cerkev, bolnišnico, šolo itd. Torej nekaj zametek novega mesta. Tu bodo s časom lahko našli zaposlitev tudi naši ljudje.

Domačini kažejo predvsem veselje do lova na zveri in kače ter do jezdarjenja po širnih čakrah. Tod pasejo živino, kar ne zahteva tolikšnega truda in živina jim tudi nudi glavno hrano (meso in mleko). Jasno je, da jim to ne pomaga do gospodarskega napredka in zato zavistjo gledajo prišlece, ki s pridnim in trdim delom kultivirajo zemljo in tako stalno napredujejo in si pridobivajo imetje, ki ga jim hvaležna zemlja nudi.

Res je, da tudi divji gozd nekaj nudi. V njem se plodi zverjad in kače, iz raznih gozdnih sadov si pripravljajo domačini jedila, nekake marmelade in tudi čebele prinašajo nekaj bogastva. Po en panj vrže ob dobri letini do 80 kg medu. A domačini rajši stikajo za medom divjih čebel, ker je to preprostejše delo.

Za naravoslovca je tu pravi raj. Poleg zveri, raznovrstnih kač in kuščarjev, vidiš neizmerne jate ptičev vseh vrst, barv in velikosti. Kakšen vrišč in žvrgolenje je ob sončnih jutrih na teh čakrah! Za ljubitelja ptičev sladka glasba!

Džuje le redko. Zato so zgradili v okolici Cruz del Eje velikanski jez, ki zadržuje ogromne količine vode za namakanje polj. Seveda zahteva to namakanje dokaj truda, preden spelješ potrebne kanale in pota do svojih polj in nasadov.

Za človeka, ki ima nekaj pesniške žilice, je nekaj časa lepo živeti v tej divji lepoti. Življenje svoje vrste, ki ti nudi vedno nova doživetja. Dalj časa živeti tod pa je za kulturnega človeka vendarle pretežko, saj si kakor odrezan od vsega sveta in živiš kakor puščavnik sredi tihe samote...

Prebivalstvo je katoliško. Otroci so mi povedali, da imajo eno uro na teden verouk, ki ga pa podučuje stara učiteljica. V vsej okolici ni duhovnika, šele v Cruz del Eje! Da je tudi versko življenje naših "starih" Slovencev in sploh evropskih priseljencev v teh krajih zelo suho, je zato razumljivo. Kdor dalj časa živi v takem okolju, sam ne ve, kdaj se mu priliči. Sicer pa celo v samem capitalu ni dosti boljše. Nekdo mi je rekel, da "nima časa" za verske stvari oziroma za Boga. Kdo ve, ali ga bo

tudi Bog imel zanj, kadar ga bo potreboval? In taka potreba vendar pride prej ali slej za vsakogar!...

Mnogo, mnogo bi še lahko napisal zanimivega s svojega potovanja po "divjem zapadu", vendar tu ni prostora za vse. Svetoval pa bi vsakomur, ki bo s čim to zmogel, naj ob priliki skoči malo ven iz Buenos Airesa, ker le tako bo spoznal lepote in posebnosti nove domovine. Buenos Aires nam nudi le prebledo sliko te dežele!

Komunizem - dvolični nasilnik

1. KOMUNIZEM V OPOZICIJI

1. zahteva spoštovanje naravnih, človeških in državljskih pravic;
2. zagovarja svobodo vesti, prepričanja, govora, tiska, združevanja, tajne in svobodne volitve, parlamentarno vlado in obstoj opozicije;
3. brani sindikalne svoboščine, zlasti pravico stavke;
4. obsoja nasilje, koncentracijska taborišča, izredna sodišča, Gestapo in OVRO;
5. zagovarja načela, ustanove in postopanje demokracije v zapadnem smislu besede.

2. KOMUNIZEM NA VLADI

1. razveljavlja svoj opozicijski program;
2. ukinja človeško osebnost in svobodnega državljana;
3. dovoljuje samo eno, z zakonom predpisano, mišljenje; svoboda misli, vesti in govora so škodljive razvade; za vladanje zadostuje samo ena stranka; opozicija je škodljiva in prepovedana;
4. prepoveduje pravico stavke, ki za koristi delavca ni potrebna;
5. izvaja nasilje, uvaža koncentracijska taborišča, ljudska sodišča, GPU in OZNO;
6. zagovarja načela, ustanove in postopke v smislu vzhodne "ljudske demokracije".

DVA IZREKA O DIKTATURI PROLETARIATA

LENIN: "Diktatura proletariata je oblast, ki se neposredno naslanja na nasilje".

STALIN: "Diktatura proletariata ima obvezno v sebi pojem nasilja. Diktature brez nasilja ni, ako se diktatura razume v pravem pomenu besede... Diktatura torej pomeni neomejeno, na sili, a ne na zakonu slonečo oblast".

(Iz knjige: Stalin "K vprašanju leninizma")

Razkleni, razmakni se, meja slovenska...

Razkleni, razmakni se, meja slovenska, po naši lastnini,
iztrgaj jo roparskim krempljem tujine in z našo posestjo jo strni!
Okleni vse brate in sestre in v naše občestvo jih vrni!
Z oralom pravice uropano zemljo sosedom okrni,
razlasti tatove tal naših, približaj nas slavni davnini,
stoletij tlačanstva, zaslužjenja sleci, uniči plašč črni,
s sijajem vstajenja nam naše povečano gnezdo ogrni!
Krog sreče z mogočnim obratom dogodkov nam v dobro obrni!
Razveži vse vozle, da prosti se vržemo k sonca višini!
Izderi krivične mejnike, ki v srcu bolé nas kot trni —
mejniki pravice naj stražijo kakor pečati srebrni
povečano našo lastnino na naših gorah in v dolini!
Nato jo dlan naša razorje, poseje s slovenskimi zrnji,
da bomo vsi siti in močni v veliki slovenski družini!
Ukleni razširjeno našo lastnino za večno, o meja —
ne veš, kako silna in žgoča teptane pravice je žeja!

O, Duh vseмогоčni — Ti vrelec modrosti in sonce pravice:
razsvetli vse tiste, ki bodo čez naša tla vlekli črtalo,
da v našo last vrne se, kar se je v krempljih sosedov nabralo!
Naj vrne pravično zgolj našo posest — ne preveč, ne premalo
da rane zapro se, ki vsekale so jih stoletij krivice!
Dovolj že prst našo krdelo sosedov jè kradlo, jemalo,
predolgo že naših brazd drzno lasti se mejašev oralo,
prehudo že strlo rast našo je tujcev udarno stopalo,
preveč je že bratov, sestra, ki so gluhi za naših src klice,
premnogim že ogenj slovenski srce je v pepel zakopalo,
prebridko že trdo biriško gospodstvo je z nami ravnalo,
preostre za narod naš tujčevih šeg in postav so bodice!

Vstanimo, o bratje, in več ne bodimo nikomur za tnalo,
da naše, za vekomaj bodo vse naše doline, gorice! —
Čuj, Stvarnik, Vladar naš, Ti roko vladarjev, državnikov vodi,
da našo iztrgano grudo pravično v last našo prisodi!...

BOGDAN BUDNIK

Podoba argentinske zgodovine

Prišli smo v novo deželo, ki je za večino izmed Slovencev resnično Novi svet. Malokdo je imel pred prihodom sem o tej veliki državi dovolj vednosti o njenem razvoju v preteklosti, komaj kaj malega o njeni vlogi in pomembnosti v sedanosti. Še tisti, ki so se kdaj v šolah učili o Argentini, so pozabili na šolske podatke o njej. Toda zdaj, ko smo tu, zahteva od nas že hvaležnost do naroda, ki nas je sprejel v varstvo, kakor tudi vsakdanja potreba po razumevanju marsikakšnih dogodkov, katerih smo priča, da se seznamimo tudi s preteklostjo tega dela sveta, na katerem nam je živeti. Zato teh nekaj podatkov o zgodovini — samo v najkrajšem pregledu, da dobijo tudi najširše vrste novih slovenskih vseljencev vpogled v rast Argentine, v to, kar danes je; da spremimo njeno organsko razvijanje in se povežemo z njeno kontinuiteto.

Delitev zgodovine

Zgodovino zemlje, ki jo danes zavzema država Argentina, lahko delimo v tri velike dobe, ki so oblikovale in spreminjale obličje te zemlje; in sicer: 1) v najstarejšo dobo, ki ni bila znana evropskemu človeku pred odkritjem Amerike po Krištofu Kolumbu (1492); 2) v čas prvih osvajalcev iz Evrope, ki so si jo napravili za špansko kolonijo (do 1810), ter 3) v dobo argentinske državne samostojnosti, ki sega do današnjih dni.

I. NAJSTAREJŠA DOBA

Pred kakimi štiri sto leti so živeli v teh krajih večinoma samo še divji poganski rodovi, o katerih izvoru se malokaj ve, kot sploh o prihodu prvih ljudi na ameriško celino. Nekateri so mnenja, da so prišli sem ljudje v starih časih iz Azije, ko Beringova cesta še ni neprehodno ločila Amerike od Azije, ter so prvi naseljenci bili mongolskega in tatarskega porekla; drugi so zopet mnenja, da so se sem izgubili feničanski ali kartaginski brodolomci. Na tukajšnjem ozemlju so se razvili razni nomadski rodovi, med katerimi so bili znani quichuas, guarani, pampas itd., zlasti pa rod Inkov, ki so imeli svoje središče v današnjem Peru. Ta je bil tudi

“Sveta Marija” — ladja Krištofa Kolumba.

najbolj civiliziran ter je po hodge častil zlasti Sonce. V spomin na ta vladarski rod prvotnih tukajšnjih naseljencev, katerih ostanki žive samo še v Ognjeni zemlji in pokrajini Chaco, ima današnja argentinska zastava v sredi znamenje inkovskega božanstva: smehljaajoče se Sonce! S tem so Argentinci zavestno poudarili svoje starodavnost in svojo današnjo zgodovino povezali s prazgodovino kraja.

II. KOLONIJALNA DOBA (1492—1810)

a) Doba prvih vojaških osvajalcev

Prvi kraj, ki pripada današnji Argentini, je odkril šele leta 1515 španski mornar Juan Diaz de Solis, ki je prišel po reki La Plata do otoka, ki nosi sedaj ime “Martin Garcia”. On je dal velikemu izlivu reke ime “Mar dulce” (Sladko morje), toda na tem otoku so ga ubili Indijanci. Šele ekspedicijska Magallana je odkrila vso obal Argentine ter na Vse svete 1520 zavila v zaliv nad Ognjeno zemljo (kakor jo je imenoval, ker je na južni strani videl same ognje grmad domačinov), 27. novembra 1520 pa prvič zavil od te strani v Pacifični ocean. Na Filipinih so ga divjaki ubili, toda njegov podpoveljnik Elcano

se je vrnil po tej strani morja v Španijo 7. septembra 1522 s 17 ljudmi posadke (od 265) ter je tako prvi človek, ki je prišel okrog sveta.

Potem je dobrih sto let trajalo zavojevanje teh krajev po Špancih. To je bila doba "conquistadores" (osvojevalcev): 1525 je Gabota postavil prvo špansko naselje na sedaj argentinskih tleh "Sancti Spiritus". Od tedaj tudi reka, ki je preje nosila ime "Rio de Solis" (po prvem osvojevalcu) dobi ime "Rio de la Plata" (ne srebrna reka, temveč "Reka arebra", t. j. bogatstva).

Za temi bolj zemljepisnimi osvajačji, ki so se morali povračati domov, ko so jim po večini prva naselja požgali Indijanci, so prihajali vojaški osvajačji, tako imenovani "Adelantados", ki so imeli nalogo, za stalno osvojiti ozemlje in ga kolonizirati ter seveda vojaško upravljati. Prvi teh je bil Pedro Mendoza, ki je 2. feb. 1535 stopil na argentinska tla: prvi je bil njegov mornar Sancho del Campo, ki je vzkliknil: "Kako dober zrak je tukaj!" Po tem vzkliku je krstil prvo skupino hiš na tem kraju "Puerto de Santa Maria de Buenos Aires" (Pristan Svete Marije Dobrega Zraka). To je prva ustanovitev Buenos Airesa (1535), ki so ga pa še isto leto divjaki požgali in zbrisali s sveta.

Prvi začetki Buenos Airesa

Njegov kapitan Ayolas je postavil temelje Asunciona (1537), kjer je za njim prevzel oblast Irala, ki je prvi v te kraje pripeljal konja, drobnico (koze) in govejo živino — prve pogoje za stalne evropske naseljence (domačini so bili večinoma 'nomadi', lovci na divjačino in ribe). Tedaj so osvajačji ustanavljali v deželi posamezne naselbine, iz ka-

terih so se pzoneje razvila znana mesta: "Santiago del Estero" (1553), Mendoza (1560), Tucuman (1565), Santa Fé (1571), Cordoba (1573), San Luis (1597) itd. Mnogo od teh so Indijanci pri napadih požgali (Asuncion), pa tudi Buenos Aires. Zato je 'Adelante' Garay dne 11. junija 1580 ustanovil vdrugič tu mesto z imenom "Ciudad de la Santisima Trinidad y Puerto de Santa Maria de Buenos Aires" (Mesto Svete Trojice in Pristan Svete Marije Dobrega Zraka) s tem, da je 'zabil kol v tla' (znamenje pravice tja, kjer naj bo javen trg). On je dal mestu zastavo (rdečo z Marijino sliko). Ker je mesto dobilo novo ime, je še danes katedrala posvečena Sveti Trojici, dočim je cerkev Marije Dobrega Zraka podrejena. — Vsako leto tega dne mestna občina s posebno slovesnostjo proslavi dan nove ustanovitve.

Do 1597 so bili administratorji teh dežel, namenjenih za kolonizacijo, španski vojaški poveljniki, podložni podkralju v Peruju. Tega leta pa je bil enoglasno izvoljen domačin — kriol Hermando Arias de Saavedra, znan poslej v zgodovini kakor Hernandias, eden največjih Amerikancev, ki je vladal tri dobe svoj narod ter zlasti skrbel za vzgojo domačinov, od katerih je zahteval samo priznanje španskega kralja. On je podpiral jezuite, ki so za njegovega časa ustanovili svojo takoiimenovano 'jezuitsko državo', o kateri bomo še govorili; za njegove dobe je dobila Cordoba prvo jezuitsko univerzo 1622 in on se je največ prizadeval, da se je velika španska provinca Rio de la Plata delila v dva dela: v stari Paragvaj in novo Gubernijo Buenos Aires (1617), ki je dobila svojega gubernatorja (do leta 1776) ozir. podkralja (od 1776—1810). S tem se je v teh deželah končala doba "osvajanj" ter začela doba "kolonizacije", notranje ureditve in izkoriščanja bogatstva — seveda po španskih vladarjih.

b) Jezuitska država

Prej kot označimo kolonialno dobo, moramo omeniti s par besedami še svetovno znano "jezuitsko državo" v tukajšnjih krajih.

Rim je namreč poslal kmalu po odkritjih novega sveta v te kraje misijonarje, da bi spreobračali in varovali Indijance, domače prebivalce. Tako so prišli sem frančiškani (najslavnejši sveti Frančišek Solano) in dominikanci; prvi škof tucumanski pa je iz Peruja pripeljal tudi prve jezuite. Ti so začeli organizirati posebna indijanska naselja

("reducciones") leta 1600. Vanje so se Indijanci radi zatekali, da so se rešili pred španskimi zavojevalci, o katerih je znano, da so strahotno preganjali domače prebivalstvo in ga pobijali. Tako so misijonarji z ljubeznijo pridobivali domačine za Boga — pa tudi za španskega kralja — ter so imeli več uspeha kakor vojaki z mačem. Vsa ta naselja so bila organizirana na isti način: z velikim trgom na sredi z Marijinim kipom, na čelu cerkev in samostan, potem pa nekaj vrst enakih hiš. Ves dnevni red in delo so določali jezuiti: ker so bili Indijanci leni, so jih z godbo peljali na prostor dela ter jim dajali takt z godbo. Držali pa so Indijance izolirane, da niso prišli v stik s španskimi vojaki, ki so bili znani po razbrzdanosti. Zato so imeli tudi svoje vojaštvo, s katerim so se branili napadov sovražnika. Ker so gubernatorji videli, da se jezuitov oklepa domače ljudstvo in se ob njih civilizira, so jih celo podpirali (v 50 letih so ustanovili jezuiti 33 naselij, krstili so čez 100.000 domačinov). Iz divjakov — nomadov so jih spreminjali v kolikor toliko delovno socialno družbo ter jih ščitili. Ko pa so Španci in Portugalci s traktatom leta 1750. sklenili izseliti te Indijance in razdeliti indijansko deželo med sabo, so se Indijanci uprli, na kar so bili s krvjo od obeh strani podušeni. Od tedaj je španski kralj zasovražil jezuite, češ da se podpirali Indijance, ter zahteval v Rimu njihov razpust. Tudi druge države so pritiskale na papeža, ki je razpustil red leta 1767. Tedaj so odpeljali iz teh krajev 397 jezuitov v Italijo, njihovo posestvo pa je prišlo v roke državi in zasebnikom.

Posledice izгона jezuitov so bile strašne tako za Indijance kakor za pokrajino samo. Indijanci so povečini zbežali v gozdove in podivjali; Španci in Portugalci so jih pobijali brez mere, tako da jih je od 100.000 v 25 letih ostalo samo še 45.000. Te pa so tudi do leta 1816. popolnoma uničili. Za pokrajino pa je bila škoda v tem, da so prej že obdelane pokrajine in naselja s hišami in cerkvami propadla ter so danes na pr. v deželi Missiones — k Argentini pripadajoča dežela jezuitske države — še vidne njih razvaline.

Tako je izginil ves narod v navalu dveh zavojevalcev. Danes so Indijanci samo še v pokrajini Chaco in na Ognjeni zemlji oz. v Patagoniji.

c) Doba guvernerjev in podkraljev

Dobo španske kolonije za gubernatorjev

označuje predvsem notranja ureditev države po tako imenovanih Leyes de Indias (zakoni o Indiji), zlasti pa boji z umikajočimi se Indijanci ter s Portugalci, vdirajočimi iz Paragvaja in Brazilije. Indijance so Španci vedno bolj potiskali v pampo, s Portugalci pa so napravili omenjeni traktat leta 1750 (še prej so se borili za Montevideo (ustanovljen po Špancih leta 1726 in za mejo), traktat, s katerim so določili meje svoje ameriške posesti, ki teče na levem bregu visokega Urugvaja in deli Misiones. Zaradi tega je prišlo do omenjene vojske z Indijanci rodu "Guaran" in do izгона jezuitov. V tem času so si Francozi prilastili komaj znane Malvinske otoke (1764), ki pa so jih Španci dobili nazaj z mirom v Versailles-u 1770. Toda Angleži so si jih prilastili leta 1771, pa so se takoj zopet umaknili, vrnili pa se leta 1833 in si jih spet prilastili. Letos si jih je prilastila nazaj Argentina. Zaradi ponovnih sporov s Portugalci je španski kralj v letu 1776 dvignil gubernijo Buenos Aires v podkraljevstvo Rio de la Plata, ki je zajelo kraje današnje Argentine, Urugvaja, Paragvaja in Bolivije ter del Brazilije (Rio Grande). Glavno mesto Buenos Aires. Zgodovinarji — Bartolomé Mitre — pravijo, da se šele z ustanovitvijo podkraljestva začenja prava zgodovina Argentine. Tedaj šele se je namreč odprlo pristanišče Buenos Aires za direktno trgovino s Španijo (prej je šla trgovina preko Peruja — Lima!, kjer je bil podkralj, ki je imel od vse trgovine svoje dohodke. Tedaj šele se je začel razvoj mesta: leta 1779 je imelo 24.000 prebivalcev (okolica 13.000); leta 1801. pa je imelo že 40.000 in okolica 32.000! Buenos Aires postaja trgovinsko in kulturno središče v španski Južni Ameriki po zgledu Mehike in Lime in kmalu razširi svojo kolonizacijo v Chaco in Patagonijo — na račun Indijancev.

Leta 1790 je bil ustanovljen Trgovinski konzulat, katerega tajnik je postal mlad kriol — Manuel Belgrano.

d) Angleška invazija: "Reconquista" in "Defensa"

Najvažnejši dogodek za časa podkraljev je bila angleška invazija. Za časa napoleonskih vojsk, ko so se čutili Angleži po zmagi nad Španci pri Trafalgaru gospodarji morja, so naskočili špansko gospodstvo v Ameriki: 27. junija 1806 je gen. Beresford zavzel Buenos

Aires, ko se je iz njega umaknil španski podkralj Sobremonte. Toda takoj sta Pueyrredon in Liniers iskala možnost, izgnati Angleže iz mesta; prvi je zbral vojake; na deželi pa so ga prehiteli Angleži in premagali: drugi pa je šel po pomoč v Montevideo. Tam je dobil 1000 mož, s katerimi se je 10. avgusta izkrcal pri Tigre (Las Conchas), kjer so se mu pridružili ostanki Pueyrredonove vojske, ter napravil znani pohod na trg Corrales de Miserere (danes Plaza Once), odkoder je 12. avgusta prisilil Angleže na Retiru na vdajo in odhod. (Ta pohod 'reconquistov' se vrši vsako leto v njih spomin). Ker se podkralj Sobremonte ni postavil v bran, se je ljudstvo razjezilo in je na javnem zborovanju Cabilda, t. j. občinskega sveta zahtevalo, da se ne vrne podkralj, temveč da prevzame Cabildo civilno oblast; Liniersa so imenovali za vojaškega guvernerja.

Ker je bila še nevarnost novega napada Angležev, ki so zavzeli Montevideo, so iz domačinov-kriolov ustanovili domače polke. Leta 1807 je res angleški general Whitelocke napadel mesto, braneči ga Liniers je bil poražen na Corrales de Miserere. Tedaj pa je župan Alzaga organiziral notranjo obrambo (defenso), nakar je Liniers z novo vojsko udaril na Angleže in jih prisilil v štirih urah zapustiti Buenos Aires ter v dveh mesecih

Montevideo. Za junaško delo ga je ljudstvo izbralo za **podkralja**, kar je potrdil tudi španski kralj, ki ga je povišal tudi v stopnjo maršala in mu vzdal naslov "grof Buenos-aireski".

To sta bila dva slavna dogodka v predgovorini sedanje Argentine, ki se ji spominja z narodnim praznikom (12. avgusta), posvečenim „reconquistom“ in „defensi“, prvimi znamenji popolne osvojitve iz kofonijalnega položaja, kar se je zgodilo kmalu nato z revolucijo leta 1810.

III. DOBA ARGENTINSKE DRŽAVNE SAMOSTOJNOSTI

Že napadi Angležev na špansko Ameriko so se vršili v času, ko je Napoleon prisilil Španijo v zavezništvo. Ker se je podkralj Liniers naslanjal na domače kriolske polke, ga je španska stranka tožila v Španijo, da drži kot Francoz z Napoleonom za francosko nadoblast nad Španijo. V Montevideo ga Španci niso priznali ter so ustanovili svojo "Junto". To so hoteli tudi Španci v Buenos Airesu, ki jih je vodil junak Defense Alzaga, pa se jim ni posrečilo, ker je bilo ljudstvo za Liniersa. Uspeli pa so, da je "Junta v Sevilji", ki je vladala v Španiji namesto zaprtega kralja, odstavila Liniersa ter imenovala

Proglasitev neodvisnosti 25. maja 1810 pred Cabildom.

Cisnera iz Montevidea za podkralja. In ta je bil zadnji podkralj v španski koloniji Rio de la Plata (1809). V ljudstvu je rasla vedno večja samozavest, češ, ubranili smo se sami celo Angležev. Francoska revolucija, oklicanje severoameriških samostojnosti, delovanje domačih svobodomislecev itd., je pripravljalo domačine na osamosvojitve. Ko pa je bil španski kralj zaprt, niso v Buenos Airesu priznali "Junte v Sevilji", temveč so smatrali, da je prišel čas, ko si sami imenujejo svojo "Junto", t. j. zbor, ki naj vlada sam svojo usodo, ko v matični državi sami ni več trdne oblasti. Zahtevali so spet "odprti cabildo", ki se je vršil dne 22. maja 1810. 23. maja je "cabildo" odstavil podkralja in imenoval novo vlado — s podkraljem kot prezidentom. S tem pa niso bili zadovoljni poveljniki domačih polkov in 25. maja se je sestavila nova vlada domačinov — "Primera Junta" s Saavedro na čelu, ki je še tisti večer položila prisego in prevzela oblast brez ozira na vlado v Španiji. Takoj je dala poziv na notranjost dežele, da se osnuje armada, kajti vedela je, da bo svoboda morala šele priboriti z mnogimi žrtvami.

To je tisti slaven dan, po katerem se imenuje glavni trg pred vladno palačo v Buenos Airesu "Plaza de Mayo" in trg "Primera Junta". Ta dan je največji narodni praznik nove Argentine.

Boji za neodvisnost

Tako se je začel boj za neodvisnost Južne Amerike od Španije, ki ga je vodila Argentina in se je končal šele 14 let pozneje še z osvoboditvijo Chilea, Peruja, Ecuadorja, Venezuele, Kolumbije itd.

Ta doba je najslavnejša v argentinski zgodovini in predstavlja podlago domovinski vzgoji vsakega Argentinca kot temelj dajha, iz katerega raste moderna Argentina. Ne moremo navajati natanko poteka tega boja, samo v glavnih potezah naj navedemo dogodke in imena, ki jih sicer srečujemo vsak hip v imenih ulic, avenid, mest, dežel in celih pokrajin. Tako Argentinec slavi svoje borbe za neodvisnost in svobodo, pa čeprav so se borili proti lastni krvi: potomci Špancev proti Špancam...

★

Primera Junta je osnovala svojo vojsko in jo poslala v notranjost proti španskim posadkam. V Cordobi se je za kralja postavil ljud-

ski junak "Reconquista", bivši podkralj Liniers; Primera Junta ga je dala ustreliti. Revolucionarna vojska je imela različno srečo: zmagovala je in bila premagana: tako tudi general Belgrano, ki pa je zbral novo vojsko in udaril z njo na sever proti Tucumánu, Salti in vdrl v visoki Peru, kjer je v pampi bil zopet poražen leta 1813; prav tako pa leta 1815 general Rondeau prav v isti pokrajini. Videti je bilo, da bo vsa osvobodilna vojska šla po zlu, kajti španska vojska je osvežena prihajala na sever s chilske strani.

Argentinski državni grb iz časov revolucionarnih osvobodilnih bojev.

Prav tako se je tudi politični položaj slabšal. Začel se je spor med konservativci (predsednik Saavedra) in svobodomisleci ali "demokrati" (Moreno). Po zamisli demokratov naj bi Primera Junta izvedla kongres-parlament, delegati pa so hoteli biti vključeni v "odbor", kar se je zgodilo. Konservativci so napravili "puč", vrgli demokrate iz odbora in ustvarili "Prvi triumvirat", katerega duša je bil Rivadavia. Ta vlada je trajala samo poldrugo leto; medtem je tudi dala ustreliti vodjo Špancev v Buenos Airesu, junaka "Defense" iz časa angleške zasedbe, Alzaga. To pa je vodilo v nov upor demokratov, ki ga je podprl že San Martín, poveljnik konjenikov, leta 1812. Demokrati so osnovali "Drugi triumvirat" z nalogo, da skliče skupščino. Ta se je sestala leta 1813 in je oklicala svobodo trgovine, določila narodno himno, osvobodila ružnje, izenačila vse stanovce, izbrala 25. maj za narodni praznik in določila ime "Provincias Unidas del Rio de la Plata". Ker so pa centralisti odbili delegate iz Uruguaya, ki so

predstavljali avtonomistično stališče, se je začel boj med centralisti in avtonomisti, kar je vodilo v cepljenje oblasti. Rasli so "kot gobe" voditelji raznih provinc ter drobili udarno silo mlade vojske in moč države, ki se je šele snovala. Tako je nastala medsebojna vojska, kakor na pr. z Artigom, predstavnikom Uruguaya (ki je bil tedaj še pod Buenos Airesom), čeprav se je boril tudi proti špancem. V takem položaju, ko so "deželani" vpili: "Smrt buenosairešanom!" (Mueran los portenos!), ko je grozila na znotraj anarhija in vojaški polom, so iskali diplomatske zveze za posredovanje preko Londona pri Španiji, da naj bi jim dala "ustavno monarhijo". Pripravljeni bi bili kronati infanta Francisca de Pablo v Buenos Airesu, pa je španski kralj odbil (1814). Drugi diplomatski sel pa je celo Angleže zaprosil, naj vzamejo državo v svoj protektorat, "ker se sami ne morejo vladati" (Garcia)... Ta ponudba ni uspela...

V tem je postal general San Martin poveljnik severne vojske, pa je bila tudi njegova vojska pod namestnikom gen. Rondeaujem poražena (1815). Nasprotno pa je admiral Brown porazil Špance pred Montevideo, kar je povzročilo padec tega mesta (1814). V tem času je nastala nova revolucija (1815), ki je razpustila skupščino iz leta 1813 ter sklicala novo v Tucuman. V tako razbitem času se je sestala skupščina v Tucumanu in izbrala Pueyrredona za Glavnega Direktorja — poveljnika države. Na zasedanju 9. julija pa je enoglasno proglasila popolno neodvisnost od Španije in nekaj dni pozneje — ko so nekateri mislili že na možnost ustavne monarhije pod Portugalci — še dodala: "in od vsake tuje oblasti".

Tako je bila sredi največjih stisk proglašena politična neodvisnost, dan, ki se slavi danes kot narodni praznik. V spomin nanj je v letu 1947 gen. Peron v isti zgodovinski hišici oklical tudi gospodarsko neodvisnost Argentine.

Argentinska narodna zastava

Iz te dobe boja za neodvisnost je tudi sedanja argentinska narodna zastava in grb.

Do leta 1811 so se Argentinci in Španci borili med seboj pod isto špansko rdečo zastavo. Šele 27. februarja 1812 je general Belgrano prvič razobesil belo-sinjo zastavo na svojih dveh utrbah "Svoboda" in "Neodvis-

nost!", na mestu, kjer se izliva v Parano studenec iz Rosaria. Toda vlada je odredila, da jih sname in nadomesti s tradicionalno rdečo zastavo. Pa je bilo že prepozno: predno je prišla odredba, je bil general že na poti z vojsko na sever, kjer je 25. maja 1812 vdrugeč razobesil belo-sinjo zastavo v mestu Jujuy.

Vzel pa je Belgrano te barve v spomin na tiste znake, ki so jih nosili Argentinci v bojih proti Angležem ter 25. maja 1810 pred Cabildom, kjer so pristaši Neodvisnosti kupili v prvi trgovini trakove, kakoršne so pač imeli: slučajno bele in sinje, da so se spoznavali od onih, ki jih je poslala španska stranka na trg odločat usodo države.

V Jujuyu je ob priliki nove zastave govoril kanonik Gorriti, zapel Te Deum in vsi vojaki so prisegli, da se bodo z njo borili in jo hranili pred skrunitvijo. 13. februarja 1813 so Belgranovi vojaki to zastavo razobesili v proslavo nove Ustavne skupščine ter ji prisegli zvestobo ob reki, ki nosi še zdaj ime: Rio del Juramento: Reka prisegel!

Na podlagi vsega tega je skupščina v Tucumanu 25. julija 1816 po odločbi Nedovisnosti sprejela to zastavo kot uradni simbol novega naroda argentinskega, svoje Neodvisnosti. Leta 1818 pa je skupščina v Buenos Airesu dodala vojaškim zastavam kot razpoznavni znak še sonce, vzeto iz zgodovine starih prednikov tukajšnjih rodov, indijanskega rodu Inkov.

Vsa Argentina slavi 20. junija državni praznik, posvečen narodni zastavi, in polk, ki nosi ime generala Belgrana, jo prinese predsedniku naroda, da jo poljubi in razvije.

Tako časti svobodni argentinški narod znamenje svoje svobode.

Osvobodilno delo generala San Martina

Da je skupščina proglasila neodvisnost je vzrok vpliv generala San Martina. Ta je tedaj že snoval svoj genijalni načrt, katerega izvedba ga je postavila med največje vojskovodje sveta ter mu dala ime "ameriški Napoleon". Leta 1817 je s svojo vojsko: s 3000 pešci, 700 grenadirji, 1200 pomagači in 250 artileristi, z 21 topovi in 10.000 mulami in 1600 konji — prekoračil več tisoč metrov visoke Ande ter na oni strani — v Chile — presenetil španske rezerve ter jih uničil. To so bile slavne zmage pri Chacabuco, s katerimi je osvobodil Chile, za kar je bil imenovan za najvišjega šefa v Santiago v Chile.

Toda on je odklonil to čast in jo dal svojemu generalu O'Higginsu. Po zmagi pri Maipu pa si je odprl pot v Peru ter osvobodil glavno mesto Lima (1821) in slovesno oklical peruansko svobodo. Imenovan je bil za začasnega prezidenta republike kot "protektor Peruja". Šel je nato še v Ecuador, kjer se

General San Martín, osvoboditelj Argentine.

je sestel z Bolivarjem, ki je medtem osvojil Venezuelo in Columbio. Za skupen nastop se nista mogla dogovoriti; tako je Bolivar leta 1824 zaključil sam popolno osvoboditev vse Južne Amerike, ki so jo začeli in tik pred konec vodili Argentinci. San Martín pa se je odpovedal časti protektora Peruja in se umaknil v privatno življenje, šel v Francijo in umrl skoraj pozabljen 17. avgusta 1850.

Ta dan je zdaj narodni praznik in praznik neznanega vojaka za argentinsko svobodo: v njih spomin gori večni ogenj argentinskega duha na zidu katedrale, kjer v posebni kapelici leže iz Francije prepeljani telesni ostanki argentinskega "Osvoboditelja", najbolj čaščene osebe argentinske zgodovine, gen. San Martina.

Doba anarhije in diktature

Temelji svobode so bili postavljeni z mečem. Politično pa je vladala še vedno dezorganizacija, borba med federalisti in centralisti.

Te zadnje je predstavljal predsednik Rivadavia, ki je vplival na zbornico leta 1826, da je vzela provincam avtonomne pravice. Zato so nastale velike medsebojne vojske. Federaliste je vodil Dorrego, ki ga je dal pozneje predsednik Lavalle ustreliti, kar je zbornica proglasila "kot zločin". K temu je prišla še vojska z Brazilijo. V teh razmerah je vzel vse v roke gen. De Rosas, ki je prišel s plebiscitom na oblast. Z njim je zvezano 20 let diktature, trde policijske roke, ki pa je rodila najbolj krvave medsebojne spore in bitke, od leta 1839 do leta 1852, ko je izvedel general Urquiza, guverner pokrajine Entre Rios, marš na Buenos Aires in v krvavi bitki pri Buenos Airesu (Santos Lugares—San Martín) premagal generala De Rosasa, ki se je vkrcal na angleško ladjo in odšel iz države.

Doba narodne organizacije

Gen. Urquiza je takoj sklical guvernerje vseh provinc in ti so sklenili sklicati skupščino v Santa Fe — po federativnem sistemu. Ta se je sestala leta 1852 in 1. maja sprejela prvo ustavo ter za predsednika imenovala gen. Urquiza. Vse province so ustavo priznale, razen Buenos Airesa. Dokler je ta ne bo priznal, bo sedež skupščine v mestu Parana. Buenos Aires je šel svojo pot in izbral svojega predsednika. Do sprave je prišlo leta 1859 pri San José de Flores, po kateri je Buenos Aires dobil pravico do neklih sprememb v Narodni ustavi. Te so se izvršile leta 1860.

In ta ustava iz leta 1853, popravljena leta 1860, velja še danes, ko se bo v kratkem zopet spremenila, za kar so razpisane volitve v ustavodajno skupščino za december 1948.

Ustavna doba

Vsak predsednik zvezne republike je bil izvoljen za šest let. Revolucionarno delo prvoga predsednika gen. Urquize je notranje dopolnil predsednik gen. Bartolome Mitre, znanstvenik, pesnik (prevajalec Danteja) in vojskovodja proti Paraguaycem. Mitrev naslednik je bil prav tako učenjak in pesnik Domingo Sarmiento. Ta dva spadata med najslavnejše predsednike poleg Avellanede, ki je znan po svoji "osvojitvi pampe": vojske proti Indijancem v okolici Buenos Airesa, v kateri si je prisvojil 15.000 milj zemlje za

obdelavo. Tudi je on določil Buenos Aires za glavno mesto zvezne države z imenom *Capital de la Nacion*, obenem pa je zbornica sprejela ustanovitev posebne province Buenos Aires. Dve leti nato (1882) pa je guverner Dardo Rocha ustanovil mesto La Plata kot glavno mesto Province Buenos Aires.

Odslej se je življenje Argentine razvijalo dalje v okvirju ustava, ki so jo vsi naslednji predsedniki skrbno čuvali, čeprav je skoraj pri vsakem prišlo do kake brezpomembne vstaje; sicer pa brez vojske na zunaj. Argentina se je notranje organizirala in postala država, ki si je ustvarila vse pogoje za veliko državo, tako zlasti v gospodarstvu (živilnoreja) in kulturi (šole), dočim je za razvoj industrije pripuščala tuji kapital. Vrata tujcem so se po padcu diktature De Rosas odprla in odslej je bil glavni državniški problem Argentine: obljuditi te neizmerne pla-

njave ter izkoristiti prirodno bogastvo zase. Ob narodni revoluciji pred sto leti je bilo v Argentini pol milijona ljudi, danes jih je 16 milijonov.

To gospodarsko in industrijsko neodvisnost pa si je postavila za cilj vlada generala Perona, ki je poklical nove milijone ljudi v to državo, in tudi s tem dviga narod in deželo do veljave in pomena, ki ga tako veliki narod s tako energičnim hotenjem po svobodi in razmahu tudi zasluži.

★

Na slavno tradicijo bojev za osvobojenje sanmartinske dobe je postavljena današnja Argentina in nam, prišlecem, je usojeno, da se vključimo v njo: v njeno delo in njenega duha. To zadnje pa moremo samo, ako poznamo njeno zgodovino.

Ta članek naj nam da o njej vsaj medlo podobo.

Del Buenos Airesa danes.

PESMI

ODHOD

Oči otrok
so sinje
kot ocean
in nebo:
"Očka, kam gremo?"

Čez ravnik,
kjer orkan,
tajfun in cikloni
blazne.
Bridkost
bo ost
slonokoščena
vsem v srce.
Kaplje solz —
okras iz koral
z daljnih obal
za naše žene.

Možje v očeh
nemir še od groz,
žile v pesteh
pionirski ponos.
Zlato? Petrolej?
Nakit za neveste?
Prej ali slej
smrt s tuje ceste?

Kot tropična džungla
smo vsi:
v dušah cvete in zveri rjove.

Bagnoli

SANTA CRUZ

(14. 3. 48. — Ekvator)

Črede atlantskih valov
iz dalje v daljo,
dihi samotnih vetrov
brez ljudi,
ocean
temnomodri.
Mir iz globin
in galebov klic,
s Kanarskih otokov
pod žarečim nebom,
tropa meglic.
Ladja leti,
vsa bela,
vrvi zvone
od premca do krme,
stroji brne...
Črno vino
se blešči,
srce naj ga spije,
Bagnoli in campe
z najvišjo naj plimo
pozaba zalije!
Stroji bobne,
vijak
kot tisoč strel
trga na kose
hrumeče morje.
"Santa Cruz"
kot vesel svat
leti na Zapad.

Ocean

O TI SLADKA NAŠA SIROMAŠČINA

O ti sladka naša siromaščina! Tvoje ime je bogastvo. Bogastvo našega srca in njegovega vernega glasnika — pesmi! V ves svet in deset stoletij je rasla: ena sama velika žalost, ena sama velika tožljika. Kamor so šli naši sinovi, so nesli v pesmi svojo domovino, in tisti, ki niso nesli nič s seboj, so jo v tujini ustvarili iz hrepenenja, da poje vnukom in bo

pela. Vsem, ki od doma slovo jemljejo, vsem, ki po morju gredo, vsem, ki v naj-lepši svoji pomladi slečejo domačo plat-neno in mežlanasto obleko, pa oblečejo kroj enega moža in orožje enega kova. Slovenska vojaška pesem. Domotožje je tvoje ime!

Pregelj (Zgodbe zdravnika Muznika)

V Novem svetu - Kvišku srca!

V novi svet smo prišli. Ni nam nov samo zaradi tega, ker smo ga že poprej poznali s tem imenom. Marsikaj nam je novo tukaj. Tako novo, da se je pač vsakdo vprašal po prihodu semkaj: "Ali se bom mogel tukaj kdaj udomačiti? Ali mi bo mogla kdaj ta dežela postati druga domovina?"

Posebej so stopile pred vsakogar izmed nas kot nove tiste posebnosti nove dežele, ki so nas neprijetno iznenadile. Takoj je bila pozabljena vsa tolikokrat sanjana čokolada, ki smo jo v duhu gledali pred seboj čez krožnike bagnolskih "dobrot"; pozabljeno je bilo v hipu vse tisto, kar smo dobrega pričakovali. Izza megle nasanjane obljubljenе dežele so se pokazali prvi obrisi resničnega sveta.

★

Mnogotere so bile težave, ki smo zadeli vanje v novi deželi. Saj sami nismo vedeli, kako malo resnižen je bil tisti svet, ki smo si ga ustvarili v prisiljenem brezdelju raznih taborišč. Če bi se domov vrnili v istem času bi nas pa zbolela trdota resničnosti, ker smo si tudi domovino v času odsotnosti zasanjali po svoje. Pa tamkaj smo poznali vsaj razmere ni ljudi, ali vsaj mislili smo, da smo jih poznali. Tukaj pa nas je čakalo vse novo: ljudje, razmero, delo. Vsemu se je bilo treba na novo privaditi.

Podnebje se precej razlikuje od našega; vlaga marsikomu ne prija. Naših gora in gozdov ni, da bi se v njih počile oči in osvežila duša. Hrana se tudi razlikuje od naše; to posebno občutijo oni, ki nimajo svojih družin, ki si ne morejo doma pripraviti naši domači podobne hrane. Ni čudno, če se je tudi telo iztirilo in se razbolelo na ta ali oni način. Glas gre, da se pojavljajo vse bolečine, ki jih je kdo že kdaj čutil in še nove.

Življenje je trdo kakor povsod. Ni več sicer tako zoprnega taborišča, kjer je za plateno steno čakala postelja in v jedilnici miza, kamor si vedno mogel prinesiti svoj krožnik podarjene piče. Sedaj se je treba postaviti na svoje noge, poiskati delo, stanovanje, vsega. In vse je tako daleč. Kje smo se kdaj še toliko vozili, kakor se tukaj vsak dan! In v vsem tem babilonskem vrvežu si tako sam: za marsikoga ne veš, kam se je dal, drugi je tako daleč, da ga le redko moreš videti. Včasih smo vsi živeli v isti baraki.

Sedaj smo tako raztreseni, ko bi si imeli toliko povedati in potožiti. Delo je težko. Nekoliko smo se ga odvadili, razen tega smo se morali lotiti novega. Tudi v tem pogledu se je treba nanovo prilagoditi vsemu. Saj ni bistvo težave v tem, da si sedaj pri ročnem delu, ko si prej pisaril, učil in podobno. V tem je jedro težave, da si se prej s trudom in žrtvami prebil do poklica, o katerem si sanjal že v času otroških iger, da si se dolga leta pripravljaj in oblikoval zanj v času mladostne prožnosti, da si položil vanj svojo dušo in prejel od njega pečat, ki ga vsak poklic da onemu, kdor se mu popolnoma posveti. Vse to si storil, sedaj pa, ko si več ali manj že v letih, sedaj se ti je vse podrlo in začeti moraš znova, na drugem delovnem področju. Začeti znova, ko nisi več mlad in ne prožen, kakor si bil.

Ne znaš dela, ki bi ga bilo dobro znati. Pa še tega povedati ne moreš, ko si skoraj nem, saj novi svet govori tudi nov jezik. Ta se sicer ni zdel tako težak, ko si pregledoval slovnico ali bral kako pravljico. Toda izven pravljic ni tako lahko, v teh ali onih okoliščinah je tudi precej trdo. In naučiti se ga ni tako lahko. Ko bi vsaj utegnil kaj brati, pa ni časa; kar bi ga bilo, ga ubije trudnost, ki jo prinašajo nevaženo delo, podnebje in prehrana.

Težav je na kupe. Če bi se bil tukaj rodil, bi se vživel v tukajšnje razmere, kakor si se doma vživel v domače. Prednost mladosti je v tem, da se lahko prilagaja, četudi je treba začeti samostojno živeti, lotiti se dela, preživljati se. Toda tista prožnost je minila in novi svet ne vprašuje, ali moreš ali ne moreš. Moraš!

★

Ali nam je obupati? Marsikomu se to vprašanje vsiljuje. Vendar pa kljub naštetim in še drugim težavam ni tako hudo, da bi bilo treba obupati. Posvetimo nekaj misli našemu položaju in oglejmo si ga še z druge strani, pa bomo videli, da imamo dovolj razloga za hvaležnost, da je tako, kakor je.

Ali pomisliš kdaj, da bi ti moglo biti slabše? Da je toliko drugih, ki hrepeneče čakajo, da bi mogli priti semkaj, kakor si ti čakal poprej? Da nisi sam in edini, ki si šel po svetu. Pred nami so si mnogi ljudje iskali sreče in

zavetja po svetu, za nami jih bo še mnogo, ki bodo morali to storiti.

Ali ob težavah, ob katere zadevaš tukaj, kaj misliš na to, da tudi doma ni bilo vse rožnato? Da si se moral marsikdaj trdo boriti? In, da bi se še moral, četudi bi tamkaj ostal? Mnogotere od težav, s katerimi se tukaj pehamo, bi nam doma prav tako ne prizanesle. Le to je bilo, da smo se doma pač prebijali in se nam je zdelo, da smo bili prihodnosti bolj gotovi. Da nam jo je mogel uničiti prvi vihar, kakor se je pozneje v resnici zgodilo, na to tedaj nismo mislili. In še danes, ko gledamo nazaj, pozabljamo jemati v račun nestalnost vsega, kar se nam je tedaj zdelo stalno — in vendar se je zgodilo.

Ali kaj misliš na to, da nisi šel po svetu iz svoje volje? Da te je pač vrglo v svet, da se je zrušil svet, ki je bil naš, in da si moramo zgraditi novega, kjer koli že to storimo? Ali ne bi morali začeti graditi in se truditi kjer koli že? Bodimo srčni, da sploh moremo nekje, in zlasti, da to morejo naši mlajši, ki so že dovolj časa zabili in izgubili. Če se nam zdi, da bomo mi težko kdaj zopet zaživel polno življenje, oni bodo to mogli! In oni so prav tako del naše skupnosti. Kako majhen delček celote je posameznik!

Ali se ti zdi, da bi mogel vse to prenesti, ko bi te ne bolela trda ločitev od svojcev? Boli te razdalja med teboj in njimi? Kaj pomeni daljava, ko pa so srečanja, obiski, razgovori prav toliko možni sedaj, kakor so bili poprej? Kaj pomeni tistih nekaj tisoč kilometrov več ali manj, če bi tudi iz večje bližine ne bil mogoč noben stik z njimi? Sicer je pa ločitev naravna stvar, življenje je vedno razdvajanje in združevanje. Le prenapro in prehitro se je to zgodilo. In to občutiš toliko bolj, čim bolj misliš na to. Ne oziraj se nazaj, naprej obrni pogled in lažje boš prebolel tudi vse ločitve!

★

Novi razgledi nam zelo lahko koristijo, če se bomo znali in hoteli z njimi okoristiti. Saj smo vobče bili preveč vaški v svojem obzorju in pojmovanjih. Zato smo se tako bali vsake daljave in zato nam je bilo še posebej hudo iti tako daleč po svetu. Ni bila naša krivda, ali vsaj ne samo naša. Težko bi si ogledali svet s skromnimi sredstvi, ki so nam komaj zadoščala za samo življenje. Zato pa izkoristimo tem boljše to priložnost, ko smo prišli v daljni svet in pogledjmo, kaj moremo s tem pridobiti.

Razvoj vsakega človeka kakor tudi razvoj človeštva v celoti napreduje le tako, da neki dobi miru in ustaljenosti sledi kriza, ki razmaže vse dotedanje življenje in pusti posameznika ali celoto, da znova utrdi temelje svojega obstoja. Ti novi temelji so prav zaradi tega navadno močnejši in trdnjši. Ali želiš primer? Kot otrok si živel v družini in iz nje in nisi ničesar pogrešal. Pa se ti je po nekako trinajstem letu vse zrušilo: v tebi so se prebudile nove sile, ki so ti omajale osebno ravnovesje, med seboj in najbližnjimi domačini si zagledal prepade, ki jih niti sumil nisi poprej, vsi nazori okolice, ki si si jih poprej osvojil, so se ti pokazali trhli in negotovi. Pa si grebel vase, iska rešitve vprašanjem, ki so te mučila, gradil si svoj značaj in se znova ustaljal. Tvoje življenje je bilo sedaj širše in globlje in bogatejše od prejšnjega. V lastni notranjosti se ti je vzbudil bogat svet resnice in lepote in dobrote, zopet si našel pravo razmerje do svoje družine in si mogel ustvariti še novo lastno, veseli si lahko bil svojega značaja, ker si se bil vsaj malo potrudil, da si si ga izgradil. Ali ni bilo to novo bogastvo vredno tistih nekaj let negotovosti, zapuščeniosti in stisk?

Iz takih stisk se rodi vsak napredek. Nekdaj je vse potovalo, dasi se tedanje prometne možnosti sploh ne morejo primerjati z našimi: potujoči dijaki, potujoči vitezi, potujoči rokodelci... so izpopolnjevali svojo izobrazbo po svetu, preden so se ustalili v domačem kraju in začeli dobo ustvarjanja. Spomini njihovega dela kažejo, da jim je bilo to v prid. Mi pa smo bili tako ozko zasnovani v svoji nepremakljivosti. Zato pa moramo sedanjí "izlet" v svet vzeti in izkoristiti kot dobro življenjsko šolo. Če je nekoliko trda, ne pozabimo, da je vsaka šola trda in da tudi drevo požene najgloblje korenine in najkrepkejšje veje, kadar ga "vzgaajo" viharjev sile.

V domače razmere smo vzrastli iz otroških dni. Privadili smo se jim tako, da se nam je zdelo vse nujno tako, kakor je bilo in nespremenljivo. Morda je bilo to udobno, k napredku nas ni sililo. Tukaj sedaj vsega tistega ni, tukaj moramo ubirati nova pota, zato tukaj razmere izzivajo vse naše sile in sposobnosti, da jih zaposlimo. Doma smo se tako radi ponašali in samo sebi dopovedovali, da smo žilavi in delavni, da smo verno ljudstvo, da smo bister in kulturni narod. Morda se nam zdi ta ponos sedaj še bolj upravičen. Na-

nareč nam samim. Poskrbimo, da bomo to tudi dokazali, da nam bodo to tudi drugi priznali. Samo lastna hvala, cena mala.

Da moremo pokazati svojo žilavost in delavnost, zato je priložnosti več kot zadosti. Vrlina nove domovine je zlasti v tem, da delo nudi vsakomur, ki je dela voljan. Mi zatrjujemo, da smo. Dokažimo, delajmo, izkažimo se, zagotovimo sebi in svojim obstoj! Ni lahko delo, nikoli ni bilo, dvakrat nam je težko, ker nismo pri svojem delu in ker za nove prilagoditve niso vsi zadosti mladi. Zlasti začetek je zmeraj težak. Toda začeti je treba... in nekako že gre.

Da smo verni, bistri in kulturni, pravtako lahko pokažemo in dokažemo. Saj vidite, da nam nobena vrata niso neodjenljivo zaprta. Nihče nam jih ne bo odpiral, če jih ne bomo odprli sami; nihče nam ni ponudil ob prihodu mehkega naslonjača, da bi se zleknili vanj. S tem pa še nikakor ne rečem, da si ga ne bomo pripravili, saj trdimo, da smo bistri in žilavi in delavni. Kultura in vera pa sta sili, ki človeka podpirata v napredku, če ju zares ima. Trdimo, da ja imamo: izkažimo se!

★

Naprej glejmo, ne nazaj! Kar smo izgubili, smo izgubili in ves jok in žalovanje nam tega več ne vrne. Nasprotno, vsaka žalost slabi tistega, ki žaluje, ker mu hromi sile, da še tistega ne zmore, kar bi sicer mogel. Lotova žena naj bo tudi nam v svarilo! Ko je Bog hotel Lota fin njegovo družino rešiti pred uničenjem, jih je napotil v tuji svet; prepovedal pa jim je, da bi se ozirali nazaj. Žena se je ozrla in se spremenila v solni steber: trd, negiben, mrtev. Tako se zgodi vsakomur, kdor se preveč ozira nazaj: otrpne in umre za marsikaj, kar bi še mogel storiti in si pridobiti.

Saj nihče ne taji, da je težka ločitev od vsega, kar nam je bilo domače in ljubo in drago. Pa je taka ločitev često nujna in pogoj za napredek ter nov vzpon. Včasih se zgodi, da fantek joče, ko mu odvzamejo krilce, v katerem je prvi čas življenja krmaril po sobi; toda ločitev je naravna in potrebna: njegova naloga je, da odraste otroškosti in se razvije v zrelo moškost.

Tudi dekle joka, kadar kot nevesta zapusti hišo očetovo in stopi v ženino. Težka ji je ločitev od vsega, česar je bila vajena. Pa je tudi ta ločitev nujna in potrebna, če hoče iz dekleta postati žena in mati, steber nove hiše in kraljica nove družine. Napak ravna,

če se ozira nazaj in v mislih ali dejansko uhaja v preteklost; čim prej naj se vživi v novo vlogo in potruži naj se, da bo čim bolj služila novim nalogam.

Ali nam kdaj pride na misel, da nismo mi prvi, ki si iščemo po svetu novih domov. Koliko rodov je že pred nami poskušalo našo usodo. Saj so skoraj prav vsi, ki jih srečujemo v novi deželi, če že ne priseljenci, pa vsaj potomci priseljencev. In morda so prihajali v mnogo bolj neprijetnih okoliščinah v deželo, kjer še ni bilo mest ne tovarna, ne pisarn in ne javnih del. Marsikdaj jim je pač bilo težko pri diši, toda vztrajali so in ustvarili to, kar smo mi našli, in če že sami niso uživali sadov svojega dela, so jih zapustili potomcem. Tega niso dosegli z žalovanjem, temveč z delom.

Prav lahko si mislimo, da so tudi oni često potovali vsaj v mislih nazaj v staro domovino, da so tudi oni sanjali o vrnitvi, ko bi si pridobili sredstva za starost, za hišico, za rešitev posestva ali za kar koli že. Marsikdo se je pač vrnil, mnogi so ostali. Kdo ve, kako bo z nami! Morda se bo vrnil kdo, morda se marsikdo ne bo. Kdor pa se bo vrnil, naj se vrne z nečim: s sredstvi, da si bo zgradil domačijo, s skušnjo, da bo bolje služil skupnosti.

Razlogov dovolj, da se z vsemi silami posvetimo delu, da opustimo vse, kar nas od tega odvrača, da storimo vse, kar nam budi veselje do življenja in krepi voljo do dela, da vržemo s sebe vse, kar hromi in slabi.

★

Vživeti se je treba. Dežela, ki nas je sprejela, pričakuje, da ji posvetimo vse sile, v korist njej, sebi in svojim. Čim boljše se bomo vživeli, tem boljše se bomo znašli in tem več bomo mogli storiti.

Vživeti se nam je treba, saj to terja od nas hvaležnost in skrb za lastni blagor. Dežela nas je sprejela, ko smo zapravljali čas in sile po taborišču. Dala nam je delo in kruh in zavetje. Da tu ni vse po naših željah? Seveda ni; toda kadar ti kdo ponudi prst, še nimaš pravice zagrabit za roko. In saj ni bila to njena dolžnost, vsaj ne bolj kot drugih, ki nas niti sprejeti niso hoteli.

Kadar nekomu pogori hiša, so mu drugi dolžni pomagati, vsaj po zapovedi ljubezni do bližnjega. Toda če nekdo od teh drugih pride in ponudi pogorelcu senik, da more iti spat vanj, je storil veliko dobro delo. Nihče ne more terjati od njega, da gre sam spat

▼ senik, gostu — pogorelcu pa prepusti opremljeno in zakurjeno sobo.

Nas je gostitelj sprejel v hišo. Svoj kot si moramo sami opremiti in ogreti; toda z delom bomo to dosegli. Včasih pozabljamo, koliko je to vredno, da imamo delo. Pri tem pa se že lahko uveljavimo s svojo žilavostjo in vztrajnostjo.

Dovolj imamo razlogov, da se uživimo tukaj; tako bomo tudi sami bolje uredili svoje življenje; tako se bomo lažje uredili v hiši, kjer smo gostje. V prvi vrsti spada k življenju to, da se priučimo jeziku in sicer čim bolje. Za to pač ne bo zadostovalo poslušanje in posnemanje, nekaj učenja in branja bo že treba dodati. Seznaniti se bo treba z zgodovino dežele, z zemljepisnimi prilikami in gospodarskimi razmerami, s socialno ureditvijo in z duhovno kulturo. Kdor gre med ljudi, bo kmalu slišal, da nimajo nič proti vseljenecem, samo po sebi umevno pa se jim zdi, da se ti vsaj nauče jezika dežele in se pač udomačijo, kolikor se največ morejo. Ne vidijo radi, da se preveč zapirajo v krog svoje narodne skupine. Če se malo zamislimo v njih položaj, si moramo priznati, da bi na njihovem mestu tudi mi vsaj to zahtevali, in tudi smo.

Naš največji in najvažnejši donos novi deželi pa bo naše delo. Naši gostitelji nas niso sprejeli samo zaradi naših lepih oči; dovolili so nam prihod, ker potrebujejo delavcev. In to nikakor ne samo ročnih! Zgodovina prča, in mislimo lahko, da naši gostitelji to vedo, da lahko vseljenci novi domovini pomagajo do dviga in pomena. Holandska, angleška, severnoameriška zgodovina hranijo mnogo dokazov za to. Seveda lahko tako koristijo novi domovini samo vseljenci, ki so sposobni in voljni to storiti. Mi smo, zato tudi bomo storili. Pri tem pa si bomo olajšali položaj tudi sami pred seboj: prejemamo in dajemo, ne živimo od miloščine!

Kje, kako in kaj more storiti, bo vsak uvidel in presodil. Z delavnostjo, izobrazbo, poštenostjo in voljo do ustvarjanja bo vsakdo mogel kaj storiti na področju, kamor bo prišel in mogel priti. Z bistrim opazovanjem razmer bo našel svoje mesto, z žilavo vztrajnostjo si ga bo priboril, z resnim delom ga bo izpolnil. Tako bo koristil novi domovini in se tudi sam uveljavil.

★

In stara domovina, ljubezen do lastnega naroda? Nihče nam ne more in ne sme iz-

trgati iz srca dragih spominov na snežne gore in vinske gričke, bele cerkvice na vrhovih, košate gozdove in v zeleno tančico sadnega drevja zavite vasi, bistre potočke in droče reke, z znojem in krvjo mnogih spomenikov prepojena polja! Nihče nam ne more in ne sme vzeti mladostnih spominov, ljubezni do domačih, ki so ostali v domovini! Ni jezika in ni glasbe, ki bi mogla preglasiti v naši duši sladke zvoke materine slovenske besede, tihega ponosa pripadništva k majhnemu narodu, ki se je znal ohraniti in kulturno izoblikovati v tekmi z velikimi sosedi in ga uspeha in izobrazbe ni treba biti sram.

Nihče nam ne more in ne sme vzeti naše ljubezni do stare domovine in do slovenskega naroda. Toda, ljubezen ni niti v vzdihovanju in jokanju, niti v pretiravanju lepote in vrednote domače zemlje in narodne kulture, niti ne preziranje in zaničevanje drugačnega načina življenja pri drugih narodih.

Nihče nam ne more braniti, da kritično gledamo tukajšnje življenje in dobro presodimo, kaj je dobro in kaj je slabo, predno kaj priznamo in si prisvojimo. Vsakdo pa se je dolžan potruditi, da pravilno spozna in presodi tisto, kar bo po svoji moralni in kulturni vesti moral odkloniti. Površne sodbe so le preveč rade krivične. Sami imamo v tem pogledu le preveč izkušenj.

Ko presojujemo druge, ne moremo vzeti svojih šeg in navad za nekaj popolnega in jemati ceno vsemu, kar je drugačno. Lep je nagelj, pa tudi vrtnica je lepa. Skušajmo pri drugih kakor pri sebi izmeriti, koliko so se oni in koliko smo se mi približali idealu resnice, lepote, dobrote, pravice in ljubezni. Saj bomo lahko marsikdaj s ponosom ugotovili, da nas naše kulture ni treba biti sram, marsičesa pa se bomo lahko tudi naučili.

Svojo ljubezen do domovine bomo najlepše pokazali, če se bomo tukaj izkazali. Ljudje bodo po nas sodili naš narod. Navadno trdijo, da je napak soditi kak narod po turistih in izseljencih: prvi so že preveč potujčeni in malo pristni, drugim pa spremeni duhovni obraz izkoreninjenost iz domače kulture in presaditev v tujo. Vendar pa je tako, da sodijo narod po tistih, ki jih poznajo. Skrbimo, da po nas ugled našega naroda ne bo trpel, marveč pridobil. Ali ne bi mogli doseči, da bi veljalo kot priporočilo, če bi o kom dejali, da je Slovenec? Tudi če se kdaj vrnemo domov, bomo domovini najlepše pomagali s tem, kar bomo tukaj storili. Če bomo prine-

sli kaj prihrankov, kaj novega znanja in večje razgledanosti, če bomo pustili tu ugled in ugodno javno mnenje, bo domovini gotovo v korist. Če pa ostanemo tu, ji bomo mogli prav tako največ pomagati, če bomo čim bolj na svojem mestu, če bo vsakdo izmed naš cel mož in cela žena.

Najbolje bomo storili, če bomo znali združevati ljubezen do stare domovine z resnim delom za novo; tudi sami bomo imeli od tega največ koristi.

★

Kvišku srca, torej! Najprej kvišku glave, glejmo vedro in z zaupanjem v prihodnost. Ne pozabimo, da je božja roka najbolj mila, kadar je sila največja. To smo živo občutili v marsikaterem trenutku preteklih let. Vsakdo bi pač mogel povedati, kako ga je ob mnogoteri priložnosti božja roka obvarovala nesre-

če ali propasti. S hvaležnostjo se moramo spominjati, da je bil čas vojske za nas tudi čas posebnih milosti, da smo se zapuščeni po svetu tesneje oklenili Njega, edinega, ki nas ni zapustil in pozabil. Če nas je pripeljal v novi svet, nas ni zato, da bi nas sedaj zapustil. Nevarnost pa je, da mi Njega zapustimo. Tega pa ne smemo, da ne odide od nas Njegov blagoslov!

Delati bo treba v novi deželi, smo videli, in tudi moliti ne smemo pozabiti. Da bi znali vselej tako moliti, kakor smo se med vojsko naučili! Da bi znali vedno družiti svoje naloge v smislu starega gesla: moli in delaj!

Molimo, poglede in srca dvigajmo proti Bogu; delajmo, roke in možgane zapičimo v zemljo, pa nam bo v rosi božjega blagoslova tudi tukajšnja zemlja rodila, nas hranila in oblačila, kakor nas je domača.

Brumen Vinko.

Stanko Janežič

SVETONOČNO ROMANJE

Morje je bučalo. Burja je vršala čezenj in vzdolž obale v silovitih sunkih. Tista kraška burja, ki stresa v mozeg in srce, ki more človeku zastaviti pot, ga treščiti ob skalo ali ga v morje prevreči.

Noč je bila kakor iz stekla. Ostra, prozorna, bleščeča. Zvezde so žarele tako živo, tako blizu. Luna je bila vsa sijajna.

Romati v taki noči bi bilo prijetno pač le v sanjah izza tople peči skozi na pol zastrto okno.

Tista družina, velika in čudna družina, pa je romala v resnici. Že dolgo dolgo.

"Pa bi morda le za trenutek počili", je spregovoril ded, ves star in onemogel. Ob palico se je opiral vedno močnejše. A že tisti hip ga je sram postalo, da se je toliko predal skušnjavi in ni takoj zatrl hude misli.

Tako je spreletelo vse po vrsti: "Pa bi morda le počili za trenutek!" A že so hiteli z večjo vnemo, močnejših nog.

Niti ni noben otrok zajokal. Ne oni

ki je moral teči venomer, držeč se očetca za roko, ne oni, ki je ždel še v naročju materinem.

Čudovito moč ima pač hrepenenje. Dvignilo jih je z vseh neznanih cest po tujem svetu razmetanih. Bilo jim je, da bodo umrli, če to skrivnostno sveto noč ne pojdejo. Tako so šli. Proti kraju kjer so preživeli prvo sveto noč. Proti kraju, kjer so prvokrat postavljali v kotu na polico, z mahom obloženo: ovčke in pastirje. Jožefa Marijo in Jezuščka v trdih jaslicah. Proti kraju, kjer jih je prvokrat sprejela žarno razsvetljena cerkev pri polnočnici v topel in vesel objem.

Tako so šli, tako so romali. Kot na povelje so se dvignili z vseh križišč. Nikdar se niso videli popreje. Zdaj so si bili vsi bratje. Bili so vsi ena družina — slovenska po krvi, katoliška po duši, po stanu pa — begunci, brezdomci vsi po vrsti.

Morje je bučalo, burja je vršala, skoz njo se je ob kameniti obali v siju lune in zvezda pomikala počasi žalost-

na procesija, v svetla pričakovanja vsa zasanjana. Že jim je v ozračju zadišalo po domačem.

"Kmalu bomo tam", so šepetali in oči so jim vsem gorele še svetleje.

Hodili bi še dolgo dolgo bi še romali — v daljnih daljah so jih čakali posvečeni domovi — da se ni takrat zgodilo nekaj nepričakovanega.

Tako samotna je bila njih pot ves čas. Žive duše niso srečali na cesti. Hiše so bile vse mrzle tuje same vase in v svoj svetonočni sijaj zamaknjene. Tako so se popotniki zares začudili, ko so nazrli pred seboj nekoga, ki jim je šel naproti. Ni bil eden bila sta dva. Nista bila dva, trije so bili.

"Mir z vami, ljudje po božji volji!" so pozdravili neznanci.

"Bog nam ga daj in tudi vam v obilni meri! Od kod in kam prijatelji?"

"Od kod? Od tam, kamr vas poganja hrepenenje. Ni prostora tam za nas. Tudi za vas ga ne bo. — Kam? Na varno. Kamor koli že. Kralj Herod otroku Kralju iz neba, streže po življenju. Žalostno je to".

Mož je bil, ki je govoril, zrelih let, resnih potez na licu.

"Nič ne marajmo za to, če hoče Bog tako!"

Bil je žene glas, ves tih ves topel ves mehak. Mlada je pač bila po letih. Luna je sijala v njen obraz, ki je bil prečudno lep, svetel. Oči so ji nenehoma vse blažene ležale na otroku, ki ga je

držala na rokah in ga venomer nalahno pozibavala.

Svetonočnega hrepenenja polni romarji so prihajali vse bliže. Krog in krog so že neznane znance obstopili. Odpirale so se jim tedaj oči.

"Oj, saj to ste vi! K vam smo romali, vas iskali vso noč. In zdaj ste nam prišli naproti. O, zahvaljeni!"

Prav tam je ob morski poti stala v skalo vdolbena votlina. Prostorna. Mesec jo je razsvetljeval. Vanjo so se torej pomaknili.

"Kaj bi dalje romali, blodili v mrzli noči. Našli smo, po čemer so naše duše koprnele. Bog sam nam je izpolnil hrepenenje. Hvaljen bodi zdaj in v veke!"

Tako so govorili slovenski romarji—begunci.

"Kaj bi še naprej bežali! Ljudi smo našli, ki so po božji volji in nočejo otroku hudega".

Tako je govoril Jožef v imenu Marije in Deteta Jezusa.

Morje ni več bučalo. Burja ni več vršala. Zvezde so veselo migotale blizu, da bi jih z roko lahko božal. Luna je bila kot dobrotno razsmejan obraz Boga. Skrivnostna, čudežno lepa pesem je napolnila ozračje: "Sveta noč, blažena noč..."

Nekdo se je iz sanj prebudil med mrzlimi stenami enega izmed begunskih taborišč. Rosne so bile njegove oči, pa ni vedel, ali od bridkosti ali od blaženosti.

TRST.

"Prisluhni naših mož modrosti..."

Slovenski svet, ti si krasan
V bodočnosti jaz vidim dnove,
ko težke izgubiš okove;
o Bog, to dobro skoraj daj!
Slovenski svet, krasnejši boš,
kadar vihar ti zdanji mine,
ko iznad tebe mrak izgine,
povrne se ti sreče dan!

J. Freuensfeld

Ni mogoče vsem vstreči: kar te modrost vuči.

M. Jarnik, 1814.

Ljubezen je najboljšo jamstvo pravičnosti. Brez pravičnosti ni mogoč socialni red. A težko, da bi vladalo v družbi pravo, če ga je treba iz vsakega sproti izsiliti. Kjer je ljubezen, tam je notranji nagib k pravičnosti. Če resnična ljubezen, pomaga tam, kjer tega ne terja pravičnost, koliko bolj bo nagibala ljudi, da izpolnjujejo ukaze pravičnosti.

A. Ušeničnik (Sociologija)

Kdor resnico ljubi, ušes ji ne maši.

Levstik

V KATEDRALI BOŽJEGA GROBA

Pozabi marsikdo, kaj mu namen je
tu v hranu tvoje Golgote, Gospod,
ko dragotin premoti ga blestenje
in se pogled megli mu od krasot.

Jaz pa odmislim v zlatu tleče stenje,
baziliko, njen veličansten svod
in gledam v duhu tvoje le trpljenje
in moj slovenski s srcem križev pot.

In prosim skrušeno te, božji sin:
Premagal smrt si, tebi je mogoče,
da streš sovražnika, ki smrt nam hoče!

Naj pade vsak, ki snuje naš pogin!
Store naj čudež tvoje svete rane,
da narod moj, ki zdaj umira, vstane.

Ves dan ti črni oblaki gredo
nad Jeruzalemom, mestom presvetim,
nad Jeruzalemom, mestom prekletim,
zvečer pa zvonovi jokajo.

In tamkaj pod sveto Oljsko goro
od žalosti nad Jezusom razpetim,
za njim razodetim in v nebo vzetim
vso pozno noč cvrčki tožijo.

Divjajo pa zunaj obsedenci,
strašen vihar, da bi kaznoval
in ves svet s krvjo oškropil.

Le Jezusa ni, od nikoder ni,
da bi nečiste iz njih pognal,
jih v svinje pregnal in potopil!

JERUZALEM

Pravice delavcev v Argentini

Nova Argentina, ki nosi pečat ne-utrudljivega delovanja predsednika *Perona*, je nova in moderna predvsem zaradi svoje delavske zakonodaje. Moderna delavska zakonodaja je namreč bistveni znak sedanje Argentine in bistvena vsebina Peronove nekrvave revolucije v Argentini.

Ne bo odveč, ako si delavsko zakonodajo v Argentini vsaj v glavnih obri-
sih ogledamo. Ta delavska zakonodaja velja namreč tudi za nas slovenske emigrante, ki si služimo kruh z delom svojih rok. V podrobnosti se na tem mestu ne moremo spuščati, ker bi sicer napolnili ves ta koledar.

Hitro napredujoča industrializacija Argentine je zahtevala predvsem moderno zaščito in zavarovanje delavcev in nameščencev v industriji in trgovini. Zato velja spodnji pregled predvsem določilom, ki veljajo za delavce in nameščence, ki so zaposleni v industriji in trgovini.

Stalnost v službi (*Estabilidad*). Po preteku določene dobe (navadno tri-mesečne) doseže delavec stalnost v službi. To pomeni, da delodajalec ne more odpustiti iz službe delavca brez odškodnine. Samo v naslednjih primerih sme delodajalec delavca takoj odpustiti in to brez vsake odškodnine: ako dela delavec škodo; ako zlorablja zaupanje delodajalca, kar pa mora ugotoviti sodišče; ako je delavec nesposoben za delo; ako dela delavec za svoj ali tuji račun in s tem škoduje koristim delodajalca, in končno, ako ogroža varnost, čast in koristi delodajalca in njegove družine. Če ni podan noben tak primer, potem delodajalec ne more in ne sme odpustiti delavca iz službe brez odškodnine, pač pa sme delodajalec odpustiti delavca za 30 dni zaradi pomanjkanja dela in za največ 90 dni na leto v primeru dokazane višje sile, toda o tem mora delavca v določenem roku vnaprej obvestiti.

Odškodnina za neupravičen odpust iz službe. Ako odpusti delodajalec delavca iz službe brez razloga ali iz razlogov,

ki zgoraj niso navedeni, ima delavec pravico zahtevati odškodnino. V tej pravici do odškodnine tiči prav za prav bistvo stalnosti v službi. Ne bomo navajali cele vrste določil, kako se izračuna ta odškodnina. Naj omenimo samo to, da odškodnina v primeru neupravičenega odpusta ne more biti manjša, kot znaša dvomesečna plača in ne večja od zneska 1000 pesosov.

Delodajalec tudi ne sme znižati plače, za katero se je pogodil z delavcem; kar velja za delavce, velja seveda vedno tudi za nameščence, toda zaradi krajšega izražanja, bomo pisali le za delavce. Vsako neupravičeno znižanje plače se smatra za neupravičen odpust iz službe.

Delodajalec mora delavca določen čas vnaprej obvestiti, da ga namerava odpustiti in mu mora dati vsak dan dve uri časa, da si lahko poišče novo službo. Če bi tega delodajalec ne storil, mora delavcu plačati odškodnino, ki jo določa zakon.

Odpoved službe. Kakor delodajalec, tako mora tudi delavec, potem ko doseže stalnost v službi, prekiniti službeno razmerje z odpovedjo službe, in sicer mora delavec odpovedati službo en mesec predno namerava zapustiti delodajalca, ako je bil v službi manj kot pet let; ako pa je bil v službi nad pet let, mora odpovedati službo dva meseca prej. Če delavec tega ne stori, plača kazen.

Potrdilo o delu (*Certificado de trabajo*). Ob odhodu iz službe so delodajalci dolžni dati svojim delavcem potrdilo o delu, ki odgovarja naši delavski knjižici. V tem potrdilu mora biti vpisana doba službovanja pri dotičnem delodajalcu; dalje kaj je delal in koliko je zaslužil. Priporočamo vsem delavcem, da tako potrdilo vedno zahtevajo, kadar zapuščajo kako službo. Mnogi delodajalci namreč vprašajo po takem potrdilu.

Delovni čas (*Jornada de trabajo*). Redni delovni čas znaša 8 ur na dan ali 48 ur na teden, nočni delovni čas

pa znaša 7 ur; v nezdravih prostorih oz. pri nezdravih delih znaša delovni čas samo 6 ur na dan. Dovoljeno pa je opravljati nadurno delo, t. j. delo, ki se opravlja preko rednega delovnega časa. Pri nadurnem delu ob delavnikih znaša plača najmanj 50% več, ob sobotah popoldne in ob nedeljah po 100% več, kot znaša plača za redni delovni čas. S posebnim vladnim dekretom so določena nezdrava dela.

Dovoljeno je delati v takozvanih "turnusih" (dopoldansko, popoldansko, nočno delo). V tem primeru ne sme znašati povprečni delovni čas v treh tednih nad 8 ur na dan ali nad 48 ur na teden.

Ta določila kakor tudi mnoga druga pa ne veljajo za poljedelske delavce in za osebe, ki so zaposlene v domačem gospodinjstvu.

Praznovanje nedelj in sobotnih popoldnevov: Prepovedano je delati ob nedeljah in sobotah popoldne od 13 ure dalje. Prepovedano je delati tudi v sledečih dnevih: 1. maja, 25. maja, 20. junija, 9. julija, 12. oktobra in 17. oktobra. Izjeme so dovoljene samo v naslednjih primerih: a) za dela, ki jih ni mogoče prekiniti; b) za popravila in čiščenje strojev in c) za dela, ki so potrebna, da se prepreči grozeča škoda. Toda tudi v teh primerih ne smejo delati niti ženske niti mladoletniki.

Pripominjamo, da imajo delavci v zgoraj navedenih državnih praznikih, ko mora delo počivati, pravico do plače, kakor če bi delali. To pravico imajo tudi v tem primeru, ako bi padli navedeni prazniki na nedeljo.

Dopusti (Vacaciones). Vsak delavec ima pravico do plačanega dopusta, ki znaša nepretrganih 10 dni, ako še nima pet let službe, oz. znaša nepretrganih 15 dni, ako ima nad 5 let službe. Pravico do tega dopusta pa ima delavec šele tedaj, ko je odslužil polovico delovnih dni v času od 1. januarja do 31. decembra, to se pravi, pravico do dopusta ima delavec šele tedaj, ko je pri svojem delodajalcu odslužil približno 160 delovnih dni. Ta dopust mora delavec dobiti med 1. oktobrom in 30. aprilom in mu mora delodajalec pismeno sporočiti nastop dopusta. Če bi delodajalec

tega ne storil, si sme delavce s 15. aprilom sam vzeti dopust. Za čas dopusta dobi delavec plačo, ki se mu plača vnaprej.

Posebna določila veljajo za delavce in nameščenice v trgovini in za mladoletnike. Prvi imajo pravico do daljšega dopusta, kot osebe zaposlene v industriji; mladoletniki, to so osebe do 18 leta starosti, pa imajo vedno pravico do 15 dnevnega dopusta.

Določila o zaslužku ali plači. Zaslužka, ki znaša do 100 pesosev, ni mogoče zarubiti, večji zaslužek pa je zarubljev samo v določene višine. Zaslužek se mora vedno izplačati v domači valuti, izjemoma tudi v čekih, za kar pa so posebna določila.

Kdor dobiva stalno mesečno plačo, mora prejemati plačo vsak mesec; kdor je plačan na dan, mora prejemati plačo vsakih 15 dni. Plačo mora delodajalec izplačati na delavnik v rednem času in v delavnici. Zamuda v izplačilu ne sme trajati več kot 1 teden.

Kaj sme delodajalec odtegniti od zaslužka? Delodajalec si sme iz delavčevega zaslužka poravnati škodo, ki jo je delavec namerno povzročil v obratu. Dalje sme delodajalec odtegniti zakonito določene zneske za socialno zavarovanje. Sme odtegniti tudi deleže za zadrage (Sociedades Cooperativas y Mutualistas), prav tako sme odtegniti zneske za plačilo blaga v navedenih zadrugah in zneske za plačilo blaga, ki je bilo nakupljeno v delodajalčevi trgovini. Za plačilo blaga, nakupljenega v zgoraj navedenih zadrugah ali v delodajalčevi trgovini, se sme odtegniti kvečjemu 40% delavčevega zaslužka in to samo v primeru, ako je delavec na to izrečno pristal.

Minimalne plače veljajo samo za nekatere gospodarske panoge. Tako so na primer določene minimalne plače za poljedelske delavce, za delavce v sladkorni industriji itd. Tudi družinske plače, to je doklade za ženo in otroke prejemajo samo osebe, zaposlene v državni službi. Pač pa dajejo nekatera podjetja prostovoljno določene zneske kot družinske doklade.

Novoletna nagrada (Aguinaldo). Delavec ima pravico do novoletne nagra-

de ali kakor smo vajeni reči — do trinajste plače. Novoletna nagrada znaša dvanajsti del celotnega zaslužka, prejetega v teku leta in se mora izplačati delavcu 31. decembra.

Če delavec pred koncem leta zapusti delo, ima pravico do sorazmernega dela novoletne nagrade.

Delo mladoletnikov. Otroke do 12. leta starosti je sploh prepovedano jemati v službo. Od 12. do 14. leta starosti pa smejo delati samo v tistih obratih, v katerih delajo člani njihove družine. Ne smejo pa opravljati nobenega dela po cestah, na trgih in javnih prostorih. Mladoletniki od 14. do 16. leta se smejo zaposliti, toda samo za 4 ure na dan ali 24 ur na teden. Ti morajo obiskovati posebne strokovne tečaje. Mladoletniki od 14. do 18. leta starosti smejo delati 6 ur na dan; smejo pa delati tudi 8 ur na dan ali 48 ur na teden, ako izpolnijo pogoje, ki jih predpisuje "Comision Nacional de Aprendizaje y Orientacion Profesional".

Vsak mladoletnik mora imeti posebno delavsko knjižico. Mladoletniki imajo pravico do plačanega dopusta, ki znaša najmanj 15 dni na leto. Prepovedano je mladoletnike zaposliti pri nevarnih in nezdavih delih in v nočnem času (to je med 20 uro zvečer in 7 uro zjutraj). V primeru nezgode ali bolezni mladoletnika se smatra, da jih je zakrivil delodajalec.

Plače mladoletnikov morajo znašati: pri vajenih prvo leto 30%, drugo leto pa 50% plače, ki jo prejema delavec v industriji. Pri ostalih mladoletnikih od 14. do 16. leta starosti mora znašati plača 50%, od 16. do 18. leta pa 70% plače, ki jo prejema delavec.

V drugem letu svojega dela prejmejo mladoletniki hranilno knjižico. Poštne hranilnice, v katero mora delodajalec plačevati vsak mesec določen znesek.

Zaposlitev žena. Za vse ženske osebe do 18. leta starosti veljajo ista določila kot za mladoletnike moškega spola. Velja pa še to posebno določilo, da neporočena ženska pod 18. leti ne sme izvrševati nobenega dela na cestah, trgih in javnih prostorih.

Delovni čas ženskih oseb, starih nad

18 let ne sme trajati nad 8 ur na dan ali nad 48 ur na teden, kar pa ne velja za poljedelska gospodinjstva dela.

Prepovedano je ženam nočno delo in delo v nevarnih in nezdavih obratih. V primerih nezgode ali bolezni veljajo zanje ista določila kot za mladoletnike.

Posebna določila veljajo za matere.

Delo na domu (Trabajo a domicilio). Precej obširna so v argentinski delavski zakonodaji določila, ki urejajo pravice delavcev, ki vzamejo delo na svoj dom in ga doma izvršujejo na račun delodajalca. Navajamo samo glavna določila: delavci, ki delajo na domu, morajo imeti posebno delavsko knjižico. Glede plače veljajo ista določila kot za ostale delavce z izjemo, da so njihove plače nezarubljive do zneska 200 \$ na mesec. Tudi delavci, ki delajo doma, so pokojninsko zavarovani in imajo pravico do plačanega dopusta.

Obratne nezgode in bolezni. O obratnih nezgodah in poklicnih obolenjih govori poseben zakon. Po določilih tega zakona je delodajalec vedno odgovoren za nezgode, ki se pripetijo delavcem pri delu. Delodajalec ne odgovarja edino za tiste nezgode, ki jih je delavec namerno povzročil.

Kakšne pravice ima delavec ob nezgodi? V primeru nezgode ima delavec pravico do odškodnine, toda samo kadar traja nesposobnost za delo več kot 6 dni. V primeru smrti delavca imajo pravico do odškodnine njegovi svojci. Ta odškodnina znaša toliko, kolikor je znašal ves zaslužek v zadnjih tisočih dnevih dela, kar pa skupaj ne more znašati več kot 6000 \$. Če je delavec delal manj kot tisoč dni, se vzame za manjkajoče dneve v pošte zaslužek sorodnega delavca. Delodajalec mora plačati tudi stroške pogreba, toda največ 100 \$.

Odškodnina za popolno in trajno nesposobnost za delo je enaka odškodnini za primer smrti. V primeru, ko se zaradi nezgode sposobnost za delo samo deloma zmanjša, pa je ta okvara stalnega značaja (ako izgubi delavec nekaj prstov na roki, ali eno oko in pod.), tedaj znaša odškodnina vsoto, ki jo dobi-

mo, ako zmanjšani delovni zaslužek pomnožimo s tisoč.

Kadar ima obratna nezgoda samočasne posledice, ima delavec do dne, ko ponovno nastopi delo, pravico do odškodnine, ki znaša polovico njegovega prejšnjega dnevnega zaslužka.

Če se ponesreči vajenec, se vzame za izračunavanje za odškodnino v poštov plača najnižje plačanega delavca v istem podjetju.

Podobna določila kot za obratne nezgode veljajo tudi za poklicna obolenja, ki jih zakon posebej našteva.

Posebno važno je naslednje določilo: v primeru nesreče mora delavec ali pa njegovi domači najpozneje v 30 dneh o tem obvestiti Tajništvo za delo (Secretaria de Trabajo) ali najbližjo sodno ali policijsko oblast. Če nesreča ni smrtna, prične teči ta trideset dnevni rok z dnem, ko se ugotovi nesposobnost za delo. Če bi se ta prijava opustila, se odškodnina zmanjša za 25%. Kdor vloži tako prijavo, mora o tem zahtevati potrdilo, da lahko vsak čas dokaže, da je prijavo pravočasno izvršil. Poleg tega mora prijavitelj ostati v državi, sicer pa izgubi pravico do odškodnine.

Za delavce in nameščence zaposlene v trgovini velja še posebno določilo, da odgovarja namreč delodajalec za vsa njihova obolenja. V teh primerih ima delavec pravico prejemati plačo še za dobo treh mesecev, ako je bil zaposlen manj kot 10 let? Ako pa je bil zaposlen več kot 10 let, pa ima v primeru bolezni pravico prejemati plačo 6 mesecev. V času bolezni ga delodajalec ne sme odpustiti.

S posebnim zakonom, ki velja za vse delavce, zaposlene kjer koli, je določeno, da morajo biti vsi delavci zdravniško preiskani, za kar jim delodajalec sme letno odtegniti 2 \$. Zdravnik lahko predpiše delavcu počitek ali skrajšanje delovnega časa, kar pa ne more trajati več kot šest mesecev. V tem času dobiva vsak delavec in nameščenec svojo običajno plačo.

Pokojninsko zavarovanje (Jubilaciones). O pokojninskem zavarovanju obstojata dva zakona in sicer eden za delavce in nameščence, ki so zaposleni v

trgovini, in drugi za delavce, ki so zaposleni v industriji. Ne moremo na tem mestu navajati posameznih določil teh dveh obširnih zakonov. Naj navedemo samo tole: pokojninsko morajo biti zavarovani vsi delavci in nameščenci, zaposleni v trgovini in industriji, stari nad 18 let. Delodajalec sme odtegniti vsem tem 8% od celoletnega zaslužka na račun pokojninskega zavarovanja. Pokojninsko zavarovanje nudi naslednje ugodnosti: redno pokojnino, ki je celotna ali zmanjšana; pokojnino ob prostovoljnem izstopu iz službe; invalidsko pokojnino; pokojnino, ki se prizna svojcem zavarovanca v primeru njegove smrti. Pokojnina, ki jo dobiva zavarovanec, ne more znašati manj kot 70 pesov na mesec, pokojnina, ki jo prejemajo svojci, pa ne more znašati manj kot 50 \$ na mesec. Pokojninsko zavarovanje izvaja Instituto Nacional de la Prevision Social.

Osebe, zaposlene v domačem gospodinjstvu. Za osebe, ki so zaposlene v domačem gospodinjstvu (služkinje, kuharice, sobarice itd.) ne obstoja noben poseben zakon. Izrečno je rečeno, da zanje ne veljajo določila o delovnem času. Pač pa je s posebnim zakonom odrejeno, da imajo pravico do noveletne nagrade, ki se izplača 31. decembra in znaša eno dvanajstino celoletnih dohodkov.

Poljedelski delavci in državni uslužbenci. Za poljedelske delavce velja poseben zakon (Estatuto del peon del campo), ki določa vse podrobnosti glede zaščite poljedelskih delavcev. Prav tako imajo delavci in nameščenci, ki so v službi države, provinc in občin svoja posebna določila, ki so v marsikaterem oziru boljša, kot so določila za delavce in nameščence v privatnih službah. Pri državnih uslužbencih so na pr. z zakonom določene družinske doklade, kar za delavce in nameščence v privatnih podjetjih ne velja.

Kam naj se pritožimo? Vsak delavec in nameščenec, ki se mu kratijo z zakonom določene pravice, se more zateči po pomoč na delavsko ministrstvo, ki se imenuje Secretaria de Trabajo y Previsión.

Smersu Rudolf.

MRTVI PRIJATELJ

"Ti!"

"!?!"

"Pismo sem dobil!"

"Pismo?"

"Od doma!"

"Od doma?"

Spet sva molčala. Dolge se bile te nočne ure v bunkerju. Dobili smo sporočilo, da nas utegnejo ponoči napasti, pa moramo vso noč prečuti ob pripravljenem orožju v strelskih zakopih.

Z Dragotom sva bila sošolca in najboljša prijatelja. Z Gorenjskega je bil doma, od Škofje Loke. Osem let gimnazije sva si bila tako blizu kot z ostalimi sošolci, nič bolj. Na lepem sva se dobila v isti četi, istem vođu, isti desetini, istem bunkerju. Tu sva bila na razpotju: ali v smrt ali v življenje.

Ne premično je gledal Drago skozi močno obloženo lino predse v noč. Globoko je bil zamišljen. Le kaj mu pišejo od doma? Vprašal bi ga, pa ga nisem hotel motiti v mislih, tako svetih, kot so misli na dom.

Tesno mi je bilo pri srcu. Gledaš v temo, poslušaj. Vsak šum te vznemiri ob pričakovanju napada. Iz teme se zgosti postava, prava postava človeka. Pogledaš bistreje, pa vidiš, da je drevo. Tri nočne ure, tri ure molka, človeku je težko.

V vasi vsake četrte ure udari zvon. Daleč je še do jutra, daleč še do prvega svita.

"Mati mi piše!" je spet začel. Niti trenil ni z očmi. Zrl je naravnost naprej in pazil. Čisto tiho je govoril.

"Mati? Kako pa si dobil pismo preko žice?"

"Vojaki so ga prinesli".

Obmolknila sva. Ne more prav na dan z besedo, ki mi jo hoče povedati, dobro čutim. A spraševati ga ne morem, res ne.

"Mati mi piše... nekaj, česar ne razumem. Besede matere, misli moje matere so mi tuje".

"Kaj ti piše?"

"Pravi... naj se pazim, da me krogla ne zadene".

"Kaj, to ti je nerazumljivo?"

"To, da, že vso noč premišljam, a bolj ko mislim, bolj se mi zdi nepomljivo".

"Kaj ti je res uganka materino srce, ki trepeče za svojega otroka kot nihče drugi?"

"Kako more mati reči, naj se varujem krogle? Mar sem zato zgrabil za puško? Lahko bi ostal v Ljubljani za knjigami. Sam veš, kako je bilo..."

Težke so danes njegove besede, misli črne. Gleda daleč naprej v noč.

Molk.

"Premislil sem dobro, kam grem in zakaj".

Spet sva tiho. Nekje nad vasjo se čuje lajanje psov. Sicer je vse mirno.

"Na eni strani slovenske družine, cerkve, Bog, na drugi mati, oče, bratje, sestra... Odločil sem se... Nj mi žal... In življenje?... Ta misel mi je vlila ponos in pogum. Tedaj sem bil trden. V pismu sem napisal: 'Mati, Vaš sin je vojak za Boga in slovensko zemljo'. To sem ji poslal, da bo ponosna in vesela..."

"Saj je ponosna in vesela, gotovo. A strah ji to veselje greni. Upoštevaj njene žrtve zate! Misliš, da bi kaka mati drugače ravnala?"

"Ne vem, prav gotovo ne. Če ona ni

znala... Prej nisem vedel tega... Kako razumljiva je materina ljubezen." Njegove besede so raztrgne, razbite. Iz srca govori, prijatelj prijatelju.

"Nekaj bi te vprašal, Drago. Dolgo že nosim besedo v srcu, pa si ne upam prav na dan z njo. Saj ne boš hud? Si kaj pomislil na to, da bi te mati rada videla duhovnika. Zato se boji zate!"

Ob teh besedah je počakal. Nekaj svetlečega se mu je zaiskrilo v očeh. Morda je bil ogenj, ki zažari ob ljubezni, morda solza, porojena iz nje? Ni bil hud, to sem videl. A pričakoval tudi ni.

Dolgo, dolgo je zrl v daljavo. Kaj je mislil? Bogve, a čutil sem, da si nisva bila nikdar prej tako blizu kot sedaj. Toplo mi je bilo v duši. Gledal sem zvezde, tedaj sem šele opazil lepoto noči.

Molčala sva. Nisem si upal prelomiti tišine. Čutil sem, kako mi je srce bilo.

"Ivan, še nikomur nisem o tem govoril. Prvič danes tebi... Ti veš, kako revni smo bili doma. Oče je kot organist in krojač komaj vzdrževal družino. Radi bi me dali v šole, pa niso imeli denarja. Po čudnem naključju, gotovo ne brez vpliva od zgoraj, se je ponudila v Ljubljani dobrotnica. Osem let je plačevala zame, ne poznam je pa niti po obrazu ne po imenu..."

"Da mati računa z menoj kot duhovnikom, posebno sedaj po končani gimnaziji, o tem sem prepričan, dasi mi sama o tem ni nikdar dejala besede. Ne bi si mogel misliti slovenske matere brez te tihe želje v srcu. Meniš, da se boji zame?... Saj, če padem... bom padel za — Boga. Tudi njej sem tako pisal... Če pa ostanem pri življenju in postanem duhovnik, me bo prav tako izgubila. Bogu bi se daroval tako ali tako: prej ali pozneje".

"Res je, kar praviš, a mati misli drugače. Pri njej govori srce. Tisočkrat rajši ima živega sina duhovnika kot mrtvega sina vojaka, čeprav bi padel za Boga. Ljubezen je le ljubezen".

Molk.

Spet se je zamislil.

"Ob tem pismu so mi misli na smrt še bliže. Pripravljen sem vsako minuto. Bogu bo všeč ta žrtev, če jo bo zahteval

od mene..." Sklonil je glavo kakor v molitvi.

"...Še nekaj je ...še nekaj bi ti povedal... še nekaj ... pa se mi zdi... da še ni časMogoče pozneje.... kdaj poznaže... če bo čas... Če padem... ne, pozneje..."

Stresle so me te besede. Kako govori danes Drago! Saj je vendar to tisti stari, razposajeni, tisti, ki zna vso četo spraviti v smeh, pa tudi k maši, če treba. Vedno poje, se smeje in zabava. Čuden je danes. Kakor bi ne bil on.

Čas teče.

V prvem svitu so se prikazali obrisi sosednjih hribov. Noč je minila, brez napada.

Misli mi ne dajo miru...

Sveta Ana nad Tržičem.

Umik iz Slovenije.

Noč je temna. Ob cesti stojimo med črnima hriboma kakor v zasedi. Nemci nas ne pustijo naprej. Od strani se bojimo napada.

Pet iz naše čete nas čaka tukaj. Iz Tržiča smo se umaknili za vodnikom, misleč, da nam vsa četa sledi. Veriga se je pretrgala. Kje so ostali? Morda spredaj. Morda zadaj. Verjetneje so zadaj. Mogoče so morali v zasedo braniti kolono pred komunisti.

Vrgel sem nahrbtnik na tla in se naslonil na puško.

Kaj storiti? Naprej ni mogoče, nazaj v tej zmedi ne kaže. Čakati, da se odpre pot?

Zamislil sem se. Bog ve, kje sta oče in mati. Verjetno, že spredaj. Očetu so čez noč osiveli lasje ob sencih.

Kako je neki z materjo? Reva, gotovo je trudna. Starejši brat je že pred dnevi odšel, najmlajši in sestra tudi čudno, čudno vse to.

Ne motijo me ljudje, ki hodijo mimo. Saj mislim na domače.

Dva vojaka z nosilnico zavijeta sem proti hiši. Ne vidim jima v obraz, pretemno je. Končno me tudi ne zanima.

Zmoti me glas prvega.

"Dolfe, ste vi?"

"Ivan!"

Tu je Drago, na nosilnici leži.

"Drago, kaj ti je?"

"Ranjen sem bil od naših. V tisti zmedici, ko smo razbijali obroč: pregrajo spredaj in napad od strani. Pa ni nič hudega. Le hoditi ne morem, to me draži. "Poskusil se je zasmejati, pa mu ni šlo.

"Ne puste nas naprej, "razlaga narednik Dolfe. "Pojdimo v hišo, da bo Drago na toplem. Morda se bo čez čas pot odprla".

Potrkamo. Radi nas puste noter. Le sveča slabo brli, tako da ne vidim Dragotu razločno v obraz.

"Kako je bilo, pravi! Kam si jo dobil?"

"Semle v stegno. Pa me ne boli"

"Kaj ko bi prosili, da ti malo čaja zavro?"

"Nič ni treba. Tega... da bi se še srečal s teboj!"

"Z menoj? Zakaj?"

"Skloni se bliže!... Oni pogovor... tisto noč v bunkerju... Saj se spominjaš? Takrat sem ti hotel še tole reči:... če padem, potem... delaj ti... za dva... zame... in zase!"

"Pa, saj..." sem osupnil.

"Počakaj! Hočeš reči, da še ne bom umrl. Mogoče res ne. A v tujimo gremo. Bog ve, ali se bova še kdaj srečala!... Še nekaj te je osupnilo. Zame veš, da mislim postati duhovnik, zase si prepričan, da ne boš. Jaz mislim drugače: za te sem prepričan, da boš, zase vem, da ne bom. Pa molči! In ne govori več o tem! Samo to te prosim: de-

laj za dva, moli za dva, žrtvuj se za dva!"

Molčal sem. Nisem vedel, kaj reči, preveč je povedal v kratkih besedah. Le gledal sem ga, gledal.

Odnesli so Dragota v noč. Jaz sem ostal do jutra v hiši. Stresala sta me groza in spoznanje ob mlaki krvi: ni bil zadet samo v nogo.

Nisem ga videl nikdar več.

Moj oče in moja mati sta mi pozneje pravila, da sta ga videla, že na koroški strani Ljubelja, na lojtrskem vozu. Bil je bled in ni se mu ljubilo govoriti.

Zvedel sem še, da so ga odpeljali v celovško bolnišnico in končno na celovsko pokopališče, kjer leži pet korakov proč od moje matere.

Čas hiti. Že tretje leto je mimo.

Na nočni omarici imam Dragotovo sliko. Vsak večer me vprašuje s svojimi globokimi očmi:

"Kako je, Ivan? Delaš, moliš se žrtvuješ za dva?"

In jaz grem vsak večer v mislih na celovško pokopališče. Tja v kot pod tisto vrbo, kjer ptički gnezdiyo. Tam se spustim na kolena med dva groba:

"Kako ti je Drago, kako ti je mama?"

Potem molčimo vsi trije.

Med nami so večne skrivnosti.

San Luis

BOŽJI VRTILJAK

*Hej, svet se suče krog osi,
iz dneva v noč, v dan iz noči,
ustvarja kroge, meri čas!
Človeški rod kot kup otrok —
skoz dež in sonce, sneg in mraz —
na njem sedeč se z njim vrti
okrog, okrog, samó okrog...
Zakaj pa ne, če hoče Bog?*

*Na sredi sonca kres gori,
krog njega zemlja se podi
nenehno, brez zamud, zaprek,
kot konj pognana v dir in skok
iz dneva v dan, iz veka v vek*

*nikdar utrujena drvi
okrog, okrog, samó okrog...
Zakaj pa ne, če hoče Bog?*

*Nikjer prostoru konca ni...
Po njem trup sonca se vali
skoz molk in mir brezmejnih dalj
z družino kroglasto brez nog
kot plameneč in oblast valj —
z njim znova sučemo se mi
okrog, okrog, samó okrog...
Zakaj pa ne, če hoče Bog?*

BOGDAN BUDNIK

P E S M I C E

SLOVO

Sonce na nebu,
žarki na tleh,
čaša pri hlebu
solze v očeh.

Mati, odrezite
kruha za pot!
Culo navežite,
nágните sod!
Pokrižajte zdaj me,
mati, jaz grem.
Bo videl še kdaj me
domek, ne vem.

IZ MOJE CELICE

Ta moja celica,
lepa in dobra
kot zrela marelica.

Češnjevo cvetje.
Veje pod oknom.
Med vejami petje.

Miza oglata.
Molek in bukve.
Orehova vrata.

Križ ves v plamenih
Mati Marija.
Jaz na kolenih.

VEČER NA TUJEM

Za pampo rdeče sonce tone.
Visoki trsi spe ob plotu.
Ves prostor polni vonj limone.

Poskrili so se ptički v gnezda.
Na zemljo pada mrak vse tiše.
Prižgala se je prva zvezda.

Ne ptic ne vetra več ne čujem.
A v srcu Tebe, Večni, slutim.
Kako si dober Bog — na tujem.

ZORENJE

Ob meji se prepleta živa trta.
nagibajo se k tlom pretežke brajde
Čez noč so dozorele bele ajde!
še včeraj so bile kot voglì prta.

Pod soncem so vzkalili kmetu trudi,
oči žarijo mu kot dva cekina.
Hej, to bo svetla čaša tega vina
in ajdov hleb zadišal bo po grudi

Jaz v sebi čutim neizmerni plamen,
po žilah teče kri vsa težka, vroča.
Dozorel sem čez noč kot kaplja žgoča.

Zdaj grem v življenje — v mlin pod
kamen
in v zidanico belo nad dolino,
da dober kruh bom, dobro, žlahtno
vino.

SLIKA

Pota so siva.
V ajdovi njivi
sonce počiva.

Znamenje belo
v makovih cvetih
moli veselo.

Modre so smreke.
Daleč tam v drevju
mlin poleg reke.

Križ bdi nad vrati.
Vejica oljke.
Izba in mati.

San Luis

Katoliška Cerkev v Argentini

Podobno življenje živi kakor v drugih južnoameriških državah, ker je na podoben način nastala in se podobno razvijala.

Današnja cerkvena organizacija v republiki Argentini ima sedem cerkvenih pokrajin (provinc), 7 nadškofij ter 15 škofij in sicer:

1.	Nadškofija Buenos Aires, preb.	2.616.624	župn.	108	duhovnikov	350
	Škofija Azul	760.936	"	20	"	46
	" Mercedes	1.044.254	"	56	"	81
2.	Nadškofija Cordoba	893.465	"	83	"	291
	Škofija Rio Cuarto	287.915	"	21	"	22
	" Rioja	115.763	"	9	"	13
3.	Nadškofija Salta	231.567	"	26	"	45
	Škofija Catamarca	160.805	"	16	"	45
	" Jujuy	123.754	"	13	"	20
4.	Nadškofija San Juan	211.105	"	12	"	39
	Škofija Mendoza	552.789	"	33	"	56
	" San Luis	208.976	"	11	"	13
5.	Nadškofija Parana	805.354	"	42	"	104
	Škofija Corrientes	735.467	"	27	"	50
	" Santiago del Est.	534.457	"	26	"	40
6.	Nadškofija La Plata	1.715.201	"	110	"	193
	Škofija Bahia Blanca	470.847	"	38	"	38
	" Viedma	213.364	"	23	"	8
7.	Nadškofija Santa Fe	693.115	"	102	"	141
	Škofija Tucuman	585.201	"	29	"	66
	" Rosario	1.055.113	"	75	"	94
	" Resistencia	540.000	"	19	"	5

(Statistika je vzeta po "Guía Eclesiastica 1946")

Argentina ima dva kardinala in sicer nadškofa v Buenos Airesu dr. Jakob Alojzij Copello ter škofa v Rosario dr. Anton Caggiano.

Primas med škofi v Argentini je nadškof v Buenos Airesu. Škofje se sestajajo na škofovske konference, ki ima kot nek izvršni organ v stalni škofovski komisiji, ki se sestane vsako leto po Veliki noči.

Pri imenovanju škofa na izpraznjeno stolico ima država tolika vpliva, da vlada izbere kandidate, izmed katerih Sv. stolica izbere škofa.

Med duhovniki je veliko tujcev in sicer Špancev, Italijanov in drugih narodnosti. Škofje so pa vsi rojeni Argentinci.

Skoro vsaka narodnost ima za dušno-

pastirstvo svojih vseljencev duhovnike domačine: duhovniki slovenski vseljeneci so skoro po vseh argentinskih škofijah (Buenos Aires 4, La Plata 4, Mercedes 3 in 3 lazaristi, Tucuman 3, San Luis 11, Mendoza 2, Jujuy 1, Cordoba 1).

Podoba verskega življenja in sredstva, ki jih Cerkev uporablja

Katoliška vera je po ustavi priznana kot državna vera, tudi predsednik republike mora biti katoličan. Vse življenje, vsaj na zunan, močno hoče obdržati katoliški značaj. Cerkev, duhovščina uživa močno zunanje spoštovanje.

Dušno pastirstvo se vrši po župnijah, ki so po mestih močne po številu vernikov, zunaj pa obsežne po ozemlju, kjer se raztezajo. Niso redke župnije,

ki štejejo po 50.000 prebivalcev (Pri nas v Sloveniji je bila največja župnija sv. Petra v Ljubljani, ki je stela nekaj časa okoli 26.000 preb.). Duhovščine je v Argentini svetne zelo malo, saj jih je približno 1400, ko bi jih rabili 19.000, da bi bilo tako poskrbljeno za dušno pastirstvo kakor je v USA, še več pa, če bi hoteli doseči n. pr. ljubljansko škofijo. (Tukaj pride na enega duhovnika 10.000 vernikov, dočim pri nas približno 600).

Svetni duhovščini pomaga pri pastirstvu oz. skrbi za versko življenje redovna duhovščina, ki živi v različnih redovnih organizacijah, tudi takih, ki jih po Sloveniji nismo imeli (avguštinci, benediktinci, lateranski kanoniki, karmeličani, jezuiti, dominikanci, eskulapijci, frančiškani, šolski bratje, lazaristi, lurdisti, oblati, palotinci, pasionisti, redentoristi, zakramentinci bl. Eymarda, Najsv. Src, salezijanci, sv. sv. Kamila, Božje Besede, trinitarci, mercedarci itd.).

V južnih provincah so silno veliko naredili salezijanci. Nekateri redovi sprejemajo župnije, drugi v pastirstvu sicer sodelujejo. Zlasti se redovi tudi posvečajo šolstvu, nekateri sploh samo temu namenu služijo. Lepe zavode imajo redovniki sv. Janeza de La Selle, jezuiti, salezijanci, maristi. Prav tako so številni ženski redovi, ki se predvsem posvetijo šolstvu. Imajo svoje zavode, kolegije, v katerih imajo različne tipe šol, ljudsko, srednjo. Med močmi imajo po moških in ženskih redovnih šolah zaposlene tudi laične moči. Te šole so privatne in delajo izpite koncem leta pred drž. komisijo. Le nekatere so avtonomne, da jim teh izpitov ni treba delati.

Šola je laična, kakor je bila pri nas doma, čuti se v tem vpliv francoske liberalne zakonodaje. Važen za šolo je zakon, ki je bil sprejet 1. 1947 po dolgi debati, ki uvaja verski pouk v vse šole, ljudske, srednje in specialne. Učitelje oz. profesorje nastavi država v soglasju s Cerkvijo. Ustanovila se je posebna direkcija za verski pouk, ki naj pouk organizira ter skrbi za njegov potek. Komisija je odvisna od pravosodnega in prosvetnega ministra ter od

drž. šolskega sveta. Prav tako se ustanovi inspektorat (nadzorstvo) za verski pouk, ki posluje po navodilih ministra v soglasju s Cerkvijo. Za sprejem tega šolskega zakona je tudi ljudstvo prirejalo velike javne manifestacije in je veliko naredila zlasti Katoliška akcija. Zakon je bil sprejet v senatu 17. aprila 1947 in 18. maja so po vseh Cerkvah po republiki peli slovesni Te Deum, Bogu v zahvalo.

Drugače imajo katoličani vpliv na šolstvo le osebno po učiteljih in profesorjih, ki jih imajo precejšnje število dobrih, zraslih iz verskih organizacij in v njih še danes včlanjenih; celo med univerzitetnimi profesorji imajo dokaj dobrih katoličanov.

Za vzgojo duhovnikov skrbijo škofijska semenišča, katerih je precej, dasi še ne po vseh škofijah. Velikemu semenišču je pridruženo, podobno kakor v Italiji, malo semenišče (gimnazija). Posebno stališče ima slovenska bogoslovna fakulteta v San Luisu, ki šteje med slušatelji ne le Slovence, temveč tudi domačine, Argentine.

Za vzgojo in usmeritev laične inteligence v katoliškem smislu mnogo naredi nekaj Katoliški institut in sicer za moške "Cursos de Cultura católica" ter za ženske "Instituto religioso de cultura superior"; v tri leta trajajočih tečajih obdelajo poglavja iz filozofije, zgodovine in teologije.

Organizacije naredijo mnogo za porast in stalnost v verskem življenju in tako služijo kot uspešno dušnopastirsko sredstvo. Med njimi omenimo Katoliško akcijo, Marijine kongregacije, druge pomožne sile, ki sodelujejo s KA, JOC, ki je po žosističnem načinu zgrajena KA, Apostolstvo molitve, Vincencijeve konference itd.

Prvenstveno mesto med organizacijami ima KA, ob njej so urejene kot pomožne sile vse druge verske organizacije, katerih delo ona koordinira. Urejena je KA podobno kot v Italiji in Španiji, bolj kot masovna organizacija, ne toliko kot elitna ter je naslonjena na župnijo. Razdeljena je po štirih naravnih stanovih, torej za moške, žene, fanke in dekleta. Mladinske veje (JAC)

fantje in dekleta, imajo pripravljalne organizacije za KA v naraščaju in aspirantih; fantovski naraščaj (niños) so priključeni KA za žene. V fantovski in dekliski organizaciji imajo poseben oddelek tudi akademiki in akademičarke. Vsaka izmed teh vej ima svoje glasilo, ki je skupen verski list za posamezne stanove: možje imajo *"Concordia"*, žene *"Anhelos"*, fantje *"Antorcha"* in dekleta *"Ideales"*. Posebni listi so tudi za aspirante in naraščaj. Če pomislimo na težke razmere, v katerih te organizacije delajo, jim moramo priznati lepe uspehe, zlasti sprejem šolskega zakona o verouku mnogi v veliki meri pripisujejo tudi delu organizacij KA, ki se tudi sicer resno trudijo za prodor in zmago katoliške misli v javno življenje. Za svoje delo se pripravljajo na tedenskih sestankih, za katere narede letni program. Organizirana je KA za vsako škofijo in nje delo vodi *"Junta diocesana"*, vse organizacije posameznih škofij pa so pod skupnim narodnim vodstvom, ki se imenuje *"Junta central"*. Organizacije KA so v središču delavnosti na verskem polju po župnijah. Ob njih zlasti za notranje življenje skrbijo Marijanske Kongregacije, katerih delo pa ni tako razgibano.

Poleg ACA (Aargentinske Katoliške akcije) imajo pa tudi po škofijah organiziran JOC, ki je Katoliška akcija urejena po vzorcu belgijskega žosizma, ki stoji na stanovskem poklicnem principu (za delavce) in je elitno urejena. Nimajo je po vseh župnijah. Opaziti je njen vpliv zlasti na socialnem področju (Letos akcije za delavska, družinska stanovanja).

Velik zaklad v nadnaravnem pogledu pomenijo po župnijah organizirane edinice *"Apostolstva molitve"*, ki v molitvi združuje in navdušuje zlasti za apostolat ne več tako gibčne starejše moške in ženske. Te organizacije skrbijo za lep potek štirideseturne pobožnosti v češčenju sv. Rešnjega Telesa, ki ga imajo na ta način v teh škofijah urejeno.

Katoliških kulturnih orgnizacij v našem slovenskem smislu katol. prosvetnih društev, ki bi skrbele za kulturno izobrazbo s katoliškega stališča, tukaj ni

majo. To izobrazbo v neki meri nudijo organizacije KA s svojim programom.

Tudi ni posebnih katoliških strokovnih organizacij n. pr. za delavce, ker so vsi organizirani v drž. sindikatih.

Tudi nimajo skupne vrhovne organizacije katoliških akademskih izobražencev, temveč imajo posamezni poklici svoje (profesorji, zdravniki, advokati, inženirji itd.). Svojo organizacijo imajo tudi katoliški učitelji.

Zanimava je ustanova *"Osrednje tajništvo socialne pomoči — Obra Cardenal Ferrari"*, ki združuje ljudi različnih poklicev, ki živijo skupno življenje, pa hodi vsak v svojo službo in tako skušajo vršiti apostolat, zlasti tudi socialno in za dober tisk.

Če govorimo o časopisju, ki naj bi pomagalo Cerkvi izvajati katoliški nazor v javnem življenju, moramo poleg zgoraj omenjenih še omeniti, katoliški dnevnik *"El Pueblo"*, ki je sorazmerno lepo urejevan, čeprav bi človek želel še večje razgibanosti. Gotovo pa število naklade ne odgovarja tukajšnjim številnim katoličanom. Izmed revij sta za kritiko javnega življenja in njega usmerjanja važni reviji *"Criterio"* in pa revija za mladino *"Herioca"*. Izmed znanstvenih revij je cmeniti filozofsko *"Sapientia"*, biblično *"Revista Biblica"*, ki jo izdaja semenišče v La Plati ter liturgična *"Revista leturgia argentina"*, ki jo izdajajo benediktinci.

Pri dušnopastirskih sredstvih, ki jih dušno pastirstvo tukaj v Argentini močno uporablja, je tudi župnijski kino, kjer v farnih dvoranah vsako nedeljo popoldne zberejo otroke in zvečer odraslo mladino. Pred predstavo otrokom vsak teden govori župnik o resnicah iz katekizma. Odtrgati jih hočejo s tem od javnih kinodvoran in združeno s sladkim vsaj nekoliko približati kršč. resnice.

Koristi, ki jih Cerkev prinaša deželi in težave, s katerimi se mora boriti.

Če kje na svetu, moramo za dežele Južne Amerike reči, da je bila Cerkev tista, ki je ljudstvu prinesla kulturo, čeprav morda način posredovanja zaradi

velikih človeških slabosti španskih prišlecev ni bil vedno najboljši. Razumeti pa moramo vse iz razmer, ki so jih dobili in iz časa, v katerem so prišli. Morda je v marsičem prav oddaljitev od cerkvene tradicije in nenačrtno, strastno hlastanje po zunanjih pridobitvah civilizacije brez notranjega duhovnega napredka v marsičem zakrivilo praznoto, pred katero danes sami ostrmijo. Nikdar ni mogoče popisati blažilnega vpliva, ki ga ima Cerkev na vzgojo čutno močno razgibanega južnega sveta, da mu izbrusi tako nevarne ostrine. Vesela pa mora biti Cerkev v teh krajih, da se ji ni treba tako brezupno boriti za izvedbo socialnih reform v korist zlasti delovnih množic, ki bodo zadovoljene mnogo lepše gledale tudi Cerkev, ki jih v nauku hoče ščititi. Spet pa bo ona pri izvrševanju socialnega apostolata mogla zgladiti ostrine, ki bi lahko nastale, če bi bila socialna reforma enostransko izvedena v korist nekaterim stanovom.

V marsičem je mogoče razumeti in pravičneje oceniti nizek nivo v verskem

življenju in mnoge nedostatke, če pomislimo na ogromne težave, ki jih srečuje Cerkev v teh krajih. Prva med njimi je gotovo silno veliko pomanjkanje zlasti svetne duhovščine, saj morajo zadostovati v župnijah, ki imajo prebivalcev za pol Ljubljane, 3 duhovniki za dušno pastirstvo, ko pa tudi niso redke župnije s 40 do 50 tisoč ljudmi, ki imajo samo 3 dušne pastirje. Druga težava so velike daljave, zlasti zunaj na deželi, ko ljudje komaj enkrat na leto pridejo do župne cerkve in morda le nekajkrat na leto k sv. maši v nedeljo. Prav tako slabo vpliva mešanica tolikih narodov, ki pridejo kot izseljenci iz različnih držav in ti v rednih razmerah versko niso vedno najboljši. Od tod moremo razumeti v marsičem veliko nezaupanje do tujcev tudi v versko-cerkvenih krogih, ki so ga deležni tisti, ki tega niso pričakovali. Prav tako ni za nivo verskega življenja tvarno bogastvo, ki vlada v deželi in ljudje nimajo toliko smisla niti za naravne duhovne vrednote, kaj šele za nadnaravne.

Prospero

PESMI

POMLADNA

Drevo, upalo pod snega nemilo
ponjavo, blede mrz se mu zaril je
v stržen, tepo, sujó ga burje divje,
ječi, kot bi vso bol sveta nosilo

A brž ko mlada Vesna skoraj s silo
kožuh mu strga, ospe srebrno ivje,
obleka cvetna, ki jo Lelj sešil je,
opleta mu, ko pleše z gozdno vilo.

Igračka smo v koščenih prstih časa.
Kot zrnca smo v steklenobridki uri.
Da bi čim prej spolzeli ji do pasa!

Izdril je meč zeleni vitez Jurij
Hej, v sedla vsi, da ko pridirja mimo,
razposajeni z njim prek zvezd zdravimo!

BLAZNI BRAT MRTVEMU

Ko obtožnec prežim, da se ruleta
mi blodnih misli izvrti. Sodnik
je kroglica; (Na čelu imam njen žig.)
Obstala. Črno. Kroglica prekleta.

Zakaj v zavest se pno le mračne misli,
ko svetlih je natanko polovica?
Kroglica mehka, siva, težka: iz svinca.
Takrat pod noč sva z bratom zlezla
v svisli.

Dva strela: tebi v srce, meni v čelo.
Si živ še pod gomilo grušča in kep?
Jaz umiram v rakvi utrujenih možgan.

Janez! Pozdravi starše, rodno selo!
"Ne morem. Je že vstal svobode dan?"
Ne vem. Tvoj prah je nem, moj duh
je slep.

USTAVNI POLOŽAJ ARGENTINE IN NJENIH PREBIVALCEV

Ne bi bilo prav, če ne bi pri vživiljanju v razmere, sredi katerih živimo, skušali pogledati tudi na položaj, ki ga osnovni državni zakon, ustava, daje Argentini in njenim prebivalcem. Poleg nekaterih zanimivosti, ki to ustavo deloma delajo drugačno od nam znanih ustav, ima njeno poznanje za nas predvsem praktičen pomen. Govori o obliki vladavine, oblasteh in oblastnikih, njihovih pravicah in dolžnostih ter o pravicah in dolžnostih državljanov in drugih prebivalcev državnega ozemlja. Na ustavi temelji ves red, vsi zakoni, nanjo so vezani vsi prebivalci države, od predsednika do zadnjega tujca, dokler se ne spremeni.

Oglejmo si kratko njen nastanek, značaj in vsebino.

Kakor argentinska država, tako tudi njena ustava ni nastala nenadoma. Pripravljali so jo nešteti momenti, politični, vojaški in psihoški. Od leta revolucije 1810., ko se je dežela začela trgati od Španije, je preteklo še 42 let, da se je s proglasitvijo ustave dokončno določila oblika političnega življenja dežele. Različna gledanja na obliko vladavine, predvsem na nahajališče in izvrševanje oblasti, pri čemer so največ vplivali gospodarski interesi, so ovirala hitrejšo rešitev vprašanja. Na eni strani so stali unitaristi, ki so se celo nagibali k monarhiji, na drugi federalisti, ki so zahtevali široke avtonomije province. Skupščine predstavnikov iz vse dežele trenutno s svojimi poskusi niso uspevale, saj sta dve ustavi, ki sta bili že formalno sprejeti, takoj naleteli na tak odpor, da nista obveljali. Vendar pa je bilo to delo vseeno pripravljeno prve trajne ustave, ki je, kot vsaka trdna ustava, plod dolgotrajnega, težkega, v izkušnjah potrjenega in res od ljudstva priznanega dela.

Danes veljavna ustava je bila proglašena 1. maja 1853. leta v mestu Santa Fe na kongresu zastopnikov vseh provinc, razen province Buenos Aires. Ta provinca namreč takrat tega akta ni priznala, je pa to storila že leta 1860. po majhnih spremembah nekaterih ustavnih določil. S tem je dobila današnja Argentina poleg dokončne pravne oblike tudi svoje današnje meje.

Ustava Argentine kaže svoj posebni značaj glede na dobo in zemljepisni položaj. Nastala je v času, ko je stari svet preživel velike pretrse, ki so prinašali spremembe socialne strukture in političnih oblik. Bila je to doba po veliki francoski revoluciji, ko se je rušil in zrušil fevdalizem, ko so bili narodi še žejni ali že pijani svobode, ki pa je vedla v novo nesvobodo, v odvisnost mas od kapitala, hujšo, kot je bila odvisnost od absolutističnih vladarjev. Dogodki v Evropi so odmevali tudi v Ameriki. Evropska miselnost se je prenašala v novi svet in se tam uveljavila, kar se odraža v tedaj nastali ustavi. Dalje je ustava ameriška. Novi svet s svojimi tolikimi gospodarskimi in kulturnimi posebnostmi je navezan na svoje posebno norme. Evropa je prenatrana, Amerika malo naseljena; Evropa ima s svojimi tisočletji pogoje za neko ustaljenost in miren razvoj, Amerika je mlada, polna zagona in možnosti napredka. Interesi Evrope so vse drugačni kot interesi Amerike. Če imamo pred očmi oba ta faktorja, dobo in zemljepisni položaj, bomo lahko razumeli nekatera določila, ki se nam zde morda tuja.

Preglejmo zdaj v kratkem vsebino argentinske ustave.

V uvodu zastopniki ljudstva prosijo za pomoč Boga, ki je "vir vse prave pameti in pravice" ter izjavljajo namen, ki naj ga ustava dosega: ustanoviti državno skupnost, utrditi notranji mir, postaviti skupno obrambo, pospeševati občo blaginjo in zavarovati dobrote. Posebej je poudarjeno, da te ustavne obljube niso dane same tedanjim prebivalcem nove države, ampak vsem ljudem vsega sveta, ki so s tem naravnost vabljeni, naj postanejo deležni vseh koristi, za katere ustava jamči.

Nato so v samem tekstu dana določila o obliki vladavine ter o pravicah in dolžnostih vsakega človeka, ki živi v mejah države.

Vladavina argentinske države je predstavniška (oblast izvršujejo predstavniki ljudstva), republikanska (oblast se izvršuje v imenu ljudstva) in zvezna (oblast je izvirna v provincah, ki državo sestavljajo; centralna oblast ima le tiste pravice, ki so ji izrečno podeljene). Zvezna oblast vzdržuje rimsko katoliško veroizpoved, tako da je javno pravno prizna-

Vladna palača na Majskem Trgu v Buenos Airesu

na samo ta. Predsednik države mora biti katoličan. Zato pa vrši patronat nad katoliško Cerkvijo v Argentini s tem, da predlaga Sveti stolici v imenovanje kandidate za izpraznjena škofovska mesta. Postojanke novih cerkvenih redov se brez dovoljenja civilne oblasti ne smejo ustanovljati in duhovske osebe ne morejo biti člani narodnega predstavništva niti gubernatorji provinc.

Vsem prebivalcem Argentine, ne glede na vero, spol, starost, raso, trajanje bivanja in državljansko pripadnost so priznane osnovne pravice, od katerih so posebej naštet:

1. Pravica do dela in svobodno dovoljene zaposlitve;
2. Pravica do pritožbe in priglasiitve javnega mnenja državnim oblastvom;
3. Pravica do vselitve, bivanja, prehoda in zapustitve državnega ozemlja, za kar pa so z zakonom posebej predpisani formalni postopki;
4. Pravica do svobodnega izražanja misli po tisku;
5. Pravica do svobodnega razpolaganja z zasebno lastnino, ki jo omejujeta le razlastitev zaradi javne koristi in zakonita sodba;
6. Pravica do združevanja zaradi koristnega cilja.
7. Pravica do svobodnega izpovedovanja vere.

8. Pravica do poučevanja in učenja.

Vse te pravice imajo svojo podlago v ljudski suverenosti in republikanski obliki vladavine. Posebej se odpravlja suženjstvo in proglašaja civilna enakost, v kateri ni plemiških in drugih privilegijev stanov. Vsak prebivalec ima možnost vršiti tudi javno službo, le če ima za to sposobnost. Enakost velja tudi v davčni obveznosti in drugih javnih bremenih. Onemogočena je vsaka zaplemba in niti vojska ne sme nikomur ničesar rekvirirati ali zahtevati nikakšno pomoč. Nihče ne sme biti kaznovan brez zakonite sodbe in ne zaprt brez pismene odločbe. Za kaznovanje zločinov, storjenih iz političnih nagibov ni smrtne kazni. Odpravlja se tortura. Vsa dejanja, ki ne škodujejo redu in javni morali, so prepuščena le Bogu. Noben prebivalec ni obvezan storiti, česar zakon ne zahteva in ne sme biti oviran storiti, česar zakon ne prepoveduje.

Tujci so deležni vseh pravic državljanov. Ne smejo se siliti, da sprejmejo državljanstvo, morejo ga pa na lastno prošnjo dobiti po dveh letih bivanja v državi, a oblast sme ta rok tudi skrajšati. Vojaška obveznost se na tujce ne nanaša. Celo 10 let po pridobitvi državljanstva so ti vojaške službe oproščeni. Zvezni vladi je posebej naložena dolžnost, da pospešuje evropsko imigracijo. Z nobeno datumjivo ne sme utesnjevati, omejevati ali ote-

ževati prihoda tujcem, ki bi obdelovali zemljo, izboljševali industrijo in prinašali ter poučevali znanost ter umetnost. Edina civilna pravica, ki je tujci niso deležni, je volilna pravica.

Oblast je po principu oblasti ločena v zakonodajno, izvršilno ali upravno in sodno.

Zakonodajno oblast vrši kongres, ki ga sestavljata poslanska zbornica in senat. Poslanec voli ljudstvo direktno, tako da je na vsakih 49.000 prebivalcev po eden. Senatorji pa se volijo po posebnih določilih, tako da vsaka provinca in glavno mesto izberejo po dva senatorja, ne glede na število prebivalstva. Razen drugega odloča zvezni kongres o sledenem: ureja uvoz in izvoz, nalaga davščine, določa letni proračun, izdaja denar in mu določa vrednost, izdaja civilne, kazenske, trgovinske in rudarske zakone, dalje vse zakone, ki so nanašajo na glavno mesto in državne province in ustanavlja nove, odreja mobilizacijo, in pooblašča izvršilno oblast za napoved vojne in sklepanja miru ter proglašja obsedno stanje.

Izvršilna ali upravna oblast je izključno v rokah ene osebe, predsednika argentinske države, ki združuje v sebi funkcije predsednika republike in predsednika vlade. Nadomestja ga podpredsednik. Njuna poslovna doba traja šest let in ne moreta biti ponovno izvoljena pred potekom dobe. Oba se volita indirektno po volilnih možeh, prej direktno izvoljenih. Predsedniku v pomoč je osem ministrov-tajnikov, ki jih sam postavlja in odstavlja. S predsednikom so podpisujejo ti upravne

akte. Predsednik je vrhovni oblastnik države, ki skrbi za izvrševanje in izpolnjevanje zakonov, na katere je tudi sam vezan, je neposredni oblastnik glavnega mesta in vrhovni poveljnik vseh oboroženih sil, imenuje v sporazumu s senatom zvezne sodnike, ureja državne dohodke po zakonu o proračunu in podpisuje meddržavne dogovore in pogodbe.

Sodna oblast je deljena v zvezno in provincialno. Zveznim sodiščem so prepuščeni v presojo posebni primeri, sicer pa vrše sodno oblast provincialna sodišča po provincialnih zakonih in predpisih.

Province imajo vso oblast, ki ni bila posebej podeljena federalnim oblastvom. Postavljajo si lastne ustave v soglasju s federalno in po njej izbirajo svoje oblastnike in izvršujejo oblast. Nimajo pravice odločati o zadevah, ki so prepuščene kongresu. Noben oborožen spopad med provincami se ne more imeti za pravičnega.

Razvoj v socialni strukturi in v miselnosti argentinskega ljudstva, ki sledi razvoju v svetu, prinaša težnje po spremembah. Te v načelu dopušča veljavna ustava sama. Predvsem gre za ugotovitev razmerja med delom in kapitalom, za zaščito dela in tako utrditev blagostanja ljudstva in javnega miru v smislu modernega pojmovanja o rešitvi socialnega vprašanja, ki se odklanja od obeh skrajnosti, liberalističnega kapitalizma in marksističnega kolektivismu ter išče vmesno pot. Kako se bodo stvari podrobneje uredile, bo pokazala bližnja bodočnost.

F. B.

U t r i n k i...

Skušnja je draga šola; pak norci se bodo v nobeni drugi ino komej v tej šoli kaj naučili.

J. Primic, 1812.

Odločno odpovej se svoji sreči,
goreče išči drugim jo doseči.
živeti vrli mož ne sme za se.

Gregorčič (Daritev)

Lepa perloznost je koker ena tica, katera tebi k nogam sede inu se pusti lohku ujeti; če hitru po nje ne sežeš, zupet zleti inu se (tok' rekoč) tebi smeja, kir je ne boš več lohku dobil.

O. Jernej Basar, Pridige 1734.

Samoljublje je rodilo vojske. Vojske so ustvarile rane. V ranah in bolečinah sem videl zoriti prečudno. Prečudnemu je ime: "Odpusti, ljubi!"

Pregelj (Zgodbe zdravnika Muznika)

pravo, ali na žalost tako redko pričanje, da ima skoraj vsak človek več dobrih kakor slabih lastnosti in da moramo že radi tega svojemu bližnjemu radi prizanašati in ga spoštovati.

J. Trdina (Franja)

Najhujša žalitev, ki jo človek, neumnež, more napraviti Bogu, je dvom o Njegovi ljubezni.

Tridentinski katekizem

SLOVENCİ V ARGENTINI NEKDAJ IN DANES

Naši mladostni spomini sežejo do tistega časa, ko se je pred prvo svetovno vojno bil gospodarski boj med avstrijskim domačim in argentinskim čezmorskim mesnim trgom. Zgodilo se je namreč, da je bilo v Trstu ceneje meso iz Argentine kot pa meso v Trstu zaklanih govedi. Bilo je to ravno ob stoletnici argentinske osamosvojitve, ko je Argentina pričela svoj gospodarski polet.

PRVI SLOVENCİ V ARGENTINI

Ko je tedaj prijadralo v Argentino v kratkem razdoblju kar šest slovenskih pionirjev (inž. Brinšek, inž. Žnidaršič, Franc Krašovec, ki so sedaj že pokojni, ter še živeli inž. Jekovec, trgovec Flor in dr. Beninger) so našli tukaj le malo rojakov. Ob začetku prve svetovne vojne je bilo v Buenos Airesu kakih 200 Slovencev, a so večinoma prišli sem v sklopu nemško govoreče avstrijske skupine. Bili so ljudje s Krasa, z Goriškega in iz Trsta, ki jih je morje bolj slučajno zaneslo v Buenos Aires.

Prvi Slovenci sploh, v kolikor jih moremo zaslediti, so prišli v Argentino l. 1878. Takrat je bila republika v težavah glede severnih mej. Paragvajci so hoteli raztegniti svojo deželo proti jugu. Najbolj jih je mikala pokrajina Formoza. Ker Argentina ni imela ljudi, s katerimi bi deželo naselila in s tem zavarovala meje, je prosila Avstrijo za 200 družin, katerim bo Argentina dala vsaki po 100 ha zemlje in še potrebno začetno pomoč.

Glavna akcija za nabiranje teh družin je bila izvedena na Goriškem. Dejstvo je, da je tedaj prišlo v Argentino kakih 50 slovenskih družin, največ iz Cerovega, Doberdoba in Tolmina. Ko so prišli sem, so zvedeli, da je v Formozi vojna s Paraguayem. Večina se je ustrašila in so krenili v Entre Rios, kjer so se naselili v okolici Parana (družine Srebrnič, Paušič, Jakin, Binaj, Primožič, Terčič itd.). Le kakih 10 je bilo tako drznih, da so ostali zvesti prvotnemu sklepu in se naselili tam, kjer je sedaj pomembno mesto Formoza.

To mesto je nastalo ob izdatnem sodelovanju slovenskih in furlanskih naseljencev. Danes še živijo potomci družin Paulina, Pernarčič in Kocjančič. V stolpu farne cerkve pa pojeta dva zvona, vilita v Gorici in dar ge. Paulina,

ki je bila vzor slovenske žene in matere in katere ime se bo v Formozi ohranilo, dokler bosta pela tista dva zvona.

Jože Kastelic,
ustanovitelj "Duhovnega življenja"

BRODOLOMCI PRIHAJAJO

L. 1880 je priromal sem Andrej Farčnik, doma iz Konjic, ki je bil osebni sluga nadvojvode in mehiškega cesarja Maksimilijana in je po smrti svojega gospoda našel svoj kruh kot oskrbnik na mehiškem konzulatu v Buenos Airesu, pozneje pa je kupil estancijo v San Luisu (merlo). Umrl je l. 1922. Bil je bojda zelo znan kot sadjar, čebelar in vinogradnik.

Kot on, ki je iskal v Argentini mesta, potem ko je njegova prvotna pot končala v praznino, je prišlo še večje število drugih. Nekateri so šli v Severno Ameriko, a ker niso imeli vseh listin v redu, niso dobili vstopa. Namesto nazaj domov, so jo mahnili proti jugu. Tako je prišel sem sodar Mihelič, doma od Ljutomera (žena je še živa) in Serdoč iz Jelsane, katerega sin dr. Peter Serdoč je sedaj ravnatelj salezijanskega zavoda Belgrano v Tucumánu. Oba sta šla potem delat sode v Mendozo, kjer se je začelo tiste čase moderno vinogradništvo.

NAVAL SLOVENCEV PO PRVI SVETOVNI VOJNI

Argentina Slovencev kot takih poprej sploh ni poznala. Šele stiska, ki je zadela Sloven-

sko Primorje, je prinesla naše ime v Buenos Aires. L. 1922 so začeli prihajati prvi. Vsako leto je število naraščalo, tako da so v letih 1926 do 1929 slovenski imigranti prihajali v skupinah po sto ali še več. Včasih so prišle nekatere ladje s samimi Slovenci, katere je v dno duše bolelo fašistično nasilje na slovenski zemlji.

Prva leta po prvi svetovni vojni je nastalo tudi veliko blagostanje, toda dotok priseljen-
cev vseh narodnosti je bil premočan, da bi odgovarjajoči kapital mogel zagotoviti soraz-
merno razvoj gospodarstva; zato so se kmalu
začele pojavljati težave, ki so 1931 pripeljale
do hude krize, ki je tedaj itak zajela ves svet.
Prvi dotok, ki je v letih 1926 do 1929 pripe-
ljal v Argentino kakih 20.000 Slovencev, je
sicer naletel na marsikatero težavo, toda delo
se je v tistih letih lahko dobilo. Oblast je de-
lala zlasti na tem, da bi čim več ljudi odšlo
v notranjost dežele, koder so se gradile že-
leznice in ceste. Res jih je odšlo nekaj tisoč,
ki so se popolnoma porazgabili. Nekateri so
se pozneje vrnili v Buenos Aires, drugi pa so
za vedno izgubili vsako zvezo s slovensko
skupnostjo.

PATERNAL IN AVELLANEDA

Ta prva slovenska imigracija je ustvarila
"Slovenski Paternal" in "Slovensko Avella-
neda". Vsi Primorci so se zatekli najprej na
Paternal, kamor jih je vodil (že davno pokoj-
ni) Strosar. V tistih časih je bil Paternal ves
slovenski. Lahko bi napisal iz tistih dni dolgo
povest, kako so po Paternalu slovensko go-
vorili, peli, pili, se pretepali in kleli, tako da
je marsikateri dober Slovenec iskal prvo pri-
liko, da pobegne kamor koli. Tedaj že so za-
čeli naši resni možje kupovati zemljišča v
Villi Devoto, Saavedri, San Martinu, Villi Lu-
ganu in Floridi, kamor se je počasi slovenski
živelj odtekal s Paternala.

Če je bilo takih, ki so kleli, se z ovcem
klali in se na komunistične sestanke shajali,
je bilo pa tudi takih, ki so po slovensko mo-
lili in bridko občutili potrebo po slovenskem
duhovniku. Škoda, da ni prišel tedaj kdo, ki bi
naše dobre verne ljudi vodil po pravi poti.

Rojaki iz Prekmurja so se zatekli na Ave-
llaneda in tamkaj so si našli delo ter začasno
stanovanje, od koder so kmalu začeli iskati
lasten košček zemlje in se začeli razhajati v
Lanus, Sarandi, Bernal in Dock Sud.

Že tedaj se je začela zbirati tudi slovenska

družba v Rosariju in Cordobi. Večje skupine
so se naselile v Chacu (Las Brenas), v Lomi
Negri, Bahiji Blanki in v Cinco Saltosu v Rio
Negro.

STISKA PRIDE

Imigracija se je nadaljevala, sicer v manj-
šem obsegu, tudi po 1. 1931, ko je nastopila
že kriza. Takrat so se pa začeli hudi časi, s
katerimi pač ni mogoče primerjati tega, kar
gledajo rojaki, ki sedaj sem prihajajo. Pod
milim Bogom ni bilo več dobiti dela. Zdravi,
delavoljni fantje, so mesece in mesece begali
okrog brez beliča v žepu in preživljali vse hu-
do. Bolj srečni rojaki, ki so bili dobrega srca,
so tedaj neverjetno mnogo dobrega storili za
nesrečnejše brate. Vesel je bil, kdor je dobil
delo, da je zaslužil po 1 pesos na dan. Bilo je
ravno toliko, da je s stisnjenim pasom ča-
kal, kdaj pridejo boljši časi.

Hvala Bogu, da je ogromna večina naših
ljudi vzdržala junaško tiste težke dni in danes
žive v svojih ljubkih domovih, katere spoznaš
na prvi pogled po latniku in po cvetnih gre-
dah, kadar stopaš po ulicah v Villi Devoto ali
drugod, koder so se slovenske družine nase-
lile.

SLOVENSKI DUHOVNIK V ARGENTINI

Za desettisoči Primorcev, za stotinami Pre-
komurcev, Belokranjcev in Suhokranjčanov,
je pohitel tudi slovenski duhovnik. L. 1926 že
je prihitel v Argentino g. svetnik Mrkun, ki
je začel zbirati Slovence v kripti Santísimo
Sacramento in je izdal tudi prvo slovensko
versko glasilo "Izseljenski glasnik".

Pol leta se je zadržal tukaj, toliko da je
ugotovil resnično potrebo po slovenskem du-
hovniku. Objavil je nato v domovini več član-
kov, v katerih je navduševal mlade duhovni-
ke, da bi se kdo odločil za ta apostolski posel.
Name je njegov spis tako vplival, da sem se
1. 1930 odločil, da grem v Argentino, če mi
škof dovolijo. Pa je posegel vmes Gospod Bog,
ki je moje načrte prekrizal z resno boleznijo
na želodcu. Isti članek pa je bral tudi č. g.
Jože Kastelic, tedaj izseljenski duhovnik v
Franciji, ki je svojo namero tudi izvršil.

Medtem so se Slovenci v duhovnih potrebah
zatekali k hrvaškemu frančiškanku p. Leonar-
du Ruskoviču. Sem pa tja so tudi doživeli ve-
selje obiska kakega slovenskega duhovnika
salezijanca. Č. g. Ludovik Pernišek, sedaj v

Junira de los Andes, je prihajal praznovat božič mednje. Tudi p. Malič, ki je služboval na čilenski Ognjeni zemlji, jih je ob priliki obiskal.

L. 1933 je prišel č. g. Kastelic, ki se je nato vrgel na delo z vso energijo. Ustanovil je po nekaj mesecih versko glasilo "Duhovno življenje", ki je od tedaj postalo najpomembnejša slovenska publikacija v tej zemlji in je lani praznovala 15. obletnico svojega blagoslovljenega delovanja.

Ker ni zmozel dela sam, je takoj začel iskati pomočnika. Že je bil 1. 1934 pripravljen na pot č. g. Sunčič iz mariborske škofije, toda malo pred odhodom je zbolel. Gospod Kastelic je še in še polnil "Slovenca" s članki o potrebah Slovencev v Argentini, kar je slednjič dvignilo mene.

G. Kastelic je sredi neverjetnih težav upejal stalno slovensko službo božjo pri sv. Neži na Paternalu, kjer so se Slovenci zbirali k maši in k popoldanski službi božji. Pač najlepši spomini slovenskega izseljenskega življenja iz tiste dobe so to. Tam so se zbirali, so molili, veselo prepevali; spoznali so se fantje in dekleta in tako se je ustanovilo lepo število slovenskih družin, ki bodo za vedno ohranile spomin na gospoda Jožeta in na vsele paternalske sestanke.

Slovenca brez petja ni. Že preje so društva petje gojila, toda ko so Slovenci dobili svojo službo božjo, je slovenska pesem še posebno oživela. Tedaj je vzel v roke vajeti Ciril Jekše, pionir slovenske pesmi v Argentini, ki je bil skozi vse tiste in poznejše čase stebler slovenskega verskega življenja.

V septembru 1. 1935 je č. g. Jože Kastelic odpotoval, 1. marca sem pa stopil jaz na njegovo mesto. Ko se je pozneje vrnil, sva ostala dva slovenska duhovnika vse do 8. marca 1940, ko je ta veliki ljubitelj slovenskih planin izginil v Akonkagvi, na katere vrh je hotel ponesti križ kot prvi duhovnik in prvi Slovenec.

Slovenska služba božja je ostala koncentrirana na Paternalu. Preselili smo mašo v kapelo sester sv. Vincencija na Av. del Campo, organizirali smo slovensko cerkveno občestvo na Avellanedi, poskusili smo tudi v Saavedri in Villa Devoto, kar se po ni obneslo. Vsako leto pa smo imeli nekaj svečanosti, katere so vedno zbrale obilo rojakov. Tako smo vsako leto zadnjo nedeljo v maju upeljali shod v Lourdesu, zadnjo nedeljo v oktobru v Novi Pompeji, za Vse svete na Čakariti.

Vse do novejšega časa, ko je lažniva komunistična propaganda uspela zastrupiti tudi mnoge naše ljudi, je bila slovenska služba božja prav lepo urejena in zadovoljivo obiskana. Bratovščina živega Rožnega venca, ločena za Paternal in za Avellanedo, je preskrbela za organizacijo verskega življenja in oskrbela Slovence tudi dve zastavi. Paternal ima svetogorsko Kraljico Slovencev, Avellaneda ima pa brezjansko Marijo Pomagaj, zastavi, ki sta bili v ponos in veselje vsem rojakom, ki smo se okrog njih zbirali ob priliki naših slavnosti, pa tudi ob velikih verskih manifestacijah celega mesta ali naroda, kamor smo vselej pohiteli primerno zastopani.

SLOVENSKA DRUŠTVA IN ČASOPISI

Prvo društvo so imeli tukaj Primorci, ki so prišli iz krajev, koder so imeli "Ljudski oder". To ime so tudi tukaj izbrali in se je zbiral tam levičarski element, ki je sicer hotel vedno igrati veliko vlogo, a je bil v narodnostnem pogledu vedno najmanj soliden. Zveze teh ljudi z internacionalnim komunizmom so bile močnejše kot pa njihovo slovensko srce.

Kot zavedni slovenski društvi sta se takoj pojavili "Prosveta" v več odsekih in "Sokol" na Paternalu, iz katerega je pozneje nastal "Tabor". Ti dve društvi sta bili sicer idejno v borbi, toda združevali sta obilo narodno zavednih mož, tako da je bila njuna borba v resnici koristna tekma. Vsakemu društvu je odgovarjal tudi lasten tednik. "Prosveta" je imela glasilo istega imena, "Tabor" pa je imel "Novi list"; urednik prvemu je bil Jan Kacin, urednik drugemu pa dr. Viktor Kjuđer. Prvi še živi, drugi pa je odšel že po večno plačilo in si je v vseh poštenih Slovencih ohranil stalno ime ter zasluži vse priznanje kot odličen mož, zaslužen za slovensko javno življenje v Buenos Airesu kot urednik, svetovalec, nevednim, pomočnik potrebnim, igralec, režiser, prevajalec in voditelj narodnega gibanja po srednji umerjeni poti.

Novonastala naselbina v Villi Devoto je kmalu začutila tudi svoje slovensko srce in je že 1. 1935 s 1. januarjem začelo delovati novo društvo: "Gospodarsko Podporno Društvo Slovencev v Villa Devoto". Levičarski elementi, ki so od vsega začetka delali na tem, da bi vse Slovence polovili v svoje mreže, so jim takoj dali ime "kmetov". Pa so se ti "kmetje" bolj obnesli, kot pa rdeči gospodiči, kajti prvi so bili "kmetje", ki so si kupili last-

no zemljišče in s kraševsko stanovitnostjo začeli graditi svoj "dom" na ulici Sembron 5148.

Kmalu za tem so se tudi "kranjci" zganili. Anton Podlogar je zbiral razumne može in jih navduševal z mislijo, da je treba pohiteti, "da ne bomo slovensko pozabili, ne da bi se kasteljansko naučili". Tako je zrastle društvo "Samopomoč Slovencev", ustanovljeno 1. januarja 1937. Društvo je zbiralo zlasti Slovence iz Jugoslavije. Kmalu so si kupili svojo zemljo in imajo sedaj tudo lasten dom na ulici Centenera 2249.

NARODNE SILE ZAČNO PEŠATI — SLOVENSKA KRAJINA

Ker se je začela kazati utrujenost članstva, je začela popuščati tudi napetost med različnimi društvi. To je vodilo l. 1938 do združitve Prosvetnega društva in Tabora v "Slovenski dom". Istočasno sta se spojila tudi lista "Prosveta" in "Novi list" v "Slovenski list", ki je bil sprejet kot skupno glasilo vseh slovenskih društev, razen "Ljudskega odra", ki je vedno hotel ljudi potegniti nase, a je hodil svoja pota, ki so bila vse prej kot slovenska in jugoslovanska.

L. 1940 je stopilo pred slovensko javnost društvo "Slovenska Krajina" ki je združilo Prekmurce, ki so se začeli že l. 1938 zbirati k slovenski službi božji na Avellanedi. Preininger, Šaruga in Casar so možje, ki so to društvo spravili na noge, ki še danes lepo dela in se pripravlja, da si postavi lasten dom. Iz disidentov tega društva je nastalo novo prekmursko društvo "Samopomoč", ki tekmuje s "Slovensko krajino" in se tudi pripravlja na zgraditev lastnega doma.

Kot podružnica "Ljudskega odra" je bilo ustanovljeno na Saavedri društvo "Cankar", v katerem se je zbiralo mnogo dobrih Slovencev, ne da bi sploh čutili, da ima "Ljudski oder" z njimi drugačne namene, kot so jih oni sami imeli s svojo slovensko skupnostjo.

Ko je prišla vojna, so se vse medsebojne razprtije docela izravnale. Celo "Ljudski oder" je začel iskati zblizanja z ostalimi Slovenci, seveda s skritim namenom. Med vojno smo živeli v dosti mirnem sožitju, po vojni pa so komunistični agenti že imeli točna navodila, kako zaslepi slovenske ljudi. Začele so se tedaj seje za združitev, katere niso prišle do nobenega konca, kajti zdravi čut poštenih slovenskih mož se je iz vsega početka upiral zvi-

tim poskusom, kako bi se "Ljudski oder" polastil imetja, časopisja in članstva ostalih slovenskih društev.

Prišlo je do združitve vseh listov. Levičarska "Njiva", za njo "Pravica", sta se utopila v "Slovenskem listu", ki se je spremenil v "Slovenski Glas", ki je padel v rdeče mreže. Začela se je hajka, kako prisiliti kraševce in vipavce, hribovce in dolince, pametne in nevedne, da tudi vsa društva združijo v eno društvo "Ljudski dom", da vse imetje prepustijo tistim, katere bo za to določil Titov poslanik in da bi bilo seveda tudi lepo, če bi vsak daroval Titu nič več in nič manj kot 11 postov vsega svojega imetja.

Zdravi čut zavednih slovenskih mož se je temu uprl. Združitev so formalno sicer izvedli in se bombastično pohvalili pred celim svetom, da so "vse zedinili pod Titovo zvezdo", toda "Samopomoči Slovencev" niso mogli ukiniti. Prekmurci jih sploh niso hoteli ne slišati ne videti. GPDS v Villi Devoto je pod pritiskom od zgoraj in od vseh strani pač podleglo navalu, toda tako, da je le majhen del članov prestopil v "Ljudski dom".

Najnovejši dogodki so spet predramili zatajeni odpor in je staro članstvo GPDS v Villi Devoto spet začelo akcijo, da bi rešili iz rdečih rok lepo imetje, katerega so s toliko ljubeznijo in žrtvami zbrali tekom 12 let vnetega prizadevanja.

SLOVENCİ V NOTRANJOSTI

Največja skupina Slovencev živi v Rosariju, kjer imajo društvo "Triglav", ki razpolaga že tudi z lepim lastnim domom. Tudi tam so komunistični elementi napeli vse sile, da bi dobili vajeti v roke, toda se jim je to le napol posrečilo. Na zunaj so pač kričali, toda članstvo je po večini ostalo zdravo slovensko in bodo v novih razmerah stari člani najbrže kmalu pomedli s priskledniki, katere komunizem pošlje v vsako hišo, kjer mu daj dobroga diši.

Druga močna skupina je v Cordobi, kjer so Slovenci deljeni med "Edinost", ki je bila ustanovljena že kot združitev "Iskre" in "Jugoslovenske narodne obrane" in "Svobodno Jugoslavijo". "Edinost" ima že svoj lasten dom.

Znatna je skupina Slovencev v Parana, kjer je tudi skušala potegniti rojake v rdeči tabor "Svobodna Jugoslavija". Dokler ljudje niso prišli do jasne slike o položaju, so se

pod to firmo res zbirali. Vsega skupaj je v Parana kakih 30 slovenskih družin.

V Lomi Negri je velika tovarna cementa, v kateri je našlo zaposlitev kakih 50 Slovencev, ki so tudi imeli že razna društva. "Bledu" je sledila "Narodna obrana", tej pa "Svobodna Jugoslavija", kateri pa so se zadnji čas menda že izmaknili vsi Slovenci.

Tudi v Bahiji Blanki je bilo ustanovljeno slovensko podporno društvo, pa je premalo rojakov, da bi se moglo obdržati. "Svobodna Jugoslavija" je tudi nekaj časa vlekla za seboj Slovence, a slednjič so se menda domalega vsi oddaljili.

Boj v domovini je tudi Slovence v Rio Negro v Cinco Saltos in Centenario navdušil in so bili prav tam tisti, ki so za pomoč domovini sorazmerno največ prispevali. Sredi sadov-

njakov živi tam kakih 30 slovenskih družin.

Tudi na severu v Saenz Peña, v Čaku, so poskusili Slovenci svoj čas z organizacijo, pa jih je bilo za samostojno delo premalo. V Las Brenas je kakih 10 slovenskih domov, največ Belokranjcev, ki se bavijo s pridelovanjem pavole.

Pač ni nobenega večjega kraja v republiki, kjer bi ne bilo nekaj Slovencev, toda samostojnih društev nimajo; agilni pa so v skupnih jugoslovanskih društvih v krajih: Mar del Plata, Santa Fe, Tucuman, Bariloche, Mendoza in Comodoro Rivadavia.

V bližnji okolici Buenos Airesa so zadnja leta zajeli mnogo rojakov v komunistične organizacije Svobodne Slovenije v Villi Devoto, San Martinu, Vincente Lopez, Berisu, La Plati, na Dock Sudu in na Pineyru.

Janez Hladnik

GREGOR MALI

ŽALOSTINKA

(Po napevu: Oj, Doberdob)

O, kraj Vetrinj, o, kraj Vetrinj,
begunskih dni spomin,
kjer oblast izročila
v strašno smrt je naše drage,
kjer je noč zagrnila
cvet naše moči.

O, kraj Vetrinj,
gorja spomin!

Kočevski Bog, Kočevski Bog,
slovenskih mater jok!
Tam za dom krvaveli
so sinovi naših mater,
tam so vsi v dar prejeli
plačilo neba.

Kočevski Bog,
vseh mater jok!

O Teharje, o Teharje,
kako nam drage ste!
Zrle smrt ste junakov,
ki branili so domove,
pile kri ste vojakov
slovenske zemlje.

O Teharje,
nam drage ste!

Slovenija, Slovenija,
s krvjo namočena!
Novi rod tebi vstaja,
ki je sad krvi mučencev,
nova luč k nam prihaja.
Zaupajmo vsi!

Slovenija,
pozdravljena!

Spital ob Dravi

Naša kulturna preteklost

v svetlobi obletnic

Nekateri ne ljubijo jubilejev in se lastnih otepajo, dokler so živi. Po smrti se jih ne morejo in je prav, da se ne morejo — če so bili spomina vredni ljudje. Vse, kar je spomina vredno, naj se spominu tudi od časa do časa predstavi. Ne posamezniki ne narod naj ne pozabijo na zaklade, ki leže v preteklosti, pa svetijo rodu za rod in nudijo svoje bogastvo vsakomur, ki hoče in zna po njem seči. Veliki predniki-svetniki, junaki dela, ustvarjalci kulture — hodijo z nami, se z nami bore, oplajajo naš trud, če nismo toliko nevhvaležni in nespametni, da nanje ne mislimo, se od njih ne učimo, se z njimi ne posvetujemo in nočemo čuti navdušujočega zvoka njihovih besed. Če nismo nespametni, se ne bomo uprli nezmotljivi učiteljici — zgodovini. Zmaga pred stoletji nam bo pokazala sredstva do jutrišnjega zmagoslavja, porazi v preteklosti nas bodo obvarovali prihodnjih nesreč.

Pregled v koledarju naj opozori na nekatere pomembne ljudi, naj nas vodi k nekaterim važnim dogodkom in naj pokaže nekaj značilnih stvaritev. Obletnice bomo povezali za vsako dobo naše kulturne preteklosti posebej. Teh dob lahko naštejemo sedem: 1. predkrščanska, 2. srednji vek, 3. prvo razkrajanje katolicizma — odmevi humanizma, renesanse, poskus protestantizma (15. in 16. stol.), 4. katoliška obnova, 5. vznik nacionalizma ob evropskih tokovih razsvetljenstva in romantike (nekako 1768 do 1847), 6. doba organizacije (1848 do 1918) in 7. obračun z materializmom (1918 — ?).

ZA PRVO, predkrščansko dobo važnih obletnic ni.

DRUGA DOBA

1180 Leta 1769. umrje Hotimir, drugi slovenski krščanski vladar. Med posvetnimi ljudmi je gotovo najbolj zaslužen za to, da so Slovenci sprejeli krščanstvo. Takoj po njegovi smrti je zagorel poganski upor, čigar krvavi konec pesniško slika Prešeren v Krstu pri Savici.

1080 Sto let kasneje, na 14. februarja je "v Gospodu zaspal" Konstantin — sv. Ci-

ril, slovanski apostol, potem ko je molil med drugim tudi: "Tiste, ki si mi jih dal, kot Tvoje Tebi izročam, vladaj jih s svojo močno desnico in pokrij jih z varstvom svojih peroti, da vsi slavijo Tvoje ime..." (Žitje Konstantina).

TRETJE DOBA

375 Protestantizem se je v napadu na naše najdražje poslužil tudi tedaj še mlade najdbe tiska. Leta 1574 pa je vetrinjski subprior Leonhard Pachernecker izdal prvo slovensko katoliško knjigo — katekizem. Vsi izvodi so se do danes porazgubili.

ČETRТА DOBA

350 Za konec širjenja protestantskih zmot smemo imeti leto 1599. Tedaj je Ferdinand II. dal odpadlim meščanom na izbiro: ali vrnitev v katoliško Cerkev, ali pa izselitev. Isto leto so začele delovati reformacijske komisije po Koroškem in Štajerskem, za ljubljanskega škofa pa je papež Klement VIII. potrdil Tomaža Hrena, glavnega pospeševalca katoliške verske in kulturne obnove skozi tri desetletja, enega največjih slovenskih voditeljskih osebnosti.

260 Iz obilega znanstvenega dela tega časa praznuje letos Valzvazorjeva močna Slava vojvodine Kranjske 260 letnico. Po pravici je o njej lahko zapel Jožef Zizenceli — prva znana umetna pesem neverskega značaja je to —: "O srečna kranjska zemlja, katera tuliku hvale perjemla od ssoih senov, kotere je z'rodila inu taku vesoku večila."

230 Končno omenimo rojstvo Karla Janeza Herbersteina (7. junija 1719 v Gradcu) od 1772 ljubljanskega škofa. Po njegovem prizadevanju je mrki janzenizem zajel skoraj v celoti dva rodova slovenskih duhovnikov.

PETA DOBA

175 Stopetinsedemdeset let poteka, odkar je cesarica Marija Terezija izdala šol-

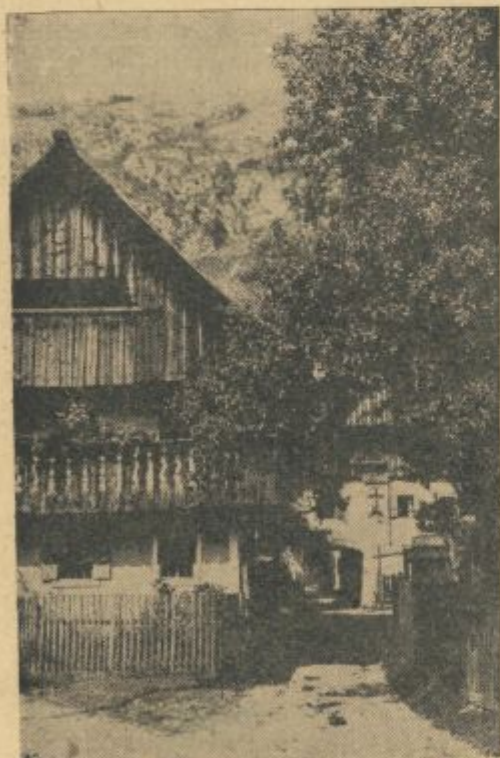
ski red (1774) — poak prehaja iz rok Cerkve v oblast države. Nič čudnega torej, da nam omenjeni zakon z uvedbo splošne šolske obveznosti ni prinesel le dobro, ampak tudi mnogo slabega.

175 Istega leta se je rodil v Bodrežu v Kanalski dolini poznejši goriški kanonik **Valentin Stanič**, zaslužni širitelj ljudske izobrazbe in prvi naš ugledni turist.

170 Pet let pozneje smo ob pojavu prvega slovenskega leposlovnega zbornika **Pisanic** (1779, nato še dva letnika). Je plod dela skromnih menihov in prvo glasilo **Valentina Vodnika**.

160 Naša dramatika, ki so ji dala življenje verske igre prejšnje dobe, je prišla zdaj do premiere prve posvetne drame. 28. decembra 1789 so v Ljubljani igrali **Richter** — **Linhartovo županovo Micko**.

140 Istega leta, ko so **Francozi** zasedli "Ilirske province", je izšla najvplivnejša slovenska slovnica, **Kopitarjev prvenec** (1809).

Gorenjska kmečka hiša

Koroška pa nam je 7. februarja istega leta dala župnika **Matija Majarja-Ziljskega**, neutrudnega narodnega buditelja in narodopisca.

130 Leta 1819. je smrtno leto obeh najvidnejših mož slovenskega razsvetljenstva: **Valentina Vodnika** (18. januarja) in barona **Žiga Zoisa** (10. novembra). Baron je bil podpornik in usmerjevalec celega kroga nadarjenih ljudi. Načrtno je širil področja naše književnosti. Vodnik je bil njegov najzvestejši sodelavec. Prvi časnik, prva zbirka posvetnih pesmi, šolske knjige, praktične knjige (1799. prve slovenske Kuharske bukve!), razprave in članki, velika zbirka besed (in starega denarja), turistika — vse to so plodovi njegovega talenta in truda.

125 Takrat, ko je **Jan Kollar** vsem Slovanom zapel o slavi Slavine hčere, je **Prelek Peter Dajnko**, tedaj kaplan v Radgoni, izdal slovnico svojega narečja z nekaterimi novimi črkami. Bližala se je abecedna vojska.

120 3. aprila se bomo spomnili 120 letnice rojstva prikupnega pesnika **Frana Jeriša** (roj. 1829 v Šmartnem pod Šmarno goro). Nadarjenega in zelo izobraženega je še kot vseučilišnika pokosila kolera.

Še smrt drugega velikega predstavnika Cerkvene hierarhije spada v ta pregled. **Idrijčan Anton Alojzij Wolf** je osemindesetleten umrl kot ljubljanski škof 7. februarja 1859. Alojzijeviše je njegova ustanova in nosi po njem ime.

100 Za deset let je preživel svojega škofljana **dr. Franceta Prešerna** (8. februarja 1849), največjega umetniškega genija med Slovenci. Z njegovimi "Poezijami" je doživela slovenska literatura svoj najvišji vrh, ki ga še ni prekoračila, ni premagala do danes. Ne slovenska, ne vsa jugoslovanska literatura. Saj niso Poezije le sklep in vrh Prešernovega življenja in dela, in ne samo umetniški vrh in sklep hkratu tudi Čopove akademije; ampak ustvaril, dal, dovršil je Prešern s Poezijami... celo sami nemški romantiki njeno umetnino: tisto umetnino in umetniški si je sama iz svoje teorije v praksi ni dozorila! Uvrstil je s tem Prešeren sebe in nas v svetovno slovstvo!" (Tako pravi o njem njegov najbolj vztrajni raziskovalec dr. Žigon. (Preš. Čitanka, Komentar str. 74)). Ta

veliki umetnik ni mogel dati svojemu narodu vzora velike osebnosti; ljudje, katerih jezik je pisal, pa dolgo niso čutili izrednosti njegove pesniške sile. V tem je bila tragična krivda naroda in njegovega pevca.

V krog zbornika Kranjska čbelca, ki jo je Prešern s svojim sodelovanjem za vedno proslavil, spadajo trije možje, katerih 150 letnico rojstva obhajamo. To so: **Jurij Kosmač** (r. 14. aprila 1799 v Danah pri Ložu) in duhovnika **Ignacij Holzapfel** (r. 15. julija v Trziču) ter **Blaž Potočnik**, pesnik, glasbenik in — homeopat.

110 Deset let pred Prešernom pa je umrl mož, ki je bil ves čas svoje konfinacije v Ljubljani tesno povezan s pesnikom — Poljak **Emil Korytko** (umrl 31. januarja 1839).

ŠESTA DOBA

100 Sto let teče od slovenskih predavanj iz civilnega prava — ene ugodnih posledic revolucije prejšnjega leta in mejnika na poti do slovenske univerze. Predaval je v Ljubljani **Anton Mažgon** (prvo predavanje 20. marca). Na žalost je sposobnega in nesebičnega pravnika, prvega prevajalca občega državlanskega zakonika, vzela smrt že 24. avgusta.

Rodil pa se nam je 16. marca glasbenik **Josip Kocijančič** v Kanak ob Soči. Vneto je širil po Goriškem petje in z njim narodno zavest. Od plodov niti 30-letnega življenja so najlepši preproste priredbe narodnih pesmi.

90 Prav tako kratko življenje je bilo dano **Kamilu Mašku** (29. 6. 1859 v Stainzu na Štajerskem), tudi komponistu in sinu glasbenika **Gašparja**, Čeha po rodu. Učil je na ljubljanski glasbeni šoli, vodil moški zbor Filharmonične družbe in 1857 začel izdajati prvi glasbeni časopis pri nas (*Caecilia*).

V Kobaridu se je 26. V. istega leta rodil **Josip Pagliaruzzi-Krilan**, prijatelj **Gregorčičev** in pesnik. Dočakal pa ni niti šestindvajset let.

Na drugem koncu slovenske zemlje je dva tedna pozneje zagledal svet drug pomemben umetnik: **Alojzij Gangl** (8. VIII. v Metliki); eden naših največjih kiparjev. Postavil je med drugim **Vodnikov** in **Valvazorjev** spomenik ter postave na pročelju deželnega gledališča (pozneje opere) v Ljubljani.

Še enega velikana nam je prineslo to leto:

Dom v Vratih pod Triglavom

Frančiška Lampeta (23. II. v Zadlogu nad Idrijo). Njegova delavnost je bila brez primere: vzgojitelj, profesor, karitativni delavec, pisatelj, urednik Doma in sveta, filozof, prireditelj *Zgodb sv. pisma*, govornik, gospodarstvenik in še drugo. Bil je poleg **Missie** in **Mahniča** vodnik mogočnega kat. preroda našega naroda ob koncu stoletja.

Drug naš vodnik je tega leta izvršil eno zadnjih svojih velikih dejanj: škof **Slomšek** je preselil svoj sedež od Sv. Andreja na Koroškem v **Maribor** in tako cerkveno združil vse štajerske Slovence.

85 Leta 1864 je rojstno leto Slovenske Maticе (1. seja "osnovnega odbora" 11. aprila). Ni je — razen **Mohorjeve družbe** — ustanove, ki bi toliko storila za širjenje in dviganje naše književnosti.

80 Prva polovica devetinsedestega leta nam je dala dva velika moža, druga pa dva vzela. Najprej se spomnimo, da se je 12. aprila rodil v naši prestolnici **Rihard Jakopič**.

največja postava v našem slikarstvu, človek nezlomljive borbenosti. Začel je kot revolucionaren naturalističen impresionist, pa se končno prepričal, da "umetnik išče lepoto, radost, odrešenje za človeka", da je duh tisti, ki oživi.

19. maja pa je pomnožil družino kamniškega sodarja Medveda sin Anton, duhovnik, pesnik in eden najmočnejših slovenskih dramatikov (Za pravdo in srce).

V Celovcu pa je izdihnil 18. septembra profesor Anton Janežič, najposobnejši organizator našega slovstva v 19. stoletju, urednik Slovenskega glasnika in pisatelj šolskih knjig.

Med njegovimi sodelavci je bil najbolj talentiran pesnik Simon Jenko. Umrl je ravno en mesec za svojim dobrotnikom. Velik del njegovih pesmi spada med našo najboljšo liriko.

75 Naslednja obletnica kaže na rojstno leto štirih omembe vrednih mož, obenem smrtno leto skladatelja Jurija Flajšmana (23. V. 1874 v Ljubljani). Kdo ne pozna njegove "Luna sije..."?

Leto 1874 je rojstno leto generala-pesnika Rudolfa Maistra iz Kamnika (29. marca) in mojstra čustvene novele ter črtice Fr. Ksaverja Meška (28. oktobra v Ključarevcu nad Ormožem). Zanimivo je, da so tuji razen Cankarja od vseh naših pisateljev največ prevajali prav mehkobnega Meška.

Tudi Evgen Lampe (r. 13. novembra v

Metliki) si je pridobil mesto v našem slovstvu kot urednik Doma in Sveta ter kot kritik. Glavne svoje moči pa je posvetil gospodarstvu, politiki — bil je Šušteršičev sodelavec do konca — in organizaciji.

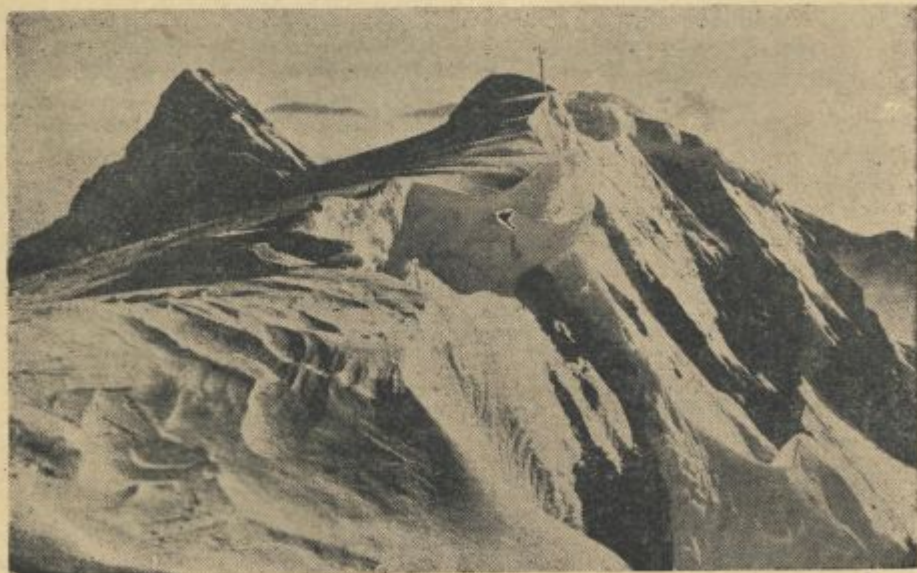
Franz Berneker (r. 4. oktobra v Lehnu pri Slovenjgradcu) je vzporedno z Jakopičem krenil v moderno smer in dosegel vrh naše kiparske umetnosti. Stalno sta razstavljena njegov Trubar v ljubljanskem Tivoliju in vodnjak na kranjskem trgu.

70 1870. leta sta se rodila dva pesnika našega kmeta, naših polj in logov: Josip Murn-Aleksandrov (4. marca) in Cvetko Golar (4. maja), prvi v Ljubljani drugi v Gostecah v sorški dolini; prvi otožen sanjač silno občutljive narave, drugi neurejen, večkrat robot in nedostojen.

V Gorici je preminil v 30. letu starosti 30. maja Avgust Leban iz rodbine učiteljev in glasbenikov. Večino njegovih skladb je izdal brat Janko.

60 1889. leta je smrtno leto slikarja Janeza Šubica, doma iz naše deželice upodablajočih umetnikov: porečja Sore in Poljanščice. Z bratom Jurijem je proslavil svoje ime po zapadni Evropi.

50 Vseh štirih poetov naše "moderne" se letos spominjamo. Rojstvo Josipa Mur-na smo že omenili, obenem pa je pol stolet-

Slovenske gore: Kredarica z Rjavino.

ja od smrti Dragotina Ketteja in od izida Cankarjevih in Zupančičevih prvih knjig Erotike, Vinjet — Čaše opojnosti. Ketteja je zadušila jetika in revščina v ljubljanski cukrarni 26. maja. Dočakal je še knjigi svojih prijateljev. Njegova, ki je bila najzrelejša in tudi že pripravljena za tisk, pa je odkrila širšemu občinstvu borbe, ljubezen in rast svojega avtorja šele leto po njegovi smrti.

40 Štirje dnevi so manjkali do osemdesetletnice, ko je v Gradcu umrl dr. Benjamin Ipavc, zdravnik, predvsem pa najvažnejši glasbenik iz te štajerske družine glasbenikov. Že 14 leten je komponiral, do smrti pa nam je dal nepregledno število del: "Slovenske pesmi", zборе ("Kdo je mar?"), instrumentalna dela, samospeve; opereto Tičnik in opero Teharski plemiči.

35 Tega leta je postavil Rihard Jakopič paviljon v Tivoliju. Tako so dobili naši umetniki vsaj skromno streho za svoje razstave.

Že začetno leto 1. svetovne vojne, ki nam je po bojnih poljanah požela tolika mož, nam je vzelo Davorina Jenka (25. novembra v Ljubljani) preporoditelja srbske glasbe, dolgoletnega ravnatelja beograjske opere in komponista slovenske (že 16. maja 1860) in jugoslovanske himne — in odličnega dramskega igralca Antona Verovška.

30 Pet let za njim je šel kolega Ignacij Borštnik (23. septembra v Ljubljani), steber slovenske in hrvatske prizoriščne umetnosti.

14. decembra se bomo spomnili smrti župnika in pisatelja in vsestranskega garača za ljudsko omiko Petra Bohinjca.

SEDMA DOBA

45 Značilno za osrednji spopad te dobe je kratko 22 letno življenje pa neutrudno delo kraškega pesnika Srečka Kosovega (18. III. 1904 v Sežani). Zelo zgodaj je začel s poezijo, izdajal dijaški list Lepo Vido in končno urejal kulturni časopis Mladino. Postal je klasnik povojne dobe. Le 22 let mu je bilo dano kot Murnu.

30 Po klanju na bojiščih in po postanku Jugoslavije smo dobili 1. 1919 po zaslugi dr. Korošca Slovenci svojo univerzo,

sen naših znanstvenikov in politikov. Danes vemo, da nam je bila veliko, da bi pa morala biti mnogo več in da je s širjenjem materializma vsaj na nekaterih oddelkih zastrupljala našo kulturo in hromila naše izobraženstvo.

V navdušenju tistega prvega leta svobode so slovenski, upodablajoči umetniki pripomogli k uspehu 1. jugoslovanske razstave v Parizu.

25 14. marca 1924 leta je umrl zgodovinar Fran Kos, mož, ki je zbral velikanske Gradivo za zgodovino Slovencev (izdala Leonova družba).

★

Do sem zgodovina. Že pri površnem pregledovanju tega, kar se je nabiralo ob ponavljanju istih letnic, začutimo, kako bogata in raznolika je naša kulturna preteklost. Če položimo k temu pregledu ogrodje politične zgodovine, seštejemo udarce, ki so od leve in desne padali na nas, in precenimo energije, ki so bile potrebne samo za zagotovitev obstanka in za osvojitve osnovnih pravic naroda, se moramo z največjim priznanjem zahvaliti graditeljem naše kulture, občudovati moramo njih odpornost, predvsem pa spoznati odrešilno vlogo tistih, ki so svoje talente prav porabili, nas vodili v pravo smer in tako zagotovili objektivno vrednost svojemu delu in delu potomcev.

Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi; dokler delam v njenem imenu, bo moje delo rodovitno, ne bo ovenelo od pomladi do jeseni.

I. Cankar (Bela krizantema)

Združitev vseh Slovanov v enem pisnem jeziku bo verjetno ostala pobožna želja. Ne bo se vam zlahka posrečilo dvigniti štajersko-koroško narečje na filološki avtokratski prestol. Sicer pa je tudi napačno prizadevanje boljše od brezbriznosti za vse domovinsko.

Prešern Vrazu 5. julija 1837.

Možake dela značaj in značaj se mora presojati in meriti po globokosti prepričanja in po stanovitnosti, s katero se varuje.

J. Trdina (Franja)

OB STOLENICI SMRTI PESNIKA LJUBEZNI IN BOLEČINE FRANCETA PREŠERNA

8.II.1948 — 8.II.1949

Slonim na bregu Oceana na Južni poluti zemlje s krvavimi nogami od dolgotnega tavanja — brezdomec — od taborišča do taborišča in strmim proti severu k ekvatorju in čez...

Vali pljuskajo vame kot pesem. V prsih mi buči kot bolečina, ki ne more iz srca. Kako naj se izpojem... kako?

Val šumi pesem. Kot pesem, ki nas je spremljala vso dolgo pot od Ljubelja h koroškim jezerom in v italijanske ravni do obali, kjer se je spustila z nami na val in še zdaj pljuska v naše srce. Trpi kot ljubezen. Odkod se je vzela? Odkod poje namesto mene?

Iz groba v Kranju, odkoder smo se dvignili čez Ljubelj. Iz neiztrohnjenega srca stoletnega groba.

Prešernova pesem!

Z nami hodiš in v nas živiš vsevilj naša najžlahtnejša vsebina. Vedno ki-peča in trpeča.

Na srcu te nosimo, kot dišečo domačo prst za naše bridke dni v tujini. Lek ljubezni si, ki si ga devamo v skelečih nočeh na odprte rane, zadane nam od sovraštva brata in sveta. Si kot tava-joči prijatelj s srčno bolečino, ki nam de a zvesto družbo, ko "brez miru okrog divjamo" in ne vemo, kam. Ti sprašuješ, za nas "oblak neba in val morja, kam drvi nas sem in tje vihar" — in z nami ne najdeš "mesta vrhu zemlje, kjer bi pozabil to gorje" izgnanstva, odmaknjenosti od srečne zvezde, ki je ostala na drugi poluti. Ti si z nami blo-deči mornar, ki ve, kaj morju upat sme, a ne, kaj bratu. Ti si naš pevec ljubezni, ki smo je polni, ki bi jo tako radi raz-dali in darovali ljubljeni rodni zem-lji, od katere —trdosrčne, krute in zlo-činske, smo se sami odpehnili in nočemo pred njene oči, kakor si jo tudi želimo. Ti si pesnik tega odprtega neba, ki smo si ga zaprli sami na svoji "brezkonč-ni poti"... veslajoči ribiči, "zgubljeni... utopljeni..." se bojiš...

O, Prešeren — pesnik Ljubezni in Obupa in Upa!

Sedim na robu Oceana in vzdrhtevam od valov ljubezni njegovega srca: z njim pojem podoknice svoji ljubici zlatolasi, ko luna sije — in mi srce udarja kot kladivo na zvon. O, zdaj mi je žena kot Primičeva Julja: kot zvezda na nebu, ki ne morem do nje, trdosrčna, ki mi odgovora dati ne sme. Njeno ime ve-žem s Prešernom v podekvatorske ga-zelice, z njimi zdihujem, da jo ljubim, pa ji tega ne morem sporočiti druga-če kakor po zvezdah in po valih, ki ve-žejo oba bregova, in po ticah galebih, ki "nad potjo letajo"; tam pa me oprav-ljajo ženice... čas hiti. Kdo bo Mahaon moji rani? In njeni? In kaj bo "plačilo-vročine, ran in žeje — sam ne vem", in pesnik ne ve... S Prešernom ji vijem so-netni venec in mesto Julijinega imena postavljam pod zvezde njene začetnice: ob njem spremljam v Domovini vihar-

je jezne in razprtije, ledeno zimo in solz mokrocvetočo poezijo, ki jo rode izdihljaji njenega srca... ko gleda krog sebe "življenja gnus"... maščevalne Erinije... "ur temnih sile"... O nevesela rast v domovini, nekdanj tako cvetoče pokrajine. Prebiram poezije: Kako rad bi gledal v svoje Julje oči: pa mi "dva jezna Keruba z mečem ognjenim" presekata moj vid in ne vidim v obljubljenem deželu, čeprav "so vsi čudeži noči razodeti" v Tvoji lepi pesmi... h kateri romam kot v Rim ali v Kompostelje, da po Tvojem slikanju ugledam sled glori-je svoje zveste.

Tvoja pesem nam greje srce v tuji- ni, Tvoje čustvo nam niha naše — in Tvoja nesreča, Tvoje "brezno brez vse rešne poti" požira naš obup; razklani smo kot "hrast, ki vihar na tla ga zimski tresne", "okrog nas drvita skrb in potreba", umiramo počasne smrti "kot sveča, ki ji reje manjka"... O koliko klofut smo prejeli skozi naša taborišč- na čakanja, naše "življenjske ječe", dokler nismo našli poti "sem, kamor meč preganjavcev ne seže", sem "ka-

mor njih krivic ne bo za nami"... "otr- nili so nam udje in sklepi, srce preži- vo je okamenelo... butare so se navadi- la pleča in podplat je koža čez in čez postala" od naše štiriletne begunske poti... Zdaj "smo tnalo neobčutljivo"... kot Ti, pesnik, ko Ti je bila odmaknje- na ljubezen...

Tvoja pesem, Prešeren, je naša. V srce jo lovim v tujem svetu in ogre- vam jo s svojim življenjem.

Prešeren:

Pesnik ljubezni — do žene in obupa za- radi nje, pesnik njenega "bogstva" in vanj izgubljene vere — mi je nismo iz- gubili, vero vanjo, nam so jo odvzeli, nasilno in trpimo s Tabo, s Tvojo pes- mijo.

Pesnik ljubezni — do Domovine, kot Mozes jo nam kažeš, to "podobo raja", po kateri divjajo zimski viharji. Za- maknjenec v mir slovenske vasi, svo- je Vrbe, "srečne vasi domače". Pesnik žalosti nad slovensko usodo!

Pesnik ljubezni — do človeka, glas- nik človekoljublja, bratstva vseh na- rodov, zdravice dobremu človeku! Pesnik razočaranja nad razbitimi ol- tarji kreposti, idealov mladosti!

Prešeren:

Pesnik našega boja med krščanstvom in poganstvom, ko "kri, prelita po Kra- nji, Korotani napolnila bi jezero"... Stvarnik Bogomile, Marijine device, in črtomirovega krsta pod slapom Savice. Ob Tvoji pesmi spremljam boje naših branilcev Bogomiline vere, ki so na Turjaku padli kot oni v Ajdovskem gradu, ko so se zamenjale zgodovin- ske vloge: novi pogani so pobili sloven- sko verno vojsko. "Slovenec že mori Slovence brata — kako strašna slepo- ta je človeka!" in domači naskakova- lec s tujo pomočjo "ne jenja prej, do- kler ni zadnja sraga krvi prelita... do- kler njih kdo sope, ki jim bila je vera čez vse draga..." Tako leže ti naši mrlič "ko ob ajde žetvi al pšenice po njivah tam leže snopovja kope"... In vendar: zadnji ostanki te pobite — v naših dneh krščanske — vojske gredo — ne v Oglej, temveč v Rim — da se bodo vrnili na Bogomilino željo kot — rimskokatoliš- ki misijonarji nazaj "med Slovence in

V Prešernovem raju.

dalje čez njih meje" (morda v Rusijo?)
"do smrti tam preganjat zmot oblake".

S Tabo gledam to novo pokrstitev
naroda ob Savici in s Tvojim bučnim
valom pojem himno **Bogu-Ljubezni**, o
Prešeren — "fragajst" — pevec odpo-
vedi svetni ljubezni zaradi Večne in
Nesmrtne, kot Tvojo in našo vero v ži-
vega osebnega Boga, danes pri nas ta-
ko preganjanega po še in že poganskih
črtomirih, pojem s Tvojo besedo:

da smo očeta enega sinovi
ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi,
da ljubiti mormo se...

da pravi Bog se kliče Bog ljubezni,
da ljubi vse ljudi, svoje otroke,
da zemlja, kjer vijo viharji jezni,
je skušnje kraj, da so naš dom visoke
nebesa, da trpljenje in bolezn,
z veseljem vred so dar njegove roke,
da čudno k sebi vod otroke ljube,
da ne želi nobenega pogube;

da vstvaril je ljudi vse za nebesa,
kjer glorijska njega sij je brez oblaka,
oko ni vidlo, našala ušesa
veselja, ki izvoljene tam čaka,
da sprostenim bo vsih težav telesa
se srečnim izpolnila volja vsaka,
da tamkaj bodo božji sklepi mili
te, ki se tukaj ljubijo, sklenili...
da srečen je le ta, ki z Bogomilo
up sreče onkraj groba v prsih hrani...

O, Prešeren, Ti pesnik **Ljubezni**, svet-
ne in narodne in tudi božje...

Slonim na bregu Oceana — naplavlje-
nec brodočoma, vržen na novo zemljo:
Prešernova pesem mi poje pozdrav kot
besedni val domačih studencev in rek,
kot mavrični slap Savice, kot utrip slo-
venskega človeka, z neizmerno človeško
ljubeznijo in bolečino, morje, v katere-
ga se izliva naš potok... "Nebo in pe-
kel" — hrepenenje in poraz: v sebi ga
doživljam. Prešeren nam ga je izrazil
pred stoletjem — Prešernova pesem je
naša: ob srce nam udarja kot ob ka-
men na obali in vanj nam poje tiho,
intimno, naš prijatelj in sočustvovalec,
naš Veliki in Največji Pesnik...

Doma pa ga bodo postavili kot suho
soho na piedestal gromovitih besed in
v nas udarjajočih strel, kot donebesni
spomenik revolucionarju, svobodomis-
lecu in aktivistu-partizanu, kot pesni-
ku razrednega sovraštva
i n n e v e r e...

Le mehek, šumeč val mi pljuska ob
krvave noge kot jagnje, da mi jih za-
leči z volno za pot domov...

Vem: to je njegova pesem, Nesmrtna,
živa Pesem Ljubezni in Boli in od
onstran Oceana iz groba, ki je mrtev
že stoletje.

Ne bom se odmaknil z njene obali.

Jeremija Kalin

Bohinjsko jezero: Kraj Črtomirovega Krsta.

V svetu žive z nami - naši doma pobiti

MUČENCI. — Oljnata podoba akad. slikarice Bore Remec.

VSAKO LETO — KAKOR V TABORIŠCIH TAKO V TUJINI IN POZNEJE
DOMA — BOMO DAN 1. JUNIJA POSVETILI NJIHOVEMU SPOMINU.

Prva knjiga slovenskih novonaseljen-
cev — beguncev pred komunizmom —
v Argentini, se hoče s posebnim pou-
darkom in ljubeznijo spomniti vseh
tistih pobitih Slovencev, ki so padli kot
žrtev nacizma, fašizma in komunistič-
nega vdora, katerega smo mi z vsemi
svojimi razpoložljivimi sredstvi skuša-
li zadržati in ustaviti, da ne bi prišel
na oblast v naši domovini, pa mu je za-
hodni svet sam na široko odprl vrata v
naš svet, borce-branilce njegove krš-
čanske kulture pa je vrgel sam nazaj
v žrelo azijskemu krvniku. Spomin
na vse te v desetisoče gredoče žrtve
slovenskega naroda, in sicer iz tistega
dela naroda, kateremu smo pripadali z
dušo in srcem tudi mi, je najdragoc-
nejša dediščina, ki smo jo vzeli s seboj
na dolgo pot okrog sveta, da jo ohrani-
mo in gojimo in prinesemo kot živo
tradicijo za oblikovanje bodočnosti še
domov nazaj, ako Bog da. Mi teh žrtev
nismo pozabili in jih pozabiti ne bomo
mogli: zato je tiste strašne dogodke na-
še borbe dal Koledar pod svoje dneve,
da niti en dan v letu ne bi minil brez
misli na dom, na naše trpljenje, našo
borbo in naše mrtve, ki so v nas živi
in bodo živeli še iz roda v rod. Tu in
tam.

Bili so to borci za demokracijo. Ne
tisto potvorjeno "ljudsko demokracijo",
ki je samo ena maska na obličju azijsk-
skega Skita, s katero je navalil na Evro-
po, pa je zdrav slovenski kmečki človek
tako spoznal pod njo pravega Huna:
morilca, požigalca, pobijalca, uničeval-
ca evropske kulture, prav takega kot
ga je že leta 1918 predstavil ruski pes-
nik Blok sam v preroškem verzu:

Kot prah in pepel se pred Tebe
postavim,
Evropa, razcvetena in košata,
da uzreš, oblita z bolečino pod mečem
krvavim,
resnično lice Azijata!

Zato se je slovenski človek, že tisoč let
pripadajoč zahodni evropski kulturi,
postavil proti njej za pravo zahodno-
evropsko demokracijo, pa je od nje iz-
dan padel v sužnost in smrt. Toda prav

zaradi teh žrtev moramo delati za novo
rojstvo njihovega demokratičnega ide-
ala, da jih bomo vredni, prav tako kot
je v mislih nanje zapisal naš Dr. Miha
Krek: "*S čvrsto vero, da bo demokra-
tična ideja zmagala in omogočila tudi
Slovencom svoboden napredek, vztra-
jajmo složni in delovni, da bodo z uspe-
hom kronane žrtve, ki jih je dal naš
narod za ohranitev svojega imena in
svetih izročil svojih očetov.*"

Bili so pa ti tudi borci za krščanstvo
v boju proti komunističnemu brezboš-
tvu. To je takrat vedel naš škof dr Rož-
man, ki je že leta 1943 zapisal besede,
ki jih danes ponavljamo: "Palme mu-
čenništva so zrastle tudi na naših tleh;
naša domača zemlja je orošena z mu-
čeniško krvjo naših bratov in sestra,
ki ste jih poznali, z njimi delali, z nji-
mi v cerkev hodili, z njimi živeli. Morali
so dati življenje, ker so odklanjali, če-
sar po vesti in po svojem verskem pre-
pričanju niso mogli in niso smeli sto-
riti. Zvesti in stanovitni so bili v veri,
zato so morali pasti... Ni nobenega
dvoma, da smo v teh pravih mučenikih
dobili vzvišene vzornike in prekrasne
zgledbe mučenništva."

To je zapisal naš škof že takrat, ko
so padali še posamezniki.

Še natančneje pa je to misel obraz-
ložil že v času našega begunstva fran-
coski jezuit p. *Jaquinot*. Ta, ki je pred
dobrim polstoletjem v boksarski vstaji
na Kitajskem izgubil levo roko, pa je
vztrajal v misijonih ter bil v zadnji ja-
ponski zasedbi celo župan v Šangaju in
s tem rešil več stotisočev Kitajcev smr-
ti, je rekel našemu slovenskemu člove-
ku, ko mu je potožil naše grozotne pa
skoraj brezsmiselne protikomunistične
žrtve, naslednje:

"Pravite, da ste Slovenci bili dobri.
Verjamem, dasi ne poznam niti trohice
vaše zgodovine. Toda verjamem vam,
ker sicer ne bi bili vredni tako velike
svetniške žetve kot je žanjete danes.
Bog daje milost mučenilstva le kot naj-
višjo nagrado za dolgo zvestobo. Muče-
niki niso kazni za narod. Oni so na-
grada. Ali ste imeli kaj svetnikov v
zgodovini?"

“No, sedaj jih imate! Ne enega, ne dva, v stotinah polnijo nebo kot krasni sadovi dolge zvestobe ljubezni. Veselite se svetnikov. Dobili ste narodne priprošnjike pri Bogu. Oh, kako jih boste še potrebovali. Prišli bodo dnevi, ko morda vaš narod ne bo tako dober, ko ne bo tako zvest, ko ne bo v stanju roditi svetnikov in bo zaslužil bič, ki po dušah udarja. Takrat jih boste imeli, te svoje svetnike, kot vaše veliko narodno rezervo, da bodo za vaš narod prosili in ga iz težav vlekli. Svetniki, ki jih imate pri Bogu, so danes močnejši, kot pa bi bili župniki vaših fara ali tajniki Katoliške Akcije tukaj na zemlji.”

Ta misel bodi nam in vsem sorodni-

kom v največjo tolazbo, *narodu v celosti* pa v upanje nove dobe med Slovenci.

Na teh straneh pa naj pesniki in pisatelji in žive priče v izgnanstvu obrnejo naš spomin na tiste dni strahote, da se ne pozabijo in da morda kdo, ki ni bil tedaj z nami v domovini, odpre oči v spoznanju resnice, katero so mu zakrivali, pa se večno zakrivati ne more: že kamenje vpije... o naši pošteni borbi za Boga in Narod, o naši krvavi žrtvi, ki jo je tirjal od brata brat po azijski zlobnosti, o naši zadnji in največji bolečini, zadani od zaslepljenega gostitelja, in o naši veri, da bo ta žrtev naroda plačana našim mučenikom v nebesih, Narodu, ki jih je dal, pa še na zemlji.

Pesem nad grobovi... Izvirni lesorez Bare Remec.

Jeremija Kalin: DIES IRAE

IZ "SLAVNOSTNE ČRNE MAŠE ZA POBITE SLOVENCE"

Dies irae, dies illa—
ura groze nam je bila,
ko je roka zamahnila

iz sovraštva in razvrata,
da spod dvignjenega bata
brizgnila v nas kri je brata.

.....
in pada človek... duh iz vere...
Človek pada od Kajnove sekire...
Človek... v dan jeze... dies irae.
.....

Dobri Bog, Ti, Oče mili,
stoj mu ob strani v zadnji sili,
smrtne žrtve se usmili!

Svet in zemlja sta obstala,
muka se je razdivjala,
iz splašenosti lic kričala —

Angel pa obraz razdrti
z božjimi je obrisal prti:
čudno lep je v sveti smrti!

.....
Pal je prvi pred cerkvijo mučenika Jerneja:
drzan kot sokol, mlad kot cvetja odprta veja,
(Sla je okusila kri, — o kdaj bo nasičena žeja!?)

Sla in Gnev v človeku kot žrebca brez uzd divjata.
Roka se peni od krvi kot grča mesarskega bata.
Zemlja se meša s krvjo v močvaro krvavega blata —

o zemlja naša čista, zdravje plenjajoča:
zdaj Smti prihaja vate, iz srčnih žil deroča —
o shrani njena trupla, življenje oznanjajoča!!)

Pal je župan: moč srenje, ki se ne kupi,
steber, na katerem slonijo vsi vaški upi —
podrt je, razbit orjak, zviti leži v gnojni rupi.

Pali so fantje: hej, na vasi vriskajoči krivci,
v delu in pričevanju pred nikomur omahljivci:
omahnili so z razrezanimi udi in razvezanimi živci;

pali so v goreče peči kot Makabejski bratje,
fantje naši — goreči Jezusovi svatje,
vsak dan okušajoč Njegovo oltarno satje.

Pala so dekleta: naših rožnih grmičev pojoči slavci,
pesem je lila iz oken kot nagelj nad vasovavci:
o, grla so jim pregriznile ujede — goščavci.

Pale so žene: v rokah svojih mož so kot harfe, pele,
kot žarek plesale po sobah, kot rože dehtelev:
pod pohotnimi tujimi prsti so kot strune se razletele.

kot rože osule, kot žar ugasnile — poteptane,
skozi prsi dobrotne, od otrok in mož ljubkovane,
z noži ob hišni prag kot zvesti pes prikovane.

Pala je mati: ni še porodila,
pa si sama je skopala porodno postelj iz ila,
z lastno krvjo prvič otroka podojila.

Pali so otroci: niso zrlí še svetu v lice,
ob razbitih prsih mater so jim omahnile ročice:
oči so ponesli angeli v nebo kot zlate zvezdice.

Pala je družina: kot gnezdo, vrženo v rokovnjaški plamen,
še zid je jokal, črni grajski kamen,
ko vanj se oči izžganih je vprl zadnji pramen.

Pal je hromec: s telesom kot lonček iz ila,
pal je oče: ubit od hčere podivjanke:
ob smrti kot da vaza maziljena se je zdrobila.

Pal je brat: ubit od sestre partizanke,
pal je oče: ubit od hčere podivjanke:
še mati je sina zamotala v tujčeve zanke:

o ženska, ženska: pesniških gajev vzvišena kraljica,
s srcem čistim kot kristal, z očmi kot golobica,
kaj postala v gozdovih si črna volčica?

Pali se študentje :mladci zreli,
na ulicah prestolnice so strele ujeli:
ob njih smrti so hrasti obnemeli.

Pali so duhovniki: kot ovce zaklane,
sami so povzdignili svoje muke darovane:
O Jezus, sprejmi muko mojo v Svoje rane!

Pal je na cesti mož, poveljnik straže,
petelin na zvoniku, obračajoč se v veter, ki laže,
da s svojim budnim krikom smer napada pokaže:

razklenil roke je v najširšo razprostitev,
kot da moli za narod, njega moč in razširitev,
miren, ker je dobro opravil svojo zadnjo daritev.

In pal je mož, poveljnik našega čolna:
ko bila je gladina našega morja neplovna,
je zajadral v pristan, za njim — Kajn z masko duhovna:

pal je v svoji lastni zaprti kajuti
pred oltar, ki ga okrasil je v prejšnji minuti:
O Jezusovo Srce, preloži čas kruti!

In pali so še in še... tisoči... revni... mogoti...
z izkljuvanimi očmi, strtimi kostmi, onečlašeni v pohoti,
z odtrganimi nogami, razrezanimi udi, v razmesarjeni nagoti,

z razparanimi trebui, nagnani v smrt kot črede,
darovani v počasnem rezanju v najogabnejše obrede:
o muke, muke, ki jih ne pojmi slovenske besede,

pero jih ne zapiše in njih zlobe ne posname —
voda je usmiljeno čeznje šla v dnu kraške jame...
Svojo skrivnostno Smrt vsak s sabo vzame

kot ljubico popotno: umirajoči obraz mu je obsijala,
za zadnji vzdih mu Marijino Ime kot svetinjico dala
na blede ustni — dušo kot angel v nebesa peljala,

a zadnjo grozo bo razkrila,
ko iz groba bo stopila
dies irae, dies illa...

Zasliševanje starega Petra

(Odlomek iz reportažne novele "Na težki poti")

Ropi, umori, tatvine te tolpe so se nada-
ljevali. Kamor je tolpa prišla, kjer se je pri-
kazala, so ognjeni zublji kazali njeno moč.
Ljudstvo je zatrepetalo, če je čulo besedo
'Iztok'. Ime poveljnika partizanske čete.

Šepava beračica je pobirala prispevke za
neki zavod. Pri tem je prišla v partizansko
ozemlje in padla v roke Iztokovi četi. Dolgo
so jo zasliševali in ji očitali, da dela in vo-
huni za 'bele'. Vse zatrevanje in dokazova-
nje, da ni z njimi v nobeni zvezi, je bilo za-
man. Kmalu se je gugalo njeno telo na bliž-
njem drevesu.

Trden kmet, visoko gori v hribih, Luka, je
bogato pogostil Iztokovo četo. Tri dni so pri-
njem jedli, pili in veseljačili. Dva vola, trije
prašiči, dve teleti, kupe krompirja, zelja, so-
late je šlo v partizanske želodce. Pekla, cvrta
in kuhala so se najizbranejša jedila, kakor jih
pač premore kmečka hiša. Vse je bilo pijano.
V takem stanju je poklical Iztok gospodarja
Luko k sebi. Ukazal mu je, naj mu sezuje
škorenj. Ko se je Luka sklonil, da bi prijel
za škorenj, ga je Iztok sunil s tako močjo
v obraz, da se je opotekel in padel. Nato mu
je Iztok stopil na prsa in mu zagnal svoj
dolgi in ostri nož s tako silo v glavo, da mu
je prebil črepinjo. Bil je na mestu mrtev. Ko
je četa odhajala, je zažgala hišo z vsemi go-
spodarskimi poslopji.

Iztokova četa je ponoči vdrla v hišo. V hiši
so bili samo trije otroci: 14 letna Manica, 10
letni Jožek in 3 letni Janezek. Očeta so odpe-
ljali že pred mnogimi meseci Italijani v in-
ternacijo in je tam umrl. Mati je odšla v bliž-
nji trg in se še ni vrnila. Partizani so stikali
po sobah, shrambah, policah in predalih. Ker
niso našli nikjer hrane, so se strašno razje-
zili. Pretepli so otroke, nato jih z žico zvezali
in vse tri ustrelili. Nato so zažgali hišo, z

njo so zgoreli vsi trije otroci. Drugo jutro je
mati našla na pogorišču trupelca svojih dra-
gih. Omračil se ji je um od prestanega gorja.

Na ozemlje so se spustili trije zavezniški
letalci. Prišli so do Iztokove čete. Iztok jim
je odvzel vse, kar so imeli pri sebi. Nato jih
je odposlal dobro zastražene na višje povelj-
stvo. Toda višjega poveljstva niso nikdar vi-
deli, ker jih je straža nekje v gozdu ustrelila.
Trupla so zakopali.

Med tem pa je Iztok "zasliševal zločinca".
Spomnil se je ujetega Primoža, velel ga je
pripeljati. Štirje partizani, telesna straža to-
variša poveljnika, so privedli izmučenega, se-
stradanega, napol osivelega moža.

Pripravili so mizo. Karbidne svetilke z bliž-
njih dreves so ostro obsevale ves prostor. Bilo
je okoli mize svetlo kot podnevi. Zavzeli so
mesta okoli mize: na sredi tovariš poveljnik
Iztok, ob strani obe tovarišici Katrica in Po-
lonica, dalje mlad fant, ki je dovršil nižjo
srednjo šolo in je bil določen za zapisnikarja,
še trije drugi partizani, ki so bili videti za
silo trezni, politični komisar Bine, ki se je
sumljivo zibal na klopi, in namestnik komi-
sarja, razvpiti krvnik in mučitelj Jaka.

Sodni dvor je začel z zasliševanjem.

"Smrt fašizmu!"

"Svobodo narodu!"

Predsednik poveljnik Iztok je nadaljeval:
"Ujeli smo tička, ki je hotel dvema gospodo-
ma služiti. Veste pa, tovariši, da je to pri nas
nemogoče. Ali si za nas, ali si proti nam!
Take svinje, kot je ta takaj (in s prstom je
pokazal na Primoža), so nam najnevarnejše.
Danes se nam hlíni, jutri nas bo izdal oku-
patorja. Glede zadnjega se ne bojimo, imamo,
hvala Leninu, z njim dobre zveze. Bolj ne-
varno je, ako podpira 'bele'. Pozivam te, to-
variš Primož, da lepo odgovarjaš na stavlje-
na vprašanja in da ne skušaš olepšavati ali

celo lagati, ali si kaj izmišljevali. Mi vse vemo! Povej nam torej, kaj so delali 'beli' v tvoji hiši!"

"Če vse veste, ni treba, da vam sploh kaj rečem", je odvrnil Primož ves potrft.

Takoj je vstal od mize tovariš Jaka, pristopil k Primožu in mu dal zaušnico: "Ali se tako odgovarja tovarišu poveljniku? Mislim, da bo treba začeti z 'omehčevalnim načinom', da prisilimo tega zakrknjenca do besede!"

Primož je bolno odgovoril: "Vi, ki vse veste, veste tudi, da sem vam služil, zato mi je nerazumljivo, da tako z mano postopate! S kakšno pravico ste me odpeljali, zaprli in sedaj postopate tukaj z mano kot z zločincem?!"

"Tako, ti nas boš spraševal! Hvala Leninu, mi smo se postavili v borbo proti okupatorju in hočemo izpeljati revolucijo. Vse, kar ni z nami, mora poginiti. Ako nas ostane samo pet zavednih revolucionarjev, je bolje, kot da imamo narod, ki ni z nami. Zato smrt vsem, ki so proti nam! Zadnjič te pozovem, da nam po pravici poveš, kaj so delali 'beli hudiči' v tvoji hiši!"

"Tisto popoldne se je ustavilo šest naših fantov iz vasi pri meni in so me vprašali, zakaj podpiram komuniste, ki nam prinašajo toliko huduga," je začel Primož.

"Ni res," se je zadril tovariš poveljnik. "Jasno je, da so pri tebi delali načrt, kako bi nas napadli!"

"O tem nisem nič slišal," je odvrnil Primož.

"Že vidim, da izgubljam samo čas," je dejal poveljnik Iztok. "Tovariš Jaka, daj, nastopi ti malo!"

Tedaj sta zgrabila Primoža dva tovariša in za vso trojico je stopal tovariš Jaka. Odpejlali so Primoža malo vstran, ga slekli in privezali k drevesu. Nato je pristopil tovariš Jaka z ostrim bodalcem in začel svoj posel. Po vsem telesu mu je našilil ran, da je bilo telo hipoma oblito s krvjo. Boledno je vzdihala nesrečna žrtev. Kmalu je Primož omedlel. Takoj je nekdo prinesel vedro vode in jo vrgel nesrečniku v obraz. Mimo se je prigugala pijana ženska postava in izlila na ranjeno telo čašo vina. Postava ob deblu je zadrževala. Ko se je Primož zopet zavedel, so mu ukazali, naj se obleče, in odpeljali so ga spet na zaslišavanje. Ker ni mogel stati, so mu dovolili, da je smel sesti na klop.

"Kakšen načrt so skovali 'beli' proti nam?" je povzel tovariš poveljnik.

"Ne vem za nikak načrt, tovariši," je ponovno izjavil Primož.

"Prvi poskus 'mehčanja' ni pomagal, kakor vidimo. Poslednjič ti svetujem, da natančno odgovoriš na stavljeno vprašanje!" je pozval poveljnik Iztok.

"Ako bi kar koli vedel, bi vam takoj povedal, saj veste, da sem tudi jaz za svobodo naroda," je odvrnil Primož.

"Prazne besede, hoče nas zapeljati," je nestrpno poudaril tovariš poveljnik. "Začnimo z drugim poskusom!"

Dva partizana sta zgrabila Primoža, mu strgala obleko s telesa in ga privezala na klop. Nato mu je krvnik Jaka izrezal s telesa dele kože, ranjena mesta so pa posuli s soljo. Obupno se je zvijal, večkrat omedlel, toda vsakokrat so ga s svežo vodo spravili k zavesti. Ko se je zdelo, da je muk zadosti, so nekoliko počakali, da se je kri na ranah strdila, nato so moža oblekli in posadili na klop. Zasliševanje se je nadaljevalo.

"O čem si tolikrat razgovarjal z župnikom? Ali sta izdelala načrt, kako naj nas ujamejo?" je izpraševal tovariš poveljnik.

"Govorila sva o vsakdanjih stvareh, o družini, o letini, o hudih in težkih časih. Saj je tudi on za svobodo naroda," je izmučeno odvrnil Primož.

"Že vemo, kako je 'far' za svobodo naroda! z 'mehčanjem', te bomo že prisilili, da boš pravilno govoril," je siknil poveljnik. "Naj nastopita Katrica in Polonica."

Zopet so Primoža slekli, mu zavezali oči in ga privezali na klop. V usta so mu zataknili krpo, da ne bi mogel vpiti. Ves "sodni dvor" je obkrožil klop. Kot pobesneli hijeni sta se vrgli obe partizanki s posebno naslado na napol mrtvo telo. Z ostrimi iglami sta ga začeli zbadati na najobčutljivejših delih telesa. Noh, ti na rokah in nogah so bili kmalu kot veliki modri madeži, iz katerih je tekla kri. Zamol-vek še živi. Pri tem so ostali člani 'sodnega klo grgranje je bilo edino znamenje, da 'člodvora' z naslado spremljali delo obeh partizank. Zlasti poveljnik Iztok in komisar Bine sta bila zadovoljna s poslom obeh žensk. Kmalu so opazili, da Primož ne da več znaka življenja. Pustili so ga na klopi.

Tako je končal Primož, ki je podpiral partizane, kamor je poslal celo svojega sina Petra. In je bil tudi sam za 'svobodo naroda'.

In ta Peter je vstal, da masčuje očeta. Stopil je na težko pot...

JOŽE MARIJA STALNI

ČEZ LJUBELJ V VETRINJE

Sobota 5. maja 1945. Stojimo onkraj črnuškega mostu. Tema je. Vendar se spoznamo. Sami znanci. Vsi smo molčeči. Nema žalost nas preveva. Tam za Ljubljano v smeri proti Vrhniku in Krimu se na jasnem nebu grozeče pobliskava. V daljavi grme topovi. Vsak blisk nas pretrese; vsak grom vzbuja grozo. Vedno bliže prihaja. Vsi si želimo čimpreje od tod.

Enajst je ura. Trda tema. Kolona se počasi premakne. Najprej dolga vrsta voz iz Polja, za njimi korakajo Poljci. Nato kolona ljubljanskih voz, za njimi korakajo Ljubljanci.

vstaja. Ljudstvo radostnih lic hiti k veliki maši.

Dolg, brezkončen sprevod utrujenih in do smrti žalostnih ljudi prihaja v vas. Zmotil je slavnostno razpoloženje. Utihnila je godba. Onemelo je ljudstvo. Kakor vkopani stoje ljudje pred cerkvijo. Kaj naj vse to pomeni?

Sprevod obstane. Cerkev se polni z domačini in begunci. Med mašo ljudje ihto. Po maši domačini goste begunce. Beseda da besedo. Kmalu se sporazumejo. Po obedu se mogočni sprevod dvigne na pot naprej proti Trziču. Silno se je povečal in podaljšal.

•
Cvetoči
maj
1945:
Zbiranje
slovenske
narodne
vojske
za — umik.
•

Potem se vrste: Izanci, Šmarčani, Stičnjani, Dolenjci...

Počasi, enakomerna se pomika dolgi sprevod s črnuškega mostu proti Trzinu, Cerkljam, Trziču, Ljubelju... Kakor bi šli za pogrebom. In vendar v vsem tem ogromnem sprevodu ni mrtveca. Temni sprevod je vtopljen v globoko žalost in molitev. Še tovarna živina je onemela.

Pred nami, za nami se v temi pobliskava. Vedno bolj oddaljeno in zamolklo postaja grmenje topov. V trdo temo zavita ostaja za nami Ljubljana.

Cerklje. Najlepši nedeljski dan. Slovesno pojo zvonovi. Vsa vas je v zastavah. Godba veselo igra. Svobodna in združena Slovenija

Kakor blisk se po vsej Gorenjski širi čudna novica: narod beži! Slovenski katoliški narod beži pred osvoboditelji iz gozdov! Beži pred rdečo svobodo! Iz vseh strani prihajajo nove trume begincev. Zlivajo se na kranjsko in trziško cesto.

Ceste so zabasane z vojaštvom in z begunci. Avtomobili, tanki, traktorji, vozovi. Hrušč in trušč kakor na sodni dan. Nemška armada razpada. Umika se organizirano. Čeprav premagani, so nemški vojaki še vedno oblastni, surovi, ukazovalni, brezobzirni, sebični, požrešni. Begunce pretepajo s palicami. Gonijo jih s ceste, kradejo jim kolesa, prtljago, konje.

Ure in ure čakamo na cesti. Počasi se za-

Pot proti
Ljubelju.

čnemo pomikati po strmi ljubeljski cesti Strahotno poka na desni in na levi. Vojska odmetuje in uničuje orožje in municijo. Ob poti in v potoku leže cele skladovnice uporabnega orožja, municije, celi zaboji bomb, gore avtomobili, poginja tovarna živina; tu in tam leži mrtev vojak. Vmes pa vpitje, kletev, zmešnjava, pretep, jok in kri. Čeprav so šele nastopili prvi majski dnevi, sonce zelo pripeka. Groze polna je ta pot!

* * *

Pozno popoldne dosežemo Ljubelj. SSovci stoje z brzostrelkami pred ljubeljskim tunelom in beguncev ne puste skozi. Pot čez hrib je zastražena in zaprta. Naprej ne moremo. Čakamo noči. Morda se ponoči silni val ustavi.

Zaman čakamo. Vso noč in ves dan pritekajo nove kolone vojaštva in beguncev. Gneča je silna. Kakor strela udari med nas novica, da so že partizani v Trziču in v Borovljah na mostu. Nove trume beguncev prihajajo. Brez voz so, brez prtljage. Bosi so in le s tem, kar imajo na sebi. V Trziču terenci z oken streljajo na begunce. Partizani mečejo mine na glavno cesto. Ujeti smo. Naprej ne moremo, nazaj tudi ne. Na vseh straneh na nas preži smrt. Strahotni trenutki! Ljudje jokajo, tulijo, nekateri norijo.

Mrak nastopa. Barake včerajšnjega koncentracijskega taborišča gorijo. Počastno ližejo plameni objekte in liki krvava zarja razsvetljuje vso dolino. Municija strahotno poka.

Živina od groze tuli. Ljudstvo pada na kolena in v zboru glasno obuja in moli kesanje. Smrt ima nad nami stegnjeno koso! Mi čakamo, da zamahne!

Poldne. Položaj postaja kritičen. Nemci kradejo, pretepajo, groze. Na pol živi ždimo že tretji dan na Ljubelju. Neusmiljeno pripeka sonce. Naše duše so razpaljene. Pa vsak nosi svojo bolečino junaško. Ni slišati kletev ne godrnjanja. Vdani smo v voljo božjo in čakamo, da se nad nami izpolni.

Večeri se. Straže pred tunelom so izmenjavane. Poskušajo biti srove. Iz oči naših ljudi se grozeče pobliskava. Kolona se uvršča. Pripravljena je za odhod. SSovci še vedno vztrajajo na zapor. Srbski oficir zagradi revolver, zatuli in se vrže na stražarja. Zapirachi na puškah stražarjev ropočejo. Naši fantje in moške obstopijo stražarje s koli in palicami. V poslednjem trenutku da nemški častnik ukaz za prehod beguncev po cesti čez hrib.

Brezkončna kolona beguncev se pomika po serpentinah Ljubelja. Konji hropejo. Vozovi škripljelo pod silno težo. Žival bremena ne zmaguje. Moški se upirajo v vozove in porivamo. Dolina je počastno razsvetljena od silnega požara ljubeljskega taborišča.

Okrog polnoči dosežemo prelaz. Strmo se cesta spušča na koroško stran. Otroci se polasča spanec. Zaradi silne strmine jih ne upamo dati na vozove. Na rokah jih nosimo, čeprav smo sami do smrti utrujeni. Molimo glasno žalostni del rožnega venca.

VETRINJSKO POLJE

Begunske kolone pritekajo na Koroško od sedmega do trinajstega maja. Prvi se nastanejo v Celovcu. Približno 500 jih Angleži že 12. maja 1945 odpeljejo z avtomobili v Italijo.

Nekateri prispejo čez Jezersko v Beljak. Tudi te Angleži takoj odpeljujejo v Italijo.

Nekaj malega jih doseže Lienz in Anras na vzhodni Tirolski. S temi je tudi škof ljubljanski dr. Gregorij Rožman. V nedeljo 13. maja poroma ta mala skupina s škofom k Fatimski Mariji v Thurn nad Lienzem.

V Krko k sv. Hemi se zatečejo novomašniki ljubljanske škofije.

Glavnina beguncev se zbira na Vetrinjskem polju, ki je eno samo ogromno taborišče.

Ne dvoje: vojaško in civilno: samo cesta ju je ločila.

Dnevi teko. Hvala Bogu za izredno lepo vreme. Postavljamo si zasilna bivališča. Ponosne in lepe urejene domove smo zamenjali s preprostimi kolibami iz vejevja in lubja in z lojtrskimi vozmi.

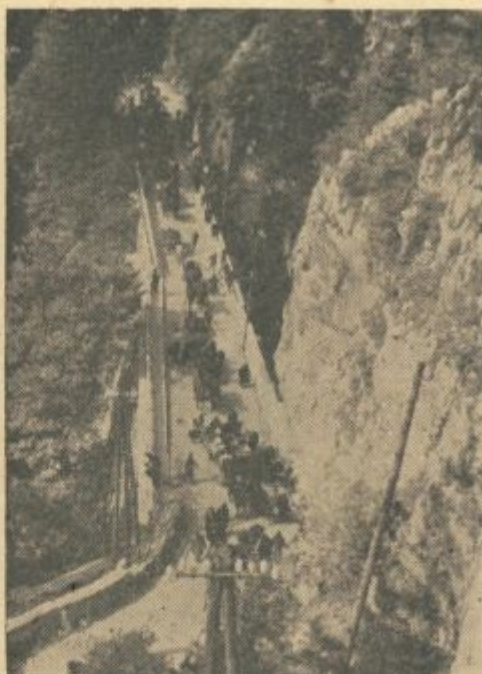
Začenjamo cigansko življenje. Po taborišču gori na stotine ognjev. Kuhamo v vojaških kotličih, v pločevinastih zabojčkih. Med potjo smo jih nabrali. Jemo iz konzervnih skatelj. "Piksna" je odslej naš simbol, naš reden spremljevalec. Žlice so redkost, zato gredo iz rok v roke.

Taborišče je neurejeno. Vse je pomešano. Ljudje in živina, vojaki in civilisti. Nered, umazanija, smrad. Primanjkuje pitne vode, vodnjaki so oblegani. Mnogi so že izčrpani, nekaj so jih domačini namenoma pokvarili.

Prvi angleški uradni obisk pride v Vetrinjsko taborišče 14. maja 1945. Vojaška vlada postavi za poveljnika taborišča Majorja Barre-ja. Njegovo prvo delo je postavitve taboriščnega odbora in ureditev taborišča.

Taboriščni odbor s predsednikom Jonketom Jožefom ima vsak dan ob 9h redne seje. Vsem sejam prisostvuje taboriščni komandant. Primarij dr. Meršol tolmači. S svojim mirnim in vljudnim nastopom in z razumnim odločanjem si osvoji naklonjenost vseh taboriščnikov. Tudi poveljnik ima v njem tolmača in svetovalca.

V civilnem taborišču je bilo 29. maja 1945 3514 oseb med njimi 1548 žensk in 868 otrok (190 pod tremi leti). Največ Gorenjcev (1044).

V ljubelskih ožinah.

V vojaškem pa je bilo čez 12.000. Slovenske narodne vojske sestavljene iz bivših domobrancev, četnikov in legionarjev iz vrst Slovenske ljudske stranke, Sokola in socialistov.

VETRINJSKA TRAGEDIJA

Prekrasen sončen dan 27. maja 1945. Prvi domobranci odhajajo. Veseli so, razposajeni. Njihova pesem in vrisk odmevata po vsem taborišču. Angleži naložijo poslednji kamion. Počasi se avtokolona premakne. Kamjon za kamjonom odhaja v Vetrinjskega polja. Harmonika veselo poje. Divji hrup motorjev ne uduši njene pesmi. Morje belih robcev mahlja fantom v pozdrav. Dekleta in žene jokajo. Z Z očmi spremljajo kolono, dokler ta ne izgine za Zakamnom. Iz daljave se slišijo zvoki pesmi in harmonike. Le polagoma zamirajo, tonejo v dalji.

Dan za dnem enaki prizori. Toda slovo je vsak dan težji. Dvom vedno večji. Že 28. maja se pojavijo govorice, da fantov ne vozijo v Italijo, temveč v Jugoslavijo. Pojavljajo se srbski četniki. Trdijo, da so ušli iz transportov, ki jih Angleži na meji predajajo Titovcem. Tudi domobrance predajajo v Podrožci. Major Barre naroči, naj vsakega takega oči-

vidca predajanja "pripeljemo k njemu, da ga bo zaslišal". Hkrati izraža začudenje, kako si sploh moremo misliti, da bi Angleži storili kaj takega s tistimi, ki so jih sprejeli pod svojo zaščito.

Člani bivšeg Narodnega odbora novicam takoj prisluhnejo. Jemljejo jih resno. Vprašajo na angleškem vojaškem poveljstvu v Celovcu, kaj se dogaja z domobranci. Angleški častniki vztrajno trdijo, da domobrance odvažajo v Italijo.

Vznemirjenje se stopnjuje iz dneva v dan. Iz šotorov se sliši jok in vzdih. Ljudi se polasča panika.

Preplašen in strt pribeži 30. maja 1945 na večer v taborišče dr. Janež. V Pliberku je ušel iz domobranskega transporta, ki so ga Angleži predali Titovcem. Grozotno strašna vest!

Ubogi fantje! Strašna bo noč tistih, ki naj jutri zjutraj odidejo.

Noč. Poveljnik sliče poslednji zbor. Vojakom naznani grozotno resnico. Razvezuje jih od dolžnosti prisega. Prosti so, sami naj se odločijo. Gozd je blizu. Gore niso daleč. Toda fantje nočejo v gore. "Kamor so šli drugi tisoči naših tovarišev, tja gremo tudi mi!" "Bili smo tovariši v bojih, z njimi ostanemo tovariši tudi v smrti!"

Praznik Sv. Rešnjega Telesa 31. maja 1945. Slovesna maša na samostanskem dvorišču. Kakor na veliki pogrebni maši. Strta so naša srca. Strašna, v solzah in v dušni bolečini prečuta noč je za nami. Maša doseže svoj višek. Spremenjenje. Ta čas, ko se mi spominjamo največje skrivnosti današnjega praznika, Angleži nakladajo in odpeljujejo poslednje slovenske domobrance. V teh trenutkih nas objema razpokošenje, ki je obhajalo Gospoda v urah po zadnji večerji. Naše duše so žalostne do smrti.

Troje pričevanj in en dokument

V svetu — in med slovenskimi izseljenci izven domovine — smo bili tisti Slovenci, ki smo se borili proti komunizmu kot ilegalni legionarji in četniki pa vaški stražniki in domobranci, razglašeni kot kolaboracionisti nacistov in fašistov. To največ po zaslugi komunističnega radija "Slobodna Jugoslavija", ki je trobil iz azijskega Tiflisa — ne svobodnih jugoslovanskih tal! — in ustvarjal zmedo v zahodnem svetu. Toda ni ga bilo ne med vaški stražarji ne med domobranci kvizlinga, ki bi se boril za "novi red" po podobi Hitlerja in Mussolinija, temveč je bil vsakdo izmed njih z vsem srcem za zahodne demokratične angloamerikanske zaveznike, katerim je hotel pripraviti teren na naši zemlji, očiščen tretjega totalitarističnega invazorja — komunizma. Ta je že tedaj moril angloameriške padalce, ki so se zatekli njim, dočim so jih vaški stražarji in domobranci z nevarnostjo svojega življenja reševali in predajali ilegalnim četnikom v varstvo. Vojaško vodstvo zaveznikov je o tem vedelo; dr. Miha Krek je pod svojim imenom napisal v "Ameriško Domovino" 3. junija 1948 tole: "Znano mi je bilo, da so angleški oficirji sami dobro vedeli, kako krvoločni morilec in brezobzirni njihovi

nasprotniki so bili jugoslovanski komunisti, saj so svetovali svojim padalcem, naj se v slučaju sile rešijo kamor morejo: med domobrance ali četnike, fašiste ali naciste, samo naj pazijo, da ne padejo v roke jugoslovanskim komunističnim partizanom." Grobovi bodo še govorili Angležem in Amerikancem, koliko njihovih padalcev je bilo pobitih po slovenskih partizanih in kako so z njimi delali: niti požirka studenčnice ob poti jim niso privoščili, in pehali so jih v množične grobove, da so si komisarji prilastili njihovo obutev in odelo. Tudi o tem bodo govorile priče, ko bo prišel čas za to. Tedaj se bodo odpirali grobovi. In ti bodo tulili o "zavezništvu" zaveznikov.

Tu pa podajamo samo troje pričevanj verodostojnih prič o reševanju angloameriških padalcev po domobranci in četnikih, kot so bili dani na zapisnik takoj po pribegu teh prič v begunstvo. Prva priča med njima je človek, ki so ga Nemci pregnali z doma v Srbijo in mu zaplenili posestvo, on pa se je vrnil nazaj, stopil v ilegalno Slovensko legijo in kot tak bil poslan v Vaške straže in pozneje v domobrance; po "osvoboditvi" je bil vrnjen s Koroškega, pa je doma ušel, dočim so mu

slovenski komunisti zopet zaplenili posestvo, družino pognali na cesto, on pa se je zatekel v brezdomstvo sveta. Nacizem in komunizem sta enako zidarila po slovenskem človeku.

A. PRVO PRIČEVANJE

Ta priča je pripovedovala komisiji pravnikov v Serviglianu dne 8. novembra 1945 med drugim tole:

"...koncem januarja 1945 je strmoglavil ameriški bombnik med Idrijo in Rovtami. S padali se je rešilo iz njega 9 padalcev. Od teh jih je 5 prišlo v roke Nemcev, štiri pa so rešili domobranci iz Veharš. Preoblekli so Amerikance v domobranske uniforme in jih izročili domobranski četi v Rovtah, da jih po-

hali partizani. Kaj se je poslej zgodilo z njim, ne ve nihče. Ta se je bal partizanov in se ni hotel javiti "osvoboditeljem."

Jeseni 1944 je strmoglavil zavezniški avion v Cestah nad Logatcem in Rovtami. Enega padalca je našla domobranska patrola ter ju pustila, da je z radio oddajnikom javil svoji komandi, da je pri domobrancih, ki ga bodo skрили v svoji posadki. Partizanski terenci pa so ga izvohali in ga javili Nemcem.

Spomladi leta 1943 so se spustili v Smrečju pri Št. Joštu trije zavezniški padalci, ki so bili poslani zaradi zahodne ameriške špijonaže. Med njimi radio-telegrafist jugoslovenske mornarice

Na ljubeljskih
ovinkih.

pelje k domobranski četi k Št. Joštu, ta k domobrancem pri Sv. Urhu nad Ljubljano; ti pa zopet v varstvo ilegalnemu oddelku Jugoslovanske vojske (četnikom) pri Polici v varstvo. Če bi nas Nemci dobili, bi nam odvzeli padalce, nas pa postavili ob zid. Amerikanci so bili veseli, da so prišli nam v roke in ne Nemcem ali partizanom.

Februarja 1945 je strmoglavil ameriški lovec nad Polhovim Gradcem, pilot pa je pristal med Polhovim Gradcem in Korenom nad Horjulom. Tam so ga našli domobranci ter ga oblekli v civilno obleko ter ga skрили v bližnji vasi. Šele po "osvoboditvi" so ga izvo-

Anton Božnar iz Polhovega Gradca, ki je bil pozneje znan pri četnikih pod imenom "Blaž". Ta je zaveznikom poročal o gibanju nemške vojske v Sloveniji, kakor mu je dajala poročila komanda ilegalne Slovenske legije. Tega posredovalca za zahodne zaveznike so pozneje partizani ubili pri Pijavi gorici in to potem, ko se je legitimiral kot zavezniški obveščevalec..."

Tako ta priča o ščitenju zahodno zavezniških padalcev na enem samem sektorju: Polhograjskih Dolomitih. Isto pa se je dogajalo tudi na dolenski strani Ljubljane (Devica Marija v Polju, Novo mesto itd.).

B. DRUGO PRIČEVANJE

Domobranec iz št. Jošta je pričal istočasno:

"Po Božnarjevi smrti sem imel jaz nalogo vzpostaviti zvezo z zahodnimi zavezniki in to po nalogu iz vodstva domobranstva. Nemci so zvedeli za to radijsko oddajno mrežo, ki je bila že široko organizirana in jo razbili. Zaprli so vse domobranske radiotelegrafiste, pa tudi nekaj vodilnih domobranskih častnikov, med njimi polkovnika Peterlina (poveljnika domobranskega štaba!), majorja Krža, stotnika Ilovarja in več podoficirjev ter jih odpeljali v Dachau. Proti domobrancem so bili Nemci vedno nezaupljivi. Po pravici, kajti samo naša četa je imela spravljeno veliko zalogo orožja za primer, ko bo treba nastopiti proti njim. Po atentatu na Hitlerja leta 1944 smo že izdelali načrt kako razorožati nemško posadko na demarkacijski črti. Nasprotno pa so bili vsi nemški oficirji bolj naklonjeni partizanom kakor nam ter z njimi v stalni zvezi. Na Črnem vrhu so pustili mirno živeti partizane več mesecev in poveljnik Ragel jih ni pustil napasti. Kadar je prišel nemški poveljnik iz Škofje Loke inspicirat ta sektor, je bilo vedno popolnoma varno pred partizani. Nam pa niso dali orožje (min), češ da bi jih uporabili — proti njim samim..."

K temu pričevanju pripominjamo — zaradi "starih" Slovencev v Argentini, ki jim razmere niso poznane — da so "osvoboditelji" omenjene domobranske častnike (v kolikor niso umrli v Dachau kot stotnik Ilovar) pripeljali v Ljubljano, jih postavili na sam sveti večer leta 1945 pred "ljudsko sodišče" in jih povečini obsodili na smrt kot — kolaboracioniste z Nemci! Kakšna ironija!

C. TRETJE PRIČEVANJE

Četnik pripoveduje:

"Sodeloval sem od vsega početka v četniškem gibanju na področju Slovenije. Ves pokret in vsak posameznik je bil odločno anglo-ameriško orijentiran. Naši ideali so bili: borba proti totalitarizmu in boj za demokracijo. V naših vrstah se je nahajalo tudi več zavezni-

kih letalcev, od katerih smo jih nekaj rešili mi, druge pa so nam poslali domobranci. Ti so jih rešili preplašene in bežeče pred nasilno nemško vojsko. Naša naloga je bila, da te uboge ljudi zaščitimo in jim pomagamo rešiti vsaj golo življenje.

Lahko pričam, da so bili vsi ti mladi zavezniški vojaki pri nas sprejeti kot bratje, da smo z njimi ravnali kot s soborci za iste ideale. Tudi jim ni manjkalo ničesar, dali smo jim vse, kar smo mogli nuditi.

Spominjam se besed Avstralca Maksa Reeda: "Sami ne vemo, kako bi Vam poplačali vse, dobrote, za Vaš trud, da nam olajšate vse nevarnosti, v katerih se sedaj nahajamo."

Bilo jih je vsega skupaj petnajst, med njimi največ Amerikancev. Imeli pa smo tudi nekaj Avstralcev in Novozelandcev. Nesreča je bila le, da so bili vsi ti letalci pod vodstvom cpt. Brasha z našimi ljudmi vred zajeti in so jih Nemci prepeljali v ljubljansko zapore.

Kaj se je potem zgodilo z njimi, ne vem."

Č. EN DOKUMENT

K tem pričevanjem slovenskih ljudi (katerih podpisi pred pričami so shranjeni z originalnimi zapisniki v našem arhivu, a še ni prišel čas, da jih javimo javnosti) pridružujemo zdaj *uradno notarsko pismo Amerikanca, rezervnega kapetana ameriškega letalstva Maurice A. Brasha*, kot ga je izpovedal 13. junija 1947 pred notarko Claro H. Pfenning v Muskegonu, Michigan, U. S. A. Notarsko pismo je poslal dr. Janezu Janežu, bivšemu domobranskemu zdravniku, sedaj prvemu od Slovencev novonaseljencev v Argentini in prvemu slovenskemu zdravniku sploh, ki je odšel — v kitajske misijone in to iz Buenos Airesa 22. maja 1948. Uradno potrdilo je bilo v originalu objavljeno prvič v "Ameriški domovini" dne 8. junija. Tu ga pa podajamo v prevodu:

"V novembru 1944 sem služil kot prvi poročnik v 79. borbeni skupini 87. skvadrona 12. zračne sile. Bil sem pilot na napadalnem bombniku P 47 Thunderbolt, ki je imel svojo bazo v Anconi

v Italiji. Bil sem poslan na obveščevalno službo na linijo Zalog—Ljubljana 19. novembra 1944. Nad Ljubljano sem bil sestreljen po nemški protiaeroplanski artileriji. Ker je moj avion zajel ogenj, sem bil zelo opečen po obrazu in rokah. Padel sem na tla in n sem bil rešen po četnikih in domobranskih četah.

S tem potrjujem, da je dal dr. Janež vse, kar je v njegovi moči, kljub velikemu riziku za svoje življenje, življenje svoje družine in svojih prijateljev, da mi je pomagal v času moje nesreče. On mi je dal direktno ali indirektno poleg najvažnejše varnosti pred Nemci tudi odlično zdravniško oskrbo, zadostno množino hrane in zavarovanje pred mrazom. Ta krščanska ljubeznivost in pogumna dejanja junaštva so dali meni in mojim štirinajstim (14) tovarišem največje upanje in navdih nadaljevati z našo borbo in se vrniti k našim silam. Nikakor ni bila krieda njih ali četnikov in civilistov, ki so nam pomagali, da smo bili pozneje ujeti, kajti nekaj njih je bilo tudi zajetih z mano in so z njimi delali (Nemci) slabše kakor z mojimi tovariši ali z mano."

Tako ta uradni dokument iz ameriških vrst, ki tudi slepcem mora odpreti oči pred lažjo o našem kolaboracionizmu z duhom Osi. Bolje in pravičnejše bi bilo govoriti o kolaboracionizmu z Zahodom, kajti vse, kar smo storili, je

bilo storjeno zato, da ostanemo pri življenju, da ne pademo pod azijski totalitarizem ter se rešimo za zahodno krščansko kulturo. Kljub temu vidnemu kplaboracionizmu so zahodni zavezniki, v prvi vrsti Angleži, vrnili tako tega zdravnika dr. Janeža kot one prej imenovane priče in poveljnike omenjenih posadk, legionarje, domobrance in četnike, vso slovensko narodno vojsko v — smrt Titu kot "zavezniku". To je bila izdaja nad gostinjstvom. Dr. Krek je v istem članku napisal: "Govoril sem vendar o neverjetni možnosti, da bi Angleži naše ljudi izročili nasilno titovcem, z mnogimi ameriški ljudmi, pa so me vselej ogorčeno zavrnil, to možnost popolnoma izključevali in bili žalostni, da sem kaj takega omenil". Zaradi takih dejstev je tudi slovenska narodna vojska verjela v besede angleških častnikov, ki so ji dali gostinjsko zavetje v Vetrinju, da so pozneje snedli besedo in na povelje maršala Aleksandra izročili nasilno vso vojsko nazaj v rdeče žrelo smrti, kot so jo doživeli samo poljski oficirji v Katynu v letu 1939 in naši slovenski borci v Mozlju, Jelendolu in Kočevskem rogu v letu 1943: množične smrti v prepadih.

Omenjeni zdravnik je ušel med predajo na sami meji in prvi prinesel v Vetrinjo sporočilo o vračanju, ki ga Slovenec Angležem ne bo nikoli pozabil.

Rešena
slovenska
narodna
vojska
na
koroški
strani
Ljubelja.

•
Taborišče
v
Vetrinju.
•

Vetrinje, kraj žalnega spomina. Na tem polju okrog starodavnega samostana, kjer je pred več kot pol stoletja opisal opat slavno ustoličenje slovenskih vojvod pri Gospe Sveti, je v letu 1945 Slovenska narodna vojska stala v svojem zadnjem paradnem nastopu pred odhodom na — zavezniške kamijone, ki so jo odpeljali skozi jeseniški predor in čez Pliberk v žgavni dar Titu in slovenskim komunistom. Križev pot se je pričel. V škofovih zavodih v Št. Vidu in v Teharjih so bile glavne mučilnice pred odgonom v skupne gozdne klavnice. Iz mučilnice v taborišču v Teharjih podajemo eno pričevanje in odlomke iz "biografskega" romana: Teharje.

Ecce Homo v Teharjih

V teharskem taborišču so me zaprli za tri dni v bunker, v katerem so bili oficirji. Bil je to prostor dolg kakih 5 m in širok kaka 2 metra. V deske v stenah so bile pritrjene rinke in za te rinke so bili reveži priklenjeni z rokami in nogami. Ista usoda je zadela tudi mene. Tu sem našel poleg drugih tudi nadporočnika kurata Franceta Kunstlja, znanega slovenskega pisatelja.

O nepopisnih grozotah, ki so se dogajale v tem taborišču, so se titovci pogovarjali vpricho naših žensk, ki so morale pomagati v kuhinji. Tam so pobili tudi več oficirjev. Strahotno so mučili pisatelja duhovnika Franceta Kunstlja. Neki partizan je pravil, da je blagoslavljal z rokami ostale žrtve, ki jim je ob mučeniškem umiranju delil zadnjo odvezo. Partizan se je hvalil, da mu je zato odsekal obe roki, toda Kunstelj je blagoslavljal s "štulcem": z roko brez zapestja; "Nato smo dali hudiču na glavo krono iz bodeče žice in mu jo s koli nabijali na glavo, na kar je vseeno crknil" je končal partizan svoje bahaštvo..."

Korošec: ZGODBE IZ TEHARIJ

MOJ OTROK

Mokri, prezeblji in umazani od črnega prahu, so se vrnjeni fantje prebujali v novi dan, ki jim je prikazal dogodka, kakršne je mogoče doživeti le v oblasti rdečih.

Še popolen mrak je in že se fantje nemirno obračajo po mrzlem kamenju. Premrli trepečejo v mokrih cunjah. Tesno se stiskajo drug k drugemu, da bi bilo toplo vsaj za roke. Saj bi še šlo, le noge se nočejo ogreti; niti ne čutijo jih več, ko pa jih premaknejo, jih speče v nje, kot bi jih položili na žerjavico, pa že imajo obenem občutek, da jih drže v ledu. Saj to več ne zebe, to boli, okupno boli. Da bi vsaj lahko vstali, pa stražarji ne pustijo. O pač, tam proti sredini se že dvigajo, že sedajo nekateri in si drgnejo premrle noge, drugi pa so še vedno zviti v kepo; glava je stisnjena med kolena in vse skupaj pokriva mokra ljuza. Te gmote, nemirno drgetajoče na mokrem kamenju, saj niso več podobne ljudem.

"Lezi! Ali pa ti spustim rafal!"

Grožnja brezsrčnega stražarja je zopet oživila te "gmote", ki počasi legajo na mrzla tla.

"No ja, kakor se ti zljubi 'gospod' proletarec", dé Brajer, ki se zopet poravnava po mokrem kamenju.

"Fantje, še za pol ure pod odejo", se stiska Dežmanov Janez.

"Saj bi še morda zadremal, kljub mrzli rosi in ostremu kamenju, ko bi hotele še te vražje uši malo zadremati, pa nočejo. Ta neugnana golazen se že davno pred nami zbudi in grize in ščiplje, kot da bi vedela, da so ji dnevi šteti. Raztrgal bi obleko raz sebe, spraskal bi kožo, ko bi pomagalo. Sicer pa je čisto razumljivo, jesti hoče, gre se ji za življenje kot nam, le da ima ona boljše pogoje".

Sproti uničujejo fantje to golazen, pa je je vedno več. Po obleki, celo po kamenju "marširajo" njihove kolone.

"Diž'se!" Surovi glas zopet predrani

fante. Drug za drugim vstajajo, posebno oni, ki so blizu stražarja.

"Diž'se!" Se dere stražar, ko vidi, da se nekateri ne zganejo.

"Kar tuli spak rdeči, tudi tega ti bo nekoč žal, ko se boš zavedel, za koga in nad kom si tulil", godrnja Niko in si preteguje suhe roke.

"Nak, ne vstanem", je trmoglav Janez, "kar repenči naj se to šcene domišljavo.

"Nima smisla, Janez", pregovarja Niko. "Saj vidiš, da si le ničla, sebi škoduješ."

Kmalu po prozdravu partizanski zastavi, so doživeli fantje nekaj, kar je presunilo celo nekatere rdeče stražarje.

Mirno okoli kolen prekrizanih rok so sedeli drug poleg drugega in brez besed buljili predse, čakajoč bornega krop. Nenadoma jih predrami dvoglasni zvok avtomobilske hupe in dolg svetel avtomobil rdečega križa zavije okrog barak ter se ustavi pred civilno barako.

"Kaj neki bo?"

"Zdravniški pregled," je uganil Židanov Tone.

"Da, toda ne za nas, kvečjemu še za civile," zmajuje Hribarjev Francé.

"Rajši naj naredijo menažni pregled", opazuje Rado zaničljivo bolničarje in bolničarke, ki stopajo iz avta.

"Tovarišice, oddajte vse otroke do šestnajstega leta!"

— — — Nekaj sekund grobni molk, nato pa kot na povelje krik žená in otrok pomešan z glasovi, enakimi blaznim, krik, ki je šel skozi kosti, da so zašklepetali zobje.

Vprašujoče se spogledujejo fantje in beseda jim je zastala v grlu, le dolgi "o-o-o", se jim izviije iz prsi.

"Moj Bog, vsaj nedolžnih otrok se usmili," prosi kurat Tone.

Blazno vpitje in jok odmeva iz barake in se utaplja v temnih gozdovih, sicer bi ga čulo celjsko "ljudstvo", ki

zmage pijano kliče "hozana" narodove-
mu osvoboditelju.

"Mamica, mamiii!" se privija majhno
dekletce v materino krilo in obupno ste-
guje ročičo k materi, da bi ga vzela v na-
ročje, ki objema z eno roko najmlajšega
z drugo pa hoče dvigniti še to malo
stvarco, da bi jo poslednjič pestovala v
naročju. Divji obrazi Herodovih hlapcev
se bližajo in njihove roke brezčutno
segajo proti otrokom ter jih trgajo iz
materinih objemov.

"Mamica, mamicaaa, neee, k mami-
ci grem!"

"Pustite ga, lepo vas prosim, vzemi-
te še mene, aaah...!"

Blazen krik in divji jok, podoben
tuljenju, odmeva med barakami. Fan-
tje na dvorišču se obračajo proč, da bi
ne videli groznih dejanj. Še celo stra-
žar tam na vogalu koraka proč za ba-
rako.

"Ah, moj otrok, ti moj ubošček, Mi-
lenka, Milenka!" kliče obupana mlada
mati in si puli lase. "Nič več, nič več je
ne bom videla aaah!" Vsa obupana se
mati zruši ob oknu.

"Nee, nee. Jezus, oojej, pustite mi
ga, Tonek, Tonček." steguje roke obu-
pana mati proti rdečemu vojaku, da bi
mu iztrgala otroka iz rok. Ta pa kolne
in suje mater proč, otroka pa vrže
bolničarju, ta pa ga odnese v avto.

"Marija, ti mi pomagaj, o Marija,"
pritiska mati svojega dojenčka k obra-
zu, kot biga hotela prilepiti nase. Strast-
no se oklepajo njene roke jakojočega ne-

bogljence, s katerim se stiska v kot.
Divje zro njene oči po sobi, kjer med
strastnim vpitjem in krikom trgajo
rdeči vojaki otroke iz materinih naro-
čij. Prosijo matere in obupno steguje-
jo roke za otroci, se zaganjajo v vojake,
ki jih odbijajo z pestmi in jim grozijo z
revolverji. Raztrgane cunje lete po so-
bi, suvanje in prerivanje vmes pa kle-
tev in psovke vojakov, vpitje, kriki in
jok otrok in mater.

Tesno se stiska obupana mati v kot,
njeni koščeni prsti grabijo po cunjah,
kjer ima zavitega otroka. Razpleteni
lasje božajo otrokovo glavicco, materin
obraz pa je spačen od groza, v kateri pri-
čakuje najhujše; njene oči divje bega-
jo po sobi in iščejo izhoda. Kar stegne
vojak roko proti njej in pograbi otro-
ka, da bi ji ga ji iztrgal. Prestrašena
mati pa se urno zasuče, da popusti vo-
jakova roka ter se požene z otrokom
proti oknu. Tedaj pa se pokaže stra-
žarjeva postava pod oknom.

Divji krik pretrese dvorišče, in obu-
pana mati se zruši na tla pod udarcem
vojakove pesti. Tesno grabi otroka k
sebi. V njenih prsih je zamrl klic, le
hropenje izraža nepopisno bolečino.
Sunkoma razklene podivjani vojak, nje-
ne roke, drugi pa ji potegne prestrašne-
ga otroka iz tesnega objema.

"Aaa!" se izvije glas iz onemogle ma-
tere na tleh. Le to in potem utihne še
hropenje v zasoplih prsih. Blazno str-
me njene oči v strop, njeni koščeni pr-
sti pa še vedno grabijo po cunjah, ki
so ji ostale v naročju.

MLADI JUNAK

Kmalu po menaži pride k Janezu
Habičev Tone, mlad fant, zagorelega
obraza. Poznata se že iz prejšnjih let.
Previdno se ozre okoli in, ko se pre-
priča, da ga nihče ne opazuje, se vse-
de poleg Janeza.

"Veš precej nevarno se mi zdi zate
in za vse, kar vas je še častnikov," za-
upno zašepeta Janezu.

"Zakaj to misliš?" ga Janez začude-
no pogleda.

"Bodi previden. Proje ko smo šli od
menaže, me je tam pri delavnicah ko-

misar potegnil iz vrste in me odvedel v
sobo. Skoro sem se ustrašil in srce mi
je močno bilo.

"Le kaj namerava," sem si mislil.
Toda večjega strahu nisem imel, ker
sem videl njegov nenavadno prijazen
obraz.

"Sedi!" mi je pokazal stol za mizo,
ko sva vstopila.

"Od kod pa si ti?"

"Iz Sostrega," sem mu povedal po
pravici.

"Ali si lačen?" me je vprašal hinav-

sko. Pokimal sem mu. "In — žejen," sem jecljal in si obrisal z rokavom pot s čela. Mislil sem že, da mi bo dal vode.

"Ti gotovo poznaš častnike in podčastnike, ki so še med vami. Če pokažeš kakšnega, pa boš dobil vode in jesti, kolikor boš hotel in prost boš", mi je govoril vabljivo.

Srce mi je zaigralo ob teh besedah in spomnil sem se svojih domačih. Toda mislil sem si, ne boš me ti hinavec, rekel pa sem mu le "poznal sem jih nekaj, pa jih ni več tu."

"Saj ti jih ni treba javno pokazati", mi je prigovarjal rdeči komisar. Povej njegovo ime, če ima lažno, potem tega, ali pa greva tja v kuhinjo in mi ga boš pokazal od tam!"

"Res ne poznam nikogar več," sem mu nedolžno zmajal z glavo.

"Ta zlobnež je torej hotel, da bi pljunil na svojo idejo, da bi poteptal svetinje, za katere sem se boril in za katere so umirali tisoči; hotel je, da bi mu izdal naše vodnike, borce, ki umirajo z nami."

Kri je stopila fantu v lice in odločnost, zvestoba je kar gorela iz njegovih lic.

"Nikdar ne boš tega izvedel od mene," sem prisegel v srcu.

"Pojdi sedaj in premisli, ne bo ti žal, mi je še dejal, ko sem šel ven".

"O kako se moti slepar, ko misli, da bom vse, za kar sem se boril in trpel, prodal za kozarec vode. Nikoli, nikdar!"

"Tone, vztrajaj!" mu Janez stiska roko. "Prosi Vsemogočnega za stanovitnost, za zvestobo in prejel boš neminljivo plačilo."

"Bodi brez skrbi, ne izdam vas za nobeno ceno," zatrjuje Tone. "Toda nevarno se mi zdi, da ne bo pregovoril koga drugega, ki vas pozna."

"Če je volja Vsemogočnega, pa naj bo tudi to," skomizne Janez z rameni, vendar pa vzame to pozorilo resno.

"Nasvidenje!" se Tone zopet previdno splazi nazaj.

"Hvala ti Tone," lahko zašepeče Janez za njim.

Ni še poteklo poldrugo uro, kar zakliče stražar:

"Kje je tisti iz Sostrega?"

Tone vstane.

"Ti, da. Pojd'sem", mu ukaže rdeči štajerc. "Ali si se že premislil: boš pokazal častnike?"

"Saj ne poznam nikogar," se izgovarja fant nekoliko iznenaden, kako, da že ta zahteva to od njega.

"Zakaj lažeš?" Postaja stražar divji.

"Naših ni tu, drugih pa ne poznam".

"Dobro, tovariš komisar je naročil, če jih do večera ne pokažeš, prideš meni v roke. Kaj znam pa jaz s takimi, si lahko že videl. Pojdi!"

Junaško, vendar nekoliko zmeden se vrne Tone na svoj prostor. Čeprav je odločen, da ne bo povedal, vendar njegove velike oči izražajo strah pred mučenjem.

"Kaj znam pa jaz s takimi", sliši Tone še vedno grožnjo rdečega štajerca.

"Naredi kar hočeš, izdal pa ne bom!" stiska Tone pesti.

"O Bog, ozri se name in daj mi moč!" goreče prosi mladenič.

"Pa kaj mu le hoče?" Je radoveden Kovač v Francé, ki je tudi postal pozoren, ko je imenoval podčastnike in pa vas Sostro.

"Da bi izdal nas. Za častnike in podčastnika jim gre. Saj ga je že komisar poklical k sebi preje po menaži."

"To bo nekoč dobitok, ko bodo zadel v to gnezdo", se nasmehne Mehletov Andrej. "Vse puščice merijo na nas".

Na vse je legal nek strah pred temno prihodnostjo.

"Zakaj zlomka nas že ne odpeljejo?" Je nestrpen Drago. "Naj bi že šli pa kamor koli, le to čakanje..."

Ko so se uvrščali za popoldansko menažo, se je Janez previdno postavil poleg Habiča.

"Kako, da so se spravili ravno nad te?"

"Ne vem", skomizne Tone in njegove velike temne oči se zazro proti pohorskim hostam.

"Najbrž se me bo kmalu spet privoščil. To pot bo pokazal, kaj zna. Toda ra je čisto vseeno, vdal se mu ne bom."

"Da bi se mu mogel kam skriti; kaj

ko si pa v tej žici kot v areni, opazovan od vseh strani predmet zasmehovanja in ponižanja."

"Oh saj bomo tudi to prestali z božjo pomočjo," je vdan Tone.

"Tako je," mu Janez položi roko na ramo. "Zaupajmo in Bog nas ne bo zapustil."

Leno se pomikajo, fantje proti jedilnici pod stražo rdečih vojakov, ki se derejo nad njimi, da naj držijo korak. Le kako, ko se noge kar vlečejo za njimi. Tu pa tam pade kak udarec, kjer ni odziva, toda tisti, ki ga je deležen se niti ne ozre ne. Komaj vidno stisne glavo med ramena, sicer pa se ne zme-ni ta nič več.

Skoro četrtno fantov je obležalo kot navadno na kamenju, ker zaradi slabosti ne morejo do jedilnice...

Janez se boji, da ne bi komisar zopet poklical ubogega fanta. Ne sicer, da bi povedal za nje, temveč boji se zanj, ki ga bodo gotovo mučili, da bi pod pritiskom in grožnjami izsilili iz njega, kar jim ne bo povedal nikoli.

Ko se nazaj grede ustavijo pred jedilnico, stoji Tone kakih deset metrov pred Janezom in nemirno zre proti delavnicam, opazuje najbrže, če se bo zopet prikazal komisar. V časih pogleda ob vrsti in proti dvorišču, pa se zopet zazro njegove oči proti vratom, kdaj jih bo odprla komisarjeva roka.

Vrsta je šla mimo, toda komisarja ni bilo. Morda pa bo pozabil, ali pa je verjel fantu, da ni nobenega častnika več.

Mrak se že plazil pod kronami temnega gozda in tam na zahodu zarja komaj še lahko rdeči zaostale oblake, še dobre pol ure in spet se bodo lahko fantje polegli po ostrem kamenju. Čeprav je trda "postelja", vendar so je fantje veseli, kajti na njej so vsaj osem ur prosti vednega zasmehovanja in groženj, da se vsaj koža lahko ohladi od žgočega sonca in udarcev. Tudi noči so včasih grozne, mnogo je bilo primerov, da je kdo izmet fantov zavpil in vstal sredi noči, vendar pa v nočeh izostajajo udarci in žeja nekoliko pojenja.

Že grebejo fantje kamenje skupaj za glavje, kar pretrga tišino glas stra-

žarja, ki je pravkar nastopil službo.

"Lezi rajo!"

"To je beseda učenca revolucije, ki so je borila za brezrazredno družbo," pripomni kurat. "No ja, hvala Bogu, spet smo dočakali eno noč."

"Bog ve, kako še bo," si misli Janez, kajti okrutnežu, ki stoji na straži, ne zaupa prav nič.

Fantje so polagoma polegli, tudi v ostalih barakah je postalo tišje. Gori iz častniške obednice pa se začujejo zvoki koračnice, med katero se zлива prešeren smeh "proletarske" gospode, ki prihaja k večerji.

"Kje je tisti iz Sostrega? — Diž-se!"

Fantje se zdrznejo, že se dvigne Habičev Tone ter preskakovaje čez ležeče fante leti k stražarju. V primerni razdalji ostane pred njim.

"No ali si se premislil?" se stražar oprt na puško razkorači pred njim.

"Saj sem povedal, da ne poznam nikogar".

"Pojd' bliže," mu veli hinavsko.

"Stoj mirno! boš povedal, aaa?" Mu zareži v obraz s stisnjeno pestjo na hrbtu.

— fant molči.

"Boš govoril!" komunistu se sproži roka in udari fanta s tako silo pod brado, da se opoteče. Z rokama se prime za usta, kri se mu je poredila iz ugriznega jezika.

"Boš govoril, aaa? Boš govoril!", tuli komunist in bije s pestjo v fantovo lice in glavo, ki si jo zakriva z rokami.

"Imaš dovolj? Boš povedal?"

— fant molči.

"Lezi!" mu veli partizan.

Ko se vleže ga sumkoma potiska v hrbet s kopitom na tla.

"Diž'se!"

"Lezi!"

"Diž'se!", se je ponavljalo de onemoglosti. Ko se je komunistu zdelo dovolj tudi tega, je prevrnil stol, ki je stal na stražarskem mestu tako, da je ležal po robu in nanj je moral stopiti onemogel fant.

"Odroči!"

"Ajde čučaj!" se je drl prostak.

S poslednjimi močmi so se napele

fantu mišice, ko je počepoval in lovil z rokami ravnotežje.

"Ena, dvaaaa," je zategoval stražar. Tone je stiskal zobe, da so mu iztopile mišice na licu in vse telo mu je drgetalo.

"Ena, dvaaaa, en— —"

Fant je zakrilil z rokama in se zrušil. Noga pri stolu se je zlomila. Kruti stražar pa je pograbil odlomljeno nogo in udaril po fantu, kamor je priletelo. Onemogel se je Tone zvijal pred njim in z rokami zakrival glavo pred udarci. Toda iz njegovih ust ni prišla beseda tožbe.

"Diž'se!" Fant je poskušal, da bi se ponovno dvignil, toda komaj je po-

kleknil in se uprl na noge, mu je koleno klenilo in zgrudil se je zopet na okrvavljeno kamenje, obléžal je negibno. — — —

Radio pa igra in smeh naslade odmeva od oken, kjer se pijani proletariat naslaja ob ubogi žrtvi.

Ko rdeči stražar uvidi, da fanta več ne bo prisilil na stol, ga nekajkrat sune s čevlji, morda, da bi se prepričal, če njegova žrtev še živi, a ko vidi, da se ne gane, vrže brzostrelko preko rame in odide.

"Pes izdajalski!" se stražar ponovno ozre, nato pa z mirnim korakom požvižgava proti svojemu tovarišu tam pri civilni baraki.

V PRIČAKOVANJU

...deset, enajst, dvanajst.

Polnoči štejejo udarci ure v neznanem zvoniku. Kako dolga je noč. Kako moreče je to čakanje.

"Stoj! Kdo je?"

"Zamena", se zopet menjavajo stráže.

Počasi riše mesec svojo pot med gostimi zvezdami. Kot velike črne rakve se zde barake, pokrov — njih strehe pa srebrijo žarki lune.

Počasi se plazijo, toda gotovo. Plaz v gori bi ustavil, a njih se ne da ustaviti. Kamen za kamnom pokrivajo s svojo temoto.

O, ko bi že skoraj prišle. Naj pridejo, da bo že skoraj konec tega čakanja, te grozne napetosti, v kateri se zrak spreminja v svinec, iz katere vstajajo pošasti, ognjene, krvave.

Še dvajset, petnajst metrov in dosegle jih bodo.

"Boš ti sedaj pazil?" šepne Rado Janezu, ki je imel paziti po polnoči.

"Bom".

Stražar, ki je preje sedel, je vstal in koraka ob žici. Menda se mu je drema-
lo, pa se je zbal, da ne bi zaspal.

"Da bi se spet vsedel vsaj do tačas, če ne —

"Bosta z Dragom naskočila prva?"

"Bova, toda —"

"Kaj?"

"Nič," se je zbal Janez lastne besede.

Mesec pa se bliža vrhovom. Že se skoraj dotika s svojim vencem goré tam v daljavi. Sence barak se plazijo, daljšajo, vedno hitreje.

Dvanajst, deset, osem metrov še.

Stražar koraka proti svojem tovarišu, ki stoji ob vhodu v barako, kjer leže civili.

"Boš videl, ta nam bo še prekrizal račune," modruje Niko, opazujoč stražarja kako se oddaljuje.

"Boljše bi bilo, ko bi planili vsi skupaj, bi bil večji uspeh!"

"V tem primeru, če ne bi bilo tu stražarja, bi bilo morda res boljše."

"Kaj, ko bi jim sporočili onim v nasprotnem kotu?"

"Saj ne moreš tja, te bo opazil in pa — prepozno je, Niko. Mesec se že dotika gore s svoji rogljem. Zdaj — vsak čas se bo začel krvavi ples. Še šest še štiri metre."

Telo mu drhti ob misli na trenotek, ki bo moral priti vsak čas. Močni utrip žile čuti Janez, ko si stiskata roki z bratom. Previdno se vrača Niko, nape-
to opazujoč stražarja tam pri baraki.

"Pridita za menoj, tako bo boljše," tiho šepeta, plazeč se med spečimi sotrpini.

Dih zastaja Janezu, ko zre za bra-

tom, ali jih bo dosegel, ali ga bodo prehiteli !

O postoj, vsaj trenotek še postoj ti blede mesec. On pa tone, skoro vidno se potaplja za gore, polovico še blesti nad boršti.

Če ga opazi, če ga čuje, po njem bo. Vse bo izgubljeno. Če pride prepozno—!

Vedno bolj se Niko oddaljuje. Kot lahen valj na mirnem morju se pokaže zdaj njegov hrbet, pa se spet skrije med speče. Tiho je kot v grobu, le obleka plazečega se med fanti včasih premakne kamen pod seboj, da lahno zaškrta.

Ali bo došel pravočasno? Zobje šklepetajo, v prsih zastaja dih.

Še dva, še en meter —

Zdaj, zdaj mora priti tisto grozno, tisto odločilno. Komaj še poljubi zadnji žarek vrh borovca, pa utone mesec za goro.

Zdaj — — —!

"Dospel je," se globoko oddahne

"Gremo za njim," zre Janez vprašujoče proti njima.

"Previdno, da te ne opazi."

Zdaj bo lažje v objemu črne sence, ki jo mečejo na dvorišče močni žarometi z robu taborišča.

"Pojdimo, se bo vsaj začelo! To čakanje je tako strašno."

Kot da so do vratu vkovani v železo, brez moči, proti njim pa se plazijo pošasti, silne, grozne, iz oči pa jim gleda smrt.

"Pridite za menoj!" Počasi se Janez obrne in motri stražarja; še vedno se zgovarjata.

Prvi prijemi. Ostro kamenje ga zbada v dlan in kolena. Naprej, le brž naprej. Kamenje se zakotali pod njim. Obstane.

Zdaj — izgubljeno —

Še ne, ni ga čul. Previdno, toda naprej, zdaj ali pa nikoli.

Previdno se plazi Janez med spečimi fanti, ki sanjajo morda o svobodi, o domu, o belem kruhu.

"Kam greš?"

Zbudil je spečega, ker se je dotaknil njegove glave.

"Ne vem", mu odvrne. Kaj naj ti odgovorim, si misli. Saj res ne vem, kje

se bo to končalo. Previdno se vije naprej. Postane, posluša. Vse tiho. Čuje se le globoko dihanje in hropenje prednjih fantov.

Lahno se plazi dalje. Še nekaj prijemov in pri njih je.

"Prav, kje pa sta ona dva?" Andrejev glas je nekoliko razburjen.

"Prideta."

"Navalimo skupaj, bo bolj gotovo," se tudi kurat strinja s to mislijo.

"Skrbelo nas je, da boste preje vzdignili hrup, predno vas je Niko dosegel," šepeta Janez.

Priplazili so se že k prvi mreži, ko Tine spazi, da se nekaj temnega premika proti njim.

"Rado in Drago," ju opazi Andrej.

"Kako?" Nestrpno vpraša Drago.

"Pssst, tiho!", ga opozori kurat Tine. "Poskusili bomo skupaj, bo menda res bolje".

"Iz žepa privleče Drago malo trikotno pilo, našel jo je blizu jedilnice.

"Kaj, če bi to mrežo prepilil s tole stvarjo?" Vprašujoče pogleda zdaj enega zdaj drugega in nervozno vrti drobno pilo.

"Straže bodo čule," zaskrbi kurata.

"In — prekasno bo," opozori Tine.

"Pokusimo," vztraja Drago. "Saj je ura komaj ena. Tema pa bo do dveh v tej hosti."

Že se mota Drago proti žici. Previdno se ozre okoli sebe, pogleda nazaj, kot da bi hotel iskati privoljenja, nato pa se loti nevarnega posla.

Zaspane zehajo straže in kakor črni, nemi kipi so videti v svetlobi taboriščnih luči. Le včasih se okrenejo, da se zasvetijo cevi brzostrelk, ki fantom grozeče svare.

Brnnnk — zabrni bodeča žica. Pogledi vseh padejo na stražarja. Dih zastane. Stražar se okrene.

"Ali je slišal?"

Negiben, kot prilepljen k tlom, leži Drago. Ni ga čul oni tam, ali pa se mu je morda samo zdelo, da čuje nekaj.

Globoko izdihne zadržani zrak.

Zaspano zehne stražar in strmi dalje v temno noč ter ne slutí, kaj se dogaja v senci nekaj metrov pred njim.

Drago pili dalje, previdno, lahno...

Angel nad prepadom... (Lesorez B. Remec)

TVOJ VRT

Ko poljubila te je Smrt,
zaprl se zame je tvoj vrt —
nič več v njem nisem vrtnarica.

O, da bilà bi drobna ptica,
bi poiskala temno strd
tvoje krvi:
mordà visi na temnem boru?
mordà trpi na sivih skali —
pečât, ki z njim zaznamovali
so čelo Kajnovemu umoru?

Ah, kdo mi izdreti more
to bolečino, da ne vem,
kje si?

Dragi moj,
ugasnil mojim je očem ves žar,
perotim mojim dvig je strt,
ne morem za teboj
čez ocean in gôre —

ti prideš sem nocoj
kot včera, jutri in vse dni:
srce odprto ti leži,

moje srce — tvoj vrt,

zdaj poln krizantem...

O blede moj vrtnar!...

špelca.

Dva, ki sta vstala iz groba

Med nami hodijo Lazarji, živi ljudje, ki so vstali iz svojega lastnega groba, kamor so bili s strelom v tilnik vrženi umreti. Med nami hodijo, tu v Argentini, s prasko na tilniku — in neverni Tomaž jim lahko seže v rano. Da, prav Bog je dopustil, da zdaj hodi po svetu najmanj 7 takih Slovencev s svojo strašno zgodbo. Prvi dan, drugi, da, peti dan so vstali izmed ubitih teles iz jam, kamor je Slovenec pahnil Slovence, ne med vojsko, temveč — po njej, ko "zmagovalec" po zaslugi mednarodne pravdnosti in duhovne zmede, ki je zdaj vsak dan bolj jasna, ni imel nasproti sebi več oboroženega nasprotnika, temveč z jeklenimi žicami zvezanega jetnika. Imamo vse te smrti popisane, toda

za zdaj dajemo same dve pričevanji, da tisti, ki ne verjame v komunistične okrutnosti, obstrmi nad njimi in se potrka na svoje lastno srce ter izmoli svoj: "Moj greh... moj greh...", pa naj bo to ves zahodni svet ali vsak pomeznik, ki je kakor koli pomagal s svojo besedo, pristaštvom, odobravanjem ali z dejanjem pri pokolju slovenske moške mladine.

Kot preje tudi zdaj imena iz gotovih razlogov zamolčimo, toda vse te izpovedi so dane pod prisego in pred pričami in to od ljudi, ki jim gre po vseh pravnih pravilih vsa verodostojnost. Izjavljali in podpisovali so te izpovedi pred juristi in jih podpisali s svojimi imeni.

1. PRVO PRIČEVANJE VRNJENCA ČEZ JESENICE

"Velike skupine domobrancev — obe kočevski četi, tehnična četa in še druge — so bile pripeljane iz Kranja dne 1. junija v Št. Vid. Tam so nas malo sortirali. Oficirje skupaj, podoficirje skupaj in ostalo moštvo skupaj. Nato so nas peljali v Ljubljano, zadaj za mestno klavnico smo morali prestopati, ker je bil most porušen in med hudim pretepanjem so nas zbasali v vagone in odpeljali proti Kočevju. Tam so nas — bil je prvi petek — čez noč zaprli. Zjutraj so nas zvezali. Roke na hrbtu in nato roko k roki nad laktom, da nas je bilo po 10 skupaj. Nato so nas tako z žico zvezane silili, da smo morali sedati in vstajati. Ena sama taka vaja je bila nekaj nepopisnega. Žica se je zajedala v meso. Nato so nas odvezali, da smo ostali le še po dva skupaj in tako zvezane pometali — roke na hrbtu so bile še vedno vezane — na kamijone. Kakor je kdo padel, tako je moral obležati. Nekateri so se še ob tem do smrti potolkli. Spodnji so morali nositi na sebi vso težo — bili smo naloženi kot polena. Tako so nas peljali proti Kočevskemu rogu. Tam sredi so nas zložili s kamijonov, slekli vrhuno obleko,

jerмене na čevljih prerezali z nožem in čevlje sezuli. Nato so nas razvezali, da je ostal vsak posamezen le še z zvezanimi rokami na hrbtu. Nato so nas nagnali, da je moral vsak teči skozi kordon partizanov, ki so na eni strani imeli velike kole, na katerih so bili nasajeni zaviti noži (vinjeki), na drugi strani pa le dolge palice. Vsak jih je dobil od obeh strani. Nekaterim so tako kar glavo razklali. Tako smo se znašli pred velikansko kraško jamo, ki je bila globoka gotovo nad 30 m. Okrog nje je bilo vse krvavo, polno raznešenega človeškega mesa. Tam ob robu jame je vsak dobil strel in to kamor koli, nekateri smrten, drugi ne. Jaz sem na pr. na robu jame odskočil in me strel ni zadel. Padel sem v jamo popolnoma nedotaknjen in živ. Ležal sem na kupu mesa. Name so padale nove žrtve. V jami je bilo strašno vpitje: Moj Bog, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo! Molili smo kesanje, vero, duhovniki so v zmedenosti prepevali latinske maše. Jaz nisem vedel, ali sem na tem ali na onem svetu. Zalivala me je kri tovarišev, ki so padali name, silila mi je v usta, vse to mi je povzročalo strašno

žejo. Ko se je pomirilo najhujše divjanje, sem se začel gibati. Zlezel sem ven izpod kupa trupel in naenkrat videl, da je še 12 tovarišev živih. Toda bili smo vsi več ali manj ranjeni. Postopoma so vsi pomrli, izkrevavali ali izhiral od lakote ali žeje. Jaz pa sem zlezel v stranski rov kraške jame, tam sem začel lizati kraško skalo in si utešil žejo. Med živimi ranjenci je bila takšna žeja, da so začeli trgati meso mrtvih tovarišev, da so si nekoliko ohladili usta. Po naključju je imel nekdo pri sebi maj-

hen pipček. Čez nekaj dni so partizani rob jame minirali, da je zgrmelo veliko skalovje v jamo. Jaz sem ostal še živ v stranskem rovu. Ob miniranju je padla v jamo velika bukev in stegnila veje prav do mene. Po tej bukvi sem splezal ven in se rešil. Rešila me je čudodelna svetinjšica, ki sem jo stiskal v šepku srajce. Bila je ravno prva sobota, ko so nas metali v jamo. Fantje so bili zelo vdani in prepričan sem, da so "ili naravnost v nebesa".

2. DRUGO PRIČEVANJE VRNJENCA ČEZ DRAVOGRAD

"Na dan 6. junija t. l. sem bil v taborišču v Teharjih ponovno klican in takrat nisem mogel pobegniti. Peljali so nas v ograjni prostor in nas pričeli takoj vezati in sicer dva in dva skupaj. Zvezali so me s telefonsko žico tako močno, da so mi roke momentalno otrpnile. Ko so me zvezali skupaj z mojim sotrpinom, nas je prisotni partizan močno sunil vsakega v drugo stran tako, da se je žica zarezala v meso. Še danes, po 5 mesecih, se mi še vedno poznajo ožiljci na rokah. V mraku je prišlo 6 avtomobilov, na katere so nas pričeli nalagati in to po 20 na avtomobil. Ker smo bili zvezani, nismo mogli dovolj hitro skočiti na avtomobil, zato so nam partizani s suvanjem in udarci s puškinimi kopiti pomagali. Eden iz moje grupe je pričel od bolečin kričati, takoj pa je skočil na avtomobil neki partizan in ga nekolikokrat udaril s puško, nakar je nesrečnež izgubil zavest in utihnil. Bili smo dobro zastraženi, na vsakega jetnika po en partizan z brzostrelko. Avtomobili so odhajali v razdobju četrt ure. Avtomobil, na katerem sem bil jaz, je odpeljal okoli 9. ure zvečer. Vozili smo se približno 1 uro v smeri Hrastnika po nekih stranskih poteh. Po približno enourni vožnji se je avtomobil ustavil v meni nepoznanem gozdnem kraju. Morali smo izstopiti. Podili so nas nato v hrib in smo tkeli približno 10 minut. Sredi tega pota so nas vse sezuli tako, da smo pot nadaljevali bos. Šli smo preko male planjave, na drugi strani sem pa opazil v gozdčku več kar-

bidnih svetilk, s katerimi je bilo morišče razsvetljeno. Opazil sem večjo jamo, proti kateri so nas peljali. Jama je bila dolga približno 10 m in globoka do 6 m. Morala je biti to neka prirodna jama, ker je bila nepravilnih oblik in ni bilo nikjer opaziti izkopane zemlje. Do polovice je bila že napolnjena s trupli mojih tovarišev, katere so pobili prejšnje večere. Okoli jame so stali partizanski stražarji. Bilo nas je 10 parov skupaj zvezanih, jaz sem bil v sredini, govorili nismo, ker smo vedeli, da so to zadnji trenutki našega življenja. Vsak se je na tihem poslavljaj od sveta in svojih dragih. Pred nami sta stala dva partizanska krvnika in polnila svoje revolverje. Zadnji par naše skupine ni mogel tega zdržati in je skušal pobegniti. Že po nekolikih korakih sta oba padla, izrešetana od rafalov iz partizanskih brzostrelk. Par po par so vodili na rob jame tako, da so gledali v jamo. Za vsako žrtvijo se je postavil partizanski morilec in s strelom v tilnik moral nedolžne žrtve. Prišel sem jaz na vrsto. Stopil sem na rob jame, polne trupel mojih tovarišev, ki so se zvijali v smrtnih krčih. Skozi nočno tišino so se razlegali kriki in ječanje ter hropenja žrtev. Zaprl sem oči in sklonil glavo, pričakujoč konca; med tem časom pa je moj morilec za menoj ponovno polnil svoj revolver. Bili so dolgi trenutki, cela večnost. Čakajoč na smrt sem napravil še enkrat obračun svojega življenja in odpustil svojim morilcem. Moj krvnik me je udaril s pestjo pod

brado, rekoč: "Glavo gor", prijel me z roko za mojo levico, takoj nato sem slišal pok pištole in občutil pekoč udarec na tilnik. Skozi možgane mi je šla edina beseda "konec"... Ko sem padel v jamo, je postalo okoli mene vse črno in izgubil sem zavest.

V nezavestnem stanju sem se nahačal približno dve uri. Ko sem se zbudil, sem opazil, da sem se med padcem odtrgal od svojega tovariša, s katerim sem bil skupaj zvezan, vendar pa sem še vedno imel zvezane roke na hrbtu. Bil sem ves krvav od svoje lastne krvi, še bolj pa od krvi svojih tovarišev. Tudi sem bil oškropljen po vsem telesu s človeškimi možgani, na mene pa so še kar naprej padala trupla ustreljenih tovariši ter kričali na pomoč. Parkrat je v jamo skočil kak posamezni partizan in divje streljal v smrtnem boju se zvižajoča trupla. Med tem, ko sem prišel k zavesti, so pripeljali tudi dva avtomobila žensk, samih Slovenk, različnih starosti. Predno so jih postrelili, so vse do golega slekli, kar sklepam po surovem govorjenju in norčevanju, ki so ga uganjali partizani z ubogimi žrtvami. Ko se je namreč neka starejša ženica branila do golega sleči, ji je partizan dejal: "Mamca, vrzite tudi tiste hlačke dol." Žensk je bilo okrog 50 po številu.

V času, ki so ga imeli na razpolago med eno in drugo skupino, so partizani za zabavo in iz dolgega časa streljali v jamo s strojnimi modeli 42, metalni ročne bombe in streljali z brzostrelkami. Čim sem se prebudil iz nezavesti, sem takoj začel misliti na beg iz te grozne jame. Čeprav je bilo temno, sem ogledal položaj in ugotovil, da je en del jame še čez polovico napolnjen z mrličmi. Skušal sem se z zvezanimi rokami prevaliti do dotičnega mesta, pa je stražar opazil moje premikanje. Tudi sem sam opazil, da je postal stražar pozoren, zato sem se prevalil v najtemnejši kot jame preje, predno je stražar med vzklikom: "Glej ga, hudiča belega, še ni crknil!", skočil v jamo na dotično mesto in začel divje streljati v tamkaj ležeče truplo. Šele ko mu je tovariš rekel: "Pusti, saj je crknjen, saj vidiš,

da mu že možgani ven gledajo," je prenehal in odšel iz jame.

Proti jutro, ko je streljanje popolnoma prenehalo in je ostalo le še nekaj stražarjev okoli jame, sem opazil, da se v jami pomika proti meni neka postava, ki mi je brez besed razvezala roke. To je bil tudi eden izmed ustreljenih žrtev, ker sem mu opazil na čelu veliko rano. Nato mi je dejal: "Sedaj bova pobegnila." Takoj sem skočil na rob jame, za menoj pa moj neznanec. Partizanski stražarji so pričeli takoj streljati iz vseh orožij na naju. Tekel sem po bregu navzgor, nato se nekaj časa valil, pa zopet tekel, dokler nisem prišel iz območja partizanskega ognja. Kaj se je z neznancem zgodilo, mi ni znano.

Zakaj so umirali ti slovenski fantje v desetisočih? Zato, ker so bili proti komunistični revoluciji, za božji red v svoji domovini, ker so stali z dejanjem za besedami, kot jih govori vse čase Cerkev in ponavljajo v sedanjih dneh papež in škofje. Padli so v prvi črti za obrambo krščanskega Zapada: meja se je zdaj potegnila preko, njihovih mrtvih teles ter valovi azijskega brezboštva butajo ob samo Petrovo skalo v Rimu. Evropa uvideva zdaj njihov pomen in ceni njihovo žrtev. Padli so kot vojščaki Kristusovi.

Padli so kot borci za slovensko svobodo. Kar danes, "po osvoboditvi", vlada tam, ni svoboda, to ve že vsakdo, tudi tisti, ki je bil še do zadnjega za Tita. Ti mrtvi naši pa so stali na braniku demokracije, pa so padali pod tremi totalitarizmi, in je najhujši zadnji, in najbolj krut. Na njihovih kosteh pa se bo kot na njihovi največji žrtvi zgradila — to je naša vera — resnično svobodna Slovenija po njihovi podobi in na njihovi borbi.

Mi postavljamo njihov spomin v središče našega življenja in našega bivanja v tujini in v središče naše knjige, ki sprejema na svoje strani dediščino njihovega boja in svetlo tradicijo njihove slovenske misli.

Slava zmagovalcem bodočnosti!

PADLI SLOVENSKI DOMOBRANEC

Domobranski poročnik Lojze Karlin.

Kipar Fr. Ahčin.

VETRINJSKI PSALM

S hizopom jih pokropi,
z vejico roženkravta in rožmarina,
z blagoslovljeno vodo slovenskega
spomina!

Njih rane — kot škrlat krvave —
bolj kot rosa se bodo iskrile
na ostrih rezinah trave,
bolj kot srež se bodo svetile
na trnih nočne goščave,
kjer šla je njih bosa pot skoz brinje,
da visoko v nebo se vstopi
kot cesta zvezd za vek iz veka —
v bleskih ran žareči Geniji
Ljubezni Domovinke!

Vetrinje!
Tabor brezdomnega Človeka!
Sramoten žig v čelo Evropi!
Tenčica črna čez lice Sloveniji!
Nož skozi srce Materinje!
Vetrinje!
Joj!
S hizopom jih pokropi!

S hizopom jih pokropi
te slovenske bataljone,
vriskajoče iz zmag,
zdaj na vetrinjski poljani
brez orožja
kot človek nag,
le Milost Božja
jih drži na dlani.
Z vero v Albijone
in v njih besede,
so šli v vojaške rede,
stopili na kamijone —
a z drvečega teka
pojoči tropi
so pali v muke Smrti,
kot so kazali načrti
izdaje gostinje.

Vetrinje!
Tabor izdanega Človeka!
Sramoten žig v čelo Evropi!
Tenčica črna čez lice Sloveniji!
Nož skozi srce Materinje!
Vetrinje!
Joj! Joj!!
S hizopom jih pokropi!

S hizopom jih pokropi —
te mrtvaške križevopotce,
nage mučenike
skozi ječ krike,
povezane kot na povodce
na blede žice,
zasramovane, zapljuvane v lice,
zlakotnele, poniževane,
na vretena natézane,
razčetrverjene in razrézane
in v srcé zaklane;
pognane v hribe
pod nože kot pod ostre šibe,
peháne nad brezen obronke
s telesi kot rože potonke,
in s streli v vratove
vržene v podzemske rove,

v jame in prepade,
med kamenje in gade,
kopa h kopi,
krvava reka...

O zemlja slovenska,
kdaj boš zrna seménska
dvignila iz jame katynje?

Vetrinje!
Tabor ubitega Človeka!
Sramoten žig v čelo Evropi!
Nož skozi srce Materinje!
Tenčica črna čez lice Sloveniji!
Vetrinje!
Joj! Joj!! Joj!!!
S hizopom jih pokropi!

S hizopom jih pokropi,
z vejico roženkravta in rožmarina,
z blagoslovljeno vodo slovenskega
to slovensko vojsko spomina,
in njih muko herojsko!
Njih rane — kot škrlat krvave —
bolj kot sneg se bodo blestele od Slave
na našem nebu v lesketu
v vek iz veka
kot mavrica po vesoljnem potopi —
v bleskih ran žareči Geniji
Ljubezni Domovinje!

Vetrinje!
Tabor spečih vojščakov: zagrinja jih
Zemlje plast,
leže ob Matjažu v pričakujočem krogu,
da vstanejo z njim, ko odpre jim čas
veka,

v Ponos in Čast;

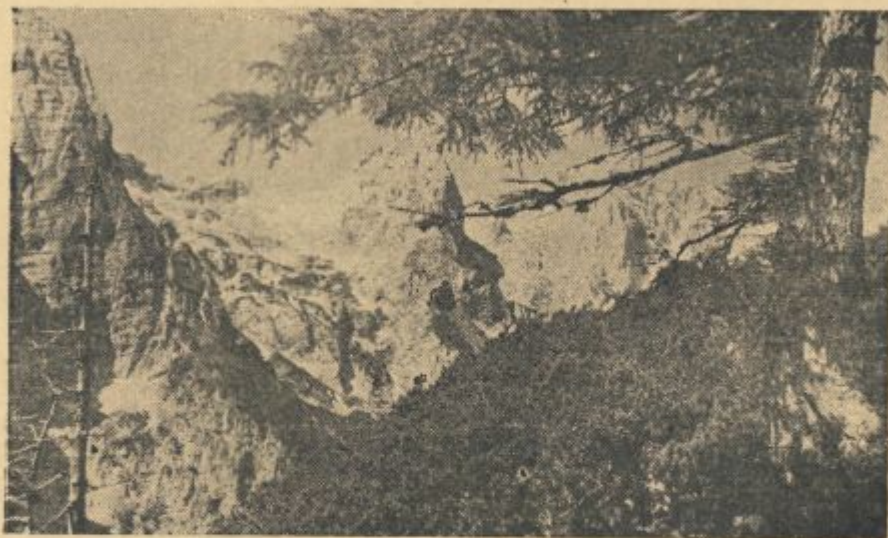
Sloveniji!

Evropi!

Svetu!

Bogu!

Jeremija Kalin

Slovenske gore v katerih podzemlju spi ob Kralju Matjažu pobitá slovenska
vojska kot večni branilci Domovine.

Konec romana "Mrtvi bataljoni"

Pot je ozka, stisnjena med bregove. Prek smrekovih brinčjev veje veter, narahlo kakor da se boji iti naprej. Noči se. Zahod je rdeče pobarvan in v zraku leži neznanska teža, kakor da so se ustavile vse ure na svetu, kot da je v vsaki hiši mrlič in v vsaki veži za vrati pokrov od krste. Tu bel, tam črn. Nekam grenko diši nad potjo. Po rožmarinu ali po smoli, nobeden fantov ne more prav uganiti. Preveč so trudni, da bi ugibali, noge so jim težke, zapletajo se in klecajo.

Moj Bog, zdaj je doma največ dela!

Kovačeva dva sta skupaj. Fronc in Cena.

"Ti je težko?"

Froncov glas je kakor da prihaja iz podzemeske jame.

Cena odkima. Žica je tako ostra, da žre prav do kosti. In straža je blizu.

Kolona gre za kolono, kakor da se ne mislijo nikjer ustaviti, kakor da morajo priti do krvave zarje, do onih visokih gora, ki so se zadrle v večerno nebo kakor grozeče pesti.

Zarja se barva vijoličasto, le še na robu je rahlo oranžasta.

Polahno se mrači, pot ne more iz so-teske. Bregova se tiščita eden k drugemu, kakor da grozita zasuti spre-vo-od. Hosta se gosti, z bregov diši po gnilem lesu in po mokrem mahu. Prav tiho nek-je curlja voda prek skale.

Fantje so tako žejni!

Da bi jo mogel vsak zajeti vsaj eno perišče.

Nič več.

Samo eno perišče za zadnjo uro.

Čez pot je planila srna in slišati je po-kanje suhljadi v brdu.

Bregova sta pot tako stisnila, da se smreke z enega hriba s krošnjami sko-raj odtikajo smrek z drugega hriba.

"Po dva in dva."

Da bi mogli vsaj zapeti!

Tisto.

Gozdič je že zelen...

Za zadnjo uro.

Korakov skoraj ni slišati. Pot je na-stlana z mokrim igličevjem. Kakor da je vsa gmajna zaklet grad, vsaka smreka steber.

Zdaj je že prav temno. Straže koraka-jo prav ob koloni.

Ne bo dolgo, ko bo vstal mesec.

Poslednjič za vasovanje.

S smrtjo.

"Na levo!"

Pot gre malo navzdol. Nekje spodaj mora biti kotlina, morda dolina z ro-žami, ki jih nihče nikoli ne potrga. Re-stejo in segnijo. Morda imajo srne čeznje svojo pot k studencu.

Morda rasto za poslednji pušelj.

Spominčice.

Z bregov se vali noč kakor črn val-jar, ki se ustavlja ob smrekah. Tema pred mesečino.

Pot gre venomer navzdol.

"V grob stopamo."

To je glas Rožnikovega Lojza. Doma ima staro mater in pol grunta.

Pred seboj dober meter prsti, grob, ki bo morda prekratek za njegovo moč-no, veliko postavo.

Mesec vstaja. Ne vidijo ga, toda me-sečina je predrila smrečje in pozlatila kaluže, ki stoje ob poti. Zrak med veja-mi je podoben pajčevini.

"Da bi vsaj dež šel, da bi lilo in da bi do kolen brodili po blatu", se spomni Kajžarjev Fronc. V takile noči je tako težko umreti. "Nisem mislil, da bo ta-ko prišlo".

Fronc ima doma dekle, Plavelnikovo Maričko.

"Morda ne bo hudega," se še drži upanje Bregarjevega Jaka.

"Kar iz glave si zbij take sanje. Po-ravnali nas bodo, boš videl."

Prevčevega Petra nihče ne prepriča. Kolona stopa navzdol. Obrazi, ki so

bili pri belem dnevu blede, so zdaj v mesečini svetli, zlati.

Navzdol, navzdol. Bregovi se oddaljujejo, dolina se širi. Čezdalje več neba je nad kolono.

Zvezde se goste, komaj je prostora za mesec, ki se je pognal mednje.

"Na desno!"

Povelje je padlo kakor puščica, ki jo izstrelil neznanec izza drevesa.

Kolona se okrene. Straže se goste, koraki prvih postajajo krajši.

V srca plane poslednja misel, na koso naslonjena stoji smrt na jasi. Mesec je tako ledeno mrzal na baržunasti črnini, da boli, če pogledaš vanj.

Prva kolona se postavlja v red, straže sklenejo krog.

Jasa je dolga. Na južni strani rasto hrasti. Košati so in v mesečini videti kakor kralji Matjaži. Na severni strani je kamenje in brinje.

Zdaj mora nekaj priti. Tišina je tako težka kakor da je vse ozračje iz železa.

Nekaj mladih bruhne v jok.

Potokarjev Vorenc, ki ima tri otroke, stoji kot da je iz kamna. Oči ima uprte med zvezde.

Saj mora priti čudež.

Čudeža ni.

Prva strojnica zalaja. Kakor pobesnel volk tuli v mesečino. Prvih deset iz vrste klecne. Premetavajo se, le dva mirno ležita in samo trzata z nogami.

Potlej bruhne od vseh strani. Kakor da se trgajo plazovi, krogle se sploščujejo ob kamenju, kriki napolnjujejo jaso. Nekaj preplašenih ptičev se dvigne iz krošenj in se z zaspanimi sunki zažene v grmovje.

Nad jaso plava duh po smodniku in po krvi.

"Utrinek!"

Kakor blisk se zažene proti tlom, naravnost nad jaso.

Potokarjev Fronc še stoji in strmi v nebo. Blazne oči zagorijo, telo se mu napne kakor lok in v skoku je v brdu.

"Čulež, čudež, ljudje božji!"

Njegov blazni glas odmeva čez jaso in pade v grabo kakor kamen.

Strojnica bruhne rafal za njim. Fronc grabi za grmovjem, potlej se nagiba in se počasi prevrne. Vali se navzdol, vedno hitreje, glava mu odskakuje s tal. Na dnu obmiruje in strmi s steklenimi očmi v mesečino.

Zvezde se utrinjajo. Šopi isker prše nad gmajno, kakor da se je sto raket zapodilo pod nebo in zdaj onemoglo padajo nazaj. Med nebom in zemljo ugasnejo, kakor da nočejo gledati prizora pod seboj.

Strojnice tulijo. Pošastno odmeva njih lajanje ob kamenju. Z razprostrtimi rokami pada Kačarjev Matevž na obraz. Selanovemu je rafal odprl lobanjo. Mesec sveti na krvavo maso možganov.

Gruče se redčijo. Poslednji, spačeni obrazi čakajo na smrt.

Strojnice bruhajo. Naredko padajo strelji iz pištole. Zadnji je Zoretov Matija. Dolgi lasje mu visijo na čelo, rahlo je sklonjen nazaj in velike oči mu počivajo na smrekovem brinclju. Kakor da stoji tu že od vekomaj, vkopan v zemljo kakor steber. Ne premakne se.

Mesec mu visi skoraj nad glavo kakor velikanska svetilka. Utrinkov ni več, noč je za hip temnejša.

Strojnice bruhajo že na redko, kot da so se izlajale in ohripele. Posamezni rafali še sikajo med padle.

Zoretov Matija stoji.

Kakor steber.

Vidi, kako se strojnica obraža proti njemu. Zdaj bo planil ogenj iz ozkega žrela in smrt bo povescila koso.

Matija še stoji.

Zadnji.

Strojnica ohripelo zalaja.

Matija še stoji.

Zdaj se nagiba. Naprej bo padel.

S poslednjo močjo vrže glavo nazaj. Na hrbet pada.

Z rokami na prsih kakor na parah.

Mesec mu sveti naravnost v obraz.

Matija se smehlja.

Tega smehljaja mu nihče več ne odzame.

Matija se bo smehljajal na veke.

Slovenija — Golgota... (Lesorez B. Remec)

POSMRTNI SPEVI

Vam, pomorjeni bratje, ki šli ste v zarje nove,
vaš pevec bo prepeval odslej mrtvaške speve,
spomin na vas ohranjal v bodoče bo vekove,
da našel bo v stoletja vaš zadnji krik odmeve.

Vam, vitezi slovenski, ki hrabro šli ste v boje,
naj moja plunka poje posmrtno melodije;
a jaz, nemirni pevec, bom iz vse duše svoje
prepeval žalostinke in tožne rapsodije.

Junaki naši silni in borci plemeniti,
naj moja pesem plava na zapuščene jame,
kjer našli mir ste krvi nemirni, ognjeviti,
naj vas v smrtnem spanju njen mehki spev objame

Ubog popotni pevec bom v pesmih vas opeval,
ki ste za dom in vero junaške boje bili,
ob vašem svetlem vzgledu svobodna srca vнемal,
da pozni še rodovi vam bodo vence vili.

V kočevskih temnih hostah in v Mokreca gozdovih
ležite pokopani, slovenski mučeniki,
trohnite v kraških jamah in po podzemskih rovih,
kjer čakate poslednji vstajanja dan veliki.

V cvetočih mladih letih in polni moški dobi
so smrtonosni streli vam zadnji spev zapeli —
bili ste čiste žrtve, živeli niste zlobi! —
še v zadnji smrtni grozi ste bratsko se objeli.

Vrnili ste se v zemljo kot plodovito seme,
ki naj v samoti klije in se razraste v veje
iz temnih jam in brezen nam vaše ustne neme
pojo klic zmagošlavja kot še nikoli preje.

O mrtvi bratje, čujte, vaš pevec vam oznanja:
iz vaših src otrplih že raste nova setev
in v spoštovanju svetem se vam ves narod klanja —
a strašno nad morilci se izpolnjuje kletev.

IGOR.

ANDREJ KOCIL: SPOMINKI

PLANIKA

Droben in plemenit cvet iz kraljestva gora: planika. Pozdravljena! V tebi so združeni spomini na gore, na drobna sveta, znamenja, ki so našla zdaj po zlobni roki konce v prepadih in na lepe dni na domačo zemljo. Čista nevesta skalnatih čeri, previsov in skladov.

Kot dih domače zemlje me spremljaš, vedno enaka, čista, bela in bodriš k vztrajnosti na dolgih tujih cestah...

ŽITO

Žitno polje — vrtovi za vasjo! Delo, z znojem prepojena prst, dá zrnu moč, da vzklije in požene. Dobrotljive oči Stvarnika priličejo svoj blagoslov, da se nagrne klenost v klimajoče klasje.

Po širnih ravninah, ozkih dolinah, kot

Daj nam danes naš vsakdanji kruh...

GORICE

Kako lepo je biti med trsjem, ko zori grozdje in se nataka vanj po skritih žilicah čista žlahtnina, ki razmaje družbo v prešernost, bolnemu rane zdravi, omahljive krepi. Pri sveti daritvi jo je Stvarnik sam izbral za Moč življenja.

In hišice sredi goric! Bele golobice, dremajoče v soncu, polne sreče in veselja. Ste kakor ena sama pesem: od pomladi do opojnega cvetja, pa v jesen, ko ji pripeva na tisoče drobcanih zadovoljnežev, črnih in skritih, pesem hvalnico. Klopotci, znanilci jeseni in kalilci tišine! Klopotci z napitnico vinskemu kraljevstvu.

Kdaj vas bodo spet videle moje hrepenče oči?

Kraljica gorá...

po pasovih, razpreženih čez pobočja hribov, pa med skalnatimi ogradami se je priklanjalo klasje — znanilec pridnosti in moči. Danes se lačne oči ozirajo prav tam za njim. Pravijo, da je slabo obrodilo. Mogoče je blagoslov božji z nami odšel v tujino!

GOLOVENSKE GORICE

Foto: Putnik

Že čriček prepeva...

MOJ SIN NI IZDAJALEC

ANDREJ

Zopet je zagorela jesen. Druga, odkar so pesmi strojnic potihnile in se je nebo vsaj malo odpočilo od neprestanega brenja smrtonosnih pticev. Tako so se ljudje vselili tega časa, preračunavali, upali, gradili v mislih novo življenje in ustvarjali idilične koticke, ki naj bi jim vsaj malo zadostili izgubljeni čas.

Vendar v računih se je marsikdo varal: med nje življenje ni speljajo svojih poti...

Gorice se ležale sanjavo pod toploto opoldanskega sonca. Domovi so ždeli na njih pobočjih in vse čez in čez jih je polival sladko omamljivi vonj po zrelem grozdju in jabolkah. Prve tenčice lahke barve so padle čez gozdove. Na zunaj jesen kakor lani, kakor pred leti. Zemlja je iztisnila iz sebe svoje kipeče moči in dala rast, čas je prihajal in odtekal, ljudi pa ni hotelo biti od nikoder!

Tako se je tudi Jakob Kopač nekega dne vrtel po podu stiskalnice ter metal nezvrhane lopate zmečkanega grozdja v koš pod stiskalnik. Tenek curek sladkega mošta je pel v kadi in ta prijetna pesem je lila Jakobu zadovoljstvo v srce. Sicer mu je približajoči se sedmi križ usločil hrbet in pobelil glavo; vendar pa so lezle šele zadnji dve leti ostrejšje gube na njegov obraz ter razodevale skrb in bojazen. Kako bi tudi ne bilo tako? Edinega sina, Jožeta, kljub končani vojni ni bilo od nikoder. Tu pa tam je Jakobu prišlo na uho skrito šušljanje, čes da ni bilo z njim med vojnimi leti, ko ga ni bilo doma, vse v redu, da ga je protinarodno delovanje pognalo čez mejo ter da ga iščejo nove oblasti, ki naj ga za to sodijo. Vendar pa je Jakob Kopač vse to preslišal, kakor da se ga ne tiče: govore pač o njem, ker ga ni tu, da bi se mogel braniti. Ko bi pa prišel, bi vsi potihnili in bi si ne upali ziniti besede več. Kako pa tudi! Kako bi vendar mogel storiti njegov Jože kaj slabega, saj je bil dobro vzgojen in je vedno pametno ravnal. Tega bi pač Jakobova stara glava ne mogla verjeti, tudi če bi v

tem trenutku stopil on sam predenj in mu zatrdil, da je temu res tako.

Jakob se je oprijel za rob skoraj polnega koša, se nekoliko vzravnaval in zavzdihnil.

"Tako se ti zgodi na stare dni: delaj bolj kot v mladosti!"

Mož, ki so ga klicali za Vnuka — le nekaj mlajši, mu je rahlo pritrdil:

"Tako se nam godi mnogim! Nisi edini!"

Uprl je trudne oči v zid in se spomnil svojega zeta Toneta, ki so ga odpeljali ponoči iz hiše, češ da ga kličejo zaradi nekega zaslišanja. Ni se več vrnil. Zapuстил je ženo z dvema otrokoma. Tako mora zdaj spet on sam biti gospodar v hiši in delati bolj kot prej.

Čez čas pa je Vnuk dodal, da bi Jakob potolažil: "Poglej Arnuša: dva sinova je imel in je ostal sam, Klepačev se je vrnil z leseno nogo; Mrakova je ostala brez moških na gruntu: oče je zakopan v domačih hostah, sin leži Bog ve kje. Ozri se še kamor koli na zgornje vrhove, kje boš našel hišo, kjer ne bi bila potrkala smrt na vrata, kje dom, kjer ne bi ležal težek križ čezenj..."

Padel je molk med njiju. Oba sta čutila isto, oba vedela isto. Že prejšnjo vojno sta prebredla na frontah in videla vse njene gozote. To zadnjo pa sta gledala bolj od daleč, vendar z bistrejšimi in razumnejšimi očmi. Vedela sta, da se ne bo nič dobrega skuhalo iz nje, vendar pomagati nista mogla nič. Ljubezni v njunih srcih ni nihče upošteval.

Ob vrata je udaril z debelim rovašem, brentač, sklonjen pod zvrhano brento grozdja.

"Triindvajseta!" je vzkliknil.

S težkimi koraki je štorkljal do poda, se povzpел na štor, da se je mogel z oprtano brento nagniti in izsuti grozdja nanj. Ko pa je fant opazil zamišljena obraza obeh starih in ko mu nobeden od njiju ni odgovoril, se je zarežal:

"Vidva pa mislita na smrt! Testamenta pa oče Jakob nikar ne delajte, saj Jožetu tako ne bo nič koristil. Tisti, ki so zbežali, nimajo nobene pravice več v naši novi domovini!"

Vrtel je glavo pokonci, pokazal bele zobe in premeril z zlobnimi očmi Jakobu, nato pa še Vnuka. Težkih korakov je odkrevsal, opiraje se na rovaš.

"Si ga slišal? Diši mu zemlja!" je dejal Jakob. "Ta je eden pravih. Ni zaman pohajkoval po gozdovih vsa ta leta, kradel in — — — saj ni da bi govoril. Reci mu besedo, ki bi mu ne gó-dila, pa te je zmožen ubiti. Taki smejo vse in oblast bo dala njim prav, ne tebi."

"Taka oblast, Jakob! Ali je bilo kdaj tako, da bi dékle in hlapci gospodovali in postopači in tatovi poštene sodili? Poglej si jih danes!" je pripomnil Vnuk.

Jakob je samo pokimal, mislil pa je na svojega Jožeta, ki je zdaj daleč od njega: Na skrivaj je prejel od njega drobno pisanje, v katerem mu pravi, da je na drugi strani morja, na varnem pred zlobnimi rokami. Dodal je tudi, da se mu ne godi preslabo. Vendar Jakob toliko skrbi zanj: misli si, da mu fant vendar ni hotel storiti težkega srca, če bi mu bil popisal bolj na drobno, da slabo živi. Ko bi le Bog dal obema toliko zdravja in moči, da bi se še srečno sešla tu, doma. Srečen bi bil kot še nikoli, četudi bi mu bilo odloženo živeti nato le še eno samo uro.

"Ta butec misli, da bo kar na lepem pograbil to zemljo. Kako ti govori, kot bi bil že na pol pospodar", je pripomnil Jakob.

"Današnja mladina je vsa tako zapeljana, brez srca. Starejših ne spoštuje več, odriva nas ob stran kot da nimamo več niti pravice do življenja. Najrajši bi videla, da bi čez noč izginili. Pred lastnim otrokom ne smeš več govoriti, kar bi hotel: Vidovičko so zaprli, ker je hčeram prepovedala pohajkovati ob nedeljah in hoditi na ples," je dodal Vnuk.

"Nekoč smo se učili: spoštuj očeta in mater... zdaj pa jih učijo: povej, kaj veš o očetu in materi!" je potožil Jakob.

Vnuk pa je takoj dopolnil z grenkim

nasmehom: "Posvečuj praznik nam je bila sveta zapoved. Zdaj: zatoži tiste, ki hočejo spoštovati božje dni! — Kam bomo prišli s tako mladino! Vsa je podivjana, kako hočeš, da bo zgradila dobro in srečno bodočnost".

"Moj Jože pa je bil tako dober!"

"Tudi jaz bi boljšega zeta ne bil mogel dobiti".

Še vedno me tolaži nek glas v srcu, da se bo zagotovo še vrnil. Mogoče ne danes, jutri tudi ne, prišel pa bo! Tako bom potem vsaj mirno lahko umsl, ko mu bom z znojem prepojeno zemljo in dom izročil. Moje življenje in moči so v njem zakopane in moje kosti bi se obračale v grobu, ko bi se kak tujec in povrhu še nevreden šopiril v njem. Zato si pač nisem pritrgoval in znašal kot čebela vse svoje življenje..."

"Nekoč sva se bala, Jakob, da bi ne imela kaj zapustiti ali da bi bilo premalo; zdaj človek skrbi, da ne bo imel komu izročiti, če bo prišlo v objem tuje krvi", je potuhtal Vnuk.

Da bi se tuja kri kdaj vgnezdila v njegovem domu, ki ga je pripravljajal za sina? Bolje, da bi ga bil prodal in zapravil denar s prijatelji!

Jakob je napolnil koš do vrha. Ko je še pripravil vse potrebno, je Vnuk zavrtel vreteno, obteženo s težko kasto in stiskalnik je pritisnil na koš, da je skozi vse reže brizgnil mošt ter se nato zbiral v celo mlako na nižjem delu poda. Vreteno je pelo škripajočo pesem, pripevalo mu je žuborenje mosta v kadi, vsemu temu pa se je pridružila od zunaj še pesem klopotca. V jesenskih vetrovih je izgubil že polovico kijčev, zato je njegova pesem šepala v neenakomernem ritmu, tako pač, kakor bi se bil kregal nad vberači, ki so trgali v njegovem kraljestvu poslednje sladke grozde s trsja.

Nenadoma, kakor bi bil zrastel iz zemlje, se je pojavil med vrati nadučitelj. Široka in močna postava je segala skoraj od podboja do podboja, katerih so se oprijemale njegove zdebелjene roke.

"Zdravo, tovariša! Zdravo!" je pozdravil.

"Pozdravljen, gospod nadučitelj! Po-

zdravljen! Ti v naši hiši?" se je Jakob Kopač najprej začudil, vendar pa se je takoj videlo, da se je gosta razveselil.

"Kako ne bi pogledal k tebi, ko me je pa vedla pot po opravih mimo!"

Jakob Kopač, in Jože Vnuk sta osupnila, vendar nista hotela tega vidno pokazati. Zdaj je torej na vrsti Kopačeva hiša in prav nadučitelj sam, nekdanji stalni gost in prijatelj, bo pritisnil nanjo svoj znak. Dobro je vedel, krajevni odbor, da Jakobu, nihče ne bo nikoli kos. Poslužil se je tedaj zvijače: nadučitelj se je z njim nekoč najbolje razumel, on ve, kako mu priti pod koren. Za vse druge pobegle so zvrtili, če še žive, kje so, kaj počnejo, da bi za Jakobovega Jožeta ostali v negotovosti? Ne! Treba je pozvedeti zanj, kajti utegne priti nekega dne prav. Jakob namreč ne bo večno živel. Zato je treba poskrbeti za zaplombeni list in tako bo država pridobila spet na posestvu, eden izmed članov Krajevnega odbora pa bo zasedel lepo mesto upravnika na njem. Tako bo zapečaten spet eno izmed gnezd nasprotnikov...

Oba možakarja, Kopač in Vnuk, sta se spogledala in bila enih misli. Odkar ju je enakost nesreče vezala, sta se razumela in si zaupala več kot kdajkoli v življenju. Mnogi večeri skupnega kramljanja so ju privedli do marsikakega odkritja in spoznanja.

Pač nič ni olupševal Jakob govoričenj, ki so se pletla okrog nadučitelja: predobro je vedel za njegovo ravnanje v preteklosti, za pota, ki nikdar niso bila ravna, bolj podobna boriti. Tako je tudi nadučitelj bil vedno pri močnejših, vedno pri večini, pri vladajočih. Tam se, je mogel prismočiti brez borb in žrtev. Če je nekega dne vse zgrmelo, je splezal na drug hrib in zasedlal novega konjička, le da bi mu nihče od močnejših ne mogol reči: primite ga, glejte, naš nasprotnik!

Vse to je bilo Jakobu znano in četudi sta sinova, Jakobov in nadučiteljev, trgala v šoli skoraj osem let hlače na isti klopi skupaj, čeprav sta prebilo prostepoldneve počitnice kot dva brata, se zavesi, ki jih je ločila v zadnjih letih, ni bilo čuditi.

Prvo je bilo nekoč, ko si se čuval na vseh potih prijateljev z gostojubnimi rokami in prijaznimi lici in ko ti je pozdrav z Bogom vrgel enak odmev; drugo je žetev sovraštva, ki je seglo med ljudi in jih spelo med sabo, da samo še cvetovi krvi žarijo po naši zemlji od vzhoda do zapada.

"Nisva se še videla, odkar živimo v miru!" je povzel Kopač.

"Lahko bi se, pa tebe ni nikoli v našo družbo. Pred leti si bil reden gost!"

"Bili so tedaj drugi časi. Ljudje so se pa prav tako sprememili!"

"Imaš prav, Jakob!" je brž pritrdil nadučitelj. "Novi ljudje so ustvarili boljšo domovino kot je bila prejšnja".

"Takšno, da mi niti koščka mila ne more dati, zato moram nositi umazano srajco!" je pogrknil Vnuk.

Nadučitelj je kar preslišal te besede, čeprav mu ni bilo prijetno ob njih. Nadaljeval je: "Dolgo smo čakali nove čase, ki bodo krivico nadomestili s pravico in namesto sužnosti kronali svobodo. Mnogi so se temu krčevito upirali, a bili so premagani. Strle so jih močnejše sile, ki jih je narod dal iz svojega živega izvira".

Kopača so te besede zadele v živo, kakor je to tudi nadučitelj meril. Vendar se je krotil. Stopil je s poda v pripravljeni škaf z vodo, si oplaknil noge, vse mastne od sladkega mošta in nataknil cikle.

"Ali ne bi pogledala, koliko se je že nateklo v kleti", ga je povabil in potrebljal po rami. Ti pa popazi, da se ne bi tu kaj zgodilo!" je naročil Vnuku.

Odšla sta v klet pod hišo. Jakob je cokljal naprej, nadučitelj se pa je gugal za njim.

V klet, v katero je vodila vrsta stopnic in so jo zapirala težka hrastova vrata, so se vsipavali večerni sončni žarki, precejeni skozi mlečno bele oblačke nad grički. Tu pa tam je vzplaval s košate češnje pred njo zarumenel list in zajecal na hladnih tleh. Stvarstvo je z upirajočim korakom lezlo svojemu koncu nasproti.

Dve vrsti sodov je stalo ponosno po dolgem, začeniši z malim pri vratih in po vrsti do zadnjega, velikega, v kate-

rega se je natakal sladki mošt.

"Imaš vse polne?" je pobaral nadučitelj in se zazrl v vrsto sodov na obeh straneh. S členki prstov je potrkal po njih.

"Da, polne imam! Polne temé!" je vzdihnil Jakob. "Še za verne duše ne bi našem kapljice, če bi me obiskale. Tako se mi še ni zgodilo. Zdaj pa slišim, da nam bodo spet vse vzeli. Čudna reč! Če se bo država s tem obogatila..."

"Jakob, ti še vedno misliš po starem! V sedanjih časih je vse drugače. Ni več enih, visoko, drugih nizko pod prvimi. Bolj enaki smo vsi, bolj tovariški. Drug drugemu moramo pomagati. Domovina smo mi vsi skupaj, je naša, moja kakor tvoja, zato morava biti z njo kot prava sinova. Če ona kaj potrebuje, ji moramo priskočiti vsi na pomoč; ona pa skrbi za naše dobro!"

Jakob je ostrmel; začuden gledal zaljubljeni nadučiteljev obraz in se zresnil. Za vruga, si je mislil, to je pa pravljica, ki je več ni ko jo hočeš prijeti.

"Dragi Ljudevit!" je nagovoril nadučitelja. "Je to šala ali misliš zares?"

Nadučitelj je zardel in se stresel. "Ti vzameš to za šalo, Jakob?"

"Vidim, da hočeš biti resen. Dobro! Šol nisem delal, čeprav sem imel dobro galvo. Po svetu pa sem bil mnogo, videl sem marsikaj, slišal pa še več. Preživel sem nekaj držav, ki jih danes več ni. Vsaka nam je hotela biti najdražja domovina. Hotela, pravim. Bila ni, ker je vsaka prej crknila. Vsaka, ko bi jo bili šele rabili..."

"Tvoje besede nimajo zveze z moji mi", ga je nadučitelj prekinil.

"Bojim se, da preveč, zato jih ne poslušam rad! Nisem se vdinjal nobeni teh držav, čeprav sem zaradi tega večkrat trpel. Vsaka je vlekla na svojo stran. Bil pa sem do danes še vedno zaveden Slovenec, kakor me je mati rodila in učila."

"Zate ne rečem nič! A Jože?" je bruhnil nadučitelj vanj in stisnil zobe.

"Moj Jože? Vem, kak je, saj je moje krvi..."

"Kaj oba?" ga je zagrabil za besedo.

"Torej sta oba—"

"Oba... oba; enaka!" je po mencanju

zjecljal.

"Precej enaka, dragi Ljudevit. Hudo bi bilo, če bi med očetom in sinom bili prepadi. Nista tudi ti in tvoj sin enaka?"

"Kakor vzameš! On je eno, jaz drugo. Med inteligentimi ljudmi so večkrat velike razlike. Vsak misli po svoje!"

"Inteligenti bi morali biti luč drugim!"

"Prav imaš, Jakob! Ali bi potem ne bil dolžan ti mene poslušati?" je nadučitelj siknil, ko se je že čutil močnejšega.

Jakob je p o k l e k n i l, segel globoko pod sod in izpod razgrebenega peska privlekel slatinko. Obdgrnil jo je ter jo postavil veselih lic na malo mizico.

"Ena izmed treh zadnjih! Nikoli nisi odšel nepostrežen iz moje hiše, tudi danes tega ne bi želel, čeprav si prišel..." Stisnil je zobe, ne da bi povedal do konca.

"Dejal si prej, da še za verne duše ne bi kapljice našel..." je pripomnil nadučitelj in se vidno razveselil dobre kapljice, ki je ni bilo dobiti v nobeni kleti po vrhovih.

"Za imenitne goste se pri hiši še vedno kaj najde", se je malo nasmehnil. "Toda oni dve bom hranil za najsrečnejši trenutek, ki bi me še mogel dohiteti v življenju", je zatrdil Jakob.

Nadučitelj je slutil, kam meri, vendar ni hotel naravnost zagrabit za besedo.

"Župnika ne bo več nazaj! Tudi marsikoga drugega ne bo več... Narod je izbruhal svoje sovražnike iz sebe!"

"Ko bi jih bil, bi bilo prav!" se je postavil Jakob. "Ko bi jih bil..."

"Sami od sebe so zbežali. Že vedo, zakaj!"

"Zakaj, no, zakaj? Preveč so služili narodu in mu hoteli dobro, pa je bilo peklenščkov preveč... Samo narodu in nikomur drugemu!"

"Reci: bili so proti narodu in se vezali s tujci, da mu ga pomagajo uničevati."

Jakob je medtem že odprl slatinko in v dva kozarca kot za dva prijatelja nalival vina, da je nenadoma zadisalo po

prostoru. Vonj po móči ju je objel, čeprav sta stala vsak na svoji strani miže kot morebiti nikdar — dva skoraj sovražna človeka.

“Kot beraška malha so obrabljene tebesede. Vedno enake, iste, stare. Sicer pa: najmanj pravice izrekati sodbo pripada tebi. V dobrih časih si kot starosta Sokola nosil rdečo srajco in se dičil z grbom Jugoslavije; ko so minila ta zrela leta, si pripognil hrbet Koroščevi politiki in hodil po taborih Slovenskih fantov, zlom Jugoslavije ti je prinesel mesto zaupnika v Kulturbundu, medtem ko so...”

“Kdo vraga ti je izdal? Odkod vse to veš?” je rohnél in stiskal pesti.

Jakob pa: ... “ko so drugi bili sredi noči iztrgani iz naroda ter odpeljani v taborišča; v noč brez domov; pred stene za streljanje. A danes se boriš za kravo kolajno pri novih oblastnikih!”

“To imaš po svojem sinu, izdajalcu!” je zakričal nadučitelj.

“Moj sin ni izdajalec! Nikogar ni izdal!”

“Zakaj je potem zbežal?”

“Zato, da si danes našel pot v mojo hišo. Zapiši ga, da še živi, razkriči, da se bo nekoč še zmagoslavno vrnil!”

“Zločinci z maslom na glavi niso utegnili čakati narodove sodbe! Zakaj je zbežal, če ni nič zagrešil?” je prežeče silil proti Jakobu.

“Nič v življenju še ni napak storil! Tudi to ne! Prav je imel, da je zbežal!” je kričal Jakob.

V trenutku je zamahnil z roko preko mize, da se je slatinka z obema kozarčema zdrobila po tleh. Oblak vonja po starem vinu je puhtel kvišku...

“Zagrabila ga bo roka pravice in doletela ljudska sodba!” je buhnil iz sebe nadučitelj in se pognal proti stopnicam.

“Ljudska sodba, glas hijen!” — je kričal Jakob za njim.

Čez čas pa se je pomirli in ob pogledu na prst, ki ni mogla popiti dišečega vina, je vzdihnil s prekrižanimi rokami: “Naj bo za verne duše ta dobra kapljica, da bi se sin res čim prej srečno vrnil...”

FR. BAZILIJ:

TIROLSKIM GORAM

Pozdravljene goré!

Ko gledam vas, vse lepe y novem snegu,
v nebo kipeče
in v meglice nežne povite kakor dete,
drhtim od tihe sreče...

Saj našim ste goram sestré:
vse čiste ste in svete.

Pogled na vas sree mi dviga k Bogu,
ko tavam truden, neprespan,
v spomine mračne zakopan
po tihem logu — — —

Goré tirolske, božje zemlje kras!
Vrhovi vaši kažejo v nebo,
kjer dom pripravljen je za nas,
izgnance rodne grude — domovine.
Le tam vedo za naše bolečine...

Pozdravljene goré!

Pod vami v mah pogreznem naj glavo,
a ve pošljite vetrič, da zaziblje
v spomine lepše me, zapre oko
in z lic obriše mi solzé...

Slovenski begunci v Avstriji

DPs.

Po vrnitvi Slovenske narodne vojske zahodnih zaveznikov Titu je bila vrsta tudi na civilnih, ki so se zatekli v Avstrijo in so čakali v Vetrinju. Major Barre je poklical zadnjega maja 1945 dr. Meršola na angleško poveljstvo. Sprejme ju major Johnson. Kratek in jasan je v besedah:

"Jutri zjutraj, 1. junija 1945, mora biti 2.700 slovenskih civilnih beguncev pripravljenih za transport v Jugoslavijo. V Podrožici bo predanih 1.200, v Pliberku 1.500 beguncev!" Major Barre prebledi. V tem trenutku se zave grozotne resnice. Dr. Meršol prosi, naj se tak ukaz prekliče. Begunci so zvesti kraljevi pristaši. Predaja titovcem pomeni smrt za vse begunce. Major Barre prosi isto. Svetuje majorju Johnsonu, naj se obrne na višje poveljstvo. Sporoči naj njegovo in dr. Meršolovo prošnjo. Po daljšem telefoniranju je dosežen uspeh. V Jugoslavijo bodo odšli le tisti, ki tako sami žele. Vsi drugi ostanejo — begunci. Dokler ne bo drugačne odločitve, ostanejo v oskrbi angleške vojaške uprave in britanskega Rdečega Križa.

Zjutraj 4. junija okrog 10. ure angleški vojak obkoli taborišče. Major Barre je za danes napovedal visok obisk. Vendar so ljudje preplašeni. Vznemirjenje se iz ure v uro stopnjuje.

Ob pol 13h se v taborišče pripelje v velikem spremstvu feldmaršal Aleksander. Stopi z voza in ogleduje taborišče. K sebi pokliče dr. Meršola in se pusti z njim fotografirati. Dr. Meršol feldmaršalu pojasni položaj slovenskih beguncev, prosi za angleško zaščito in pomoč. Feldmaršal je v odgovoru kratek in previden: "Kar mene zadeva, lahko ostanete tukaj." Nato se odpelje.

Še isti večer taboriščni komandant dobi naslednje armadno povelje: Nove vojaško policijske odredbe, ki se tičejo Jugoslovancev:

1. Noben Jugoslovane ne bo proti svoji volji vrnjen v Jugoslavijo ali izročen jugoslovanskim četam.

2. Jugoslovani, ki so nosili orožje proti Titu, se bodo smatrali kot osebe, ki so se predale in bodo poslani v Vetrinjsko taborišče v pričakovanju nadaljnjih navodil.

3. Vse te osebe se smatrajo kot razseljene osebe in bodo napotene proti Italiji.

4. Nobene izpraznitve TFO Vetrinja.

Postali smo DP's. S to oznako začnemo novo svojsko življenje. Postali smo brezpravne številke, drobiž za raznovrstne kupčije političnih špekulantov in mešetarjev, cenena delovna sila, krvodajalci za razna izumiranje zapisana ljudstva.

Za nas obstaja prepoved političnega udejstvovanja. Ker pravic nimamo, tudi ničesar zahtevati ne moremo. Prositi smemo. Naše geslo: Pomagaj si sam in Bog Ti bo pomagal!

Ljudje sami sebi ne smejo biti prepuščeni. Vodstvo je nujno potrbeno. Iz ljudi je treba pregnati obup. Krepko je treba podpreti zbegane duše. Vzdržati moramo našo visoko kulturno raven. Pripraviti moramo ljudi na nove naloge v begunstva in pozneje v domovini. Vse stare in mlade je treba duševno in telesno zaposlit.

Ustanovljen je 5. junija 1945 Socialni odbor za slovenske begunce v Avstriji. Predsednik je mons. Matija Škrbec. Odbor prevzame vod-

Grob Dolenca J. v Vetrinju

V vetrinjskem taborišču 1945.

stvo beguncev in skrb za njih nadaljnjo usodo.

Mladina je prva skrb. V gimnazijskemu ravnatelju Bajuku Markotu najde nad vse skrbnega vzgojitelja. Krepko zagradi za delo.

Za načrtno ureditev vsega prosvetnega dela skliče 7. junija 1945 posvet. Ta sklene: ustanoviti pevski zbor za cerkveno in svetno peetje; organizirati poljudna predavanja v velikem obsegu; izdajati taboriščni tisk; organizirati telovadbo in šport; organizirati strokovne tečaje in učenje tujih jezikov; poveriti mladinsko vzgojo preč. gg. salezijancem.

Ljudska šola prične s poukom okrog 20. maja 1945. Primernih prostorov ni. Pouk se vrši na hodnikih velikega vetrinjskega samostana. Otroški vrtec ima svoj ringa-raja na samostanskem dvorišču. Otročad je tako ves dan kar lepo zaposlena.

Dijakov je mnogo. Slovenska begunska gimnazija je ustanovljena 16. maja 1945. Vpis dijakov se izvrši 11. junija 1945. Šolska maša in roden pouk se prične 14. junija 1945. Skromen je začetek. Tri učilnice so nastanjene v prazni hiši Knesebech v Thalu na robu Vetrinjskega polja. V kuhinji je zbornica in pisarna. Četrta učilnica je v pokritem listnjaku poleg hleva. Knjig ni nič, učil nič, papirja in svinčnikov nič. In vendar pouk poslej v redu in uspešno teče.

Naša velika žalost in skrb so vrnjeni domobranci. Kaj se dogaja v Teharjih, v St. Vidu, v Ljubljani, v Kočevju! Tu in tam se skrivaj pojavijo v taborišču fantje, pobegli iz teh krajev gorja, trpljenja in smrti. Strahotno mučeni so naši očetje, bratje in sinovi. Poskušamo jim pomagati. Angleški Rdeči Križ prosimo za pomoč in posredovanje. Majorju Barreju izročimo 15. junija spomenico, v kateri mi opisujemo vse gorje vrnjencev v Jugoslaviji in našo duševno stisko zaradi njih:

"Vas prosimo za nujno pomoč. Posredujte, Mr. Barre, da se britanske vojaške oblasti zanimajo za usodo Titu izročenih naših sinov, mož, bratov in očetov.

Prepričani smo, da bi mogle britanske vojaške oblasti ne le ugotoviti resnično stanje izročenih vojakov, ampak tudi uspešno posredovati, da se z njimi postopa po človeško. Nad 10.000 slovenskih mož, ki so bili izročeni Titu, vendar ne sme postati žrtev divje maščevalnosti, ki je vodilno načelo Tita, kakor je bilo vodilo Hitlerja in Mussolinija.

Za obrambo so imeli pravno podlago v Mednarodnih konvencijah glede pravnega položaja prebivalstva v okupiranih ozemljih. Te konvencije so bile sprejete ne samo od kraljevine Jugoslavije, temveč tudi od Velike Britanije in USA. Ni pa k tem konvencijam pristopila Sovjetska zveza.

Prosimo, Mr. Barre, blagovolite nujno posredovati, da ne bo prepozno."

Vso pomoč nam pri začetnih težavah nudi Mr. Barre. Toda 18. junija 1945 se je od nas kar nenadoma poslovil. Pri slovesu prvič nastopi begunski pevski zbor. Organiziran je že 17. junija 1945 in šteje 130 pevcev in pevk.

Mr. Barre, po rodu Kanadčan, je bil ljubezniv, izredno miren in dober človek, ki je bil tudi s sreem na strani slovenskih beguncev. Utrl jim je pri angleški vojaški vladi dobro ime in zaupanje. To je bilo za vse njihovo bėtansko življenje pomembno.

Vetrinjsko taboriše dobiva mnogo visokih

GREGOR MALI:

NA VRHU DOBRAČA

Ko stopil sem na vrh Dobrača,
so razgrnile se planine,
v večernem soncu ožarjene —
izraz slovenske domovine.

Iz njih se sončni Triglav dviga,
najlepši biser vseh gora,
podoba naše domovine,
ljubezen našega srca.

Le varuj, Triglav, domovino,
dokler ne pridemo domov,
le brani vso slovensko zemljo,
nebeški dar in blagoslov.

obiskov. Vsi obljublajo preselitev v boljše pogoje. To se zgodi 25. junija 1945, ko se začne izpraznjevanje in razseljevanje Vetrinjskega taborišča. V dneh od 25. do 29. junija je taborišče razseljeno. V Lienzu na vzhodnem Tirolskem odide 2.600 slovenskih beguncev, v Spittal na Dravi 1.600, v št. Vid na Glini 600, v Judenburg 400.

Poslej se življenje slovenskih beguncev razvija v teh taboriščih in doseže zgledno višino. Najlepše urejena taborišča v Avstriji so tista, kjer v večini prebivajo Slovenci.

LIENZ

Otroški vrtec v Lienzu.

Največje slovensko begunsko taborišče v Avstriji je od 29. junija 1945 do 13. novembra 1946 v Lienzu na vzhodnem Tirolskem. Do sem so nekoč segle poslednje slovenske naselbine. Krajevna imena še spominjajo na to zgodovinsko dejstvo.

Taborišče je oddaljeno dva km od mesta. Kraj se imenuje Peggez. Taborišče obsega 34 velikih dobro grajenih barak. V vsaki baraki so lične sobice, umivalnica in angleška stranišča. V taborišču sta dve veliki kuhinji za 5.000 ljudi. Ambulanta, z dvema ambulatorijema in bolniškimi sobami je v posebni baraki. Taborišče ima lepo gledališko dvorano in kopališče. Kapela je kasneje zgrajena. V tem taborišču živi 2.600 slovenskih beguncev.

SPITTAL ob Dravi

V bližini prelepo Milstattskega jezera. Taborišče oddaljeno 5 km iz mesta. Obsega 104 barake. Del taborišča zgrajen v prvi svetovni vojni. Drugi del šele po tej vojni za DPs. Taborišča ima dve veliki kuhinji, lepo ambulantno, kapelo in veliko gledališko dvorano. V ta-

borišču živi prvotno 1.600 Slovencev. S 13. novembrom 1946 preseli UNRRA semkaj lienško taborišča. Poslej šteje 4.500 slovenskih beguncev.

št. VID NA GLINI

Staro vojvodsko mesto na robu Gosposvetkega polja. Podnebje zelo ugodno. Naši begunci nastanjeni delno v napol porušeni zgradbah nekdanje Pyrotehnične tovarne, deloma pod vojaškimi šotori. Stanovanjske in zdravstvene prilike mizerne. Zato je taborišče kmalu preseljeno v Kellerberg, kasneje v Spittal. Slovenska begunska skupina šteje 600 ljudi.

JUDENBURG - LICHTENSTEIN

Staro mesto na štajerskem. V slovenski zgodovini zaznamovano s krvjo. Prijazno lepo urejeno taborišče leži 10 m iz mesta. Barake so lične, dobro grajene. Taborišče je majhno. Po večini v njem prebivajo slovenski begunci — 500 po številu. Spomladi 1948 so Slovenci preseljeni v Trofaiach pri Leobnu.

ŽIVLJENJE V TABORIŠČIH

Taborišča so svet zase. Lesena mesta, z lastno upravo. Država v državi. Nedostopna vsem, ki v njih nimajo domovinske pravice. V njih se rode in umirajo slovenski begunci. V teh lesenih barakah štejejo vesele in žalostne ure. Nad taborišča prihajajo dnevi velikih in veselih dogodkov, pa tudi dnevi obupne stiske.

KULTURNO ŽIVLJENJE

Prvo leto begunstva poteka v znamenju zgolj notranje zaposlitve. Begunci razvijejo živahno kulturno delavnost. Največja delavnost in pridnost razvija lienško taborišče. V tem taborišču je zbrana glavnina slovenskih beguncev in slovenske begunske inteligence. Lienz postane kulturno in organizatorno središče za vse slovenske begunce v Avstriji. Socialni odbor ima tu svoj sedež. Odbor ima tajništvo, odsek za šolstvo in kulturo, odsek za finance in gospodarstvo, odsek za tisk in propagando. Po izjavi angleških protektorjev je to taborišče najlepše in najbolj urejeno v Avstriji. Pozneje ta sloves preide na Spittal. Slovenski begunci ohranjajo tudi v begunstvu svojo visoko kulturo. Kulturna delavnost se kaže na vseh straneh.

ŠOLSTVO

Vsako slovensko taborišče ima svojo ljudsko šolo. V vseh taboriščih je otrok 330 — ljudsko šolskih otrok. Že v začetku meseca junija 1945 se začne povsod reden ljudsko šolski pouk. Treba se je boriti s silnimi težavami. Ni primernih prostorov, ni klopi, ni učil, ni knjig, svinčnikov, papirja, niti kdede. Sčasoma se vse ustvari. Učni načrt je posnet po našem iz domovine. Učiteljstvo je izredno požrtvovalno. Njemu v oporo je 7. marca 1946 ustanovljena "Slomškova družba". Društveno glasilo "Šola in dom".

V lienškem in spittalskem taborišču je ustanovljena kmetijska nadaljevalna šola. Obvezna za vse fante po končani ljudski šoli do 21. leta, če niso drugod zaposleni. Pouk je praktičen in teoretičen. Fantje se združijo v svoj klub "Lepša bodočnost" in izdajajo mesečno glasilo z enakim imenom.

Gospodinjstvo - nadaljevalna šola v Lienzu je posestrina kmetijsko - nadaljevalne šole. Ob vpisu 10. 8. 1945 ima 165 deklet. Pouk obsega: verouk, slovenščino, knjigovodstvo, računstvo, poglavje iz fizike in kemije, gospodinjstva in mlekarstvo. Praktično se dekleta učijo šivanja v taboriščni šivalnici.

Obrtno-nadaljevalna šola se začne v Lienzu 15. I. 1946. Vpisanih je 38 vajencev in vajenk. Pouk ob torkih in petkih. Ostali čas prebijejo vajenci v delavnicah pri praktičnem obrtniškem uku. Enako šolo ima spittalsko taborišče.

GINNAZIJA

Na slovenski begunski gimnaziji v Lienzu se nadaljevanje pouka 9.7.1945. Odporneške nadzorne komisije Mr. C. W. 1945 nadzira pouk v vseh gimna-

zijskih razredih. Ta nadzornik je po poklicu gimnazijski direktor. V njegovem revizijskem poročilu o gimnaziji je med drugim tudi tole zapisano, da: "ta zavod vzdržuje kljub zelo velikim težavam najlepše tradicije evropske vzgoje in kulture", da je "zavod za nas vitalnega pomena in da v nekaterih predmetih celo nadkriljuje učence enakih zavodov v Angliji" in se, njegov obstoj "zaradi razmer, v katerih se šola nahaja, lahko imenuje junaški podvig, ki zasluži vsemogoče priznanje in pomoč."

Učne knjige in učila dijaki v nahrbtnikih tihotapijo iz Trsta čez 2.000 m visoke gore.

Prva matura na gimnaziji začne 30.8.1945. Poslej se pouk vrši redno, čeprav se večkrat pojavijo silne težave.

Jugoslovanska zvezna misija si spomladi leta 1947 zastavi za glavno nalogo, uničiti slovensko begunsko gimnazijo. Doseže, da je 8. 4. 1947 odstavljen njen direktor Bajuk Marko, poleg njega dobe prepoved učenja gg. profesorji: Bajuk Božidar, dr. Blatnik Franc, Kveder Pavel, dr. Mihelič Franc, Sever Janez, dr. inž. Žagar Ludvik. 13. novembra 1947 morajo vsi zapustiti spittalsko taborišče.

Navzlic težavam gimnazija obstaja, uspeva. V treh letih obstoja ima nad 90 abiturientov.

Že od jeseni 1945 leta pridno študira na univerzi v Grazu okrog 120 slovenskih akademikov - beguncev. V tem času mnogi dovršijo študij z doktorati, ali pa so tik pred diplomskimi izpiti.

PEVSKA KULTURA

Po vseh taboriščih se z veliko ljubeznijo in vnmemo goji muzika in petje. V lienškem taborišču obstoj v okviru gimnazije Glasbena šola. Učencev je 32. Petje se vsi učenci in učence v šoli, kjer sodelujejo pri šolskem pevskem zboru.

Spittalsko in jedenburško taborišče imata slovenski orkester. Iz skromnih začetkov se razvije polagoma do lepe višine.

Petje je ves čas našega begunstva naše močno orožje. S slovensko pesmijo osvajamo srca. S pesmijo premagamo mnogo težav.

Vetrinjski zbor je ob selitvi raztrgan. Vsako taborišče ustanovi nov zbor. Lienški zbor šteje do 70 stalnih pevcev in pevk. Spočetka mora imeti vaje pod milim nebom. Silno je pomanjkanje notnega materiala. Idealizem pevcev in pevovodje Miheliča Silvana zmaga težave. Dela vestno in dosega umetniško višino.

no. Goji cerkveno in svetno narodno in umetno pesem. Zbor poje vsako nedeljo in praznik pri glavni maši.

Lepa je vrsta njegovih nastopov in koncertov. Koncert 22. 7. 1945 v Tristachu nam pridobi naklonjenost domačega prebivalstva. Cerkevni koncert v župni cerkvi v Lienzu 3. 8. 1945 nas dostojno predstavi meščanom. Na tem koncertu sodeluje že nad 100 pevcev in pevk. Za tem se vrsti dolga vrsta koncertov in priložnostnih nastopov.

Spitalski zbor ne zaostaja. Spočetka šteje nad 70 pevcev in pevk. Po spojitvi z lienškim zborom okrog 140. Odlično uveljavlja povsod slovensko pesem. Tudi ostala taborišča ne zaostajajo. S pesmijo pevski zbori blažijo mnogotere rane begunstva in dvigajo potrte duše.

DRAMATIKA

Gledališče ne more zaostajati za tako pestrim prosvetnim delom. V vseh taboriščih so kmalu po prihodu ustanovljeni gledališki krožki. Spočetka se morajo boriti z obupnim pomanjkanjem najpotrebnejšega. Nimajo primernih iger, nimajo odrov, kulis, garderobe, rekvizitov. Iz nič je treba ustvarjati. Iznajdljivost, veselje do igranja, požrtvovalnost premaga težave.

Že v teku prvega leta ima vsako slovensko taborišče svoj oder. Lienško in spitalsko taborišče razpolagata z veliko dvorano. Odri se stalno spopolnjujejo. Premoženje se veča. Na naših odrh so odigrana tale dela: Begunka, Dom, Rožni venec, V Ljubljano jo dajmo, Podrti križ, Luč z gora, Snegulčica, Pri belem konjičku, Vrnitev, Revček Andrejček, Scapinove zvižaje, Krivoprisežnik, Triglavska roža, Reka, Voda, Teofilus, Henrik, govavi vitez, Trije tički, Gorski duh, Peterčkove poslednje sanje, Miklavž prihaja, Konec poti, Skopuh, Slehernik, Svojeeglavek.

V to vrsto prireditev spadajo tudi vsakoletno Miklavževanje in druge priložnostne prireditve.

LJUDSKA UNIVERZA

Šolstvo zajame vso mladino do 21. leta. Tudi ostali ne smejo zapasti duševnemu brezdelju. Po taboriščih so organizirana splošna in stanovska predavanja.

Splošna predavanja so za množico. Obravnavajo predvsem vprašanja medsebojnega sožitja.

Lienz: otroci pred barako

ja. Stanovska predavanja so organizirana po naravnih in poklicnih stanovih, so verske, socialne, politične in splošne prosvetne vsebine. Posebej je treba omeniti vzgojna predavanja.

BRALNI VEČERI

Posebnost lienškega taborišča so bralni večeri. Ljudi je treba naučiti brati. Seznaniti jih moramo z najvažnejšimi poglavji naše književnosti, z našimi najodličnejšimi pisatelji. Bralne večere vodi prof. Božo Bajuk. Beremo: Levstikovega "Martina Krpana", Jalenovega "Ovčarja Marka", in "Trop brez zvoncev", Zorčeve "Bele menihe", Tavčarjevo "Visoško kroniko". Bralni večeri so zanimivi in privlačni radi branja in razgovora. Vsak teden privabijo do 150 poslušalcev.

JEZIKOVNI TEČAJI

Odpirajo se nam pota v tuje dežele. Dovedujejo nam: "učite se jezikov!" Nikdar naši ljudje niso imeli za to toliko prilike. Posebno velja to še za mladino. Organizirani so tečaji za nemščino, angleščino (višji in nižji), za italijanščino, francoščino, španščino. Zaradi pomanjkanja primernih učbenikov morajo prireditelji sami pripravljati si snov.

TELOVEDBA IN ŠPORT

Za oblikovanje mladih duš sta šport in telovadba važni sredstvi. V vseh slovenskih taboriščih sta nagovani. Duše tega udejstvovanja so naši svetovno znani telovadci: Janez Kermavner, Janez Varšek, Janez Boh. Tudi tukaj se ponavlja stara pesem: iz nič ustvari telovadno orodje in telovadnico. Vsako taborišče si polagoma uredi telovadnico, naredi in

nabavi telovadno orodje in uredi športno igrišče. Mladina pridno trenira. Goji orodno in talno telovadbo, lahko atletiko, nogomet. Telo se razvija. Namizni tenis in turistika.

Vrste se nogometne tekme, ena za drugo. Merijo se med seboj moštva iz raznih taborišč, taboriščniki tudi tekmujejo s klubi domačinov.

Poseben mik imajo taboriščni športni festivali. Naši vrhunski telovadci zadivijo Angleže in Avstrijce. Enako, kakor slovenska pesem tudi slovenski šport pridobiva slovenskim beguncem prijateljev.

Redni športni vzgoji in vežbanju je treba v veliki meri pripisati izredno telesno zdravje in telesno lepoto slovenske begunske mladine.

Po vseh taboriščih so ustanovljeni šahovski klubi. Člani pridno šahirajo. Prirejena je lepa vrsta šahovskih turnirjev.

Z "dílcamí" v planine

TISK

Velikega pomena za begunce je tiskana slovenska beseda. Treba je ljudi informirati o dnevnih dogodkih, o življenju v domovini in v taboriščih. Treba je sproti paralizirati komunistično propagando, ki pronica v taborišča.

V lienskem taborišču je tiskarniška podjetnost na višku. Vsak dan izhajajo za slovenske begunce "Novice" na enem listu, za ruske emigrante pa "Novosti". Redno izidejo okrog enajste ure dopoldne. V popoldanskih urah izidejo "Domači glasovi". Prinašajo zanimiva poročila iz domovine. Razkrinkavajo komunistično propagando. Za mladino izhajajo vsakih 14 dni lepo ilustrirana "Begunska mladina". Kmetijski fantje imajo list "Za lepšo bodočnost", učitelji "Šola in dom", dijaki izdajajo

"Cvetje v tujini", vsak teden obišče vse družine "Cerkvena oznanila", ki taboriščnike seznanja s cerkvenim življenjem nastopajočega tedna. Vsak mesec obišče vse družine "Bogoljub".

V spittalskem taborišču vlada do preselitve slovenskih beguncev iz Št. Vida na Glini kulturno mrtvilo. Šentviški begunci prinesejo s seboj "Taboriščnika", ki izhaja dnevno. "Begunček" izhaja za mladino.

Judenburžani izdajajo svoj dnevni list "Dom ob Muri".

Že v Vetrinju pa je okrog 15. maja 1945. začela izhajati "Domovina v taborišču".

Še preje pa v Lienzu pri Narodnem odboru "Demokratska Slovenija" (11. V. 1945).

Tiskovna podjetnost in tvornost se kaže tudi v drugih kulturnih področjih. Od časa do časa izide kulturna revija "Slovenska beseda". Za dekleta izhajajo "Slovensko dekle", Katoliška akcija izdaja lepo vrsto lepih in zelo pomembnih brošur. Sami tiskamo šolske knjige, ljudske igre, dela slovenskih begunskih pesnikov in pisateljev.

S skrbjo strokovnjaka in z ljubeznijo ljubitelja slovenske tiskane besede ureja Rene Podhorski "Slovensko begunsko bibliografijo".

VERSKO ŽIVLJENJE

V bolečini begunstva je vera naša edina tolažnica. Med slovenskimi begunci v Avstriji deluje 83 slovenskih duhovnikov-beguncev. Takoj organizirajo živahno dušnopastirsko delo. — Sk služba božja se vrši v vseh taboriščih z enako lepoto in slovesnostjo, kakor nekoč doma. Skrbno pazijo, da se tudi v taboriščih ohranjajo lepe verske navade, običaji in pobožnosti, ki jih pozna in goji verna slovenska družina.

Vsak dan je v vsakem taborišču več sv. maš. Vsak mesec so stanovske duhovne obnove. Udeležba je 85 posto.

Vsako prvo nedeljo v mesecu je ob 7h. sv. maša s skupnim sv. obhajilom za može in fante.

Pobožnost prvih petkov in prvih sobot se vztrajno nadaljuje.

Vse taboriščne kapele so lepo okrašene. Oltarna oprema je vsa izdelek beguncev. Na vseh oltarjih kraljuje Marija Pomagaj.

Cerkveno leto spremljamo z vso vnemo in ljubeznijo.

Ne bili bi Slovenci, če bi opustili romanja. Že v prvih dneh begunstva poroma škof z malo skupinico beguncev k Mariji Fatimski v Thurn pri Lienzu. Ob tej priliki je napravil v imenu vseh slovenskih beguncev tole obljubo:

"Kraljici presvetega rožnega venca

Materi in Kraljici Slovencev,

naši dragi Mariji Pomagaj

Obljubimo:

če nas srečno pripelje nazaj v domovino, bomo z molitvijo, delom in žrtvami vse storili, da se v Ljubljani (v Zg. Šiški) zgradi svetišče, ki naj bo ognjišče narodne pobožnosti do Marijinega Brezmadežnega Srca.

To je naša resna volja.

Naša ljuba Gospa, ki si v Fatimi izrazila željo, da se ves svet posveti Tvojemu brezmadežnemu Srcu, sprejmi milostno to našo obljubo. Prosimo Te, vrni nas vse begunce kmalu našim domovom in cerkvam.

V Lienzu ob osemindvajsetletnici Marijinih prikazovanj v Fatimi 1945."

Velika večina beguncev to zaobljubo z veseljem podpiše.

Od 21. do 29. julija 1945 opravljamo po taboriščih devetnevnico na čast Fatimski Materi božji. Vsak dan je ena sv. maša v namen devetdnevnic. Po njej molimo begunsko molitev. Sestavili so jo naš škof. Iz nje se vidi namen devetdnevnic. Ta molitev se glasi:

"Brezmadežna Devica Mati božja Marija, ki si s Svojim Sinom Jezusom in čistim ženinom sv. Jožefom okužala bridkost begunskega življenja, po skrbi in bridkosti begunstva v spravo za grehe našega naroda in Te z vsem otroškim zaupanjem prosimo, posreďaj pri svojem Sinu Jezusu, da skrajša dneve našega izgnanstva in nam pošljë svoje anjele, ki naj nas kmalu pripeljejo zopet domov.

Pomagaj nam, da bomo doma tako živeli, kakor smo Ti obljubili in spolnili dano obljubo. Amen."

Ta molitev ostane naša vsakdanja molitev. Spremlja nas v svet. Pripeljala nas bo domov.

Lienški taboriščniki opravijo 26. 8. 1945. spokorno procesijo k Fatimski Mariji v Thurn nad Lienzom.

V nedeljo 14. 7. 1946. v veličasni spokorni procesiji romajo na Ulrichbuechel pri Tristachu. Po zrelih žitnih poljih odmeva vroča molitev peggeških taboriščnikov. Težki klasi se spoštljivo priklanjajo pred podobo Fatimske

Marije, ki jo spokorni romarji nosijo v sprevodu čez polja. Votivno sliko postavimo na oltar pod košatimi drevesi. Na prostem mons. Škerbec opravi sv. mašo. Po maši obnovimo posvetitev. Votivno podobo pustimo v cerkvi. Sv. očetu Piju XII. pošljemo vdanostni brzojav.

V procesiji se vračamo v taborišče. Prosilna molitev hiti k Bogu, da nas reši obupnega stradanja, ki ga že nekaj mesecev trpimo.

Popoldne se FSS pojavi v taborišču. Poizveduje če smo dopoldne res demonstrirali za generala Mihajloviča.

Parkrat poromamo v velikem številu na grob sv. Heme na Krki in k Gospe Sveti.

Ko je stiska silna, ko nas lakota tare, ko za nas barantajo, se v molitvi zatekamo k

Glavni oltar v taborišču v Spittalu

Bogu. Po cele dneve, po cele noči se vrstimo v molitvi in češčenju Najsvetejšega. Odleže nam. Osramočeni so, ki se nam posmehujejo in nam hudo žele.

Naše življenje je tesno združeno z našim Bogom. Z njim se vsak dan krepčamo. V spitalski kapeli je vsak dan okrog 900 sv. obhajil. V letu 1947. je v Spittalu podeljenih 330 tisoč obhajil.

DELO

Gospodarsko življenje v Avstriji v prvem povojnem letu ohromi. Pojavljajo se epidemije. Angleška okupacijska oblast nad stotisoči ujetnikov, razseljenih oseb, beguncev in tudi vsakovrstnih klatežev nima pregleda. Do vse te pestre množice je nezaupna. Promet je do skrajnosti omejen. Zato so s pridobitno zaposlitvijo velike težave. Ždimo v taboriščih. Pogostokrat je izhod za cele dneve zabranjen.

Gimnazija v Spittalu ob slovesu pregnanega ravnatelja M. Bajuka.
Prazen stol ga predstavlja.

Socialni odbor se bavi z mislijo lastnih delavnic. V najpreprostejših razmerah se zamisel polagoma uresničuje.

Oblast taborišča očističuje in izpraznjuje vseh, ki niso DP. Prihajamo do prostora. Vsako taborišče ima ogromno lastnih potreb. Prostor je treba preurediti. Vojska je inventar pokvarila. Obupno je pomanjkanje postelj in najnujnejše opreme. Vodovodna in električna napeljava uničena. Taboriščne uprave zaposle obrtnike in strokovne delavce. Divje je iskanje orodja. V prosti prodaji ga ni dobiti. Vsak komad orodja je kapital. Naši ljudje so iznajdljivi. Popsod stikajo. Kar so dragi zavrgli, popravijo. Vse jim služi.

Delavnica raste za delavnico. Mizarnica, kovačnica, instalaterska delavnica, krojačnica, čevljarna. Vsako taborišče pokaže spretnost svojih ljudi. V Lienzu se delavnice širijo. S prihodom UNRA-e pride v taborišča zelo veliko novih oblek in blaga. Vse je treba predelati. Krojaške delavnice se silno povečajo. Naši krojači in šivilje pokažejo spretnost strokovno usposobljenost in okus. Ruski emigranti, ki do sedaj šarijo in gospodarijo po delavnicah, se popolnoma umaknejo.

V bivših vojaških skladiščih so ogromni kupi cunj. Izvrsten material za copate. Copatarna je organizirana. Tisoče parov copat izdeli.

Okolica je prepolna krasne smrekovine, leske in vrbja. Domačini so brez lesene posode. Škafarji in pletarji se takoj znajdejo. Okolica postane najboljši odjemalec škafov, brent, kadi, sodov, košar. Pletarna in delavnica škafov zacveteta.

V okolici leže cele gore razbitih vozov, razbitih avtomobilov, benzinskih sodov, betonskega železa. Domačini se za ta material niti ne menijo. Naši ljudje takoj spoznajo njegovo vrednost. Kovači in kleparji se vržejo nanj. Iz avtomobilskih vzmeti izdelujejo najfinejša dleta in kline za skobeltnike. Iz pločevine karoserij nastane pravicata industrija majhnih ličnih zelo ekonomskih štedilnikov.

Kroparji zbirajo betonsko železo in začno kovati vsakovrstne žeblje, predvsem za gozderje. Žablarna je v polnem obratu. Naročil imajo, da jih komaj zmagujejo.

V skladišču so veliki kupi malih pisanih cunj, trakov, rozet, pentelj, rokavnih trakov itd. Slovenska dekleta v tej pisani vojaški šari najdejo dragocen material in vir dohodkov. Nastane velika izdelovalnica lutk in vsakovrstnih igrač: zajčkov, medvedov in poodbne ljubke zverjadi. Razdrte rozete dajejo sukanke in barvano prejco. Tako je premagano obupno pomanjkanje sukanca in prejce. Žirovska in škofjeloška dekleta in žene začno klekljati čipke, druga dekleta vezejo albume,

šatulje in prtiče. Nastane obrt, ki zadivi domačine in angleški ženski svet.

V najtežjih prilikah se 8. 8. 1945. se obrtniški mojstri zberejo na posvet. Mons. Škerbec jih navdahuje za organizacijo lastnih delavnic. V nedeljo 10. 8. 1946. pa je v dvorani rokodelskega doma v Lienzu prelepa razstava taboriščnih izdelkov. Svet je presenečen nad iznajdljivostjo, okusom in spretnostjo naših ljudi.

V Lienzu nastane v taborišču prava tovarna. Begunci lepo zaslužijo. Od svojega zaslužka prostovoljno odstopijo majhen del za skupnost. Do 2.000 šilingov znese mesečno ta prispevek.

Od vsega početka je vpeljan pouk vajencev. Bivši pomočniki se pod vodstvom dobrih mojstrov izpopolnjujejo. Zanje je organiziran 29. 3. 1946. še poseben strokovni tečaj. V septembru 1946. so prvi mojstrski izpiti. UNRRA jim izda mojsterske diplome. V treh letih begunstva se lepo število mladih fantov in deklet ter invalidov izuči koristnih obrti. Spridom je ta čas uporabljen. Z najboljšimi zgledi za bodočnost danes odhajajo v svet.

Spittalsko taborišče v tvornosti ne zaostaja. Pokaže svojo posebnost. Svojsko sliko nudi to taborišče. Pred barakami kupi gladkih smrekovih hlodov. Tu in tam moški koljejo hlode. Na baračnih strehah vidiš stotine kolobarjev obodov. Skoraj vsaka izba je delavnica suhe robe. Vsak teden odpeljejo s tovornimi avtomobili iz taborišča rešeta, sita, brente, škafe in na kupe lesene drobnarije. Spittalsko taborišče zaklada vso Avstrijo s suho robo. Ljudje krasno služijo.

V bližini taborišča je nekdanja aeroplansko tovarna. Edina sled po njej so kupi aluminjastih odpadkov. Brez vrednosti je ta material za domačine. Z ročnim vozičkom ga

Dedek in vnučka v taborišču.

slovenski begunec odvaža v taborišče. V železni baraki je postavi preprosto peč. Na baraki blesti napis "Livarna". Iz aluminjastih odpadkov uliva posodo, lične križe in razne figure.

V bližini Judenburga je velikansko letališče. Je pa hkrati veliko aeroplansko pokopališče. Razbiti aparati pritegnejo naše pozornost slovenskih beguncev. Z dovoljenjem angleških vojaških oblasti, jih razdevajo in pobirajo aluminjaste dele. V taborišču Lichtenstein nastaja prava industrija aluminjaste posode. Skodelice, lonce, kozice, sklede, kadi, umivalnike, vse Vam izdelujejo podjetni judenburžani. Šele sedaj zamenjamo piksne z ličnimi skodelicami. Vsa slovenska taborišča preplavijo s posodo. Tudi domačini jo kupujejo.

V spittalskem taborišču so od jeseni 1947. številni strokovni tečaji. Mladina se v njih priučuje šiviljske, krojaške, mizarske, čevljar-ske, mehanikarske in zidarske obrti. Mladi fantje in dekleta pridno delajo. V kratkem času se mnogo nauče. Dijakinje žrtvujejo počitnice in gredo v šivalnice. Mnoge trdi še med šolskim letom obiskujejo tečaj. Zelo so obremenjene.

Tako slovenski begunci pomagajo s pridnostjo sebi in s svojo tvornostjo uspešno so-

Gradba "gimnazije" v Spittalu.

delujejo pri gospodarski obnovi gostoljubne dežele. V slovenskih taboriščih ni lenuhov. Do 95 posto vseh slovenskih delasposobnih ljudi je zaposlenih. Teženje zasedbenih oblasti si prizadeva zmanjšati zasedbene stroške. DPsi si morajo sami vzdrževati. Begunci opravljajo najtežja dela. Slovenci so cenjeni kot dobri, pošteni in pridni delavci. Spittal-sko taborišče je danes največje slovensko taborišče v Avstriji. Okrog 120.000 šilingov mesečno plačajo slovenski begunci za stanovanje in hrano v taborišču.

DNEVI STISK IN TRPLJENJA

Bog nas ima rad, zato nas bije, težko preizkuša. Večkrat smo zelo lačni. So meseci, ko

Z razstave begunskih obrtnikov.
Sodčki (izdelal P. Bajda)

dobivamo komaj po 800 kalorij na dan. Repa in zelje sta običajna jed pozimi. Vse mine. Tudi ti dnevi minevajo.

Hujši od lakote je strah, negotovost. Naši sovražniki si prizadevajo, dobiti nas v roke.

Repatriacija. Najprej poskušajo s propagando. Domovina Vas potrebuje! Samo tam je Vaša bodočnost! Doma je dovolj dela in jela tudi za Vas! Opuščeni so Vam Vaši grehi, pojdite domov! UNRRA smatra za svojo prvo nalogo repatriacijo DPsi. Zelo prigovarja. Prikrto grozi. Zato nas obupno strada. Ukine nam ves tisk. Iz lepega peggeškega ta-

borišča nas v hudi zimi, v živinskih vagonih, ponoči pri temperaturi -16 st. C. seli v Spittal. Tukaj nas kakor sardine natrpajo v slabo zgrajene barake. Drv ni. Zebe nas. Ljudje ob repi, zelju in mrazu zakrknajo. UNRRA ubere drugo pot. Ponuja živilske pakete. Ponuja in obljublja hrano za domov za 6 tednov. Malo se jih ujame na ta lim. Doma obljubljene hrane — ni! UNRRA je prenehala, mi pa smo še tu.

Pridejo hujši dogodki. Brezobzirni pritisk. Steel-Titova pogodba 8. 9. 1947. povzroči slovenskim beguncem strahotno trpljenje. Po taboriščih je organiziran divji lov na slovenske begunce. Par dni po objavi te pogodbe avstrijski listi napovedujejo repatriacijo 7000 slovenskih beguncev s Koroške. Jugoslovanski radio hrli nad begunci. Zmerja nas. Vsi smo izdajalci in vojni zločinci.

Jugoslovanska repatriacijska misija postaja surova, predrzna, grozi. Stika za imeni vplivnejših beguncev. Taboriščna OZNA je na vso moč delovna. Ljudi se polasča panika, kakor nekdanj v Vetrinju. Moški ne upajo ponoči več spati v taborišču. Nočujejo zunaj. Eni pri kmetih na skednjih in v šupah. Večina pa kar v gozdu in na polju pod milim nebom. In to se godi v hladnih in mokrih oktoberskih in novemberskih nočeh. V jutranjih urah moški kar v štrlcih čez polja prihajajo v taborišče.

V noči od 9. na 10. november — iz nedelje na ponedeljek — se nenadoma pripelje 580 angleških vojakov na 40 kamjonih. Ustavijo se dva km pred taboriščem. Ob treh zjutraj 10. novembra se začne obkoljevalni manever. V treh obročjih vojska obkoli taborišče. Točno od 6 h. pritisnejo v taborišče. Zasedejo najprej električni transformator, telefonsko centralo in taboriščno radijsko ojačevalno napravo. Do zob so oboroženi. Po glanah potih so razpostavljene strojnice. Vsaka baraka je posebej obkoljena. Po taborišču se spreha 8 vojakov s prenosnimi radijskimi oddajniki in prejemniki. Na avtomobilih imajo dve veliki radijski postaji. Za taboriščno ambulanto stoji avto z municijo, sanitetni park in dve kletki na avtomobilih za "vojne zločince, kolaboraterje in izdajalce". Z vojaštvom so vsi člani Mc. Leanove komisije. Skupno z FSS pregledujejo vse taboriščnike. Vsako legitimacijo primerjajo s svojim spiskom.

Med preiskavo tulijo radijski zvočniki: "Pažnja, pažnja! Ovdje dovoli jedan engleski oficir. Lager je opkoljen. Engleska vojna ko-

MARJAN JAKOPIČ:

KRUH

*Bela miza v kotu,
hleb na njej počiva,
oče se mu vdano
kot obisk odkriva.*

*Mati hleb pokriža
s trudnimi rokami
in ga blagoslavlja
s svojimi solzami.*

*K dverim pogleduje,
kdaj odpro se vrata,
da odreže kruha
meni in za brata.*

*Bela miza v kotu,
hleb na njej počiva,
potnik v tujem svetu
zdaj o tebi sniva.*

Spittal.

Božičnica v Spittalu

iskavo. Onih 12 aretirancev odpeljejo v Wolfsberg.

Ponoči istega dne preiskavo ponovijo. Okrog polnoči začno metati ljudi iz postelj.

Čez dva dni pride novo presenečenje. Opoldne 12. 11. 1947. po radijskih zvočnikih prebere taboriščni komandant major Maydon tole naredbo:

"Dobil sem naredbo od svojega glavnega stana v Celovcu, da bodo sledeče preseljene osebe, preseljene z njihovimi družinami, to je v slučaju, če so ožjenjeni, v taborišče St. Martin pri Beljaku. Ta preselitev se mora izvršiti v ponedeljek 17. t. m. razen v skičaju, če si bodo oni pridobili privatno stanovanje izven taborišča. Obenem moram te osebe obvestiti, da je razlog za njihovo preselitev ta, da so vse te osebe osumljene od strani jugoslovanske misije, da so delale protijugoslovansko propagando.

Isto Vas moram obvestiti, da ne gre tukaj za kakšno prisilno repatriacijo v Jugoslavijo in da ne bo nobenega daljnega postopka proti onim, ki bodo preseljeni v taborišče St. Martin.

Vse te osebe, ki bodo preseljene, morajo obvestiti vodjo taborišča do petka 14. t. m. do 17 ure:

a) če želijo biti preseljene v taborišče St. Martin pri Beljaku,

b) ali če so našli kako drugo stanovanje izven taborišča."

Iznanih je 30 družin in nekaj samcev. V St. Martin ne gredo, ker ne verjamejo zagotovilom.

Repatriacijska misija je gotova popolnega uspeha. Taborišče je očiščeno zločincev in hujskačev. Taboriščna raja je osvobodena klerofašističnega pritiska. V taborišče pride več-

manda traži pojedine engleske vojne izbeglice, ljude, koje se bave crnom borzom i još neka lica, koja engleska vojna komanda želi, da izpituje. Kretanje izmedja baraka nikako nije dozvoljeno. Vi ste naredjeni, da ostajete u svojim baracima i ako Vam to učini malu nepriliku i da podpomognete vojnoj komandi pri traženju ovih lica. Ja ponavljam" in še enkrat prebere to objavo.

Med preiskavo odpeljejo in v kletke zapro 12 mož. Okrog 11 h dopoldne končajo pre-

Pevski zbor v Spittalu
(pevovodja Mihelič Silvo)

je število jugoslovanskih propagandistov. Sedaj je čas uspehov. 7.000 DP's bo repatriiranih.

Misija vabi taboriščnike na propagandne sestanke. Iz previdnosti jih sklicuje le v mali dvorani. Trobec, šef misije, je obdan s celim štabom. Čakajo, čakajo. Na sestanek pride 12 ljudi — njihovih agentov. Čez dva dni pride na sestanek 1 sam samcat taboriščnik. In še ta je tja poslan. Trobec grozi: "To, kar se je zgodilo, ni še nič v primeri s tem, kar bo čez 14 dni. Tedaj bodo ljudje strmeli!"

Učinki so nasprotni. Po 12. 11. 1947. se repatriacija popolnoma in dokončno ustavi. Tovariš Trobec je samo še raznašalec Slovenskega poročevalca in Ljudske pravice. Kmalu opusti še ta posel.

Od maja 1945. pa do konca 1947. se od vseh slovenskih beguncev v Avstriji pusti repatriirati v Spittal 729 oseb, v Trofaiach — bivši Judenburg 61 oseb, zunaj stanujočih 56, skupaj torej 846 ljudi. Ti ne gredo domov na prigovarjanje misije, ampak sami od sebe. Mnogi na prigovarjanje svojcev v domovini.

Jugoslovanska vlada 10. 12. 1947. odpove blejsko pogodbo. 3. 1. 1948. angleška vojska ponovno blokira spitalsko taborišče. Zopet opeljejo 4 moške. Od vseh slovenskih beguncev, kar jih je Mc. Leanova komisija polovila,

izroči nasilno angleška vlada Jugoslaviji Koširja Antona, Kovačiča Alojzija in Natlačena Frica.

EMIGRACIJA

Do pomladi 1948. je emigracija v čezmorske dežele skromna. V Venezuelo se izseli 60 slovenskih beguncev. Za Veliko noč 1948. dosepejo prva vselitvena dovoljenja za Argentino. Up je večji. Kanada izbira le cvet: dekleta in moške do 40 let, seveda le samske. V Kanado se izseli do konca oktobra 1948. že 624 slovenskih beguncev. V Anglijo 96, v Francijo 13, v Italijo in naprej v svet 27, v Nemčijo 2, v Španijo 3, na Švedsko 1, v Afriko 3, v Argentino 232, v Brazilijo 85, v Čile bo odšlo 20, v Equador je odpotovalo 8 Slovencev, v USA 3, v Avstriji dobilo državljanstvo 4.

Iz slovenske begunske skupnosti v Avstriji emigrira do konca oktobra 1948. 1.122 beguncev.

Oči slovenskih beguncev so prej in slej uprte v Argentino. Tam si bomo s svojimi brati in sestrami, ki so že pred nami, ustvarili novo domovanje in človeka vredno življenje v resnični svobodi.

Povejte, tovarši
mi kaj smo na sveti. ...
kaj naši nameni
in kaj nam početi? —
Prijetli predragi,
popotniki smo,
iz ptuje dežele
v domačo gremo.

B. Potočnik, 1847.

Sed'mo za mizo in jejmo
s pametjo božje dari,
srce hvaležno imejmo
Stvarniku, ki nas živi.

A. M. Slomšek, Večernica

Sonce naj prisveti na zelena polja,
svetlo, jasno sonce, v soncu zlata volja,
naj razžubori se v večnosti daljino,
delo naj premaga trpko bolečino.

Srečko Kosovel (Iz: Ob začetku)

Kratka je na zemlji reva:
vse, kar zemlja porodi,
se na zemlji premeni.

A. M. Slomšek, Večernica

Če te nadloga obiše, spomni se, da je
veliko drugih še bolj nadložnih, od kterih
se imaš poterpežljivosti učiti.

Velika je tolažba dobrega na zemlji...
Najvišja slast na zemlji pa je hoditi, truden
biti pa priti in počivati.

Pregelj (Zgodbe zdravnika Muznika)

Kako je vse bežno na svetu, vse umrljivo,
kar poje očem, ušesom in srcu, in kako je vse
sreče vir na zemlji le v tem, da od zore do mraka
v potu svojega lica delajmo, svojemu bližnjemu
pomagati želimo in svojim dobrotnikom, v prvi
vrsti Gospodu Bogu zapovedano hvaležnost
ohranimo.

Pregelj (Zgodbe zdravnika Muznika)

Brezov križec

(Odlomek iz begunskega romana
"Leseno mesto")

Boštjan Razpet še nikoli ni živel, kot se človeku spodobi. Doma je imel bajto, dve čedni njivici v bregu in kravo. Vse lepo na gričku razpoloženo. Kakor da si je vse sam določil. Brez muke ni bilo. Oče se je bil po materini smrti zapil, upniki so se vsedli na zemljo in na bajto in držali oboje kakor s kleščami. Po očetovi smrti je Boštjan garal, odplačeval dolgove v stotakih in z grenko mislijo obiskoval očeta, ki je ležal na farnem pokopališču.

Ob vsem hudem je vendar zacvela ljubezen, tiha ljubezen, ki je bila koj položena v težak čas. Nič pravega sonca ni bilo na griču, kakor da v breg že lezejo večerne sence. Marička je trpela z Boštjanom vred, garala in čakala na tisto čudo, ki sta ga oba čutila v zraku. Kot da je v zraku dim daljnega pogo-rišča, vonj ožganih desak, ki jih je opral dež. Svet se je tako začuda zožil, da je bilo na njem prostora samo že za hudo.

Ko so prišli Nemci, je Boštjan stal pred bajto in z dlanjo nad očmi gledal na cesto. Velik in suh je strmel pod breg in v srce mu je lezel čuden strah. Vonj po ožganih tramovih je bil prav blizu.

Prvič je stisnil pesti, ko so mu vzeli kravo. Boštjan je izza drvarnice gledal za njo. Vdano je kobalila za nezna-nim človekom v dolino in njen uleku-jen hrbet se je zibal kakor mrtvaška nosila.

Boštjan je nekaj časa grizel bolečino in nato, kupil kozo pri Ožbovcu. Hodil je za njo po vejnike, toda veselja v njem ni bilo več pravega. Vse se je nekam čudno beleštralo, ljudje so kar postajali in čakali. Sam Bog vedi kaj. Boštjan ni mogel uganiti, čakal pa je z drugimi vred.

In potlej je prišlo. Iznenada, čez noč. Boštjanu je bilo, kakor da se je ogro-men tank postavil na glavo in zdaj melje z goseničasto verigo, da jeklen

sklepet pretresa kosti. Sam ni vedel ka-ko, zmetal je nekaj perila v dve culi, porinil koreto iz drvarnice, pogledal Maričko, se spomnil še na kozo in se spustil v dolino. Spočetka je šel počasi, kakor da premišlja, če ni kaj pozabil. Po dolini je začel hiteti, da ga je Ma-rička s kozo komaj dohajala. Potlej se je spet unesel in pri vsakem koraku nihal z glavo kakor obešenec.

Že prav daleč se je spomnil, da niti vrat ni zaklenil. Na vse zadnje je misel neumna. Zavoljo česa naj bi zaklenil vrata? Vendar ga misel tišči. Marička ga je uganila in mu brez besede spu-stila vežni ključ v hlačni žep. Pogledal jo je, da je planila v vek. Šele sedaj so se tudi njemu razvezale solze. Nato sta se priključila dolgi procesiji voz, ljudi in živine. Nič nista govorila, sa-mo gledala sta se, kakor da ne moreta verjeti.

★

Kadar Boštjan takole zvečer v bara-ki premišljuje svoj odhod, mu vek za-veže grlo. Na pustem, ozkem hodniku pred sobico je tema. Marička se ubada s starimi cunjami in oba čakata. Na večer se barake zgneto nekam na kup, kakor da jih je strah noči. Zverženi dimniki srepe nad strehe in pota med barakami so kakor široke struge črne smole.

Vendar Boštjan visi že na novi misli. Otrok bo prišel. Še dober teden in se morajo steči dnevi. Boštjan vleče dan, da bi ga potegnil, a zvečer mu ni žal. Če bo zadeva prej v kraju, bolje bo. Marička je sama sebi nerodna. Boštjan pa že željan otročiča. Vsaj enemu bo lahko kaj povedal brez besedi.

Prvo nedeljo v septembru je bil krst. Boštjnaček. Bučman, da bi skoraj Ma-ričko pokopal. No, pa hvala Bogu, da se je vse srečno izteklo. Boštjan kar narrej stoji pri košku. Kakšen štru-keljc ti je to! Bradice kar nič nima. Očke pa take, da bi jih človek kar pil.

Salabolt nazaj, Boštjanove oči so vselej rosne, kadar pogledajo v košek! Takole prijazno otroče pa brez doma. Seveda, zdaj tega še nima.

Oh, ti štrukelj! Boštjan gre pred barako, z očmi ošine zabojem podobne stavbe, obleti še Goldeck in poišče za pest zvezda, ki vise nad gmajnami. Še zvezde so tu drugačne kakor doma. Čudna žalost ne more iz srca. Kakor da je že prirasla k srčni zili.

Kar je otrok v sobici, Boštjan vendar čuti neko novo silo. Ko leže, potiši svoje dihanje, samo da čuti, kako Boštjnjačkovo dihanje niha po ozkem prostoru.

Dva dni dopusta si je vzel za krst, potlej se je spet pričelo delo. Od jutra do večera žaga in sekira. Ob vsaki zasekani smreki čuti Boštjan tiho bolečino. Kakor da tolče po lastnem srcu mu je, ko udarja na zagozdo. Počasi se uklanja smreka, trepet gre po živih vejah, potlej zazija špranja ob zagozdi, veje omahnejo kakor zasekane roke, hreščanje ob koreninah in kakor velik zamotovili deblo med rastože brate.

Vselej se Boštjan spomni na tank, kako stoji na glavi in kako šklepeče železna gosenica na dvignjenih kolesih. In mu je mrzlo, kakor da ga je železna roka zagrabila za najtišjo misel, ki jo je hranil samo za Boštjnjačka.

★

Zima je prišla kar čez noč. V barake je pritisknil mraz, v zvotlene čevlje snežena brozga. V lesenih stenah toplota ni hotela ostati. Kar izpuhtela je in mraz je grizel skoz okna in skoz špranje. Posebno v jasnih nočeh, ko je bil mraz tako oster kakor volčji zobje, so po šipah cvele ledene rože.

Nato se je pričel mrzel, strupen dež, ki je prinesel boleznin in pristujenost. Barake so se stisnile nekam vase in z belimi hrbti bolščale v sivino dolgočasnih večerov.

Boštjan je visel na otroku. Še umiti se ni utegnil, kadar je prišel domov. Kar s premrtimi prsti je drzjal vanj, dokler ga ni Marička nagnala.

Počasi je pozabljal na bajto, zjutraj težko vstajal, zvečer zgodaj legel, samo da je Boštjnjaček lahko spal.

Marička se je samo nasmihala. Bošt-

jan pa se še ni do kraja dognal. Včasih se je nenadoma zresnil, pogledal proti košku in z roko šel prek oči.

"Mariška, nič mu ne bova imela dati".

Tedaj tudi Marički zmanjka smeha. In košek je podoben širokemu čolnu brez jader.

Malo pred veliko nočjo je Boštjnjaček pričel pokašljevati. Boštjan je bil precej v skrbeh.

"Prehladil se je, Marička."

"Še večkrat se bo to pomlad."

Maričko ni skrbelo. Otrok je precej za smrt bolan, pa je tudi koj dober. Tretjo noč je bil otrok vroč, kašelj suh. Boštjan je vstal, in prižgal luč. Otrok je z odprtimi usteci lovil sapo.

"Zakuril bom, Marička, in mu skuhal čaja."

Potlej je vstala tudi ona. Mesečna noč je bila, hladna in po vsem taborišču globoka tišina.

Boštjan je pristavil za komilice in sedel na stol. Vse v njem je vrelo in se vzdigovalo, čuden strah je lezel od koška, ledeno mrzel, kakor da je nevidna roka odprla okno in je v sobico potegnila sapa izpod Goldecka.

Tudi po čaju se otrok ni umiril.

Zjutraj Boštjan ni šel v gmajno in Marička je zanesla otroka v ambulanto. Pljučnica!

Privékala je domov in Boštjan je vedel, da mora biti hudo. Kar omahnil je iz sobe, se naslonil na barako in noge so se mu tresle. Hotelo mu je biti slabo.

Mrzlo jutro je bilo, zgodnje pomladno in v vetriču še dih daljnjih snegov.

Četrty dan so ju prišli klicati. Umira!

Boštjan je zagrgal, Marička je planila v vek. Kakor ponorela sta drla v ambulanto.

Boštjnjaček je bil skoraj vijoličast. Že skoraj osteklenele očke so strmele v strop, ročice so mirno ležale na odeji. Le drobne prsi so skušale obdržati življenje, ki je uhajalo.

Doktorju Valentinu se je tresel glas.

"Vse sem naredil, kar sem mogel. Več ne bi mogel nihče."

Boštjan ga ni slišal. Videl je samo železno gosenico, kako s hrustajočim šklepetom melje Boštjankovo glavo.

Z močnimi, žuljavimi rokami je držal

Boštjankove ročice, ki so negibne ležale na odeji.

Čez dobro uro je naredil tri križe. Čez mrzlo čelo enega, čez hladna vijoličasta usteca drugega in tretjega čez ozke prsi, ki so izgorele.

In je zatulil, kakor bi udaril vola s sekiro. Mrtvaška bledica je izbrisala iz Boštjančkovega obraza zadnjo kapljo krvi.

Mrtve oči so strmele v zaprto okno. Za njim je bilo zadnje pomladno jutro.

Še dopoldne je šel Boštjan po krstico. Iz surovih desk je bila Majhna kakor za lastovico. Nesel jo je s težkimi žalostnimi rokami, nesel težko, kakor da je v krstici vseh njegovih trideset let, bajta in njivica, vsa domača dolina tja do Brezij, z vsemi gorami in nebom, z vso žalostjo in z vsemi kletvami ranjenih ljudi.

Z avtom je šel Boštjanček na Edling in legel med štiri sveče, med hladne stene. Sam je bil, z drobno nitjo povezan z očetovo bajto.

V sredo zjutraj je bil pogreb. Boštjan je šel že uro prej na pokopališče. Krstica je bila še odprta. Poslednjič je

s trdo roko pobredil po redkih otrokovih laskih. Potlej je segel v žep.

S tresočo se roko je privlekel na dan ključ, ki je odpiral некоč vežna vrata Boštjanove bajte in ga položil otroku k nogam.

"Gospodar bi bil, pa boš na tujem pokopan. Nesi s seboj, kar bi bilo tvoje!"

Med tuje grobove so ga zagrebli in Boštjan je skoz solze videl gomilo. Za dobro pest je je bilo.

Razšli so se pogrebci kakor črne kaplje. Zadnja sta odšla Boštjan in Marička. Počasi, kakor da za vsak korak vlečeta noge prav iz globine zemlje.

Boštjan sam je usekal brezo in naredil križek. In sam je naredil tablico ter z žarečo žico vžgal.

Boštjan Razpet.

In spet je jokal. Tokrat zato, ker je vedel, da bodo otrokove koščice segnile na tujem. In ključ domače bajte bo zarjavel v tuji prsti. Boštjanovih vrat ne bo nikoli več odpiral. Nikoli več.

Tako je minil Boštjanček Razpet, DP Index Card A 01896540.

Številka.

ERIK KOVAČIČ:

FATA MORGANA

Spet sem pri vas, ve knjige, tolažnice,
zdaj sem v samoti spet vas obiskal,
nič nimam, da bi vam v zahvalo dal,
ostale ve ste zveste mi družice.

Zdaj spet vablivo kliče tu s police
me sveto pismo, da bi ga spet bral
in tam Kempčan stoji še, kjer je stal,
ponižno rad učil bi me resnice.

Zmotila spet me fata je morgana
v puščavi in vsa dolga karavana
brezdomcev v dalj pogreza se pred mano.

Dom vzet nam je in vsi gremo v neznano,
a vsi občutimo skrivnostni dih
Boga, ki nam je spremljevalec tih.

Gradec

BEGUNSKI OČENAŠ

(Iz Slavnostne črne maše za pobite Slovence)

ODLOMEK

Daj nam danes naš vsakdanji kruh!
vpijemo za ore, ki jih ni z nami,
iz meglí k nam segajo z lačnimi rokami,
odtrgane mladike z mojega drevesa...
Nasiti jim lakoto bednega telesa,
posej jim zemljo, zdaj brez posevov,
breg nezoran je, na podu rjaveč plug,
odprta so vrata zapuščenih hlevov,
prazne se kašče, ni mlačve s skednjov —
ni očeta, ni bratov, ni sinov —
le ženske in otroci se pehajo sami
in mesijo kruh svoj največ s solzami.
Daj nam danes naš vsakdanji kruh!
kričijo moji v mestih brez krušnih nakaznic,
skrivaj obračajo vsak grízljaj suh,
da ne vidijo oči jih — hišnih paznic...
njim naša zemlja nič več ne poraja,
njim ôgrad je, z žico zamrežena staja.
Daj nam danes naš vsakdanji kruh!
v taboriščih prosim, stoječ v dolgi vrsti,
prejemam dar, kot da sem lenuh in potepuh,
krčvito ga stiskam med svojimi prsti
in nosim k ustom: o kruh tujine,
grenak se topi mi med grenke sline...
A hvalim Te, Bog, še za to blagodarje!
Kdaj vsajali kruh bomo v lastne peharje?
Za morji mordà? Se tja obrača naš brod?
Kjer koli že bomo stopili na prod,
postavi nam, Bog, ognjišča domača,
daj roki silo, da s slo orača
preorje ledino kot zemljo rodno
v njivo kadečo se, v njivo plodno:
vsak znoj naj prestvari se v klas in zrno
in se vrže v obilnosti na naše žrmo.
Gospod: kjer koli smo in bomo — v Domovini,
v izgnanstva šotorih, v udomačeni tujini, —
nagni vsegdar nad našo prošnjo Svoj sluh:
Daj nam danes naš vsakdanji kruh!

Slovenski begunci v Italiji

DP CAMP No. 9

Prvi begunski oltar v Italiji. Križ delo akad. kip. F. Goršeta.

MONIGO

Del slovenskih protikomunističnih beguncev, ki so zapustili Slovenijo v začetku maja 1945, je takoj po prehodu Koroške odšel v Italijo. 14. maja 1945 je prispel v Monigo pri Trevisu, v zbirno taborišče za begunce vseh narodnosti. Slovenska pridnost in podjetnost sta storili svoje in v poletju je bilo taborišče več ali manj urejeno.

Že prve dni bivanja v Monigu je slovenske begunce obiskal trevižanski škof Antonio Mantieri. Slovenski begunski družini je prinesel prvo tolažbo na njeni težki poti. Begunci so si v taborišču kmalu uredili kapelo. Za praznik sv. Rešnjega Telesa je kapela dobila tudi Najsvetejše, ki ga je nosil v telovski procesiji trevižanski generalni vikar. Udeležile so se je vse narodnosti v taborišču. Dva oltarja so pripravili Slovenci, enega Hrvati, enega pa Francozi. Tiste dni je slovenske begunce globoko presunila novica, ki je prispela s Koroške o vračanju domobrancev. Begunska

družina se je zatekla k Presv. Srcu Jezusovemu in k brezjanski Materi Božji in pri njej iskala utehe in tolažbe.

S številnimi begunci so morali zapustiti domovino tudi slovenski bogoslovci. Dne 17. junija 1945 so dobili bogoslovci zadnjega letnika v Zermano mašniško posvečenje. Slovenska begunska družina je novomašnike sprejela v Monigu v vso prisrčnostjo. Nove maše so bile v taboriščni kapeli.

Ob desetletnici evharističnega kongresa v Ljubljani je bil v kapeli postavljen tudi križev pot in blagoslovljen evharistični križ, ki nas je od tedaj spremljal na vsej begunski poti po taboriščih.

Že v Monigu je bilo poskrbljeno tudi v kulturnem pogledu. Bilo je več kulturnih predavanj in akademij z izbranim sporedom. Sodeloval je EPZ, ki se je že takrat ustanovil in v taborišču priredil svoj prvi koncert nekaj dni pred odhodom iz Moniga. Za slovensko šolsko mladino je bila ustanovljena slovenska ljudska šola in gimnazija, za malčke pa otroški vrtec.

Preselitev najmočnejše slovenske begunske skupine v Italijo iz Moniga v Forli in dalje v Servigliano je pričelo v nedeljo, 26. avgusta 1945. Prva skupina je odpotovala tega dne, druga 27. avgusta in tretja 29. avgusta 1945.

OD MONIGA DO SERVIGLIANA

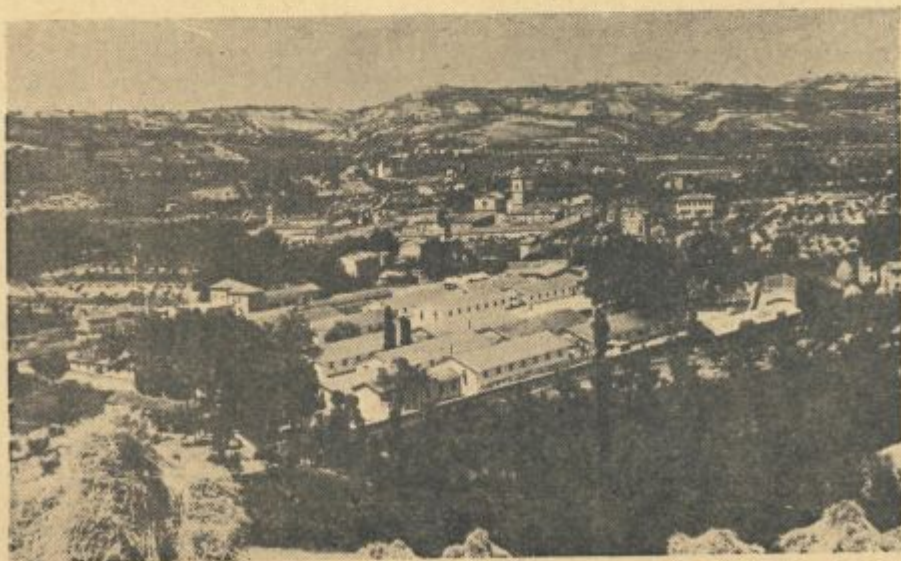
Forli je bilo drugo taborišče v Italiji, ki je dalo zatočišče slovenski emigraciji v Italijo. Večina beguncev je bila nastanjena v ogromnem poslopju vojne akademije, ostali pa v drugem delu mesta v stari vojašnici. Kakor v Monigu odnosno Trevisu so bili slovenski begunci tople sprejeti tudi v Forliju. Tudi tu so zanje pokazali polno razumevanje zlasti zastopniki Cerkve. Prisrčno so bili sprejeti v tamošnji stolnici in v cerkvi sv. Lucije.

V Forliju je slovenska begunska družina ostala do 5. septembra. Tega dne je večina beguncev odpotovala s posebnim vlakom dalje proti jugu do Porto S. Giorgio, od tam pa z vojaškimi avtomobili v Servigliano. Del slovenskih beguncev je še nadalje ostal v Forli-

ju, nekaj pa jih je moralo sprejeti tudi taborišče v Femu. S tem se je naša dotedanja begunska skupnost pričela razbijati. Del teh beguncev je pozneje vendarle prispel v Servigliano, nekaj jih je bilo poslanih v Modeno, drugi pa so odšli v Riccione.

Med potovanjem iz Moniga v Servigliano je prevzel vodstvo slovenske begunske skupnosti nov taboriščni odbor z dr. Žitkom na čelu, ki je pričel takoj po prihodu v Servigliano delovati in je pod njegovim vodstvom to taborišče doseglo višek v vseh smereh.

SERVIGLIANO — SLOVENSKO BEGUNSKO MESTO

V ospredju — taborišče.

Taborišče v Serviglianu je bilo ob prihodu slovenskih beguncev še zelo neurejeno. Zopet je bilo treba prijeti za delo, da se je vsaj delno pripravilo za znosno nastanitev begunskih družin in samcev. To je bila tudi glavna naloga novega begunskega odbora poleg vzpostavitve sloge in edinosti med begunci. Znaki malodušja, ki so se javljali pri nekaterih zaradi neurejenosti stanovanjskih prostorov, so kmalu izginili.

Minister Dr. Krek med svojim narodom

Že drugi dan bivanja slovenskih beguncev v Serviglianu jih je nepričakovano obiskal politični predstavnik Slovencev g. minister dr. Krek ter je tako prvič po dolgih vojnih letih zopet lahko govoril narodu, katerega so komunisti obsodili na smrt in ga hoteli za vsako ceno uničiti. Obisk g. ministra dr. Kreka in njegove vzpodbudne besede so vlinele trpečemu narodu novega poguma in ga še tesneje povezale med seboj.

Slovenski begunci si urejajo svoj zasilni dom

Poveljstvo serviglianskega taborišča je z zavezniške strani imel *cpt. Oakes*. Beguncem se je priljubil zaradi svoje iskrenosti in preprostosti ter razumevanja položaja, v katerem so bili. Vodstvo taborišča je v vsem prepustil slovenskemu odboru.

Prve štiri tedne so bile vse pobožnosti v serviglianski župni cerkvi. G. župnik je bil slovenskim beguncem zelo naklonjen, italijansko ljudstvo tega kraja pa je ob tej priliki lahko spoznalo lepoto slovenskih nabožnih pesmi. Taboriščna kapela je bila blagoslovljena 6. oktobra. V njej so slovenski begunci najprej naredili zaobljubo za zidanje cerkve Brezn. Sreč Marijinemu v Zgornji Šiški po devetdnevnici, ki se je pričela 28. septembra. Na dan zaobljube, na praznik Rožnovenske Matere Božje, 7. oktobra je bilo v taborišču slovesno vzdušje. Prav vsi, ki so čutili v sreč pobožnost do Marije in resno vzeli zaobljubo, so pohiteli v kapelo.

Telovska procesija.

V kapeli je bilo med bivanjem slovenskih beguncev v Serviglianu opravljenih tudi več žalnih svetih opravil, tako za jelendolske žrtve, za pobite Slovence na štajerskem, za poklane domobrance itd. Z mašo zadušnico so se slovenski begunci spomnili tudi pete obletnice smrti svojega velikega vodnika dr. Antona Korošca.

Slovenske begunce je s svojo molitvijo spremljal tudi v tem taborišču škof dr. Gregorij Rožman, ter jim je meseca oktobra poslal pastirsko pismo. Tudi sv. Oče nanje ni pozabil ter jim je poslal svoj blagoslov. Razen tega je v novembru 1945 obiskal taborišče fermški nadškof Norbert Perini. Na predvečer praznika sv. Miklavža je pa obiskal taborišče nadškof Centossi. S seboj je pripeljal darila sv. Stolice za slovensko mladino.

Vsa slovenska begunška družina pa ni ostala zbrana v serviglianskem taborišču. Precej družin je 24. septembra 1945. odšlo v Senigallijo, kjer je zavezniška vojaška oblast priredila še novo slovensko taborišče samo za družine. Obe taborišči pa sta vzdrževali ves čas begunstva med seboj prijateljske in bratske stike.

Koncem septembra 1945 je zapustil taborišče dotedanji poveljnik cpt. Oakes ter je za nekaj časa prišlo le-to pod poveljstvo fermškega poveljnika. 10. oktobra 1945 pa se je vrnil z dopusta pravi poveljnik taborišča cpt. Flood.

Ustanovitev slovenskih begunskih šol

Kakor v Monigu, tako je tudi v serviglianskem taborišču nastopilo vprašanje šolskega pouka. Stale so nasproti velike ovire, zlasti ta, da ni bilo nobenih primernih prostorov za ureditev učilnic. Ko je prišel z dopusta

poveljnik taborišča cpt. Flood, je zadevo resno vzel v roke ter je taboriščnemu odboru v vseh ozirih pomagal. V začetku je bila namera, da bi imeli ljudska šola in gimnazija pouk v italijanski ljudski šoli v mestu samem. Dovoljenje italijanskih oblasti je že prišlo, tuda prostore v pritličju bi si morali sami urediti, kar pa je bilo zaradi pomanjkanja lesa nemogoče. Zato je poveljnik cpt. Flood odredil, da naj se uredijo šolski prostori kar v taborišču samem. Z odhodom večjega števila družin v Senigallijo se je pojavilo tudi vprašanje ali naj bi v tem območju obstojala samo ena ali pa dve slovenski gimnaziji. Sklenjeno je bilo, da naj bosta dve: serviglianska in senigalska. Vodstvo serviglianskih učnih zavodov je prevzel in imel ves čas v rokah ravnatelj Ivan Prijatelj.

Pod poveljstvom cpt. Flooda je bil v taborišču ustanovljen kmalu tudi kolegij za dijače, pozneje pod poveljstvom cpt. Lancasterja pa tudi še za dijakinje. Pouk na slovenski gimnaziji je pričel 5. oktobra 1945. Učni uspehi so bili ob koncu šolskega leta prav zadovoljivi in so v vsem odgovarjali dosežnim uspehom na slovenskih srednjih šolah v rednih razmerah. Na gimnaziji je bilo v vsem 88 dijakov in dijakinj.

Dijaštvo se je pridno udeleževalo tudi v svoji stanovski organizaciji SDZ in v Marijini kongregaciji.

Kulturno udejstvovanje slovenskih beguncev

Slovensko begunsko kulturno življenje se je izživljalo v številnih panogah, v organizacijah, na odru, v pevskem zboru, na proslavah in prireditvah. Slovenski begunski kulturniki so vlagali vse svoje znanje in vse svoj trud in sposobnosti v to, da bi nudili begunski

Telovski oltar.

skupnosti, pa tudi javnosti, čim več v pouk, razvedrilo in zabavo. S svojimi kulturnimi prireditvami so slovenski begunci lahko pokazali tujemu svetu, kakšen narod so. Vsi so se kmalu prepričali, da spadajo med najkulturnejše narode na svetu.

Slovenski emigrantski oder

Ogromno delavnost, ki je rodila bogate sadove, je razvil slovenski emigrantski oder, ustanovljen 29. oktobra 1945. Člani so se lotili z vso vnemo težkega in naporenega dela. Kljub velikim težavam — društvo ni imelo ne odra ne nobenih rekvizitov — se ma je po naklonjenosti taboriščnega poveljstva, podpore taboriščnega odbora in z vnemo članov posrečilo uresničiti vse načrte. Taborišče je kmalu dobilo prijetno dvorano in še kar prostoran oder z vsemi napravami za razsvetljavo in kulisami. Taboriščne šivilje pa so pripravile nešteto potrebnih oblek in drugega okrasja.

Prva prireditev, ki jo je pripravil SEO, je bilo martinovanje 12. novembra 1945. Sledil mu je Balantičev večer, 6. decembra pa Miklavževanje, 18. decembra je SEO ponovil Balantičev večer v Senigalliji. Prvo delo, ki ga je SEO uprizoril na odru, je bila Vombergarjeva "Voda", 1. januarja 1946. Igro so ponovili 30. januarja. Dne 10. februarja je gledališka družina postavila na oder že drugo slovensko igro Jalenov "Dom". Medtem se

Birma v taborišču.

je pa večina članov namorno pripravljala na uprizoritev Gogoljevega "Revizorja", katerega premijera je bila 17. februarja. "Revizor" je doživel 4 reprize. Že 24. februarja smo na cdru gledali naslednjo Jalenovo igro "Srenjo". Na pustni torek je SEO ponovil Vombergarjevo "Vodo", v začetku aprila pa so vsi uživali ob izvrstni uprizoritvi "Miklove Zale". Igro so ponovili.

Naslednja prireditev je bila recitacijski večer, medtem so člani gledališke družine pridno študirali Shakespearjevega "Hamleta", katerega premijera je bila 11. julija. Premijeri je prisostvoval tudi g. min. dr. Krek, ki se je takrat radil na obisku v taborišču. Ponovili so "Hamleta" 13. julija.

SEO je s temi uprizoritvami opravil ogro-

Miklova Zala na begunskem odru.

Shakespearejev "Hamlet" v taborišču

mno kulturno delo. Treba je upoštevati dejstvo, da je moral vse ustvariti prav za prav iz nič. V to delo je bilo vložena toliko idealizma, kakor ga najdemo malokje. Ne smemo namreč izgubiti iz vida dejstva, da so bile nekatere predstave na tako visoki umetniški stopnji, da boljše uprizoritve omenjenih del nismo videli niti doma na poklicnem in dobro opremljenem odru in s poklicnimi igralci.

Slovenska begunska mladina v športu

Tudi na šport serviglianski taboriščniki niso pozabili. Zanimanje zanj je bilo že v prvih mesecih našega begunstva, t. j. v Monigu. V taborišču je bilo namreč precej športnikov, ki so že tam izvedli propagandni taboriščni lahkoatletski miting.

Po preselitvi taborišča v Servigliano se je zanimanje za šport še povečalo. Velika prednost je bila že v tem, ker je imelo taborišče svoj lastni športni stadion. Pobudo za ustanovitev lastnega športnega kluba so dali športniki sami. Dne 26. 11. 1945 se je ustanovil športni klub ESK "Slovenija". Klub je kmalu štel okoli 100 moških in okoli 20 ženskih članov. Imel je sedem sekcij: nogomet, odbojka, ping-pong, lahka atletika, obročkanje, plavanje in telovadba.

Najživahnejše se je klub udeleževal na zelenem polju. Odnesele so precej zmag, pa tudi nekaj porazov. Nogometna sekcija je poskr-

bela tudi za šalo ter je uprizorila 2. junija 1946 šaljivo tekmo: suhi — debeli. Naši nogometaši so se pomerili tudi s Poljaki, Hrvati, Srbi in Italijani. Igrali so več tekem s klubom serviglianskega moštva "S. Marco" in z drugimi klubi. Poveljstvo taborišča je šlo klubu zelo na roko ter jim je oskrbelo vso potrebno opremo.

Odbojkaši so prav tako igrali z raznimi narodnostmi. Ta sekcija se je mogla pohvaliti s številnejšimi zmagami kakor nogometna.

Ping-pongaši so priredili številne klubske nastope (turnirji), več dvobojev ter so razen enkrat, vedno zmagali.

Kraljica športa — lahkoatletika je poleg nogometa vzbudila največ zanimanja med taboriščniki.

Dr. Krekov prihod med begunce

Dekliško rajanje

Višek športnega udejstvovanja v Serviglianu so bili pač športni dnevi, ki jih je klub pripravil 17. in 18. novembra 1946. Prihitei so takrat v servigliansko taborišče športniki iz Bologne ter se pomerili z domačimi. Takih prireditvev, kakršne so bile takrat na serviglianskem stadionu, pač športniki in servigliansko ljudstvo gotovo še ni videlo.

Člani športnega kluba so v raznih disciplinah pohiteli tudi v druga taborišča, tako v Riccione, Fermo, Bologna, Senigallijo in Jesi.

Emigrantski pevski zbor "Slovenija"

Emigrantski pevski zbor se je dejansko ustanovil že takoj po prihodu naše begunske skupine v Monigo pri Trevisu. Rodila ga je psihološka nujnost slovenske duše in prak-

tična potreba glasbenega sodelovanja pri cerkvenih prireditvah v taboriščni kapeli. Iz prvih osnov se je hitro razvilo glasbeno telo, ki se je z vso vnemo lotilo sistematičnega dela za glasbeno-tehnično izpopolnitev in pravi muzikalno-umetniški izraz. Da bi se delo enotneje, načrtneje in bolj disciplinirano vodilo, zlasti pa še, da bi se zbor kot celota ohranil in gojil tisto smer, ki so ji morali slediti posamezni člani kot slovenski begunci zaradi verskega in narodnega prepričanja, se je 4. avgusta 1945 zbor formiral v Emigrantski pevski zbor "Slovenija".

Uspeh prve pripravljalne dobe se je manifestiral prvič s svetno slovensko pesmijo dne 25. avgusta 1945 v moniški avtogaraži, za to priliko primerno prirejeni. Kmalu je sledil drugi koncert prav tam. Po preselitvi v Servigliano se je zbor še bolj izpopolnil v vsem ter je sodeloval na številnih taboriščnih prireditvah in proslavah, da ne omenimo njegovih lastnih, nadvse uspešnih koncertov "doma" in v "tujini". V taborišču je najprej sodeloval na akademiji poljske podčastniške šole, akademiji na čast Kristusu Kralju, žalni slovesnosti za mrtvimi Slovenci, ob obisku prevz. nadškofa fermskega, pri Balantičevi prireditvi in na mnogih drugih prireditvah kot poslovitvah taborišča od zavezniškega osebja itd.

Prvi izventaboriščni koncert je EPZ izvedel v serviglianski kinodvorani, nato pa koncerte v gledaliških dvoranih v Monte Gior-

Pevski zbor in rimski Slovenci pred cerkvijo sv. Petra.

"Turn" so postavili...

gio, S. Angelo di Montano, v Amandoli in cerkveni koncert v župni cerkvi S. Vittorio.

Vmes je bilo spet mnogo prireditev s sodelovanjem EPZ "Slovenije", na pr. akademija na čast Brezmadežni, poslovilni večer poveljniku taborišča cpt. Floodu itd. V dneh 7., 8., 9. in 10. marca 1946 je zbor izvajal novo naštudirani koncertni program v taboriščni dvorani za taboriščnike, 14. marca pa je izvajal enak koncert v mestnem gledališču v Riccione.

Z istim programom je zbor odšel 19. marca na gostovanje v Rim, kjer je izvedel vrsto pevskih nastopov do 25. marca, predvsem z namenom prikazati in opozoriti svet na slovenski narod, njegovo kulturno stopnjo in s tem narodno samobitnost, kar mu je tudi, po pričevanju yseh, uspelo. Zbor je pel pri slovenski novi maši pri sv. Petru, na dveh javnih koncertih v dvorani cerkve sv. Belarmina, v posebni avdijenci pri sv. Očetu, na glasbeni trak v vatikanski radijski postaji, v vojaških prostorih poljski vojski, v cerkvi sv. Andreja nekaterim najvišjim predstavnikom rimske družbe, razen tega pa še vsako jutro v drugi rimski cerkvi pri sv. maši. S temi na-

stopi je EPZ nedvomno dosegel svoj največji uspeh in z njim pokazal, da se zaveda svojega poslanstva.

Slovenski begunski tisk

Kot vsakdanjega kruha so bili taboriščniki potrebni svojega časopisa, ki bi jih seznanjal z vsakdanjimi političnimi in drugimi novicami. To nalogo si je nadela "Zedinjena Slovenija", dnevnik, katerega prva številka je izšla 6. septembra 1945 v Serviglianu. Od takrat naprej je list izhajal vsak dan, dokler se naša begunska družina ni razšla v svet. List je vedno zastopal koristi taboriščnikov, dvigal zavest in slovenske begunce seznanjal z vsemi najnovejšimi vestmi iz vsega sveta. Za posebne prilike, razne proslave, spominske dneve ter ob največjih cerkvenih praznikih, je "Zedinjena Slovenija" izšla v povečanih, s slikami, pesmimi ter prozo opremljenih izdajah, tako, da je vsako leto narasla v debelo, dragocenih spominov na begunska leta polno knjigo.

Kot priloga "Zedinjene Slovenije" je 1. novembra 1945 pričela izhajati mesečna leposlovna revija "Svet in dom", v katero so pošiljali svoje najboljše ustvaritve slovenski begunski pesniki in pisatelji. Vsaka številka je bila tudi okusno in čestokrat naravnost umetniško opremljena z risbami najboljših begunskih tovrstnih umetnikov.

Kot verska priloga "Zedinjene Slovenije" je izhajal vsako soboto "Sejalec". Pozneje se je ta verski list osamosvojil. Dijaki so si novembra meseca 1946 v Senigaliji omislili svoj list "Orač", naši najmlajši pa so se sprehajali po začaranih gradovih, med angelčki in po slovenskih gričkih in dolinah v "Begunčkovih lučki", ki je prišla mednje decembra 1946.

Z begunske obrtne razstave

Vse te liste in revije, kakor še mesečno revijo za duhovnike "Besede življenja", je poleg dnevnika "Zedinjene Slovenije" tiskala begunska tiskarna omenjenega lista. Tiskarna je natisnila med drugim tudi španski učbenik in nešteto drugih listin in vse tiskovine, ki so bile potrebne za taborišče.

Včasih pa je izšel tudi "Slovenski rodoljub", ki se je kasneje preimenoval v "Slovenski begunec".

Slovenska begunska obrt

V serviglianskem taborišču je najmočnejša slovenska begunska družina v Italiji preživela najlepše dneve svojega begunskega življenja. Zavezniški poveljniki, ki jih je imela od Moniga pa vse do Servigliana odnosno do preselitve v Senigalijo, so vedno kazali razumevanje za njen položaj ter so ji stali ob strani z nasveti in materialnimi sredstvi. Kdo se ne spominja resnega, odločnega, toda dobrega poveljnika cpt. Oakesa in za njim prijaznega, vedno na šalo pripravljenega cpt. Flooda in za njim cpt. Lancastra, ki je užival, kadar je lahko bil med pevci in lahko nastopil sam s svojo točko. Pod temi poveljniki in taboriščnim odborom, ki mu je najprej načeloval dr. Žitko, za njim pa ing. Vivod, je taborišče doseglo največji procvit na vseh področjih. Slovenska begunska skupnost se je v tistih lepih dneh strnila v eno samo željo, čim lepše in udobnejše si urediti bivališče, taborišče samo. Poleg izrednega kulturnega in športnega razmaha so se na pobudo taboriščnega odbora postavile osnove za številne obrtne delavnice, ki so pozneje delovale pod okriljem TDP.

Servigliansko taborišče je postalo pravo mesto zase, ki so si ga stalno hodile ogledovat najrazličnejše zavezniške osebnosti, ki se

Ljudska šola

niso mogle načuditi lepi ureditvi in snagi, ki je bila v njem. Delavnice vseh vrst, kakor mizarska, čevljarska, strugarska, kleparska in krojaška so opravljale potrebna dela. Frizerski salon za gospode in dame je obratoval v taborišču. Tudi fotografskega ateljeja ni manjkalo. Praktična kopalnica s prhami je hladila taboriščnike ob vročih poletnih mesecih. Taboriščna kuhinja je bila zaradi prizadevanja poveljnikov vedno dobro založena z vsem potrebnim. V taborišču je bilo polno jezikovnih tečajev, kjer so taboriščniki dobivali potrebno znanje. Dve kantini sta skrbeli za požirek dobrega vina in prigrizke, taboriščna trgovina pa za druge potrebnosti. Na reki Tenni so zgradili tudi bazen za kopanje, kjer je bilo zlasti za mladino nič koliko "mokrega" veselja. Dolge zimske večere so po barakah krajšala zanimiva predavanja posameznih predavateljev, v taboriščni dvorani pa so se vrstila najrazličnejša predavanja "Ljudske univerze". Taboriščna bolnišnica je bila dobro urejena in založena z zdravili.

Ker je taborišče ležalo v lepi dolini, obdani s krasno okolico, je ta kraj nudil slovenskim beguncem nešteto prilik za prijetne sprehode po poljskih stezicah, skozi hladne gozdičke, mimo rumenih žitnih polj in mimo bogatih vinogradov.

Trde preizkušnje za slovenske begunce

Tako prijetno vzdušje so pa večkrat pokvarili nekateri dogodki, ki so zelo vznemirili ljudi.

Prvi udarec...

Tako je ravno v času, ko je taboriščno življenje bilo v najlepšem razmahu, moral 16. februarja 1946 zapustiti begunsko skupnost

Sveti Miklavž v bolnici

Prva velika matura na slovenski begunski gimnaziji

njen izvoljeni predsednik dr. Stanko Žitko. Moral je oditi, ker se je odločno postavil v obrambo koristi slovenskih beguncev. Kako zelo je ogromno večino slovenskih beguncev zadela krivica, storjena dr. Žitku, je pokazalo slovo na serviglianski postaji.

Poveljnik Lancaster je nato razpisal nove volitve, ki so bile 20. februarja istega leta in na katerih je bil izvoljen za predsednika taboriščnega odbora ing. Avgust Vivod.

Zasliševalna komisija UNRRA-e

Drug tak dogodek, ki je razburil taborišče, je bila zasliševalna komisija UNRRA-e. S svojim prihodom je 30. marca 1946 sprožila celo vrsto zasliševanj in neprilik, katerim so slovenski begunci od tistega časa morali kljubovati. Dejstvo je, da ljudje, ki so bili v takih komisijah in način dela teh komisij nikakor ni bil v skladu z demokratskim duhom in z načeli, zaradi katerih so šli zavezniki v vojno in ki so jih na ves glas oznanjali. V nekaterih komisijah, že takoj v tej prvi, so namreč sedeli ljudje, ki so bili sami pod komunističnim vplivom in so kot taki prav lahko proglasili begunce za "vojne zločince, fašiste in izdajalce". Krivice, ki so jih ti člani komisij storili slovenskim beguncem pa kljub ugotovitvi teh dejstev pristojne zavezniške oblasti še do danes niso povsem popravile.

V taborišče so v aprilu 1946 prišli nekajkrat tudi repatriacijski častniki, ki pa so seveda zaman skušali ljudi pregovoriti za vrnitev domov.

"Go home, go home!" — Pojdite Domov...

Z odhodom poveljnika taborišča cpt. Petra Lancasterja dne 23. maja 1946 pa je v najmočnejši slovenski begunski skupnosti v Ita-

liji nastopila nova doba, t. j. doba pomanjkanja, preganjanj in stisk, doba odkrite in odločne propagande za vračanje v Titovino, doba poskusa komunističnega razkrajanja enotnosti slovenske begunske skupnosti in zaviranja dela taboriščnega odbora za ureditev vseh formalnosti za emigriranje slovenskih beguncev.

Poveljstvo taborišča je 31. maja 1946 prevzel major Burnell, mož, ki je vsa tozadevna navodila višjih zavezniških vojaških oblasti in pozneje nekaj časa tudi vodstva pripravljalne komisije mednarodne begunske organizacije za pripravo ljudi, da bi se raje vrnili v Titovino kakor pa odšli v emigracijo, izvajal z vso vojaško natančnostjo in strogostjo. Tedaj je nastopila za slovensko podeželsko ljudstvo izredno težka doba. Po teh navodilih bi bili morali vsi ti ljudje oditi domov. Da tega že niso storili prej, so zavezniške oblasti, ki so tedaj še močno nasedale titovskim komunističnim obljubam in zagotovitvam, zvrčale krivdo na slovensko begunsko inteligenco, tako duhovsko kakor posvetno. Zato je bilo treba zadušiti tako bohotno kulturno udejstvovanje v taborišču. To se je pozneje dejansko tudi zgodilo.

Major Burnell je ob prevzemu tega taborišča takoj obvestil slovenske begunce, da niso sprejeti v UNRRA-o in da bo zanje znova skrbela britanska vojaška oblast. V začetku julija je poveljstvo taborišča še poslalo slovenske otroke na oddih na morje v Riccione, od koder so se vrnili po treh tednih. Po njihovi vrnitvi je bila objavljena naredba o preselitvi taborišča iz Servigliana v Senigallio, kar se je izvršilo 24. julija. In tako je bilo konec lepe poezije slovenskih beguncev v prijaznem Serviglianu. Zanja se je začela nato suhoparna, včasih neusmiljeno težka proza.

Na produ Jadranskega morja

PRESELITEV V SENIGALIJO

V novem taborišču, v Senigaliji, tik ob mor-
ski obali, so se slovenski begunci hitro znašli.
Pod pločevinastimi barakami in v zidanih po-
slopih so si spet uredili stanovanja. Nanovo
je bilo treba spet vse očistiti, popraviti, pre-
urediti in postaviti. Kmalu so bili urejeni: ka-
pela, šolski prostori, telovadišče, pevska so-
ba, kuhinje, bolnišnica, tiskarna in tudi plaža.
Novost je bila skupna obednica. Čevljarska,
mizarska, kleparska in druge delavnice so se
namestile v novih prostorih.

stranjenih iz taborišča. To namero je pravo-
časno preprečil g. minister dr. Krek in tako
ni bil iz taborišča izgnan niti en slovenski
begunec.

Izgon slovenskih duhovnikov

Pritisk na slovenske begunce z vrnitev do-
mov se je pa nadaljeval. Ker so zavezniške
oblasti zvidele, da ima duhovščina močan
vpliv na ljudi, so napravile načrt, da je tre-
ba večino slovenskih duhovnikov odstraniti iz

Pogled z vrha na taborišče v Senigaliji

Zasliševalna komisija IGCR

Prav prijetno življenje bi se bilo spet pri-
čelo, če poveljstvo taborišča ne bi bilo dobilo
od pristojnih zavezniških oblasti navodil, po
katerih je moralo čim bolj otežiti ljudem živ-
ljenje v taborišču. In to je takoj pričelo. Že
9. avgusta je prišla v taborišče nova zasliševa-
valna komisija ter je ostala v njem polnih
štirinajst dni. V številnih primerih so člani
komisije izsiljevali od taboriščnikov take od-
govore, kakršni so jim prijali, odnosno ka-
kršna so si želeli, da bi jih potem lahko pro-
glasili za "šibe". Tudi raznih groženj, kakor
izgon iz taborišča ali celo vračanje v Tito-
vino, ni manjkalo. Po taborišču je šla govo-
rica, da bo vsaj 300 slovenskih beguncev od-

taborišča. To se je tudi zgodilo 10. septem-
bra 1946, ko je dobilo 29 slovenskih duhovni-
kov poziv, da morajo v dveh urah zapustiti
taborišče in oditi s pripravljenimi avtomo-
bili v Riccione, kjer je bilo zbirno taborišče
za vse one begunce, ki so se vračali v Titovo
Jugoslavijo. Tako je bilo povelje. Niti eden
od duhovnikov v začetku ni vedel, da je pre-
stavljen v drugo taborišče. Ljudje v tabori-
šču so bili prepričani, da mislijo vseh 29 du-
hovnikov nasilno poslati domov. Zato so se
čisto spontano zbrali istega dne pred po-
slopijem poveljstva taborišča in zahtevali za-
ščito svojih begunskih dušnih pastirjev. Na
zahtevo ljudi in ker grožnje poveljstva tabo-
rišča, da bo poklicalo italijanske karabinjerje

— kar so je tudi zgodilo — niso zalegle, so visoki zavezniški častniki končno izjavili, da duhovniki odhajajo v razna druga taborišča in da nihče od njih ne bo nasilno repatriiran.

Odstranitev izvoljenega beg. odbora. — Izgoni v Reggio Emilio in Bagnoli

Naslednji udarec, ki so ga slovenski begunci doživeli v senigalskem taborišču št. 9, je bila odstavitev izvoljenega slovenskega taboriščnega odbora z ing. Vivodom na čelu. Major Burnell je nato postavil novega s Francem Maršičem na čelu. Kmalu nato so sledili prvi izgoni vidnih slovenskih beguncev iz taborišča, ki so bili poslani v kazensko taborišče v Reggio Emilio. Kot žrtev dela za skupnost je moral zapustiti taborišče tudi prejšnji izvoljeni, a nato odstavljeni predsednik taboriščnega odbora ing. Avgust Vivod, ter je bil poslan v begunsko taborišče Bagnoli, v katerem se je pozneje po čudnem naključju spet znašel z majorjem Burnellom, ko je bil ta prestavljen iz Senigallije v Bagnoli.

V taborišču ni prostora za kapelo

Pod pretvezo pomanjkanja prostorov za nove begunce so taboriščniki morali na zahtevo taboriščnega poveljstva izprazniti svojo kapelo 1. maja 1947, prav na prvi šmarnični dan. Poveljstvo za opravljanje službe božje ni odkazalo nobenega novega prostora ter so si taboriščniki sami brez posebnega dovoljenja uredili kapelo na prostem. Nobena krivica ni slovenske begunske družine v Senigalliji tako težko prizadela, kakor ta, da so ji hoteli onemogočiti celo izvrševanje verskih dolžnosti.

Kljub zadostnemu prostoru je poveljstvo taborišča 30. aprila 1947 odredilo tudi preselitev deklet in žena iz njihovih dotedanjih prostorov v neprimerno slabše.

Obstojala je tudi namera po zadušitvi "Zedinjene Slovenije". Tudi izgon 10 vidnejših laičnih osebosti iz taborišča je bil v načrtu.

Svetli trenutki v težkih dneh

Kljub nameravani popolni zamoritvi slehernega kulturnega in organizacijskega življenja v taborišču — od odlične ponovitve "Hamleta" na prostem je taborišče zajel kulturni molk — so ljudje vztrajali, zaupali svojemu vodstvu in trpeli. S svojo žilavostjo in vztrajnostjo pa so si končno tudi v teh težkih razmerah znali le ustvariti nekaj prijetnih

Otroški vrtec

trenutkov, ki so spremenili kruto enoličnost povratniške politike zavezniških oblasti.

Za Božič 1946 je bila v taborišču lepa božična razstava, ki je pokazala iznajdljivost naših ljudi in spretnost njihovih rok. Ogledale so si jo številne zavezniške in italijanske osebnosti ter so se o njej nad vse laskavo izražale. Za veliko noč 1947 je bila v taborišču druga taka razstava, ki je sloves slovenskih beguncev še bolj razširila. Priznati je treba, da je tokrat major Burnell odstranil svoj trdosrčni vojaški oklep in je vsemi sredstvi podprl iniciativnost slovenskih begunskih obrtnikov. Škoda, da med njim in ogromno večino slovenskih beguncev ni moglo biti znosnega razmerja. Slovenski begunci vedo, da za vse trde ukrepe, ki jih je večkrat izdal proti njim, ni vedno sam odgovarjal.

Igralska družina SKEO je dala 9. februarja 1947 "Skopuha", 10. aprila 1947 pa "Verigo", ki jo je ponovila 13. aprila.

Društvo katoliških akademikov v taborišču SKAD "Slovenija" je priredilo v dneh od 10. do 15. februarja 1947 "Študijski teden" s predavanji iz filozofije, agronomije, tehnike, prava, medicine, socialnih vprašanj, univerze in srednjih šol ter kulture in umetnosti.

V taborišču je začela aktivno delovati; tudi športni klub ESK "Slovenija" je znova začel razvijati svojo delavnost. 8. septembra 1946. je priredil tek čez drn in strn in dvoboj v ping-pongu s sosednjim taboriščem. V spomin na obletnico ustanovitve kluba pa so bili športni dnevi z vsemi disciplinami v dneh 20. in 21. oktobra 1946 ter istočasno prvi telovadni nastop rodnih telovadcev in božični ping-pong turnir med domačimi moštv.

Taboriščni šahisti so si tudi ustanovili svoj klub ter pridno šahirali. Priredili so več šahovskih turnirjev doma in v drugih taboriščih. Imeli so tudi šahovski tečaj.

Vsa ta delavnost pa je bila vseeno samo medla slika kulturne, organizacijske in športne razgibanosti slovenskih beguncev v Ser-viglianu.

Major Ebsworth — Nova doba v življenju slovenskih beguncev

Položaj se je izboljšal po prihodu novega poveljnika majorja Ebswortha. Slovenski begunci so spremembo na taboriščnem poveljstvu pozdravili in se oddahnili. Prihod majorja Ebswortha v taborišče je pomenil prelom dotedanje zavezniške politike napram beguncem. Prenehala je sleherna propaganda za vračanje ljudi domov. To spremembo so begunci takoj občutili, ko se je mr. Ebsworth takoj ob nastopu službe v taborišču začel osebno zanimati za razmere v njem ter je želel slišati sam mnenje posameznikov in skupin. Med njegove prve ukrepe v taborišču spada odredba o premestitvi kapele na staro mesto. Igralskima družinama, športnemu klubu in ostalim organizacijam ter begunskemu tisku je obljubil podporo. Taborišče je spet zaživeło.

20. avgusta 1947 je prispela nova zasliševalna komisija, to pot že od IRO-a. Tudi ta komisija je imela še nekatere pomankljivosti, ker so bili nekateri člani že zaradi dejstva, da smo Slovenci in kot taki veren narod, sovražno razpoloženi proti njim. Tako so tudi tokrat padale pristranske sodbe in zaključki pri komisiji, kar je znova imelo za nekatere taboriščnike težke posledice v prihodnjih mesecih, ko se je emigriranje pričelo uresničevati.

Versko življenje med slovenskimi begunci

Vendar pa so ljudje zopet dvignili glave in začeli z vedrim npanjem gledati v bodočnost. Da pa so to lahko storili in do te dobe vzdržali, je imelo velik pomen za begunsko družino in nje ohranitev versko življenje. V najhujših dneh, ki so prihajali nad begunce, je bila kapela mnogokrat edino zatočišče in tolažba. V verskem življenju so begunci nadaljevali zdravo tradicijo verske renesanse preteklih let iz domovine. V vsakem taborišču, kamor so prišli, so hitro prosili in poiskali prostor za kapelo. Z lastno požrtvovalnostjo in mnogo z lastnimi sredstvi so uredili Gospodov dom. V središču vsega verskega življe-

Glavni oltar v senigalskem taborišču

nja je bila sv. Evharistija. Morda Slovenci še nikdar v zgodovini kot celota niso bili tolikokrat pri sv. maši kot ta leta. Ob nedeljah so stalno imeli po tri do štiri sv. maše s pridigo in zvečer krščanski nauk. Za versko izobrazbo so dolge mesece skrbela stanovska verska predavanja, na katerih so obravnavali vsa važnejša vprašanja vere in morale, v debati pa predmet še bolj poglobili. Z vsem sijajem so praznovali velike praznike, Božič, Velikonoč. Noben slovenski begunec ne bo pozabil prav slovenskih procesij za veliko soboto in praznik sv. Rešnjega Telesa, katerim so se tučji čudili in nad njimi strmeli. V taborišču so bili vsi obredi velikega tedna. Za duhovno vzgojo so stalno imeli, dokler je bilo zadosti duhovnikov, mesečne duhovne obnove. Lepa sta bila meseca maj s šmarnicami in oktober s sv. rožnim vencem. Skupno z drugimi begunskimi družinami so slovenski begunci obnavljali vsako leto posvečenje slovenskega naroda Brezmadežnemu Srcu Marijinemu.

Vse versko življenje slovenskih beguncev je iz dalje z vso skrbjo spremljal ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Vsako leto vsaj enkrat je poslal pastirsko pismo s svojimi navodili, pa tudi sicer se je često spomnil slovenskih beguncev s pismi njihovim dušnim pastirjem. Dejstvo je tudi, da so slovenski begunci naleteli na popolno umevanje pri škofih v krajih, kamor so prišli. Sprejeli so jih kot svoje in jim pomagali. Dajali so jim tolažbo ter dejansko pomagali pri ureditvi njihovih kapel zlasti z opremo. Pohvaliti je treba njihovo umevanje za posebnosti slovenskega ljudskega bogoslužja. Radi so obisko-

vali slovenske begunce in so bili res njihovi pastirji. Kdo bo mogel pozabiti očetovsko do-brega škofa trevižanskega msgr. Antona Man-tiera, ki je prvi sprejel slovenske begunce in jim utrl prve stopinje v Italiji. V spominu bo ostal vsem dostojanstveno resni knez in nad-škof iz Ferma Norberto Perini in razumeva-joč škof iz Senigallije Umberto Ravetta, ki se je prišel osebno posloviti od slovenskih be-guncev ter jih blagosloviti za odhod.

Ogromno delo pri verskem življenju so o-pravile verske organizacije, katerih skritemu delu se je zahvaliti, da je versko življenje ta-ko obstalo, zraslo in ni upadlo po izgonu du-hovnikov septembra meseca 1946. Njim ob strani so delale katoliške kulturne organiza-cije, ki so delo prevzele tam, kjer se je delo-krog prvih nehal. Eno najvažnejših del Cer-kve v begunstvu je bilo, da je varovala in v mnogočem ohranila mladino, ki je bila najbolj ogrožena. Po svojih močeh je Cerkev nadalje-vala oziroma izvrševala sebi tako lastno do-brodelno poslanstvo.

Vodstvo dušnega pastirstva je imel v začet-ku tri tedne v Monigu č. g. Košmerlj, za njim pa do preselitve č. g. Orchar Anton, zadnji mesec pa č. g. svetnik Karel Škulj.

ZADNJE SLOV. BEGUNSKE PRIREDITVE V ITALIJI

Slovenski begunci so se tako notranje utrje-ni lahko vedno bolj pripravljali na emigracijo. Okrožnice Slovenskega socialnega odbora iz Rima o možnosti emigriranja v latinsko Ame-riko, predvsem v Argentino, so vedno pogo-steje prihajale v taborišče. Prijava beguncev za izselitev v Argentino je bila kmalu izvr-šena. Ogromna večina slovenskih beguncev si je izbrala Argentino za svojo novo domovino.

Slovenska begunska obrtna razstava.

Medtem se je športna (kulturna in organi-zacijska živahnost v taborišču znova dvignila. Športni klub ESK "Slovenija" je priredil v dneh od 24. do 26. maja 1947 športne dneve. Pokroviteljstvo nad njim je prevzel major Ebsworth. Ob tej priliki so nastopili tudi orodni telovadci, ki so pokazali odlično spret-nost in izurjenost. Nogometna sekcija je ime-la s šestimi senigalskimi nogometnimi klubi nogometni turnir ter si je na njem priborila tretje mesto. Maja meseca je bil v taborišču tudi lahkoatletski miting, 6. julija peterboj. Športni klub je gostoval v vseh disciplinah tu-di v Fermu, plavalna sekcija pa je priredila plavalne in veslaške tekme na morju.

Taboriščni pevski zbor je znova nastopil, čeprav z razredčenim številom pevcev. V ta-borišču je bilo zopet več gledaliških prireditev. SKEO je postavil na oder Cervantesovega "Čuječega stražarja", Čehovljevega "Prisilje-nega obupanca" ter Shakespearjevo komedijo "Kar hočete". Druga igralska družina pa je dala "Mesec je zašel".

Dijaki so ob zaključku šolskega leta upri-zorili igro "Luč z gora". Priredili so tudi Ma-rijansko akademijo in Baragovo proslavo. Akademski Klub SKAD "Slovenija" je v začet-ku novembra 1947 priredil socialni teden za široke sloje. Sledil jim je filozofski tečaj za člane društva samega.

V poletju 1947 je bil del taborišča preure-jen za sprejem "letoviščarjev" iz drugih ta-borišč: iz Bologne, Jesija, Reggio Emilije in drugod.

PRVI ODHAJAJO

Največji dogodek, ki je tudi največje ne-verne Tomaže prepričal o pozitivnem delu Slovenskega socialnega odbora v Rimu, pa je bil odhod prvih 30 slovenskih beguncev v Ar-gentino dne 22. avgusta 1947. Od takrat dalje so se slovenski begunci pričeli resno pripravljati na odhod preko morja.

FRANK MERVAR MED SLOVENSKIMI BEGUNCI

4. oktobra 1947 je prispel preko Rima na obisk v senigalsko taborišče slovenski rojak Amerikanec Frank Mervar. Bil je to prvi ameriški Slovenec, ki je na lastne oči videl taboriščno življenje, njegovo revščino, pa u-gotovil tudi resničnost poročil in izjav, ki so jih o beguncih in o slovenskih beguncih po-

Veselite ob morski obali.

sebej dajali v Ameriki za to poklicani in odgovorni ljudje. Dan po odhodu g. Mervarja je spet — to pot poslednjič — obiskala taborišče Titova komisija, ki seveda ni dosegla nikakega rezultata. Niti en taboriščnik se ni odzval vabilu na sestanek s Titovimi agenti.

V poletnih mesecih 1947 so taboriščniki priredili tudi več romanj v Loretsko baziliko v bližini Ancône. V taborišču so bile tudi tu kakor v Serviglianu vse procesije, prvo sv. obhajilo, birma, en vstop v katoliško Cerkev.

PREKO NEAPLJA, GENOVE, HAMBURGA v — ARGENTINO

Minil je tako mesec januar 1948, nakar se je večina slovenskih beguncev prve dni februarja preselila v zbiralno taborišče Bagnoli pri Neaplju, od koder so potem odjadrali svoji novi domovini Argentini nasproti.

„Zedinjena Slovenija“ je zaključila svoje izhajanje 1. II. 1948. Preostali slovenski begunci so imeli nato v taborišču še možnost, da so si svobodno izvolili svoje predstavništvo z g. Petrom Hornom na čelu. Zatem so pa po vrsti začele zapuščati taborišče večje in manjše skupine ter so preko Genove, Neaplja in Nemčije odhajale v Argentino. Senigalsko taborišče je s tem izgubilo slovenski značaj. Vanj so pričeli prihajati begunci drugih narodnosti in končno je postalo izključno židovsko taborišče.

Vsi slovenski begunci, ki so se prijavili za izselitev v Argentino, so po večini že vsi v Argentini. V Italiji so ostali samo še redki posamezniki, del onih slovenskih beguncev, ki jih je IRO proglasila za „sive“, pa je odšel v Nemčijo.

V Italiji so slovenski begunci pustili osem svojih dragih sotrpinov, ki so omagali na težki begunski poti in so na senigalskem pokopališču dobili svoj zadnji dom. Vseh se bodo slovenski begunci stalno spominjali, predvsem pa priljubljenega moščanskega župnika Mihe Jenka.

Za Argentino je pa pomnožilo slovensko imigracijo 64 otrok, ki so bili rojeni v taborišču in 98 mladih parov si je v taborišču podalo roke in se podalo na pot v nov dom v Argentini.

Pred odhodom čez morje: Slovenski begunci v Sibitini jami v Kumah.

(Slike: Lojze Erjavec)

ALBERGO BAGNI IN BARLETTA

Kmalu po prihodu v Servigliano, kamor je bila prišla iz Moniga čez Forli najmočnejša skupina slovenskih beguncev v Italiji, je povabil oglas na deski pred pisarno starše z majhnimi otroki, naj se javijo — če hočeje — za začasno bivanje ob morju, v Senigaliji. Število teh letoviščarjev — odpotovali smo 21. septembra — je bilo maksimirano menda na 200. Naložili so nas na kamione in brhke poljske šoferke so nas v jutranjih urah zapeljale na postajo v Porto S. Giorgio, kjer smo se do 10. ure vtovorili v poseben živinski vlak. Potem smo se ves dan cvrli kot nekoč kaznjenci v svinčenih kamrah in prišli na noč v napol porušen Gran Albergo Bagni v Senigalliji. Razen dveh petrolejk ni bilo nobene razsvetljave, v prvem nadstropju ni bilo v nobeni sobi stropa, vodovodna pipa je bila ena sama v funkciji in niti slame za ležišča ni bilo. Dan pred nami je prišlo tja že nekaj desetih fantov, ki so pred tremi tedni ostali v Forliju. V egiptovski temi ob joku otrok, godrnjanju žensk in pričvišanju žejnih družinskih poglavarjev si je vsaka družina poiskala prazen brlog, katerega si je mogla šele prihodnjega dne ogledati. Takšno je bilo rojstvo taborišča št. 7, pozneje slavne barleške skupine.

Drugi dan smo spoznali tudi komandanta, ki je bil precej drugačen, kot so sicer Angleži.

Bil je namreč dobrodušen, ni pil samo whiskeyja, ampak tudi vino, in ga je celo tudi komu izmed nas ponudil kozarec; pri delu se pa ni pretrgal. Bil je rezervist, eden onih, ki so čakali demobilizacijo, saj je imel doma na Angleškem trgovino in rodbino. S fanti iz Forlija smo se hitro sporazumeli za skupen odbor z Rudolfom Smersujem — takrat še Alfredom Volčanom — na čelu. Conte Tieni, komandantov pomočnik, je znal odbor dobro zaposliti. Odbor je imel kakšen ducat referatov, uredil v kratkem času bivališča in kuhinjo, potem pa si je upal tudi že staviti sam predloge in je marsikaj dosegel.

Kot je bil začetek obupno težak, tako se je stanje iz meseca v mesec boljšalo. Dobili smo iz Servigliana še nekaj prijateljev, predvsem čuhovnikov in drugih odraslih moških, tako smo lahko z domačimi močmi zasedli vsa "mesta", ki so v takem kampu potrebna. Ustanovili smo otroški vrtec, ljudsko šolo in popolno gimnazijo, ambulanto, obrtniške delavnice, lastno policijo, skavte itd. Prosvetni večeri so se vršili redno, pevski zbor je po kakovosti stalno rasel, poleg zbora odraslih je prepeval še mladinski zbor, enkrat smo tudi igrali na odru. Tu so delavci prvič dobili plače, v tukajšnji valuti 20 — 60 cts na dan, toda brez tega bi bilo še hujše. Pojavila se

Pevsko društvo slovenskih beguncev.

je zadruga, kjer si dobil lahko kozarec vina, ali šivanko.

Senigallija je imela komunističnega župana in večina prebivalcev je bila rdeče pobarvana. Na silicah smo požrli marsikatero pikro opazko, včasih smo doživeli tudi resnejša izživljanja. Da nas zavarujejo pred vsako morebitnostjo, so nas obdali z bodečo žico, ki pa naj bi tudi zadrževala poljske vojake, na katere so naši angleški prijatelji gledali zelo ljubosumno. Vkljub temu so nam odpeljali nekaj deklet v zakonski jarem, pa tudi otroci so vedno našli pot do njih ter se potem vračali s cukerkami in čokolado v taboriščno vsakdanjost. Bilo pa je v mestu tudi precej naših prijateljev, tako skoraj ves profesorski zbor na gimnaziji, kjer so vsi naši dijaki ponovili z uspehom izpite in dosegli italijanska spričevala, ter duhovščina. Škof nas je večkrat obiskal, kanonik "Zaje"-Canigli nas je rad vabil v svojo cerkev, prav posebno pa nas je — res ljubil župnik don Secondo, v čigar faro smo spadali. Takega iskrenega prijatelja, kot mi v dom Secondu, menda ni našla nobena slovenska skupina na svoji begunski poti.

Za onim Angležem je prišel v dobi, ko smo spadali pod Unro, za direktorja neki Novozelandec, ki je bil delaven, resen človek, čeprav se je zagledal v neko našo gospodično. Potem je pa prišel nov komandant, prav mlad Anglež, ki je sprva napravil nekaj mladostnih, rekli bi kaplarskih izpadov, a se je kmalu popravil, se začel celo zanimati za vzroke naše usode, o čemer sicer Angleži niso hoteli ničesar zvedeti, vsaj od nas ne, in je nazadnje sklenil, da se prične učiti slovenščine. S komandanti smo imeli torej srečo. Ker je bila tudi hrana zadostna in okusna, tik za našo stavbo pa je v gorkih mesecih vabilo morje, je postalo bivanje v Senigalliji kar znosno.

Julija meseca če se ne motim, 1946 l., ko smo bili že skoraj celo leto v Senigalliji, so se pa preselili v našo neposredno bližino še ostali Serviglianci. Kako smo bili te strnitve taborišč sprva veseli! Toda kmalu so prišla razočaranja. Ne zaradi Slovencev-sobegunccev, ampak zaradi komande. V taboriščih se nismo smeli obiskovati. Le v izrednih slučajih smo dobili vstopnice za obisk sosednjega taborišča. Tam so enkrat izgnali večino duhovnikov, potem pričeli razbijati sloviti emigrantski pevski zbor in kar je bilo najhujše, siliti ljudi z raznimi, tudi neresničnimi pretvezami, da se vrnejo domov. Morda so te razmere v tabo-

G. Smersu vodi papeževga zastopnika po taborišču.

rišču št. 9 nas bolj bolele, kot one tam, ki so se poveljnika Burnella in njegovih metod že nekam privadili. Zaradi znanega incidenta, ki so ga spretno vprizorili v mestu komunisti, se je nerazpokoženje prebivalstva proti slovenskim beguncem še povečalo. Nazadnje je prevzel major Burnell komando tudi nad našim taboriščem. Z temeljitvijo, da Angleži niso za to tu, da bodo Slovence šolali, je pričel groziti z ukinitvijo šol, razširil propagando za vrnitev v domovino tudi na nas, odbora skoraj ni upošteval, odpravil ambulanto itd. V taborišče je smela priti titovska komisija, da je še ona silila domov. Hotel je že preseliti 100 moških in 37 žensk v sosednje taborišče in tako razbiti našo prijateljsko skupnost. Hrana se je občutno poslabšala. Ljudje so postali malodušni, užaljeni in so si želeli spremembe.

V torek, 11. novembra, je prišel pred taborišče — noter ni smel — g. Košiček s prvimi realnimi podatki o preselitvi v Argentino. Istega dne pa sta se pripeljala iz Tranija dr. Bajlec in g. Demšar ter pomolila Burnellu pod nos uradno povelje, da morata nabrati za novo se snujoče taborišče v Barletti gotovo število ljudi iz senigalskih taborišč. Burnell se je predvsem hotel odkrižati nas, ki smo bili po večini rodbine, torej redkejšje delovne moči kot pa v taborišču št. 9. Mi pa smo novico o preselitvi naravnost navdušeno sprejeli in ga menda ni bilo taboriščnika, ki se ne bi takoj prostovoljno javil za odhod na jug.

V kampu 7 je bilo tedaj 87 družin s 331 rodbinskimi člani ter 135 samcev in samic, torej 2 manj kot jih je zahteval Burnell zase. Pa še od teh jih je bilo nekaj le še registri-

Slika na cerkvenem banderu.

(Delo arhit. Volovška)

ranih, dejansko so pa študirali v Bologni ali podučevali na Primorskem. Po veliki večini so bili Slovenci, nekaj tudi Rusov, ena srbska družina in nekaj samskih Hrvatov. Začel se je boj za duše. Burnell je hotel zadržati delovne moči, Tienne jim je obljubljal velika povišanja "plač", Barletta spet je zahtevala delovne sile, odbor je interveniral, vsi pa so hoteli stran. Italijani so se nam silno čudili, celo don Secondo ni razumel našega hrepenenja po novem kraju. O nesnagi južne Italije so nam pripovedovali gorostasne stvari, pa tudi o tamošnjih ljudeh. Saj še ni dolgo tega, ko je brezpožni Barlečan poklical duhovnika k umirajočemu in ko je gospod prišel, pokazal zaklanega prašiča, nakar se je še Barlečan v prasca spremenil!

Naslednjo nedeljo so pričeli transporti, po dva vagona dnevno. V Barletto je odšlo 80 družin s 314 člani in še dvema, ki sta se rodila v dneh transportov, ter 59 samcev in samic. V Senigalliji je ostalo 7 družin, šest slovenskih in ena ruska, s 17 rodbinskimi člani, ter 76 samcev in samic, med njimi vsi Hrvatje in nekaj Rusov. V Barletti smo našli nekaj čez 100 štajerskih in gorenjskih fantov, ki so prišli tja pred nami iz Anverse in Lani-campa; od teh jih je ostalo po nekaj dneh še

ok. 70, tako da je štela slovenska kolonija okrog 340 ljudi.

Glede nesnage so imeli Senigalci deloma prav; vsaj na periferiji mesta, ki staja čez 60.000 ljudi, si našel prav idilično umazanijo. Ljudje so bili pa neprimerno boljši kot v Senigalliji. Barletta ima skoraj same ravne strehe in je tako pripravila slovenske oči na arhitekturo Buenos Airesa. Za humaniste pa nudila nekaj lepih starih cerkva in palač, tako da so Slovenci vsaj lahko našli nekaj laške zmetnosti. Taborišče je stalo izven mesta ob poti, ki vodi v Andrijo. Od te poti je vodila v mesto nekakšna bližnjica, razdrapana in razrita predmestna ulica s sladkim imenom Via Timava. Ob njej je bilo nekaj koč, deloma človeških, deloma kozjih bivališč. Na ulici pa so se gnetle okrog korit in jasli črede kozlov, koz in kozličev ter prežvekovala oljčne veje in druge komaj še za koze prebavljive dobrote. Po tej ulici so se vsak dan pomikale družbe Slovencev v mesto in se po njej vračale. Kdo bi jo mogel imenovati z njenim uradnim imenom: Timava, temnozelena voda vseh kraških vodá sredi smaragdnozelenih bregov, oaza pod kraškim kamenjem, pa ta — kozja gasa! Da, kozja gasa, le pod tem imenom je in bo živela, dokler bo zadnji slovenski begunec tlačil tla.

Taborišče je bilo v veliki dvojni kasarni paviljonskega tipa. Senigalce so tlačili v en paviljon ali blok, izbrali izmed njih delovne moči za dela v taborišču in porajajoči se bolnici v sosednjem Tranju in jim takoj obljubili "plače", celo nekoliko višje, kot so bile v Senigalliji, drugače se pa živ krst ni zmenil zanje. Še policijske ure ni bilo. Šele počasi je med ljudstvo prodrla vest, da prevzemata komandant major Owen — za naša ušesa asocijacija na kozjo gaso — in njegov pomagatelj kapetan Beech taborišče od Poljakov in nimata časa razgovarjati se z novimi prišleki. Komandanta sta pisala protokole, Poljaki so vozili robo na črno borzo, Kranjci pa so iskali tistega, ki toči najboljšega in pili na — red iz zakon. Kmalu za Kranjci so pričeli prihajati še Albanci, skupaj 200 duš. Zanje so takoj določili policijsko uro, menda zato, ker so bili oboroženi s cekini.

Od Poljakov so Slovenci podelovali: čedno kapelico, ki so jo potem še olupšali. Še bolj morda, kot v cerkvi don Seconda, je v tem božjem hramu prišla do izraza prava slovenska begunska narava. V oltar je naslikal

g. Volovšek brezjansko Marijo, pozneje še za bandero; v kapeli pa niso manjkale ne jaslice o Božiču, ne križev pot, božji grob in bandero za Veliko noč, a v lini zgoraj so napravili iz ne vem kakšnih surogatov poleg zvonca še druga tolkala, raz katerih se je ob zori velikih praznikov razlegalo potrkavanje, ki celo flegmatičnim Angležem "spati ni pustilo". Tu sta dekan Milavec in za njim dr. Gnidovec zvezala 14 slovenskih parov in krstila 18 najmlajših begunčkov, obojega rajši "mas" kot "menos". Tu ni bil oltar nikoli brez rož in vsaj podnevi Presveto Rešnje Telo redkokdaj brez častilca. Tu je sprejelo 12 otrok, šest fantkov in šest deklic, prvo sveto obhajilo in 20 malo večjih, deset fantičev in ravno toliko punčk, zakrament sv. birme, ki jo je delil andrijski bradati škof Fra Giuseppe di Donna. Tu je dvakrat maševal papežev delegat, škof, zastopnik suverena, ki je ponižno napravil pri angleškem kapetanu ali majorju vljudnostni obisk, ko je bil slovesno sprejet le od uboge raje. Tu je prepeval slovenski cerkveni zbor, da so prisluhnili i mohamedanci i judje. Tukaj pa so se tudi združili v nerazdružljive prijatelje, pa v može in žene, Slovenci dveh prav različnih garnitur, oni petomajski begunci in pa gorenjski in štajerski fantje, nekoč prisiljeni nemški vojaki, nato prostovoljni pribežniki k zapadnim zaveznikom, katerih pa niso hoteli ubogati, da bi se vrnili k Titu, ko jih ti

zavezniki niso več rabili za nižje vojaške opravke. Sprva sta se obe garnituri kar nekam sramežljivo — nezaupljivo spogledovali. K prvim nedeljskim mašam so prihajali fantje zelo posamič. Božični zvon jih je privabil že neka več. Za Veliko noč so se pa že vsi udeležili duhovnih vaj in potem nosili bandero v procesiji. Dekleta bi pa vse pomožili, če ne bi bilo med njimi še 7 pametnih devic.

Po več kot enomesečnem bivanju v zasilnem bloku, ki je ostal tudi za poznejše skupine nekakšen hotel de inmigrantes, so dobili Slovenci odkazan poldrugi blok novih bivališč. Morali so si ta nova stanovanja sami pripraviti v najkrajšem času in se zvečer v temi na hitro preseliti. Zakaj je bila naenkrat ta naglica potrebna, ni nikoli in ne bo nikoli nihče vedel; bila je pač zafrkacija, ki ji je še isto noč sledila nova. Duhovnike, sedem po številu, za katere nova stanovanja še niso bila pripravljena, je ponoči v najhušem dežju dvignil angleški seržent in jih nagnal k ovčicam. Dekan Milavec pa vendar ni dovolil, da bi kdor koli kaj interveniral v tej stvari.

Tudi potem, ko so se gospodje od komande malo bolj prikazovali, niso svojih odredb izvrševali potom odbora, ampak so postavili svoje referente za najrazličnejša področja taboriščnega življenja. Sčasom so skoro vse te referate dobili Slovenci. Odbor ni imel onega stalnega stika s komando, kot v Senigalliji in

Birmanci in birmanke, botri in botree z andrijskim škofom Fra Giuseppe di Donna in dekanom Milavcem v sredini.

predsednik je moral včasih čakati celo dopoldne, da ga je komandant blagovolil sprejeti. Po takem antišambriranju pa se mu je vendar posrečilo že kmalu po preselitvi doseči, da je komanda priznala s pravico vzdrževati vse šole, kot so bile v Senigalliji in priznala tudi upravičenost posebne otroške kuhinje. Hrana je bila namreč ves čas v Barletti zelo skromna in obroki manjši kot istočasno v drugih taboriščih, za otroke pa v začetku popolnoma neprimerna. Niti za šolo, niti za otroško kuhinjo pa ni znala komanda najti prostorov, za otroško kuhinjo tudi ne posode in živil. Učiteljice so pričele učiti otroke kar v svojih sobah. Ker se je tudi začetna svoboda pričela krčiti, se je marsikdo pričel praskati za ušesi in dvomiti, če je napravil prav, da je prišel sem. Kar se ti lepega dne pojavi miss, ki je taborišče dotlej ni imelo.

Ta miss, pisala se je miss Buttler, se je razlikovala od večine drugih miši po tem, da je bila čedne zunanosti. Takoj so se morali na njeno zahtevo pripraviti in opremiti šolski prostori, otroška kuhinja pa je morala pričeti dobro kuhati s polno paro. Naenkrat so se našla tudi oblačila za begunce, organizirala je šivalnico in pralnico, vse to v sporazumu in po nasvetu naših ljudi. Žal je ostala ta edinstvena Angležinja v taborišču le kak mesec in slovo od nje je bilo resnično ganljivo in težko. Za njo je prišla v Barletto prejšnja miss iz Senigallije, gospodična Rahela Tydeman. Saj ni bila slaba ženska. Bog varuj, toda kaj pomaga, ko so pa vici o škotski skoposti po celem svetu znani!

Pričeli so prihajati novi gostje. Manjša hrvatska skupina družin se je s Slovenci najozje povezala. Enkrat so prišli Grki, skoraj sami komunisti, da jih pošljejo domov, pa jih je dosti pobegnilo. Že omenjeni Albanci so ostali v Barletti do prihoda židov; nasadili so mnogo tobaka, ki so ga po njihovem odhodu obrali Slovenci. Enkrat so preselili v Barletto iz Tranija več sto fantov, po večini Srbov in Slovencev. Slovenska skupina je narastla precej nad petsto glav. Takrat je bilo v taborišču zelo veselo. Pred pretečo židovsko invazijo so se morali fantje žalostnih src spet vrniti v Trani. Zelo simpatična je bila ruska skupina z dvema duhovnikoma vzhodnega obreda. Bili so Slovencem posebno pri srcu, ker so bili rešeni brodolomci iz nekakšne vetrinjske tragedije. Tudi ti so se morali umakniti židom, ko

Veselo potrkavanje ob praznikih.

so pričeli prihajati v oktobru 1947 in narastli kmalu na 2000 duš.

Kako, da so Slovenci vendarle ostali? Zato, ker so bili nujno potrebni in edini zmožni preurediti taborišče za toliko ljudi. To ni samohvala, to sta vedno povdarjala kapetan Beech in novi komandant major Ormesher, pa rotila IRO v Rimu, naj gosti Slovence, kjer so, ker bo sicer vse vrag vzela. Zdaj ni bilo nič več treba čakati na avdijence. Ormesher ni zamudil nobene slovenske prireditve in z njegovo vednostjo in pomočjo so pričele rasti v taborišču oštarije, kar bi bilo pred pol leta še nezaslišano. Predsedniku je nič kolikokrat čestital k slovenski pridnosti, čeprav se je odbor kot tak zlasti v drugi polovici barleškega življenja pečal v glavnem s pripravami za odhod čez morje.

V Barletti so bili skoraj vsi delazmožni ljudje zaposleni. Kulturno delo, začeto v Senigalliji, se je nadaljevalo. V dobrem letu je mladina absolvirala dva razreda ljudske odnosno srednje šole. Tudi tu so se uspešno postavili dijaki pred italijansko izpitno komi-

sijo. Dijaki so se udeleževali v kongregaciji, katoliški akciji in pri skavtih. Obisk razvalin v Cannah, kjer je Hanibal našel Rimljane, in rezidence cesarja Friderika II. v Castel del Monte, jim bo vedno ostal v spominu. Pevski zbor je želel lažje tudi pri laški publiki. Kdaj bi si bil Linhart mislil, da bo njegov Matiček v južni Italiji razveselil 700 ubogih Slovencev (v Barletti in Traniju) in napravil ravno toliko Srbov, Rusov, Madžarov in Hrvatov do vriskanja in cepetanja z nogami! Rednih prosvetnih večerov v Barletti ni bilo, pač pa vrsta zelo uspešnih priložnostnih prire-

ditev, ki so bile vse na višini. Seveda so se vršili tudi razni španski tečaji in so mnogi znali takrat več španščine kot danes, ko so že toliko mesecev v Argentini, — vsaj slovnice.

In zdaj bi bilo treba napisati, kako se je ta družina razšla. Skupina za skupino je odhajala, vsako slovo je bilo težje. Zadržji so odšli sredi leta in samo štirje otročki so ostali še tam, na božji njivi. Kaj bi dregal še v rane, ki so jih zasekala ta slovesa! Še niso zaceljene in Bog ve, če se bodo vse zarastle!

Marjan Marolt

Slovenski begunci v Modeni

Slovenski protikomunistični begunci so v taborišče v Modeni (prov. Reggio Emilia) zadrževali i pravzaprav povsem po naključju. Skupina, ki je šla okrog sto oseb, moški so bili v večini, je bila ostanek jedra slovenske begunske skupine, ki je po tritedenski postaji v napol porušnem poslopju Letalske Akademije v Forliju nadaljevala v Trevisu započeto romanje — v Servigliano, kjer je bilo skoraj dve leti glavno taborišče slovenskih civilnih beguncev v Italiji. Zaradi brezbriznosti angleških okupacijskih oblasti v Italiji, je po odhodu tega jedra v Forliju ostalo še čez tristo Slovencev, med njimi številne družine z otroki. Večino njih so po dobrem mesecu dni selili v docela neurejeno taborišče v Senigalliji, ostanek pa na praznik Vernih duš, leta 1945, v Vojno Akademijo v Modeni, ki je takrat že bila mednarodno begunsko taborišče, sestojalo se iz vsaj štiridesetih različnih narodnosti...

Kot povsod drugje, kjer smo se Slovenci na svoji žalostni romarski poti po letu 1945, ustavljali, smo si tudi v tem taborišču že po prvih dneh bivanja pridobili velik ugled tako pri beguncih drugih narodnosti, pa nič manj tudi pri angleški upravi taborišča. Še posebej, ker so jedro tega ostanka naše begunske skupnosti tvorili visokošolci, ki so bili pozneje preseljeni v visokošolsko mednarodno taborišče v Bologni, kjer jim je bil omogočen tudi študij na univerzi. Slovenska skupina v Modeni se je zavedala, da se bo pretokla skozi žalostne dni svoje nesreče samo s požrtvovanjem, zavestjo odgovornosti do vsakega po-

sameznika iz njenih vrst in z aktivnim sodelovanjem s taboriščnimi oblastmi. To načelo je obveljalo in rodilo lepe uspehe na vseh področjih našega udejstvovanja. V dokaz temu naj služi dejstvo, da so bili po dveh in pol mesecih bivanja v Modeni Slovenci že skoraj 98 odstot. zaposleni po različnih taboriščnih uradih in drugih službah v okviru taboriščne uprave. S svojim plemenitim zgledom, v zasebnem in javnem življenju, so močno vplivali tudi na begunce drugih narodnosti, ki so kaj kmalu v nas Slovenceh začeli gledati ideal evropskega protikomunista, žrtvovanega in izdanega zaradi mednarodnih goljufij, pa vendar neomajnega v svojem prepričanju in veri v končno zmago.

Kulturno smo se Slovenci v Modeni močno gibal. Saj smo dajali pobudo in tudi sami sodelovali na različnih zabavnih in resnih prireditvah v taborišču, vodili jezikovne tečaje, ljudsko in srednjo šolo za druge narodnosti, prirejali koncerte svoje slovenske narodne pesmi, hkrati pa tudi sodelovali pri taboriščnem stenskem časopisu, ki ga je za vse narodnosti izdajala taboriščna uprava.

Izredno lepo je bilo razvito versko življenje. Za kar sta skrbela slovenska duhovnika begunca č. g. Očepek Martin, lazarist, in č. g. Viktor Pristov, ki je po odhodu prvega prevzel vso dušnopastirsko delo v taborišču. Pri službi božji je nedeljo za nedeljo prepevali moški ali mešani pevski zbor naše begunske družine in ni se zgodilo enkrat, da smo imeli lepo vrsto poslušalcev iz modenskega mesta, pa tudi iz vrst taboriščne uprave.

Slovenci v Modeni od strani angleški oblasti niso bili zapostavljeni. Nasprotno! V taborišču je bila že skoraj prislovica, da smo Slovenci poveljnikovi ljubljenci! Vsakdo je dobil možnost dela in s tem poštenega, skromnega zaslužka, pa tudi taboriščno skladišče Rdečega Križa je imelo pod vodstvom ene izmed redkih plemenitih Angležinj, ki smo jih srečali na svoji begunski križevi poti — Lady Charlotte Rous — za Slovence vedno na široko odprta vrata.

Nekateri člani modenske slovenske skupine so se po nekaj mesečnem bivanju v tem taborišču preselili k svojcem, in znancem v Servigliano. To je bila sploh tiha želja vseh. A večini se je uresničila šele v maju leta 1946., ko so zavezniki taborišče v Modeni sploh ukini in begunce po narodnosti porazdelili in odposlali v njih narodnostna taborišča. Tako se je tedaj tudi modenska slovenska skupina — tistikrat je štela še okrog 60 oseb — preselila k jedru slovenske begunske skupnosti v Italiji — v taborišče v Serviglianu.

Reggio Emilia - Begunsko Taborišče št. 13

Lahkovernim je že taboriščna številka lahko vzbudila strah — in ne zaman. Že pokrajina sama — laška provinca Emilia, ena najbolj komunističnih pokrajin v Italiji, ni bila najprimernejša za taborišče protikomunističnih begunccev. Toda to oblasti, ki so skrbele za "dobrobit" begunccev, ni nič skrbelo.

Taborišče je bilo v pravem pomenu besede mednarodno. Ob času, ko so prvi Slovenci prišli tja — ožigosani kot najslabši begunci, ki "rušijo pokornost in vdanost do taboriščnih oblasti drugih taborišč" — je bilo v Reggio Emilia nič manj kot 23 narodnosti zbranih v taborišču, ki je bilo pred in med vojno laška artilerijska kasarna. Do 2500 begunccev — od azijskih do balkanskih, slovenskih, germanskih in romanskih narodnosti — vse je bilo natrpano v tej kasarni in njenih konjušnicah. Devet Slovencev v začetku (pозneje, ko se je razpustilo taborišče v Riccione, je število teh močno narastlo) se je znašlo tu kot v peklu. Navajeni snage in reda, čeprav v skromnih, revnih prilikah, so čutili kot da so prišli v hlev. Nesnaga, nered, pokvarjeno življenje drugih narodnostnih skupin (ogromen odstotek spolnih bolezni, pijančevanje, ponočevanje, pretepi), vse to jih je sprejelo v tem novem "domu". Hrana nezadostna in slabo pripravljena, postopanje s strani komandanta nečloveško, zapori, prisilno delo, zapora taborišča s prepovedjo izhoda tudi za teden dni, stalna zasliševanja itd. — vse to je bilo na dnevnem redu.

Pa so ljudje le vztrajali — do konca in rešitve. Danes le pomilovalno obujajo spomine nazaj na vse one, ki so jim dobrote taborišča št. 13 pripravili, jim odpuščajo in pozabljajo. Bo-li vse to pozabila zgodovina? Bo-li odpustil Bog, ki je pravičen sodnik? Karkoli so storili enemu od mojih najmanjših bratov... Mnogi gospodje, ki so rezali pičli kruh protikomunističnim beguncem, so se tega gotovo premalo zavedali, če se sploh so...

Slovenska begunka.

(Kipar Fr. Ahčin)

Slovensko bogoslovje v begunstvu

Slovensko bogoslovje v begunstvu je v mnogočem delilo usodo ostalih naših beguncev. Večina bogoslovcev ljubljanskega semenišča se je v začetku maja 1945 umaknila na Koroško, od katerih pa so Angleži ob koncu meseca

Prelat Msgr. Dr. A. Odar, rektor slovenskega bogoslovja v begunstvu.

z drugimi domobranci vrnila 38 Titovi oblasti. Usoda večine teh nam ni poznana, upravičeno pa se sklepa, da so z ostalimi domobranci bili od komunistov pomorjeni.

Od ostalih bogoslovcev, ki so ostali na Koroškem, je še isto pomlad na Krki šest bilo posvečenih v duhovnike, ker so ostali bogoslovne študije že v Ljubljani dovršili, osem pa je nekoliko kasneje, toda še isto poletje 1945 dobilo mašniško posvečenje v Treviso (Italia), kamor so zavezniki prepeljali del slovenskih beguncev s Koroške.

Praglia

V taborišču v Treviso se je porodila misel ustanoviti začasno slovensko bogoslovno semenišče v begunstvu, zlasti ker je tudi več bogoslovnih profesorjev bilo med begunci. Pri uresničenju tega načrta so mnogo pomagali salezijanci iz Montortone pri Padovi, ki so po posredovanju slovenskega salezijanca dr. Štefana Farkaša radevolje dali na razpolago že za silo opremljene prostore

v stari benediktinski opatiji **Praglia** (10 km od Padove), koder so salezijanci sami med vojsko v enem delu obširne opatije našli zavetišče za svoje bogoslovje, ko je njih lastne prostore v Montortone zasedlo nemško vojaštvo. Ker so po končani vojski Nemci odšli, so se salezijanci preselili nazaj v svoj zavod, prostore v Pragli pa so s pristankom praglijskega opata prepustili slovenskim bogoslovcem.

V Pragli se je v začetku junija 1945 začelo formirati slovensko bogoslovje pod vodstvom msgr. dr. Alojzija Odarja, ki je s posredovanjem pri sv. Stolici dosegel, da je papeška kongregacija za semenišča slovensko bogoslovje v Pragli potrdila kot del ljubljanske teološke fakultete. Sv. Oče Pij XII. se je osebno zelo dobrohotno zavzel za stvar in takoj nakazal izdatno denarno pomoč. A veliko zaslugo, da se je celotna zadeva s slovenskim semeniščem v begunstvu tako naglo in uspešno mogla uresničiti, ima generalni asistent jezuitskega reda v Rimu p. Anton Prešeren, ki je z vedno pripravljenostjo in velikim vplivom na merodajnih mestih znal odstraniti marsikatero zapreko novemu zavodu.

V Pragli so se torej zbrali slovenski bogoslovci z raznih italijanskih in avstrijskih begunskih taborišč, tako da so se v juniju 1945 že mogli začeti počitniški tečaji, v oktobru pa redna predavanja. Vodstvo begunskega semenišča je z imenovanjem kongregacije za semenišča prevzel msgr. dr. Alojzij Odar, mesto spirituala dr. Karel Truhlar, ki je bil spiritual že v ljubljanskem semenišču, ekonomat pa dr. Štefan Farkaš, salezijanec, ki je kasneje postal profesor v salezijanskem bogoslovju Vendronio in je njegovo mesto prevzel Jernej Svete.

Profesorski zbor pa so sestavljali bogoslovni profesorji dr. Alojzij Odar, dr. Matija Slavič, dr. Ignacij Lenček, dr. Ivan Ahčin, dr. Janez Kraljič in dr. Janez Vodopivec. Bogoslovcev je v Pragli bilo 25, od katerih so v poletju 1946

Semenišče v Brixenu.

bili štirje posvečeni v mašnike. Trije so odšli pastirovat med Slovence na Primorsko.

Začetnih težav v Pragli je bilo veliko. Prostori so bili neprimerni in zelo pomanjkljivo opremljeni, ker so salezijanci del opreme odpeljali s seboj. Primanjkovalo je ne le učnih pripomočkov, temveč tudi obutve, obleke, perila... S pomočjo dobrotnikov pa je polagoma le bilo mogoče toliko urediti, da se je šolsko leto moglo v redu nadaljevati in končati. Poleg vatikanske pomoči v denarju in knjigah so za prehrano darožljivo prispevali okoličani z žitom in krompirjem, a s posebno hvaležnostjo se bodo profesorji in bogoslovci vedno spominjali širokogrudne pomoči ameriških rojakov, ki jo je iz Italije spretno organiziral takratni vojaški kaplan pri ameriških zasedbenih četah, ameriški Slovenec rev. Louis Baznik, med ameriški rojaki pa v prvi vrsti msgr. Francis Gabrovšek, potem ameriški slovenski frančiškani in veliko drugih neimenovanih dobrotnikov. Le-ti so poslali toliko podpore v perilu, obleki in tudi v denarju, da so mnoge potrebe po obleki in vsakdanjem kruhu bile krite.

Brixen

Medtem so salezijanci svoj zavod v Montortone popolnoma obnovili, zaradi česar so potrebovali še ostalo opremo, ki je ostala v Pragli v uporabo našim bogoslovcem. Razen tega so trdote zime v razdrapanem poslopju pokazale, da bi še enkratno prezimovanje v Pragli bilo tvegano za zdravje bogoslovcev.

Vodstvo zavoda je zato s hvaležnostjo

jo sprejelo povabilo škofa iz Brixena, ki je slovenskemu bogoslovju ponudil zavetišča v obširnem brixenškem semenišču. Sredi poletja 1946 se je, torej slovensko bogoslovno semenišče preselilo v starodavno južnotirolsko mestoce Brixen (ital. Bressanone), ležeče med visokimi gorami ob sotočju bistré Eisacke in deroče Rienze. Zaradi popravil v semenišču so bogoslovci v počitniških mesecih stanovali v škofijskem deškem zavodu Vinzentinum, s septembrom pa so se preselili v bogoslovno semenišče, kjer so zasedli celo prvo nadstropje, medtem ko so se domači briksenški bogoslovci omejili na drugo nadstropje.

Brixen je v vsakem oziru pomenjal velik napredek v primeri s Pragljo. Bogoslovci so dobili na razpolago lepo semeniško kapelo, semeniško knjižnico, ne le profesorji, tudi vsak bogoslovec je stanoval v ločeni sobi. Primerna obednica in hrana, snaga v poslopju, čisto perilo, za kar vse so požrtvovalno skrbeli redovnice, — vse to je dajalo občutek skoraj rednega semeniškega življenja nekoč v domovini. Povrh pa še zdravo podnebje in krasna pokrajina z mogočnimi hribi, vse to je živo spominjalo na slovensko domovino.

Število bogoslovcev v Brixnu se je z novodošlimi povečalo na 32, profesor-skemu zboru pa se je pridružil dr. Ludvik Čepon.

Domača duhovščina kakor tudi nemško prebivalstvo je z veliko simpatijo pozdravilo prihod slovenskega bogoslovja v Brixen. Svojo naklonjenost staljstvo in duhovščina pokazala ob vsaki priliki, posebno pa ob novih mašah osmih slovenskih novomašnikov v poletju 1947, ki so se obhajale v Brixenu in v okoliških farah s pestrim slavljem, ki skoraj ni zaostajalo s poezijo novih maš v Sloveniji: ovenčanimi cerkvami, mlaji, slavoloki, zastavami, pritrkavanjem, pozdravnimi govori, z udeležbo šolske mladine in vseh krajevnih organizacij — kakor nekoč doma. Slovenske novomašnike je verno tirolsko ljudstvo pozdravljalo in spremljalo kot svoje lastne rojake. Prav tako so premožni kmetje iz okoliških vasi povabili vse

bogoslovce v goste za počitniške mesece.

Vodstvo semenišča gotovo ne bi imelo pomislekov nadaljevati bogoslovne študije v prijaznem Brixenu, ko se ne bi pojavile druge nevšečnosti.

Predvsem so v Rimu dali razumeti, da naslednje leto ne bi mogli več vzdrževati slovenskega semenišča. Od ene in druge strani so prihajali nasveti, da naj bi se bogoslovci razšli po raznih italjanskih semeniščih. Razen tega italjanska civilna oblast ni rada gledala v obmejni provinci slovenskega učnega zavoda, zavezniške komisije v Italiji pa so se pripravljale, da pred odhodom iz Italije likvidirajo begunsko vprašanje v celoti. Ako naj bi torej semenišče kot slovenska kulturna ustanova ostalo skupaj, je bilo treba misliti na preselitev v Ameriko, ker ne v Italiji ne kje drugje v Evropi ni bilo možnosti, da bi slovensko bogoslovje kot celota moglo priti pod streho.

V teh okoliščinah se je vodja semenišča msgr. Odar obrnil na razne strani v Novem svetu, a najugodnejša ponudba je prišla iz Argentine, kjer je novi sanluiski škof msgr. dr. **Emilio Di Pasquo** po posredovanju slovenskega izseljeniškega duhovnika Janeza **Hladnika** izrazil pripravljenost, sprejeti slovensko bogoslovno semenišče kot celoto v svojo škofijo. S tako rešitvijo se je strinjala papeška kongregacija za semenišča kakor tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Na skorajšnjo vrnitev v domovino pač ni bilo misliti.

San Luis v Argentini

Argentina je na široko odprla vrata beguncem, skozi nje je srečno prijadralo tudi slovensko bogoslovje. Prva polovica je odšla iz Brixena ob koncu septembra 1947, morala pa je v zbiralnem taborišču v Bagnoli pri Napoli čakati dobre tri mesece na prevoz. Ob koncu septembra je odšel na pot msgr. Odar z nekaterimi duhovniki, da ostalim pripravi pot. Prva skupina je dospela v San Luis ob koncu januarja 1948, drugo pa je prof. Lenček privedel dva meseca kasneje, za Veliko noč 1948.

V začetku aprila so se začela že redna predavanja v novem sanluisškem semenišču. Slovenskih bogoslovcev v San Luisu je v šolskem letu 1948 bilo 30.

Ker niso vsi profesorji sledili semenišču v Argentino, so se v profesorskem zboru izvršile nekatere spremembe. Poleg msgr. dr. Odarja sestavljajo profesorski zbor dr. Ivan Ahčin, dr. Ignacij Lerček, dr. Filip Žakelj in dr. Franc Gnidovec, pomagata pa poučevati tudi g. Jože Košiček in g. Andrej Pogačar. Vodja semenišča je slejkoprej msgr. dr. Odar, za semeniškega spirituala pa je škof dr. Rožman imenoval preč. g. Alojzija Košmerlja.

Slovensko semenišče v begunstvu je pomembna slovenska verska in kulturna ustanova, ki pripravlja idealne slovenske mladeniče za vzvišeno duhovniško službo. Bog daj, da bi čisti idealizem naših mladih duhovnikov in bogoslovcev skoraj našel široko polje dušnopastirskega delovanja med lastnim, tako zelo preizkušanim slovenskim narodom.

SLOVENSKI VOJAKI V R. A. F.

Izkrcanje zaveznikov na Siciliji in v južni Italiji l. 1943 je prineslo svobodo mnogim Slovencem, ki so bili kot politični ali vojni ujetniki na jugu Italije. Kljub fronti, ki je tekla čez Italijo, se je takoj začel priliv Slovencev iz severne Italije, ki so ob zlomu fašizma pobegnili iz zaporov, se zatekli v hribe in se prebijali proti jugu, da se rešijo pred preganjanji. Nekateri so prišli čez Jadransko morje. Mnogi, doma iz krajev, ki so jih imeli zasedene Nemci, so bili prisilno mobilizirani in poslani na fronto v Italijo kot nemški vojaki. Tem se je tedaj odprla možnost, da preidejo k zaveznikom. Njihova pot je vodila v zavezniška ujetniška taborišča.

Kakor je za vsakogar pomenil prehod k zaveznikom konec fašističnega in gestapovskega preganjanja, je vse demokratsko usmerjene Slovence težko prizadela takratna politika Američanov in Angležev, ki so priznavali Tita in ga podpirali. Zaradi tega je vpliv našega političnega predstavnštva v osebi g. min. dr. Mihe Kreka, ki je leta 1944 postal jugoslovanski delegat pri zavezniškem svetu v Italiji, in obeh jugoslovanskih kraljevskih vojnih misij v Rimu in Bariju, postajal z vsakim dnevom manjši. V jeseni 1944, ko je v zvezi s kraljevo izjavo o priznanju Tita postal predsednik jugoslovanske vlade v emigraciji g. dr. Šubašić, je dr. Krek moral zapustiti svoj položaj, vojne misije pa so zavezniki pozneje ukinili.

Titova partizanska vojska s svojimi političnimi organi je formirala v Italiji prekomorske brigade. Američani in Angleži so jih oskrbovali in oboroževali. Te brigade so Titu omogočile prevzem oblasti v Jugoslaviji. Partizani so že tedaj začeli s svojo vlado terorja nad tistimi, ki se jim niso priklonili. Začela so se prva ugrabljanja in prevozi na Vis.

Pritisk zaveznikov na vse, da se morajo pridružiti partizanom, je bil splošen. Ljudje so ostajali brez služb; no-

vi, ki so prihajali čez fronto, so ostali dolge mesece v kampih v preiskavi; vojnih ujetnikov ni bilo mogoče osvoboditi iz taborišč. Ljudje pa so vztrajali.

V tem času je uspelo zainteresirati pristojne oblasti angleškega kraljevskega letalstva (RAF), da organizira in sprejme v svoje vrste jugoslovanske edinice. Vse organizacijsko delo je izvedel generalštabni major g. Slavko Andre. Tako je nastal prvi kr. jugoslovanski bataljon pri RAFu septembra meseca 1944. V bataljonu, ki je imel okoli 600 mož, je bila skoro polovica Slovencev. Njegove čete so bile v Castel a Mare in Cancellu pri Napolju ter v S. Vitu pri Brindisiju.

Moštvo tega bataljona je bilo v glavnem zaposleno kot delovne edinice pri

Dr. Krek govori slovenskim vojakom.

letalskih oskrbovalnih četah. Ob koncu vojne maja meseca 1945, so vsi prejeli brzojavni poziv iz Beograda, da se morajo vrniti do 31. maja v Jugoslavijo, sicer bodo izgubili državljanstvo. Razen nekaj poedincev se ni hotel skoro nihče vrniti. Pozneje so te edinice prevedli popolnoma v RAF in so vsi postali angleški vojaki. Večino izmed njih so demobilizirali v jeseni '47 in so nato februarja meseca '48 prišli v Argentino.

Že po koncu vojne v Evropi so ustvarili pri RAF-u še posebne edinice Jugoslovanov, izseljenih oseb. Moštvo teh edinic je v glavnem vršilo stražarske službe po letališčih in drugih letalskih ustanovah. Te edinice so bile v okolici Napolija ter na letališčih Ciampino, Brindisi in Bari: Tudi v teh edinicah je bilo skoro polovica Slovencev. Te edinice so z demobilizacijo RAF-a po vrsti ukinili v letu 1947.

Slovenci so se v teh službah pokazali kot dobri in disciplinirani vojaki ter pridni delavci. Za nas Slovence so imele te službe svoj poseben pomen, ker smo mogli tako rešiti na stotine naših ljudi iz ujetniških taborišč.

Poleg službe smo v edinicah pridno

gojili slovensko petje. Posebno veselje je bilo, ko smo mogli ustvariti slovensko knjižnico. Težkoča je bila v tem, da so vse edinice osnovali kot jugoslovanske in je bilo skoro vse poveljujoče osebje neslovensko, tako častniki kot podčastniki. Zaradi tega tudi organizator prvega bataljona, g. major Slavko André, ni postal poveljnik. Kot častniki so bili v Italiji v RAF-u samo gg. Cotič, Debatista, Golež, Kveder in Prekoršek.

Ves čas je redno obiskoval vse edinice duhovnik salezijanec g. dr. Matija Šaruga. Vojaki so ga bili vedno veseli. Mnogi so ga poznali že iz ujetniških taborišč. Neumorna je bila njegova požrtvovalnost ko je brez prevoznih sredstev in brez uradne podpore prepotoval na desetstisoče kilometrov. Bil je pravi vojaški kurat.

V tem kratkem orisu službe v RAFu niso vključeni Slovenci, ki so služili v teku vojne v raznih edinicah predvsem na Bližnjem vzhodu.

Sodelovanje z RAFom je za Slovence imelo svoj pomen, ker smo tako mogli nadaljevati boj proti fašizmu in nacizmu in jasno izraziti svoje stališče, da demokratski Slovenci ne moremo in ne bomo sodelovati s komunizmom.

BEGUNSKO TABORIŠČE V TRANIJU

Na jugu italijanskega škornja je bilo poleg Barlette največje begunsko taborišče v Traniju, prijaznem mestecu, ki leži nekaj kilometrov severno od Barija. V tem taborišču je preživljalo prva leta svojega begunstva nad sto Slovencev, po večini mladih fantov z Gorenjskega in iz Štajerske, ki so bili med vojno prisilno mobilizirani od Nemcev. Po osvoboditvi s strani zahodnih zaveznikov, ki so za sedli Italijo, so te slovenske begunce, po mnogih zasliševanjih in priganjanju k vrnitvi domov — pa brez uspeha — zaposlili po raznih svojih vojaških oddelkih in taboriščih. Mnoge od njih so zaposlili pri RAF-u in pa kot stražarje vojaških skladišč in podobno.

Ob demobilizaciji zavezniške vojske v Italiji in po odhodu zavezniških zasedbenih sil so te slovenske fante poslali v razna begunska taborišča, predvsem v taborišče v Traniju.

Ob koncu l. 1946 in v začetku l. 1947 so bile vse zavezniške edinice zapustile Italijo, slovenske begunce, ki so bili pri njih zapo-

Fantje se vračajo s telovadne prireditve.

sleni, pa so takrat do zadnjega poslali v begunska taborišča.

Pozneje je v taborišče Trani prišlo več slovenskih družin, ki so jih zavezniki pripeljali iz severnejših taborišč.

Taborišče v Tranju je bilo izrazito mednarodno taborišče. Močna med njimi je bila slovenska skupina, ki se je v vsem odlikovala od ostalih. Slovenski begunci so si uredili lastno kapelo in jo posvetili brezjanski Materi božji. Glavni oltar je krasila Njena slika, obdana vedno s svežimi rožami in zelenjem. Slika je izdelal eden od slovenskih beguncev sam. Za dušno pastirstvo med slovensko skupino so skrbeli vedno dva do trije slovenski duhovniki.

Kakor v drugih slovenskih taboriščih, tako je tudi ta imela slovenska šolska mladina osnovno šolo in gimnazijo, za malčke pa je bil ustanovljen otroški vrtec.

Središče slovenskega kulturnega življenja pa je bilo "Slovensko prosvetno društvo" s svojimi številnimi odseki in pododseki. Najživahnije so se udeleževali pevski, godbeni, dramski, športni, telovadni odsek in knjižnični oddelek.

Slovenski pevski zbor je sodeloval pri vseh cerkvenih obredih, nastopal pred javnostjo s slovensko pesmijo, medtem ko je orkester priredil številne nastope domačih in modernih pesmi in pripravil več močno obiskanih koncertov.

Športniki in telovadci so prirejali medsebojna tekmovanja in se pomerili v vseh disciplinah tudi s tovariši v sosednjih taboriščih.

K Brezjanski Materi božji so se zatekali v stiskah.

Dramska družina je uprizorila na odru mnoga domača in tuja dela ter dosegla pogosto lepa priznanja od zavezniških in domačih oblasti.

★
Slovenska
begunska
družina
v
Tranju.
★

Knjižica, ki je štela nad 70 slovenskih ter večje število tujih knjig in revij, je širila kulturno obzorje med slovenskimi in drugimi begunci v taborišču.

Imeli so tudi svojo revijo "Novi upi", ki je vsakih štirinajst dni nudila taboriščnikom poučno, vzgojno in zabavno snov.

Duša vsega kulturnega dela je bil poleg dušnega pastirja mladi in nadarjeni g. Gobec Edi, ki je sedaj slušatelj na eni it. univerzi, na zunan pa je slovensko begunsko skupnost predstavljal g. dr. Franc Bajlec.

Prosvetno društvo je imelo redne tedenske

sestanke, na katerih so se obravnavala vsa pereča vprašanja, ki so zanimala taboriščnike.

Slovenska begunska družina v tranijskem taborišču je ves čas svojega bivanja v Italiji živela v miru, skupnem delu in v medsebojnem prijateljstvu. Kljub temu, da so taboriščniki tudi tu morali preživeti marsikatero težko uro in preboleti mnoga ponižanja, pa so vsi vzdržali, ker so vedeli, zakaj so se odločili na pot v tujino.

Večji del te slovenske begunske družine je sedaj že nahaja v Argentini, nekateri so še ostali v Italiji, drugi pa so odšli v različne druge države.

Miklavž Trpotec:

DVOJE PISEM

Umaknil sem se v samoto. Pretrgal sem ovoj in sem bral. In pismo, ki ga je pisala ženska roka, je govorilo tole:

"Hudo je, da ti povedati ne morem, kako. Če bi imela vzdihov, kolikor je vetra v svetu, izdihala bi jih bila že zdavnaj; in če bi imela solz, kolikor je voda na zemlji, premalo bi jih bilo za en sam dan. Tako pa sem zdaj brez vzdihov in brez solz. Oči so mi suhe in prsi prazne. Sem samo še okostnjak brez volje, telo, ki mu je duša že bogsigavedi, kje!"

"Po mračnih poteh hodim in obrazi, ki jih srečujem, so tuji, plašni in mrzli, kot je vse pri nas mrzlo in tuje. Govorimo malo ali nič; govore samo še oči, globoke, upadle oči. Neviden strah nas spremlja povsod, je v nas in okrog nas. Slutimo ga, vidimo ne. In vendar vsi vemo, da je. Kdo ga prežene, kdo umori?"

"Otrok je ono noč planil iz sanj in je hlipal od groze. Mati pa ga ni mogla utolažiti, ker je bila tudi v njenem mehkem pogledu groza. To je strah..."

"Od nekje se je pod večer utrgal jok, dolg, zategel, skrivnosten jok. Nihče ni vedel, kdo joče, nihče, čemu to plašno, krčevito jecanje. In vendar je bila tolikšna groza v tistem večeru, da je molkligel na vse kot brame, ki ga dvigniti ni moč. To je strah..."

"Živali so splasene. Še nikdar nisem čula, da bi slavec pel ob zori. Ono jutro

pa je pel prav pod mojim oknom, ko so se poti že prebujale. Kaj naj rečem?"

"Na nebu so čudna znamenja, ki jih razložiti ne znamo. Zasiže luč in se povleče pod oblaki, ki se ne umaknejo več od naših zvezd. Sama sebe prehitim od vzhoda na zapad in ugasne. In mi šepetamo, kot da smo v katakombah, in pričakujemo nekaj nenavadnega. Spimo in vidimo vse, sanjamo in živimo, ker sanjati ne upamo. Oči so nam ven in ven široko odprte in budne, ker se bojimo smrti, če bi samo za trenutek spustili utrujene veke. Tudi to je strah..."

"Kadar nas je veliko, hrabrimo drug drugega. Hočemo se privaditi rdečemu, a kadar rdeče vidimo, zadiši vsa zemlja po krvi. Tega nihče več ne prenese. Svet je pust in dolgočasen, a za nas je skrivnost, ker smo se odvadili misliti, da je kje izven nas še kak svet. Nihče več ne verjame, da bi bilo pri nas še kaj lepega. Trpimo in ne vemo več, da trpimo. Trpljenju pravimo življenje, na življenje od prej pa smo pozabili".

"Čuden človek hodi po deželi. Nihče ga ne pozna. Ustavi se in gleda. Pred njim obnemoreš, klecneš in šepetaš svoje gorje. Ko pa si povedal, se skloni k tebi in ti bolj z duhom kot z usti govori, da veruj in upaj. Dvignil si se počasi in gledaš za skrivnostnim neznanecm, ki ga zdavnaj ni več. Tam, kjer je

bil, — naj je v pesku, če sta bila na poti, naj na mizi, če sta sedela v kotu, naj na zidu, če sta se umaknila v tišino, naj na pismu, če si ga pisal, ko je nenapovedan stal pred teboj, — povsod, kjer je bil, je zapustil sled. In v tej sledi je iskrica upanja, ker sled je — križ...

"Ljudje bajajo, da se odpirajo grobovi in da v mesečnih nočeh živi pokopani prihajajo iz gozdov, ker umreti ne morejo. To zato, pravijo ljudje, ker tudi zemlja ne more umreti. Ta zemlja ne umre nikoli, in nad grobišči, ki zanje nihče ne ve, da žari čudna svetloba v mrakobnih nočeh, da mah tam okrog joče in da nevidni glasovi molijo in počó..."

"Groza in strah in hudo, oh, ljubi moj kje si? Čemu nisi z menoj? Nikdar te nisem objela, poljubila nikdar, zdaj pa v nočeh brez sna šepetaje izgovarjam tvoje ime in ne vem več, ali sem človek, ali mrtvak!"

"Povej mi: je še sonce na svetu, ki sije topló? Pri nas je sam mráz in sonce je samo še mrtva luč, ki ne greje več. So še rože na svetu? Pri nas so se osule že zdavanj, še krizanteme več ne cveto, kot da je tudi v nje prešla groza. Je še smeh kje na božji zemlji? Mi tod smo že pozabili, da je kdaj bil..."

"Povej, fant moj, kdaj prideš... Ne, ne, ne hodi sem. Tu bi umrl, ker je sapa, ki veje vserod, strupena in ubija še nerojeno v materinem nedrju!"

"Ah, ali naj sploh še živim? Samo Bog še ostane in čakam samo, kdaj nas pokliče vse, vse..."

"Fant moj, kako nesrečna sem! Kaj se res ne najdeva več? Reci, da so vse to samo hude sanje, da je življenje tam, kjer si ti, in bom verjela in drugega ne bom mislila več..."

Sedel sem in sem pisal:

"Veruj!"

"To zato, ker je Bog, ki vse vodi in vse uravnava in ki hudega ne pošlje, če ni v Njegovih načrtih. Naj ne bo strahu v tebi in v tvojih. Dan je božji dar in kadar bo On hotel, bo sijal spet, kot tiho želiš ti, da bi sijal, in kot verujem jaz in mi vsi, da bo. Če vaše son-

ce več ne greje, ti bodi to v preizkušnjo. Bog preizkuša vašo vero in vstajenje bo dal smo, če boste še v smrti verovali, da boste živeli. Vsi, izvzet ni nihče. Ko pa veruješ, veruj tako, da boš s svojo vero potrjevala brate in sestre".

"Upaj!"

"Žena si in ženi je dano še v posebni meri, da upa. Obup je blagoslov otrok teme. Mi pa smo otroci Luči in Luč sama je naše upanje. Či so znamenja, jaz re vem, če so, so zato, da vam upanje ne usahne. To se pravi: Bog je z vami in kadar bo prišla ura, ki je pisana, se bo vam in nam razodel, po vstajenju zemlje in po nasmejanih očeh, ki bodo sprjemale nas, — pregnane. Pa tudi križ vam je dal za potrdilo upanja. Kdor vam ga tedaj prinaša, ga sprejmite kot brata, če pride med vas z iskrenim srcem. Če je njegovo delo božje delo, bo uspelo vsemu hudemu navkljub. Če je satanovo, bo razpadlo samo od sebe. V privide ne veruj, ker samo burijo kri; za mrtve pa molite, da najdejo pokoj, in zveličane prosite, naj vam izprosijo blagoslov božji. Mi tod tudi molimo in veliko molimo, za vas, da vzdržite, za nas, da bi vztrajali, za slepe pa, da bi spregledali".

"Ljubi!"

"To je tvoja posebna odlika. Ljubezen bo premagala vse, tudi nasilje in vezi in ječo in smrt! Ljubi pa vse: domovino, ker je ljubezni vredna; brate, ki so jo potrebni; sovražnike, ker je tak ukaz božji; trpeče, ker jim je v tolažbo, stanovitne, da jih z njo potrdiš; uboge, teh je zdaj veliko; pregnane, da jim bo v zavetje; matere, da bodo zdrave; otroke, da se nam ne izgube; pa tudi nas, da bomo po ljubezni z vami, in med njimi mene nikar kot poslednjega, ker si v vsaki moji misli ti in vsak trenutek s teboj živim, kot da bi te gledal. Hudo je tudi nam in tudi nam trpljenje ni prizaneslo. A mi bomo prestali, če bomo vedeli, da vztrajate tudi vi tam čez".

"Spomni se naših gora in pozdravi jih, ker jih jaz in mi vsi pozdravljamo. Med naša polja se skloni in jim zaše-

petaj, da pridemo. Med bôre in smreke in hraste in mecesne pojdi, pa jim dahni našo misel, ki je topla nanje bolj kot kdaj. Slednjič poljubi vso našo grudo in veruj, da vstane, upaj, da bo živela, ljubi, da bo rodila, ker njena ura ni daleč. Zemlja nam je na tem božjem svetu največ in vse in je vredna, da ji vse

podarimo, ker nam je blagoslovljena kot vsakdanji kruh".

"Ko pa me Bog k tebi popelje, in nas vse, ker v Njegovo pravičnost in zvestobo verujemo, bova živela..."

In v mojem srcu je bilo veliko veselje, ker sem pisal, kot čustvuje in misli vsakteri od nas.

Slovenski begunci v Eboli

EBOLI leži jugovzhodno od Salerna. Mesto je bilo bombardirano in je precej razrušeno.

Taborišče je bilo kakih 10 minut od mesta na ravnini, le Slovenci so bivali na gričku. Slovencev je bilo v Eboliu kakih 700. Bivali so pod šotori, ki so bili pod oljkami, med šotori pa so bile speljane lepe stezice in poti kot v kakem parku. Imeli pa smo tudi nekaj barak iz pločevine; v eni je bila kantina, v drugi kapela, v tretji štab in četrta je služila za predavanja. V kapeli je bila sv. maša vsak dan — imeli smo dva kurata: g. **Kunstlja** Ignacija in g. **Robljeka** Petra. Ob nedeljah pa je bila sv. maša na prostem pred barakami. Nasproti barak so taborili Štajerci, na vrhu hribočka domobranci, četniki pa na pobočju.

Na prostoru, kjer je stala kantina, ki je slovela po celem taborišču, so baje med prvo svetovno vojno taborili slovenski ujetniki. Življenje je bilo v taborišču precej razgibano. Poleg vaj je bilo nešteto tečajev. Imeli smo tudi pevske zbor, ki ga je vodil g. **Savelli** Emil. Od časa do ča-

sa je poskrbel za zabavo tudi dramatski odsek, ki je uprizoril v taboriščni kinodvorani več iger, med njimi "Trije vaški svetniki", "Mrtvaški ples", "Postržek" itd.

Propagandni odsek je izdaljal "Jugoslovanski vestnik", humoristični stenski časopis "Rafal", pri katerem so sodelovali pok. slikar **Zvone Žitnik**, **Gorazd** in **Debeljak**. Pesniki so izdajali tudi svojo revijo "Mi in svet". Propagandni odsek je izdal tudi nekaj pesniških zbirk.

Slovenski studentje so stanovali v dijaškem internatu. Gimnazijo je obiskovalo 350 dijakov, od teh 36 Slovencev.

Studentje so priredili več izletov na bližnje hribe in Pompeje. Profesorji gimnazije so vodili za ostale tudi tečaj angleščine in francoščine. Od raznih tečajev je treba omeniti kmetijski tečaj in radiotelegrafski.

Sportniki so gojili predvsem nogomet in lahko atletiko ter so nekajkrat tekmovali z italijanskimi klubi.

Umrli so v Eboliu: **Debeljak** Ludvik, ki je bil izvrsten slikar in **Žitnik** Zvone, ki je utonil pri kopanju.

TABORIŠČE V RICCIONE

Riccione je prelepa morska plaža med Riminijem in Catolico, eno najlepših italijanskih obmorskih letovišč s pomenom našega Bleda. Tu sem — v vilo umorjenega Mussolinija — so spravili iz Nemčije prišle Poljake in prve slovenske begunce v juniju 1945, večinoma tiste, ki so pribežali s Primorskega. Prvi komandant je bil Anglež Lambert, slovenski predstavnik pa Polde Kemperle. Nastanjeni so bili v depandansi Mussolinijeve

vile, v glavnem obplažnem hotelu in drugod (Dante, Zauzani...). Skupina profesorjev goriške gimnazije je takoj začela s predavanji. Pozneje, ko so Primorci šli večinoma nazaj v Gorico in Trst, in so v Riccione prišli tudi člani Narodnega odbora, je prevzel predstavnštvo ing. Ladislav Bevc. Za njim pa prof. Kessler in dr. Zupan. Komandanti pa so bili Angleža Chase in Caringher; posebno zadnji se je slabo obnesel v vseh pogledih:

v občevanju do Slovencev kakor do svojih predpostavljanih. Za njim sta prevzela vodstvo Amerikanca major Brawn in kapetan Sampson, ki pa sta bila oba velika in resnična gentlemena in zelo naklonjena Slovencem. V taborišču je bila ljudska šola, tehnična šola, jezikovni tečaji predavanja itd. Nekaj časa so imeli tudi svoj list, ki pa je moral prenehati.

Riccionsko taborišče je spadalo gotovo med najprijetnejše, kajti nameščeno je bilo v hotelih (ne v barakah) ter je delalo videz - letovišča zaradi čudovite svetovno znane peščene obale. 22. avgusta 1947 je bilo raspuščeno, na kar so se taboriščniki razkropili po drugih taboriščih: v Bologno, Reggio Emilio in Senegalijo.

Slovenski visokošolci v begunstvu

V decembru 1945 se je slovenskim visokošolcem posrečilo dobiti od zaveznških taboriščnih oblasti dovoljenje za preselitev v tkzv. "Transit Camp Bologna". 8. januarja 1946 je prispela prva skupina iz Riccione, nekaj dni nato pa skupina slovenskih akademikov iz Senigallije. Znašli so se v mestu, ki ima najstarejšo evropsko univerzo. Število akademikov se je iz dneva v dan večalo. V juniju mesecu je taborišče štelo že nad 200 članov skupno z Litvanci, Madžari, Poljaki in nekaj Hrvatov.

Slovenski akademski odbor je vodil dr. Anton Štukelj.

V kratkem času so akademiki v taborišču postavili igrišče za odbojko, ustanovili nogometni klub, odprli taboriščni bar, katerega dobiček so porabili za svoje potrebe. Moštvo odbojke slovenskih akademikov si je priborilo prvo mesto na turnirju Bolonjske univerze l. 1946.

Foto klub, pri katerem se je udeleževal del akademikov, je v istem letu pripravil dobro uspelo razstavo.

Poveljstvo taborišča je v juliju 1946 organiziralo letovanje pri Lago di Como. Nekaj dobrih plezalcev je odšlo v planine, kjer so preplezali Marmolado (3343 m) ter Pic Boe (3128 m) ter se po nekaj tednih vrnili v taborišče. Prav tako je ista skupina odšla na smučanje v mesecu januarju. Nekateri pa so se odločili na morje in odšli v taborišče Riccione.

V šolskem letu 1946/47 se je na bolonjsko univerzo vpisalo 90 slov. akademikov. Opravili so v tem letu nad 400 izpitov in dobili 6 diplom. Nekaj srednješolcev pa je opravilo veliko maturo.

Duhovno vodstvo v taborišču je imel č. g. Snaj Jože. V taborišču so si akade-

miki uredili tudi svojo kapelico s sliko brezjanske Matere božje nad oltarjem.

Nekaj akademikov si je med letom oskrbelo podporo v Španiji in Belgiji in odšlo tja na nadaljnje študije. Večina pa se jih je odločila v Argentino in Canado.

V Padovo je že med vojno prišlo nekaj slovenskih akademikov študirat. Po končani vojni se niso vrnili v komunistični "raj", v poletnih mesecih l. 1945 pa se je njih število pomnožilo z begunskimi akademiki, ki so takrat prišli z drugimi slo-

Dom akademikov beguncev v Madridu.

Apostol božji, zaščitnik romarjev.

Patron zemelj Španije.

V letih velikih romanj na Tvoj grob prihajamo
k Tebi iz kolegija, ki nosi Tvoje ime, slovenski aka-
demiki, da tako nadaljujemo častno tradicijo naših
prednikov, ki so skozi mnoga stoletja iz daljave
Slovenije pošivali k Tebi, ker Te prosili pomoči
in varstva. Po pravici so Te klicali za svojega za-
ščitnika, ko so s Tvojo pomočjo in priprošnjo prešli
srečno loko nevarnosti in ležali doma in na poti k
Tvojemu grobu. Tvojega zaščitnika Te imenujemo ladi-
mi, ki nas vodi morda še več nagibov, da smo poroma-
li v Kompostelo. Zavedamo se svoje krivde in Te šlesani
prosimo za svoj narod, da pa vodiš po polih kreposti
in krščanstva, zvestega Bogu in sveti Cerkvi, za domo-
vo, da uslajajo združeno in svobodno, v kateri ne bo
nič sledu sedanjega brezboštva in zlašili se za us-
paso mladino, ki živi v strašni nevarnosti, da se za-
strupi. Blagaj ji vrnjenega duha ljubezni in izprosi ji
darov Svelega Duha, da bo razumela važno nalogo,
pred katero stoji in urelo širila božje kraljestvo na

svetih zemljah. Sprejmi v imenu na to naše romanje, o
naš zavetnik in priprošnjik pri Bogu, skromen, odkri-
tosten, dar malo trošen, ki naj gori ob Tvojem altarju
kot simbol vere in časti, da jo s Tvojo pomočjo obra-
nimo zase in za svoj dom, kamor nam izprosi, da se čim
prej vrnemo. Prav prosim, da Te prosimo za naše in vse
škole, duhovnike in vernike. Izprosi nam, če je potrebno,
heroplega duha mučenstva. Prosim, da različi, če hočemo za vse
sveže duhovnike in se posveti za O. C. A. L. I. da bi mogla
biti mogoča, ki si jo je zaslužila, uspešno izpeljati.

Korona Sv. Apostol, Te prosimo da posreduješ pri
nasem G. opadu po Njegovih Sv. D. A. L. I. naših ospe-
in kraljici S. A. L. I. da bomo z njeno pomočjo
posred izpovedovali popolno in iskreno krščanstvo
in tako doprinesli svoj delež za imo Kristusa v
Kraljestvu Kristusovem.

Tudi Bog, ki in božji apostol
sv. Jakob

Slovenski akademiki iz Madrida so poromali na grob sv. Jakoba v Kompostelji
in tam položili zgornjo listino.

venskimi begunci iz Slovenije. Pozimi
1945/46 so si skupno ustanovili "Klub
slovenskih akademikov v tujini", ki je na-
vezal kasneje stike s slovenskimi akade-
miskimi skupinami v Rimu, Bologni in
v Gradcu.

Borili so se z mnogimi, zlasti z denar-
nimi težavami. Našli pa so dobre ljudi, ki
so jim šli na roko. Žena italijanskega uni-
verzitetnega profesorja, gospa Scinemi,
se je dolga leta prizadevala kot skrbna
mati za vse tuje študente-begunce v nje-
nem mestu. Padovanski škof je dal tudi
nekaj prostih kosil v svoji menzi, podprl
jih je Slovenski socialni odbor v Rimu
ter Katoliška Liga iz Amerike. Od jeseni
1945 do jeseni 1948 je 14 begunskih aka-
demikov diplomiralo odn. promoviralo.

Nekateri slovenski akademiki iz Pado-
ve so že emigrirali v Argentino in Kana-
do, nekaj pa jih je še ostalo v tem ita-
lijanskem univerzitetnem mestu.

Slovenski akademiki, ki jih je begun-
ska pot zanesla v Avstrijo, pa so se po-
trudili na univerzo v Gradcu. Vpisanih
je tam lepo število, stanujejo pa v bliž-
njem zavezniškem taborišču. Mnogi, ki
so na graški univerzi v zadnjih letih pri-
čeli svoje študije, so že diplomirali, trije
so že promovirali na pravni fakulteti, ena
pa na filozofski, drugi pa še študirajo in
se pripravljajo na izbrane poklice. Živah-
no je razvito med njimi organizacijsko in
društveno življenje. Tudi iz tega "uni-
verzitetnega" taborišča jih je že nekaj
emigriralo, tako v Kanado kakor tudi v
Argentino.

Slovenski begunci izven taborišč

Slovenski begunci, ki so leta 1945 zapustili domovino ali pa so morali v tujino že v letih vojne, niso vsi živeli v taboriščih. Več stotin jih je živelo v raznih mestih Italije, Avstrije, Švice, Francije in drugod. Vendar je takoj v vseh takih mestih ali državah kmalu prišlo do organizacije ali povezanosti med slovenskimi begunci v tej ali oni obliki. V letih vojne same je bil že Rim tisti, kjer se je začela zbirati prva slovenska emigracija; tistim, ki se jim jo posrečilo priti v Švico, so kmalu postali zvezni člen med Rimom in našimi slovenskimi političnimi predstavniki v Londonu in USA. V Rimu je bilo to delo tamkajšnje emigracije, ki je živela zlasti v ulici Olmata 9, precej tvegano in težavno.

RIM

pa je postal središče vsega našega delovanja v emigraciji v letu 1944, ko je iz Alžirja prišel v Rim kot zastopnik jugoslovanske vlade pri zavezniškem svetu v Italiji, predsednik SLS dr. Miha Krek, ki je bil ambasador pri zavezniški oblasti, dokler ni v Jugoslaviji prevzel oblasti Tito. Toda delo drja Kreka ni poslej prav nič zastalo; njegovo stanovanje na Via Paganini je takoj postalo središče vsega slovenskega političnega dela v tujini. — To delo pa se je od maja 1945 preneslo iz političnega dela še na polje socialne in politične zaščite tolikih tisočev beguncev iz Slovenije, ki so se kot antikomunisti umaknili v Avstrijo in Italijo, kjer so prišli v območje oblasti zahodnih zaveznikov. Izreden ugled in velik vpliv pri najodločilnejših zavezniških zastopnikih so drju Kreku omogočili, da je bila nato za slovenske begunce organizirana taka pomožna akcija, da so nam jo mnogi drugi narod, ki so tudi imeli svoje begunske skupine, zavidali. Svoje prostore v Via Paganini je dr. Krek takoj dal na razpolago slovenskim beguncem — kolikim od nas so bili ti prostori prva streha za začetne dni — in v teh prostorih je nastala prva slovenska pisarna, ki je opravljala delo za vso slovensko skupnost v zamejstvu. V prvih dneh ni bilo ne pisarniških moči in ne primernih sredstev; vsa prva dela so slonela na ramah drja Kreka in na izredni požrtvovalnosti njegove ge. so-proge Malke Krekove, ki je takoj v začetku in pozneje v prostorih na Via Cassia, kamor se je dr. Krek preselil, opravila velik in naj-

važnejši del pisarniškega dela. Od leta 1946 je sodeloval v pisarni g. Miloš Stare. Kot dragocena pomoč pa je bil g. Dr. Frido Pogachnik..

Za slovenske begunce pa se je takoj tudi zavzel Rim sv. očeta — Vatikan. Uvodno delo za nas je tam opravil pač v največji meri generalni asistent jezuitskega reda p. Anton Prešern; po njegovem posredovanju so naši begunci zamogli do sv. očeta, on je našim dijakom organiziral izdatno pomoč v Vatikanu in pri tej akciji socialnega skrbstva sta mu pomagala p. Žibert in pa salezijanski duhovnik dr. Šaruga, ki se je toliko trudil z raznimi obiski po begunskih taboriščih, in posredoval v težkih slučajih težav, ki so jih povzročale italijanske oblasti.

Ko se je premikanje slovenskih beguncev nekoliko ustalilo, je bil v Rimu po pobudi drja Kreka ustanovljen Socialni odbor, ki je kmalu dobil svoje prostore v hiši na Via dei Colli 8. Skozi to pisarno so nato romale stotine slovenskih beguncev, ki so se vpisavali ali pa prijavljali za emigracijo; prav tako pa je odbor skrbel za pomoč najbednejšim. Koliko podpor je bilo od tam razdeljenih bolnim ali pa drugim v hudih stiskah. — Že v avgustu leta 1945 so prvi slovenski begunci dobili v Rimu službe pri zaveznikih ali kot tolmači, ali kot pisarniške moči ali pa kot stražarji v raznih zavezniških pisarnah ali pa napravah. Vsa izvedba teh namestitvev je v večini slonela na predlogih, ki jih je zavezniško poveljstvo dostavilo drju Kreku.

V sosedstvu Via dei Colli 8 pa je dom slov. šolskih sestra na Via dei Colli 10. — Že ves čas vojne in pozneje v časih begunstva je ta dom po dobroti in veliki požrtvovalnosti generalne predstojnice č. matere Terezije Hanželič nudil res pravi dom in zatočišče slovenskim dijakom, dijakinjam in vsem članom slovenske kolonije. Vsi naši cerkveni prazniki so napolnili kapelo pri sestrah do zadnjega kotička, vse verske pobožnosti in slovesnosti so se ali začele ali pa opravile v njih kapeli (Romanja, šmarnice, nove maše). Tja smo za polnočnice ali pa velikonočno jutranjico hodili iz vseh strani Rima; pa tudi na žalne slovesnosti smo se tamkaj zbirali: ena najžalostnejših je bil pač pogreb v Rimu umrlega drja Janka Kralja in tam smo prisostvovali zadušnicam

za vse naše pokojne v domovini (za kočevske žrtve, za drja Korošca, drja Natlačena, drja Kulovca, Grčarice in druge).

Če se je okoli Via dei Colli 8 in 10 zbirala vedno velika skupina tistih, ki so bili v raznih službah in je pri Mariji Snežni na Olmati živel druga močna skupina, tedaj je na obronku Rima v taborišču Cinecitta tudi vedno čakala na rešitev svoje begunske usode večja skupina slovenskih beguncev. — Večje skupine so bile tudi v Bologni, Padovi, Milani in v raznih krajih — Južne Tirolske; pa tudi po raznih italijanskih taboriščih je moralo bivati vedno nekaj Slovencev in je vedno bilo nekaj njih na Liparih in drugod. Zanje je bilo delo tem težje, ker ni bilo računati na popustljivost ali razumevanje italijanskih oblasti.

Kulturno življenje

med temi begunci izven taborišč priča o naši veliki delavnosti tudi na tem polju. Baragova zveza je v Rimu priredila počastitev Baragovega jubileja, dijaki so priredili "Tomaževe dneve" in izdajali svoj list "Nova doba"; slovenski katoliški delavci pa so nadaljevali z delom Zveze Združenih Delavcev ter priredili več zborovanj ter izdajali svoj list "Družbna pravda". V Rim je prišlo koncertirat slovensko pevsko društvo "Slovenija" iz Senigallije. Prirejen je bil večer slovenske poezije za Poljake in je slovensko poezijo Poljakom predstavil dr. Tine Debeljak. V Galeriji sv. Marka sta svoja dela razstavila akad. slikarica Bara Remčeva in Mihelič. V dvorani pri argentinski cerkvi v Rimu je bilo več akademij in na eni teh je bila prvič prebrana "Slovesna črna

naša za pobite Slovence", velika umetnina našega pesnika Jeremija Kalina.

Močna skupina slovenskih beguncev pa se je zatekla tudi v

TRST

in tam kmalu uveljavila svoje nazore in težnje. Med glavnimi delavci v Trstu je bil pač dr. Srečko Baraga, ki je z neverjetno visokim smislom za organizacijo in v najtežjih okoliščinah postavil temelje in organiziral slovensko šolstvo na področju tistega tržaškega ozemlja, ki so ga zasedli zahodni zavezniki. Iz tega dela je vzrastla slovenska gimnazija v Trstu in razvilo se je slovensko šolstvo po drugih delih pokrajine. To delo je dr. Baraga opravljal povrh še v največji življenjski nevarnosti, ker je slovenskim komunistom to delo šlo tako na živce, da so ga v Ljubljani obsodili na smrt in ga v Trstu dejansko zalezovali. — Lepa skupina slovenskih kulturenih delavcev je našla zatočišče v Trstu in tako je nekaj njih našlo delo pri "Zavezniškem glasu", ki ga je urejal dr. Brdnik. Temelje slovenskim radijskim oddajam v Trstu so dali slovenski begunci in slovenske šolske knjige, izdane v Trstu, so služile našim begunskim šolam v Italiji in v Avstriji. V Trstu je začela izhajati revija "Mlada setev" in v Trstu je izšlo doslej največje knjižno delo Slovencev v emigraciji — pesniška zbirka drja Antona Novačana "Peti evangelij". Ob petdesetletnici kiparja Goršeta je bila prirejana razstava njegovih del, dr. Turnšek je izdal več spisov in izšel je Atlas Slovenije, ki ga je priredil Velikonja. Prav tako je izšel tudi molitvenik, ki ga je uredil dr. Vrečar.

Jožef Klekl, borec za osvoboditev Slovenske Krajine - mrtev

V minulem letu je umrl poslednji član trojice, ki je skoraj pol stoletja imela vodilno vlogo v javnem življenju Slovenske Krajine. Imena: Dr. Ivanocy Franc, Baša Ivan, Klekl Jožef so in bodo v zgodovini Slovenske Krajine zmeraj blestela, kot naši velikani. Z njimi je povezano vse prekmursko javno življenje od početka sedanjega stoletja. Pred in med prvo svetovno vojno so to bili boritelji za svobodo in pravice Slovencev med Muro in

Rabo. Potem, ko je Dr. Ivanocy umrl, sta Baša in Klekl nadaljevala neumorno z delom za blagobit Slovenske Krajine. Po smrti Baša Ivana pa je Klekl sam nadaljeval. Sedaj je prišla vest, da je tudi on odšel po zaslužen plačilo k Vsemogočnemu, za vse svoje plodno delo v dobrobit Slovenske Krajine.

Doma je bil iz Krajine pri Tišini (zapadno od Murske Sobote), sin kmečkih staršev, ki so ga poslali v šole, da je postal

duhovnik. Kaplanoval je po raznih krajih Slovenske Krajine. Nazadnje je bil župnik v Črensovcih. Po upokojitvi se je tudi tam stalno naselil. Po okupaciji leta 1941 so ga madžarske oblasti internirale v Sombately. Po koncu zadnje vojne se je vrnil v Črensovce, kjer je živel nekako do letošnje zime, ko mu je sedanja oblast določila bivališče v Murski Soboti. Avgusta meseca leta 1947 je obhajal petdestletnico mašništva. Da so se sosedni župniki lahko udeležili te njegove obletnice, so nedeljo prej oznanili, da bo na ta dan samo zgodnja sv. maša doma. Ljudem ni bilo povedano zakaj. Kljub temu se je na dan njegove zlate maše zbralo v Črensovcih nad 12 tisoč ljudi, kar je, če pomislimo na sedanje razmere, zelo veliko. Znak, da je bil zelo priljubljen in spoštovan med prebivalstvom Slovenske Krajine. To seveda ni bilo oblasti všeč in se je moral preseliti v Mursko Soboto, kjer je bila lažja kontrola nad njim. Vsekakor je to imelo precejšen vpliv na njega, v jeseni njegovega življenja. Doba po drugi svetovni vojni je bila za njega polna razočaranj, ki so mu jih zadali isti ljudje, katerim je bil v njihovim mladih dijaških letih mentor in ki so se zbirali okrog njega, pa jih je "tuja učenost" speljala iz njegovega mentorstva. Sedaj je rešen in sigurno uživa božje plačilo v nebesih. Naj mu bo lahka zemljica prekmurska, ki ga je vzela v sebe v tako žalostnih časih.

Njegovo udejstvovanje je zelo obširno. Naj naznačim samo v obrisih vse njegovo veliko delo, ki ga je izvršil za Slovensko Krajino. Pred prvo svetovno vojno in tudi med njo, je vodil borbo za pravice svojega naroda skupaj z Dr. Ivanocyem in Bašo Ivanom. Dosledno je zahteval pri takratnih madžarskih oblasteh priznanje jezika, lastnih knjig in časopisov. Izdajal je najprej versko - nabožni mesečnik "Marijin list", s katerim je predvsem skrbel za versko vzgojo naroda. V desetletju pred drugo svetovno vojno ga je razširil s prilogo "Marijkin vrtec" namenjen predvsem mladini. Po Ivanocyevi smrti je nadaljeval z izdajanjem "Koledarja Srca Jezusovega", ki je poleg običajnega koledarskega gradiva, prinašal vrsto poučnih člankov in literarnih pri-

spevkov, predvsem domačih prekmurskih pisateljev in pesnikov. Pred začetkom prve svetovne vojne je začel izdajati politično - verski časopis tednik "Novine". Bil je izdajatelj in urednik dolgo vrsto let vseh teh publikacij ter tudi sam mnogo pisal. Pod naslovom "Srčen" je objavljал svoje pesmi. Jezik, ki ga je uporabljal je bil domači in šele v desetletju pred zadnjo vojno se je uveljavljal književni slovenski jezik, ko je sodelovala tudi že mlajša generacija, ki je prihajala iz ljubljanskih in mariborskih šol.

S svojimi sovrstniki je bil tudi veliki razširjevalec slovenskih knjig, predvsem onih z druge strani Mure, to je Mohorjeve družbe. Zelo je podpiral tudi ustanavljanje prosvetnih društev. Vse to delo je opravljal z veliko ljubeznijo in ga je vodila pri vsem tem le misel, koristiti in pomagati narodu. Kot duhovnik in kot človek je vse svoje sile posvetil, samo za blagobit duš in naroda.

Tudi politično se je mnogo udejstvoval. Saj je bil priznan kot voditelj ljudstva Slovenske Krajine. Že pod madžarsko oblastjo je vodil borbo za politično autonomijo Slovenske Krajine. Bil mu je cilj združitev z ostalo Slovenijo. To je tudi doživel.

Ko se je rdeča revolucija Bela Kune razširila tudi v Slovensko Krajino, je srečno ušel preko Mure, preoblečen v navadno domačo kmetško obleko, ko so mu rdeči bili tik za petami. V dobi med prvo in drugo svetovno vojno je bil vse do diktature poslanec sreza Lendava. Pozneje pa kot banovinski svetnik. Veliko se je boril za rešitev agrarne reforme, ki je bil zelo pereč problem. Njegova zasluga je, da je prišlo do praktične rešitve.

Doživel je ponovno okupacijo svoje domovine in ker je okupatorju bilo znano vse njegovo delo, ga je interniral, da mu je bilo onemogočeno vsako delo za svoj narod. Iz ene internacije je prišel pod drugo, rdečo in je moral gledati ponovno trpljenje naroda, ne da bi mu bilo mogoče pomagati.

Okrog njega se je tudi zbirala študirajoča katoliška prekmurska mladina, ki ji je nudil duhovno in materialno pomoč. Njegovo delo je bila ustanovitev dijaške-

ga zavoda "Martinišče" v Murski Soboti. Vodil je tudi velike borbe za obstoj gimnazije v Soboti, da je bilo omogočeno domači nadebudni mladini študirati doma.

Na socialnem polju je prišla njegova delavnost do izraza v ustanovitvi "Doma sv. Frančiška" namenjenega za onemogle. V nesreči in potrebi so se iz vseh krajev obračali nanj s prošnjami za pomoč in podporo. Nihče ni bil odklonjen, ni odšel praznih rok, četudi je dal svoj zadnji vinar. Radi goste naseljenosti je ljudem pomagal z iskanjem sezonskega dela, kjer je vedno skrbel za dušni in telesni blagor izseljencev. Izselenstvo je pravilno pojmoval, da gredo samo tisti,

katerim je potrebno potrebno.

Slovenska Krajina je eden izmed najbolj narodno zavednih delov Slovenije. Prvenstvena zasluga za to gre Kleklu, nosilcu in borcu za idejo Združene Slovenije ob njeni severni in najbolj izpostavljeni točki.

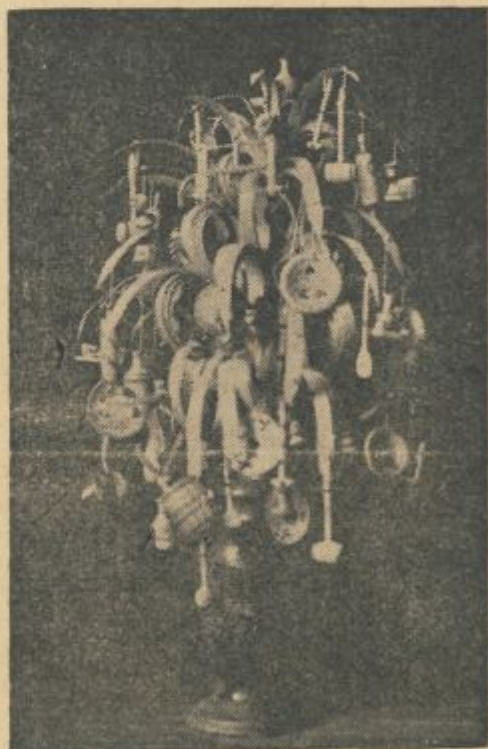
Kleklovo delo se ne da popisati v nekaj vrsticah. Zato je potrebno obširnejše delo, ki bo prikazalo njegovo veličino. Lahko tudi rečemo o njem, kakor je Demosten zaključil svoj govor na grobu macedonskega kralja Filipa II.: "Vse to, kar sem povedal, ni nič, njegov vzgled, njegova dela so neumrljive priče njegove slave".

Lojze Horvat.

Ribniški pušelj

*SKROMNO, TODA PRISRČNO
DARILO
SLOVENSКИH BEGUNCEV
S KOROŠKE
SOPROGI PREZIDENTA
REPUBLIKE
GOSPE
MARIJI EVI DUARTE DE PERON*

*VELIKI IN POŽRTVOVALNI DOBROTNIKI SLOVENSKIH BEGUN-
CEV, KI SO V USA VODILI DOBRODELNO AKCIJO LIGE KATO-
LIŠKIH AMERISKIH SLOVENCEV*

Mac Intihar,
predsednik Odbora stoterih

Ga Mary Hochevar
Euclid, Ohio

Anton Grdina
Cleveland

Rev. Matt Butala,
župnik, Joliet, Illinois

Joseph Zalar,
tajnik K. S. K. J.
Joliet, Ill.

John Germ,
predsednik K. S. K. J.
Pueblo, Col.

D. R. F.

Slovenski Socialni Odbor je utrl pot naši emigraciji

Bili so takrat — po vetrinjski tragediji — takšni dnevi in naši ljudje tako razpoloženi, da bi šli kamor koli v goli želji, najti miren kotiček pod božjim soncem. Oči vseh so se tedaj obračale v Rim, kjer je dr. Miha Krek že delal načrte, se posvetoval, iskal zvez, pisaril na vse strani in interveniral. Bilo mu je jasno: poiskati moramo za naše ljudi novo domovino, kjer bi se mogli sami preživljati z delom lastnih rok in živeti v miru, po možnosti čim bolj skupno naseljeni, da bi se ohranili za dni povratka v domovino.

Preletaval je nešteto krat z očmi in prsti zemljevid ter iskal informacij. Avstralija: bili so v Rimu avstralski škofje, obljubljaajoč mu, da bodo storili vse, da bi slovenski begunci mogli izseliti v Avstralijo, pa je nastalo vprašanje prevoza. Še tri leta ne bi mogli nikamor, položaj pa je tedaj zahteval čimprej naprej. — Južna Afrika: bogata in kulturna država, a bi sprejela samo tehnično izvežbane ljudi. — Francija: na jugu ima prazne pre-

dele in neobljudene, toda noče slišati ničesar o sprejetju enega samega begunca. — Ecuador: naravno bogata dežela, kulturno in gospodarsko zaostala, kjer vlada ne bi mogla dati ljudem drugega na razpolago kot neobdelano zemljo: kako naj bi ljudje živeli v prvih mesecih, preden bi zemlja prvič rodila? Peru: nihče se za emigracijo ne briga. Isto v Braziliji. Venezuela bi sprejela begunce, a bi jih poslala v klimatično težke predele in še slabo bi jih plačala. Ostane le še Argentina, ki je bila izmed vseh držav najprej pripravljena sprejeti begunce, ki je razumela njih položaj in jim ponudila najboljše pogoje med danimi.

Mi Slovenci smo imeli v Argentini že nekaj naših ljudi iz Primorske in Prekmurja predvsem, ki so že nekaj desetletij tamkaj. Med njimi je bil neumorni in požrtvovalni g. Janez Hladnik. Gospod minister Krek se je obrnil nanj in g. Janez se je z vso dušo vnel za našo begunske stvar. Vrgel se je takoj na

delo koncem novembra 1946. leta je bil sprejet pri generalu Peronu. General Peron je bil pripravljen sprejeti 10.000 slovenskih begunccev z družinami in otroki. To je bilo za nas odrešenje. In storjen je bil sklep: Slovenci se selimo v Argentino!

PRIPRAVE ZA EMIGRACIJO

Začele so se prijave za emigracijo v Argentino. Gospod Jože Košiček, prvi tajnik Slovenskega socialnega odbora v Rimu, je šel v njegovem imenu takoj po vseh taboriščih v Italiji; kjer so bili naši ljudje: predložil je beguncem položaj in jim dal ponudbo, naj se prijavijo za Argentino. Odziv prijav za Argentino je bil nepričakovan: nad 95 od sto vseh naših begunccev v Italiji se je prijavilo. V Rimu je bil takoj nato osnovan v okviru Slovenskega socialnega odbora (SSO) poseben emigrantski odbor, ki je imel nalogo izpeljati organizacijo emigracije do podrobnosti. Ustanovljena je bila takoj tudi odborova pisarna in pričela delati s polnim zaletom.

NALOGE EMIGRANTSKEGA ODBORA

Naloge, ki jih je imel emigrantski odbor, so bile: zbrati prijave za emigracijo, sestaviti kartoteke vseh begunccev — (Slovenci smo bili ves čas edini narod v begunstvu, ki je imel popolno kartoteko svojih ljudi!) —, preskrbeti za vsakogar vselitveno dovoljenje, nabaviti vsem potne liste, dogovoriti se z argentinskimi konzulati za postopek pri izdaji vizumov, zmanjšati zahtevo konzulata po dokumentih na minimum (ves čas smo Slovenci potrebovali najmanj dokumentov ob predložitvi za vizum!) in končno preskrbeti vsem beguncem možnost prevoza preko morja.

Kdor ve, da smo bili begunci tedaj brezpravní, brez svojih pravih zastopstev, brez prijateljev v svetu in brez dovoljnih denarnih sredstev, bo moral priznati, da te naloge niso bile lahke.

V tistem času je bivši ambasador pri zavezniški komisiji za Italijo minister dr. Krek interveniral, kjer koli je bilo potrebno, obiskoval urade in branil svoje ljudi, posredoval zveze in utrjeval poznanstva.

Na posredovanje g. Janeza Hladnika je Direccion de Migraciones priznala Slovenski emigrantski odbor (Comision Social Eslovéna) v Rimu za edino instance, preko katere morejo slovenski begunci dobivati vselitvena

dovoljenja. V Buenos Airesu je bil ustanovljen poseben pododbor, kateremu je predsedoval g. Hladnik. Ta pododbor je imel nalogo urejati v soglasju z emigrantskim odborom v Rimu vse formalnosti v Buenos Airesu in opravljati potrebne intervencije, ki jih ni bilo malo.

Končno je bila 6. februarja 1947. potrjena prva lista 500 slovenskih begunccev, kateri so kmalu sledile nove.

TEŽAVE NA KONZULATU

Konzul se nikakor ni mogel vživeti v to, da so izredne razmere in da so skoraj vsi begunci brez slehernih osebnih dokumentov. V smislu rednih predpisov o emigriranju v Argentino naši begunci nikakor ne bi mogli predložiti vseh zahtevanih dokumentov. Treba je bilo to zahtevo zmanjšati. Slovenci smo kot prvi dobili odobreno skupinsko listo vselitvenih dovoljenj in smo zato povsod orali ledino. Končno je po zaslugi in spretnosti g. ministra Kreka uspelo doseči s konzulatom nekak kompromis, da je namesto osmih dokumentov bilo potrebno predložiti le tri. Hkrati je bila priznana veljavnost potnega lista Mednarodnega Rdečega Križa.

Vse druge narodnosti teh težav niso občutile, ker je vsem g. minister v borbi za rešitev slovenskih begunccev utrl pot.

IGCR — UNRRA — PC IRO

Ko je bilo izdajanje vizumov za silo urejeno — več kot pet na dan jih konzul ni hotel izstaviti — je bilo treba prebiti led pri Zavezniškem medvladnem begunskem odboru (IGCR), v katerem je sedel tudi zastopnik Titove Jugoslavije. Predložena je bila prošnja, naj bi IGCR plačeval beguncem prevoz preko morja. Toda IGCR o tem ni hotel ničesar slišati.

Že pri IGCR, prav tako pa kasneje pri UNRRA in PC IRO se je očitno pokazalo, da so te organizacije imele kot svojo prvo nalogo, siliti ljudi domov. Repatriacija za vsako ceno — je bilo geslo teh ljudi. Naši begunci po taboriščih so v znamenju teh gesel silno trpeli in bridko občutili vso krutost ljudi, ki so se za temi organizacijami skrivali.

IGCR, UNRRA in kasneje PC IRO so pošiljali v taborišča stalne komisije, ki so vsakega posameznika zasliševale, jih nagovarjale za povratak in iskale povsod 'zločince'. Po-

stopke teh uradnikov je bil tak, da so vsi naši ljudje imeli občutek, kot da sede pred sodniki, ki jih bodo sodili zato, ker so pravočasno spoznali vso grozoto komunistične zveri, se ji uprli iz ljubezni do naroda in njega ohranitve in si izbrali pot v tujino, da se rešijo za nove dni bodočnosti. — Pa učinki teh obiskov so bili ravno nasprotni. Vedno bolj se je manjšalo število vračajočih se v domovino; pač pa so vedno pogostejše prihajali novi begunci in njih prihajanju še ni konca...

Sila težko je bilo delati za begunsko stvar, ko pa so v mnogih uradih sedeli plačanci komunistične ideje vseh narodnosti ter sproti javljali vsako malenkost. Jugoslovanska Titova delegacija v Rimu je sila pridno vlagala proteste pri IGCR, UNRRA in posebno pri PC IRO ter italijanski vladi.

Kako težko je bilo delati v takem vzdušju, kako brezupa so skoraj bili vsi naši klici in protesti, vse naše prošnje in zahteve, pa naj je šlo za reševanje vse skupnosti ali enega samega človeka. Koliko potov, koliko obiskov in razgovorov, koliko ponižanj in razžalitev je moral preboleti dr. Krek in z njim marsikateri, ki je tedaj delal v okviru slovenske skupnosti.

Vsej aktivnosti komunističnih agentov in zaviranju delavnosti za emigracijo s strani različnih drugih ponudnikov se je pridružila še različnost v gledanju, kaj naj bi bilo najbolj primerno za široke mase slovenskih beguncev v emigraciji. Od mnenja, ostati v Evropi in čakati, pa do načrtov o naselitvi okrog Trsta z namenom, tamkaj vztrajati, od obljubljenih naselitev v drugih državah in zapekljivih ponudbah v nekaterih evropskih, pa do načrtnega delovanja proti emigraciji v Argentino — vse to se je križalo in prepletalo.

PRVI ODHAJAJO

V poletju 1947 (6. junija) je odšla prva večja skupinica proti Argentini. Spremljale so jo najboljše želje vseh beguncev po campih in upi vseh pripravljajočih se na potovanje.

Trdnim tlem, ki jih je v sodelovanju z Mednarodnim Rdečim Križem v Rimu postavil že g. minister v svrhu nabav potrebnih potnih listov, so spodkopavali temelje številni uradniki na mednarodnih organizacijah, ki nika- kor niso hoteli delati v korist in dobro beguncev, pač pa so gledali samo nase, na koristi držav, katerim so pripadali, odn. držav,

katerim so služili. Begunec je bil zanje prepo- gosto samo številka. Tedaj je g. ministru us- pelo, da je v osebi ameriškega kapetana De Sara našel moža, ki je hotel v resnici begun- cem dobro. Da so prvi begunci odšli, je v ne- mali meri zasluga prav captaina De Sara. Na vso srečo je na tem mestu preseljevanja beguncev v Južno Ameriko sledil capt. De Sa- ra dr. Zimmerman, poznan skoraj vsem be- guncem. Tudi z njim je Emigrantski odbor navezal najboljše stike, mu predložil položaj naših beguncev in zlasti poudaril dejstvo, da večina naših ljudi želi čim bolj kompaktno emigrirati v Argentino.

Vidni uspehi delavnosti Emigrantskega od- bora v Rimu so pač odhodi številnih begun- cev, mnogi izdani vizumi in nabava potnih listov; saj danes skoraj ni slovenskega begun- ca, ki še ne bi imel potnega lista Mednarod- nega Rdečega Križa. Saj smo Slovenci bili v številki izdanih vizumov daleč pred drugimi narodi; saj so bili slovenski begunci edini, ka- tere je PC IRO vodila iz campa v Rim po vi- zum že davno prej, preden so nato komisije odšle v campe. Kdor koli si je hotel nabaviti vse potrebne dokumente, je to lahko brez nadaljnega storil — in to z minimalnimi stro- ški.

Ko smo že mislili, da bo emigracija stekla in da bodo begunci vsi v teku leta 1948 pre- peljani iz Italije v Argentino, je nastal pro- blem 'sivih'. In kot v posmeh celotni delav- nosti za begunce so se prav na zasliševalnih oddelkih PC IRO zbrali ljudje, ki so služili vsem mogočim gospodarjem prej kot begun- skim koristim. Begunec je vedel, da so mu ti ljudje sovražni, vedel in občutil, da ga spet silijo domov, kamor bi lahko brez njihovih na- svetov že prej odšel, ako bi bil s tem spora- zumen. Malo beguncev pa ve, koliko interven- cij je bilo potrebnih, koliko protestov oddanih in koliko potov storjenih, preden so bili tak- šni uradniki z PC IRO odstranjeni. Ta zaku- lisna borba je dobesedno požirala delavnost Emigrantskega Odbora. Saj ni bilo malo dela s pripravami 'sivih' transportov, saj ni bilo malo naporov z reševanjem ljudi, katerim je šlo za glavo! Vsega tega begunci skoraj, da ne vedo. In kje je še vsa pošta, prihajajoča z vsega sveta, vsa posredovanja, vsa reševa- nja; interniranci po italijanskih campih, ki jim je vsak dan grozila nevarnost prisilne vr- nitve.

V vsem tem napornem delu so nam bile be-

se, ki jih je dr. Zimmerman imel nad svojo pisalno mizo — Refugees are people — Begunci so ljudje — vzpodbuda pri nadaljnjem delu in vera v bodočnost, da se število begunskih prijateljev večja. Temu možu — dr. Zimmermanu — in zlasti še admiralu Mentzu, ki je kot novi šef PC IRO za Italijo napel vse svoje sile v blagor beguncev, smo slovenski begunci dolžni globoko zahvalo.

PRIMORSKI BEGUNCI

Komaj je dobro emigracija slovenskih beguncev iz majskih dni leta 1945 stekla, so v trumah začele prihajati prijave primorskih beguncev, umikajočih se pred komunistično zverjo. In spet se je delo začelo znova. Številne prijave so presegle vsako pričakovanje. Ko je bil problem nabave potnih dokumentov že vsakdanja zadeva, je spet posegla vmes PC IRO in zlasti njen zasliševalni oddelek, ki tem beguncem ni hotela priznati oznake slovenskih beguncev, pač pa jih je na vsak način hotela prikazati svetu kot Italijane.

Težka je bila borba in dolgotrajna, da je končno Emigrantskemu odboru uspelo doseči pri PC IRO priznanje slovenske narodnosti in begunstva primorskim beguncem. Dalekosežnost tega priznanja bo možno presoditi šele v bodočnosti.

Novo poglavlje borbe s PC IRO in ostalimi merodajnimi oblastmi je bilo, ustanovitev PC IRO podružnice v Gorici in Trstu. S tem niso bila olajšana pota samo primorskim beguncem, pač pa zlasti tistim, ki so še prihajali iz Titovega raja ter se odločevali za begunsko skupnost. S tem, da je bila v Gorici odn. Trstu PC IRO zasliševalna komisija, se je marsikateri prebežnik izognil koncentracijskega campa in prešel takoj v IRO camp.

DELOVNI USPEHI

Slovenski emigrantski odbor je preskrbel preko 7000 beguncem v Italiji vselitveno dovoljenje, preko 4000 v Avstriji in okrog 600 v Nemčiji.

Skoraj vsi slovenski begunci v Italiji so dobili potne liste in ostale dokumente.

Preko 4000 ljudi je iz Italije prišlo v novo domovino Argentino.

Preko 250 sivih je bilo prepeljanih s sivimi transporti.

Preko 100 jih je bilo rešenih iz koncentracijskih campov.

Preko 100 prizivov na PC IRO zaradi negativnega zaslišanja je bilo povoljno rešenih.

Slovenski emigrantski odbor je končno z vsemi svojimi begunci, ki so pogosto sami obiskali mnoge urade in na številnih službenih opravkih, ves čas dostojno zastopal ugled slovenskega naroda v svetu. Trdna povezanost slovenskih beguncev med seboj, discipliniran nastop navzven, enotnost in poštenost so v nemali meri vplivale na to, da je bilo med zavidljivimi tujci mnogo sovražnikov, ki jih je prav ta enotnost slovenske begunske družine bodla v oči.

Veliko dela in žrtev so zahtevali ti uspehi. Mnogo požrtvovalnih sodelavcev je bilo. Neopazna pa bodo ostala imena vseh treh tajnikov Slov. Emigrantskega odbora Jožeta Kosička, g. Andreja Križmana in g. Janeza Dolšine, ki so neumorno reševali slovenske begunce pred komunistično nevarnostjo — v Rimu na Via dei Colli 8.

Ogromno delo je opravil Slovenski Emigrantski odbor v Rimu v zadnjih treh letih. Vsega tega pa ne bi mogel narediti, ako ne bi povsod vodil borbe in začetnih korakov g. minister osebno, ako ne bi ves čas — po odhodu v USA — še nadalje budno skrbel za pospešeno emigracijo. G. minister, ki je kmalu spoznal, da bo treba našim beguncem najti novo domovino, je s svojim delom v velikem sveta rešil tisoče in tisoče slovenskih ljudi, rešil predvsem za dni, ki nas še čakajo.

Vsepovsod v emigrantski delavnosti pa je bilo opaziti silno moralno in finančno podporo, ki jo je slovenskim beguncem nudila Liga ameriških Slovencev. Njej zlasti in njenim predstavnikom se moramo zahvaliti, da je slovenska emigracija v veliki večini rešena in da so naši ljudje spet našli svoj dom v tujini. Brez bratovsko požrtvovalnega dela Lige ameriških Slovencev Slovenci v tujini kot prva politična emigracija v slovenski zgodovini sploh ne bi obstali, se ne bi razvili in niti mogli rešiti toliko naših življenj.

Kako smo prišli v Argentino?

Uredništvo Koledarja me je naprosilo, naj napišem kratek pregled dogodkov, ki so povzročili in omogočili slovenski emigraciji naselitve v Argentini. Ker sem za časa mojega bivanja v Rimu in v prvih mesecih po prihodu v Argentino skromno sodeloval pri tem ogromnem delu hočem na podlagi zapiskov, ki sem jih delal, podati glavne zanimivosti o tem, kako da smo si izbrali Argentino za kraj naselitve in kaj je bilo treba ukreniti, da se je pričel dotok slovenskih protikomunističnih emigrantov v Argentino.

Po svetu bo treba!

V maju l. 1946 je postalo popolnoma jasno, da je misel na časten povratek v domovino za daljšo dobo let nemogoča. Nad 10.000 Slovencev je živelo po Italiji, Avstriji, Nemčiji, Franciji, kot brezdomci, brez sredstev in brez možnosti zaslužka: nekateri v zavezniških taboriščih, nekateri pri dobrih ljudeh, nekateri začasno zaposleni v delavnicah in uradih. Kartoteka, ki jo je začel sestavljati centralni begunski odbor v Rimu, je pokazala nekatere zelo poreče probleme med slovenskimi emigranti: družine s številnimi nedoraslimi otroki, velik odstotek inteligenčnih poklicev, veliko nad tisoč učencev ljudskih in srednjih šol, stotine akademikov, veliko deklet brez staršev in razmeroma malo pravih kmetov, delavcev in obrtnikov, ki prav za prav predstavljajo edini zaželeni element za imigracijo. Težko se je bilo odločiti za to, da je treba begunce obvestiti naj se pripravijo na neizogibno nujno izselitev. Osrednji odbor je razposlal vsem beguncem posebne prigrasne listine, kamor je vsakdo lahko napisal svoje želje glede naselitve in kako se misli preživljati v tujem svetu. Zanimivo je, da znaten del beguncev teh prigrasov ni vzel resno: posledica podtalne komunistične propagande med begunci in pa nezaupanje v akcijo, ki so ga načrtno širili po taboriščih nekateri razdiralni elementi-nekomunisti.

Istočasno je glavni odbor opozoril begunce, da je treba računati s tem, da bodo v doglednem času morali zapustiti zlasti Italijo vsi tujci in da za one, ki bodo hoteli hoditi po svojih potih, odbor ne prevzame nikakega jamstva.

Odgovori na vprašalne pole so pokazali, da

želi 78 odst. beguncev emigrirati v razne prekomorske dežele. Kam? Seveda je bila največja želja večine, da bi šli v ameriške Združene države, vendar je skoro sleherni pristavil, da hoče tja, kamor bo šla večina.

Kam?

Odgovori beguncev so naložili odboru, da išče najprimernejši kraj za naselitev Slovencev. G. minister dr. Krek in deloma moja malenkost sva začela obiskovati kar po vrsti diplomatska zastopstva in vidnejše osebnosti vseh onih držav, ki so vselitev tujcev sploh dopuščale.

Stopili smo v stik z zastopniki angleških dominionov, zlasti Kanade, Južne Afrike in Nove Zelandije. Novozelandski primas-nadškof je osebno posređoval v naš prid v Londonu, vendar brez uspeha, zaradi pomanjkanja prevoznih sredstev. Južna Afrika in Kanada sta se zanimali le za zdrave mlade delavne moči, zlasti strokovnjake.

Stroga vselitvena zakonodaja Združenih držav ni dajala nikakega upanja, da bi se tja mogla preseliti vsa slovenska begunska družina.

Dr. Krek je vodil pogajanja z zastopniki vseh v poštev prihajajočih latinsko-ameriških držav, kajti vedno bolj je bilo jasno, da je le na tem delu sveta prostor za nas in da bomo dobrodošli. Pozitivne odgovore smo dobili od republike San Domingo, Venezuela, Kolumbija, Ecuador, Brazilija, Argentina in Paragvay. Te države so nam odprle svoja vrata, niso pa mogle obljubiti nobene pomoči glede našega prihoda v deželo.

Veliko delo je bilo nato študiranje razmer v posameznih južnoameriških državah: klimatičnih, higijenskih, gospodarskih, socialnih, verskih itd. Teoretični material so nam nudile razne rimske knjižnice, praktičnih navodil pa smo dobili obilo deloma pri diplomatskih in trgovskih zastopnikih teh držav in osebah, ki so daljšo dobo živele v latinski Ameriki. Posebno dragocene informacije je podpisani dobil pri sedaj že umrlem nadškofu msgr. Corteseju, ki je bil nad 20 let nuncij v raznih južnoameriških državah in je cel kontinent dobro poznal. Zadnjič je rajni monsignor sprejel podpisanega, ko je ležal že težko bolan in mi priporočil vselitev v Ar-

gentino. Seveda smo bili v stiku tudi s svojimi prijatelji, ki so živeli že v teh deželah. Zlasti bogate so bile informacije iz Chileja, Ecuadorja, Paragvaya, Brazilije in Urugvaya.

V tem pride sporočilo č. g. Janeza Hladnika, da je predsednik gen. Peron v avdijenci, ki jo je dobil g. Hladnik, dal besedo, da sprejme v deželo 10.000 slovenskih protikomunističnih beguncev ter dal navodila, naj se prihod teh beguncev čim bolj olajša.

Produkt naših poizvedovanj in vesele vesti č. g. Hladnika je bil poziv, ki ga je dal osrednji odbor, naj se takoj definitivno prijavijo vsi oni, ki hočejo v Argentino. Sredi novembra 1946 je bil dan ta poziv in v dobrem mesecu se je kljub nasprotovanju nekaterih angleških taboriščnih uslužbencev in domačih nezadovoljnejšev velikanska večina beguncev odločila za pot v Argentino.

Kako?

Argentina nam je bila odprta, toda kako naj pride 10.000 nemaničev preko morja. Angleži so stali mrzlo ob strani. Posledica pogajanj med Angleži in Titovci so bile vedno večje šikane po taboriščih. Angleški komandanti so proglasili celo selitveno akcijo za kumbug. Hrana je bila dan za dnem slabša. Hoteli so na ta način prisiliti begunce, da se vrnejo v komunistični pekel. Brez uspeha! Velitvena zakonodaja Argentine seveda ni predvidevala masovnih vselitev in tako je bilo treba prve mesece napraviti vsakomur nešteto potov po italijanskih uradih, da je dobil potni list in nato cel kup novih listin in tedne čakanja, predno je dobil vizum na argentinskem konzulatu.

V tem času je pričela delovati IRO, ki je razpolagala z zadostnimi krediti za prevoz beguncev preko morja.

Podpisanemu se je v šestih mesecih posrečilo, da je uredil vse formalnosti glede potnega lista, vizuma in brezplačnega prevoza potom IRO in je lahko koncem leta 1946 odpotoval v svojo novo domovino z nalogo, da pomaga pri poenostavljenju potnih formalnosti in da pregleda položaj in pošlje zaželeno informacije.

Priprave v Argentini

Prva stvar, ki jo moram tu ugotoviti, je dejstvo, da je bil č. g. Janez Hladnik edini

med 25.000 tu bivajočih Slovencev, ki se je z njeno lastno vneto zavzetostjo za begunce in jim olajšal dohod v deželo.

Glavno delo smo osredotočili v to, da nam argentinski vselitveni urad da skupno vselitveno dovoljenje. Po daljših pogajanjih smo dosegli, da je bil naš odbor v Rimu pooblaščen, da pod svojo odgovornostjo predlaga tukajšnji Direkciji za imigracijo liste po 500 oseb, ki so bile nato brez nadaljnega potrjevanja. Konzulat v Rimu je bil o danem dovoljenju obveščen. Toda kako priti v Italijo do tkzv. apolidskega potnega lista? Kje naj dobe begunci denar za takse in neizogibno potovanje? Zato smo tu začeli akcijo, da bi Argentina priznala potne liste Rdečega Križa. Tudi to nam je uspelo. Rdeči Križ v Italiji je napravil nato še novo uslugo, da je zelo olajšal dodeljevanje teh potnih listov, ker je posloval kar po taboriščih. Tretja težava je bila, kako naj zmore rimski konzulat vse ogromno delo z vidiranjem potnih listov. Uspelo je dobiti izredni privilegij, da je slovenska begunska pisarna praktično vodila vse konzularne posle in je konzul dal le končni podpis. Uspelo nam je zelo omiliti strogi postopek glede slabotnih, mladoletnih in delno pohabljenih za prihod v deželo. Velikanske vrednosti je emigrantski hotel, ki prvim slovenskim beguncem še ni bil odprt. Mnogo so nam pomagale tudi nekatere osebe v Direkciji za imigracijo.

Vse delo v Argentini je vodila neznatna skupinica prvih imigrantov pod vodstvom g. Janeza Hladnika skoro eno leto, brez pisarne in brez vsakršnih gmotnih sredstev. Naravno je, da v takih razmerah ni bilo mogoče vsega pripraviti tako, kakor bi bilo želeli.

Vsako človeško delo je polno napak, tako tudi to. Eno pa je gotovo: vsi, ki so se trudili za slovensko begunsko preselitev, so delali iz ljubezni do trpečih, ne pričakujoč hvale ali plačila. V plačilo jim je zavest, da so po svojih skromnih močeh storili drobec dobrega za trpečega brata.

Tisoči slovenskih beguncev, ki so sedaj že prišli v deželo, pa imajo sedaj narodno in socialno dolžnost, da vsak po svojih močeh pomaga, da bodo še ostali tisoči, ki hočejo semkaj, takoj pri vstopu v deželo začutili, da so prišli med brate.

Jože Košiček

Brezdomci so našli nov dom v Argentini

Dolgo se ni mogel razkaditi dim, ki je zavil vso Evropo v črno sovraštvo zadnje vojne. Časopisna poročila so nam pač povedala, da je Hitler zginil, da je Trst osvobojen, da partizanske čete preganjajo še zadnje ostanke nemške vojske — da se zadnji ostanki "domobrancev" še bore v dravski dolini proti osvobodilni vojski...

Med vrstami je bilo brati, da se nekaj hudega godi na slovenski zemlji in s slovenskimi begunci. Povod tej misli je dala novica o "škofu-beguncu" in o protestni spomenici slovenskega Narodnega odbora na Koroškem glede nasilnega vračanja beguncev.

Kdo so begunci, kdo so vrnjeni, kdo je bil poklan, to vse je ostalo zavito v skrivnostno temo.

Iz domovine so prihajala redka pisma, ki pa niso povedala drugega kot to, da mnogo ljudi pogrešajo. Jaz nisem dobil vse do oktobra 1945 nobenega glasa. Šele tedaj, po čudnih ovinkih mi pride slednjič po Rdečem Križu glas od moje sestre v begunstvu, toda brez naslova, na katerega bi mogel odgovoriti.

Mesece je še trajala ta nejasnost. Ravno na Novo leto 1946 pa mi je poslal č. g. Franc Gabrovšek iz Severne Amerike kopico pisem, namenjenih rojakom v Argentini, večinoma brez naslovov. Tudi sem dobil pismo, ki mi je prineslo dovolj pojasnil. Izvedel sem slednjič, kaj se je doma zgodilo in kaj se še godi, s toliko gotovostjo, da sem mogel z vso resnico na dan.

Tedaj je postala ogabna psovka o "izdajalcih s krvavimi rokami" in "nekaj so že zagrešili" tista atomska bomba, s katero so rdeči agenti skušali ubiti vsako možnost streznjenja med ljudmi.

Čeprav je večina še vedno prav mislila, je ostalo le malo tistih, ki so si pravo upali povedati. Proti plohi pisem, ki so tedaj deževala iz domovine, kjer so navdušeni ofarji vse naprej povdarjali, da je "izdajalce treba pobiti", "da je vsak sam tudi izdajalec, če jim kaj pomaga", je bilo težavno delo za pomoč beguncem.

Med tem so pisemske zveze postale redne. Kmalu so začele deževati prošnje znancev in neznancev, da bi radi prišli v Argentino.

Že 1. 1944 mi je pisal č. g. Gabrovšek, da moramo misliti na nekaj tisočev Slovencev, ki

bodo v slučaju Titove zmage begunci, če se bodo mogli rešiti. Nisem si upal misliti na to, da bi jim iskal mesta v Argentini. Gospodarski pogoji niso bili ugodni. Pač pa sem po prevdarjanju in posvetu s č. g. Mirkom Rijavcem, salezijancem v Ecuadorju iskal način, kako preskrbeti morebitnim beguncem dom v Ecuadorju.

Iz tiste bežne misli je nastala bridka resnica. G. Gabrovšek mi je sporočil, da je za vsako ceno treba iskati beguncem novo domovino. Teda kje?

Iskal sem stikov v Peruju, bil sem v Chile, poizvedoval v Paraguayu. Povsod je izzvenelo, da ta imigracija ni zaželena. Edino Bolivija je kazala voljo, in pozneje tudi Ecuador, toda ko smo prišli na konkretne probleme, se je vse razblinilo v nič.

Pomagajte nam v Argentino!

Tako se je glasila formalna prošnja dr. Kreka v marcu 1. 1946. Tedaj so se začela moja pota na Direccion de Migraciones in Ministerio de Agricultura. Ljubeznivo me je sprejel generalni ravnatelj in prav po otroško smo snovali načrte za ustanavljanje kolonij z begunci. Toda vse je ostalo pri načrtih. Pač sem dobil nekaterim posameznikom pravico prihoda v Argentino, toda treba je bilo najti način, kako prepeljati vso begunsko družino v Argentino.

Tako so minevali meseci. Naročili so mi, naj sestavim odbor, naj naredimo to, naj storimo ono... Našel sem šest zaupnih mož, ki so dali svoja imena in tako smo postavili nekaj formalne podlage za vse delo, toda bil je že zopet mesec oktober, ne da bi v resnici prišel en sam naš begunec in ne da bi bil na čelno rešen en sam problem.

Tedaj sem se zatekel do ministra de Salud Publica dr. Ramona Carillo-a, ki me je že ob drugi priliki prijazno sprejel. Tudi to pot je prisluhnil moji prošnji.

Avdijenca pri predsedniku republike

Gospod minister mi je obljubil, da mi bo preskrbel avdijenco pri predsedniku republike gen. Peronu. In res! 20. novembra 1946 me je sprejel predsednik republike gen. Juan D. Perón.

Ni bil najin razgovor dolg. Saj je bil o vsem že obveščen. V kratkih besedah sem mu povedal še sam, za kaj gre, mu izročil pripravljeno spomenico, nato pa je on spregovoril: "Jaz hočem, da ti ljudje pridejo v Argentino. Povejte jim pa, naj svoje stare prepire puste v Evropi."

Nato me je predstavil edekarxi in mi naročil, naj nadaljne stvari uredim kar z njim.

Slovenski Socialni Odbor

Kmalu nato me je minister dr. Carillo spremljal v Direccion de Migraciones, kjer smo formalno uveljavili predloženi "Socialni Odbor" in sem dobil naročilo, naj predložim prvo listo. Enak odbor pa mora biti ustanovljen tudi v Rimu, ki ga pa mora odobriti tukajšnja Direkcija za imigracijo. Ta odbor bo nosil odgovornost za slehernega prijavitelca. Dal mi je tudi navodila, kako naj se liste prijavitelcev sestavljajo.

Toda vedno so se pojavljale zapreke. Izgubila se je pošta, oglašali so se pomisleki, tako da je prišlo do končnega rezultata šele tedaj, ko sta prišla prva slovenska begunca čč. gg. Košiček in Grčman v Argentino.

Tedaj je prišla tudi prva lista s 500 imeni, katere sem po danih navodilih vložil in v treh dneh dobil že tudi rešitev.

Upanje je začelo postajati resničnost. Toda kako dolga pot je še bila! Z velikim zadoščenjem sem prejemal iz Rima vesti, da Slovenci dobivajo vizume, toda kaj jim je to hasnilo, ko pa nihče ni imel plačane vožnje.

A v isti meri, kot je beguncem rastlo upanje, je nama s Košičkom, ki sva odtlej skupno nosila skrb zanje, rastla zadrega.

Začeli so po malem prihajati, toda kam z njimi. Prišel je g. Tone Skubic. Kam naj ga denemo. Poiskali smo mu mesto v nekem zavodu. Spet je prišlo nekaj novih. Spet so morali po enakem delu.

Kaj bo, kadar pridejo, stotine? Če bi od vsega začetka ne čutil, da Bog naše delo blagoslavlja, bi bilo res brezupno. Tako polni nade so prihajali naši odlični fantje, pa smo jih morali poriniti na neprimerna mesta, čeprav so bili profesorji, glavarji, advokati, inženirji ali kar koli že. Kar bal sem se ladij "Philipa" in "Argentina", ki sta nam nosili prve begunce.

Tukaj je ključ od hiše!

Tedaj dobim glas: jutri pride inženir Brod-

nik z družino. Kam boš z njim? Zares! Kam? Poklical sem zvečer prijatelja in mu potožil svojo skrb. Pa mi je ljubezljivo omenil: "Morda Vam morem biti v pomoč! Slučajno imam prazno hišo, ki jo prodajam. Če se obvežete, da mi jo izročite prazno tisti dan, ko jo prodam, Vam dam ključ od nje." Arhitekt Aurelio Vargas je bil ta dobri mož, ki mi je nato poslal ključ in naslednje dopoldne, ko sem šel sprejet novodošle, sem kar inženirja Brodniku izročil ključ, vzeli smo taksi in zapeljali smo se kar naravnost v hišo na Austriji 2703, kjer je od tistega dne nastal slovenski begunski dom v Buenos Airesu. (Danes tiste hiše ni več. So jo že podrli.)

Kdo bi mogel reči, da to ni bil očitno prst božji. Prav tisti hip, ko je bilo treba, je bila hiša na razpolago. Preje sem mesece in mesece stikal, kje bi kaj primerne našel, pa je bilo vse zaman. Tedaj mi je pa kar iz nebes samo padlo. Pač očitno, da je moralo biti med begunci mnogo dobrih duš, katerih molitev je predirala oblake.

Meseca junija 1947 smo dobili prvo kompaktno skupino. Prišlo je enajst fantov. Hiša na Avstriji je postala mravljišče. Upeljati smo morali hišni red.

Hotel de Inmigrantes se odpre

Meseca septembra 1947 dobimo obvestilo: Z ladjo Tucuman pride 33 naših. O, Ti moj Bog, kaj bo pa sedaj! Kam bomo z njimi, tako sva skrbela z g. Košičkom. Pa kot vselej v odločilnem trenutku, tako je božja Previdnost tudi tedaj poskrbela.

Izgubil sem ves dan s praznimi poti. Iskal sem opore pri vseh znanih veljavnih možeh, toda nihče ni imel tiste veljave, da bi mi mogel zagotoviti prostor za 33 brezdomcev.

Zadnje upanje je bil g. Ferrari Zamudio, tajnik komiteta za sprejem imigrantov. Ugodil je moji prošnji, da bi Slovenci smeli prve dni po prihodu v Argentino uživati ugodnosti imigrantskega hotela. Čez to hišo nekateri radi pogodrnjajo, pa so vendar neprecenljive usluge, ki so jih doslej dobili tisoči slovenskih beguncev, ki so tam dobili za prve tedne stanovanje, hrano, dokumente in mnogi tudi delo.

Delo z begunci pa je vse bolj naraščalo. Poleg skrbi za tiste, ki imajo še priti, so bile vsak dan večje potrebe teh, ki so že bili tu in posebno skrb, kam z njimi. Problem stano-

vanj in namestitve je postal še bolj pereč, čeprav je postajala tudi pomoč starih Slovencev vsak dan izdatnejša.

Med tem je pa tudi Peronova vlada od besed začela prehajati na dejanja. Oblast je sicer odklanjala prevzem prevoza naših beguncev, pač pa nam je nudila zaposlitev. Tako je od prve skupine, ki je bila znatnejša (ladja Tucuman), zaprosil minister de Obras Publicas nekaj delavcev za Ezeizo. Fantje so napravili odličen vtis, ker so bili disciplinirani in pridni za delo, kar je odprlo pot nadaljnim, tako da so naslednji prišleci našli že pripravljene službe, v kolikor so bili samci.

Vse do novembra 1947 sva nosila odgovornost za vse z g. Kosičkom. Tedaj je začel delovati Klub slovenskih beguncev, sestavljen že v oktobru, katerega tajniške posle je prevzel g. Anton Skubic, gđc. Petelinova pa je prevzela skrb za ženski del problemov. Toliko je bilo vsakršnih potov in pisarij, da je nujno bilo treba človeka, ki naj bi se samo temu delu posvetil. Toda kdo? Tedaj so se namreč že začela odpirati vrata v razne službe in kdo bo zastoj delal, če ima priliko, da dobro zasluži. Toda treba je pa le bilo in zato smo po splošni želji naprosili g. Toneta Skubica, naj bi on prevzel pisarno. Malo prej je dobil dobro delo v tovarni in res mu ni kazalo, da bi nekaj gotovega pustil v zameno za nekaj nevspešnosti. Zaenkrat je sprejel to odgovornost polno delo, v kolikor ga bo mogel vršiti izven svojega dela v tovarni. Nekaj tednov je šlo, toda kmalu je postalo to nemogoče, dokler nismo slednjič sklenili, naj se g. Skubic izključno posveti begunski pisarni, za kar mu bomo preskrbeli skromno odškodnino. Prav tiste dni smo dobili tudi iz Severne Amerike nekaj podpore. Bilo je 1000 dolarjev kot edini prispevek, ki ga je naša pisarna prejela od zunaj.

Kaj pa razmerje do starih Slovencev

Strašilo o "izdajalcih s krvavimi rokami" je še vedno hodilo okrog. Celo uradno iz službenega mesta titovskega predstavništva je bilo izdano naročilo, naj se z njimi nihče ne druži, ker so "narodni zločinci".

Dobro so vedeli tisti gospodje, da bodo svoje obrekljivke vzdržali le, če bodo mogli vzdržati prepade med starimi in novo prihajajočimi Slovenci.

Čudne storije so tiste čase krožile po Villa Devoto in po Paternalu. Nekdo, tako so pripovedovali, je šel v hotel, povabil te ljudi na vrček piva. Namesto v gostilno jih je zapeljal v zasedo, kjer so jih "tako nabunkali...", kar prste si je obliznil pripovedovalec... Srebeli so ga, ker bi pač rad kaj takega napravil, toda zgodilo se pa ni nič podobnega, pač pa so se začeli vse bolj bližati taki, ki so imeli resnično željo zvedeti resnico o stanju doma.

Gonja proti beguncem je bila na višku lani septembra meseca. Toda dogajalo se je, da so se večinoma le javno bali družiti se z novodošlimi, zasebno so se pa stiki čim dalje bolj množili. Grožnje, ki so imele namen ustraševati slovensko javnost, so našle pri mnogih že zasmeh — in slednjič je prišlo do tega, da so naši fantje lahko stopili že v katero koli gostilno in lepo zapeli, ne da bi slišali žal besedo. Naštel bi lahko lepo vrsto imen dobrih mož in žena, ki so novodošlim šli na roke, a nočem, da bi komu zato svoje doma preganjali.

Ko je po 15. septembru — po priključitvi cone A Jugoslaviji — začela deževati od doma pošta, ki je porazno vplivala na partizansko navdušenje, in so se isto časnó oglašali že tudi prvi povratniki iz Jugoslavije, so se začele enotno, strnjene vrste tukajšnjih zagovornikov Titove Jugoslavije razhajati in pod nesmiselno krilatico "sedaj pa jaz nikomur več ne verjamem" je prišel do izraza razkroj enotne fronte proti beguncem.

Sedaj se vsem dobro mislečim oči odpirajo. Zato pa sedaj tudi nikomur ni več mar, kaj bodo rekli fanatiki. Ogromna večina starih Slovencev je novim dala roko v pozdrav in pomoč: tako je zasut umetni prepad, ki ga je komunistična propaganda skušala držati. Mnogi novodošli so našli stanovanje v hišah starih Slovencev; mnogi stari rojaki so preskrbeli stanovanje in delo novim in ni daleč dan, ko bo prišlo tudi do sodelovanja na prostetnem in kulturnem polju.

Tako se mnogi stari Slovenci danes radujejo prihoda novih rojakov, ki so prinesli svežega in zdravega slovenskega duha in bodo vtilili novo narodno življenje slovenski koloniji v Argentini.

Janez Hladnik

Društvo Slovencev

Že koncem meseca oktobra 1947 so prvi slovenski begunci v Argentini začeli s pripravami za slovensko begunsko organizacijo. Zaradi malega števila beguncev, ki so tedaj že bili v Argentini (okrog 50), so se priprave vlekly do 25. januarja 1948, ko se je ob navzočnosti 110 slovenskih beguncev vršil ustanovni občni zbor Društva Slovencev.

Društvo si je na tem občnem zboru postavilo naslednje cilje: nuditi članom gospodarsko in moralno oporo; zastopati koristi članov Društva; združevati vse slovenske begunce v Argentini; pomagati slovenskim beguncem pri vse litvi v Argentini; gojiti verske, kulturne in nacionalne vrednote.

Prvi odbor Društva so sestavljali: častni predsednik č. g. Hladnik Janez, predsednik Stare Miloš, I. podpredsednik ing. Mozetič Albin, II. podpredsednik Albreht Jože, tajnik Skubic Anton, blagajnik č. g. Lenček Lado C. M., go-

spodar ing. Vivod Avgust (po čigar kasnejšem odstopu zaradi odhoda v Comodoro Rivadavia je bil kooptiran Krošelj Joško), odborniki: dr. Ribnikar Bojan, ing. Brodnik Jože, kasneje je bil kooptiran v odbor tudi č. g. Orehar Anton.

Odbor je moral računati z velikimi začetnimi težavami. Majhno je bilo takrat število slovenskih beguncev v Argentini, še manjše pa število tistih, ki bi bili sposobni materialno pomagati, da bi Društvo moglo opravljati svoje najnujnejše naloge. Odbor je torej začel z največjo požrtvovalnostjo in v okviru društvenih namenov izpeljal naslednje akcije:

Sprejel je od Slovenskega socialnega odbora v Rimu 6719 prošelj za vselitvena dovoljenja za Slovence v Italiji, 5098 v Avstriji ter preko 800 v Nemčiji, posredoval vsem vselitvena dovoljenja

PRVI ODBOR DRUŠTVA SLOVENCEV V BUENOS AIRESU

Spredaj: častni predsednik č. g. Janez Hladnik in predsednik društva g. Miloš Stare. Od leve na desno: gg. ing. Jože Brodnik, Jože Albreht, Joško Krošelj, ing. Albin Mozetič, Anton Skubic, Lado Lenček C. M., gdč. Marija Petelin, Anton Orehar, dr. Bojan Ribnikar.

in jih odposlal bodisi v Rim bodisi naravnost na pristojne konzulate. Poleg tega je izposloval na podlagi individualnih prošenj še manjše število vselitvenih dovoljenj za naše begunce, bivajoče v Švici in Španiji.

Za vse prosilce naselitvenih dovoljenj je napravil kartoteko ter jo predložil Direkciji za emigracijo v svrhu hitrejšega poslovanja. Za društvene svrhe pa je sestavil kartoteko za ca 5000 beguncev in jo še izpopolnjuje.

Navezal je stike z Direkcijo za emigracijo, Upravo imigrantskega hotela, kjer je posredoval ob sprejemu in prvem zatočišču za preko 7400 Slovencev; s Centralno banko, zlasti z oddelkom za Recepción y Encauzamiento; z zunanjim ministrstvom in ministrstvom za javna dela; s katoliškim komitejem za pomoč imigrantom; s SARE (Sociedad Argentina Recepción Europeos) in z najvišjimi predstavniki katoliške Cerkve v Argentini. Stalni so bili tudi stiki s tukajšnjimi predstavniki IRO.

Posredoval je zaposlitev za preko 700 slovenskih emigrantov pri javnih delih ministrstva za javna dela odn. pri ministrstvu samem; mnogim je dalje oskrbel delo pri številnih zasebnih podjetjih in tovarnah; preskrbel je preko 50 družinam začetno stanovanje; pomagal pri ustanavljanju slovenske kolonije v San Luisu ter v Mendoza, kamor je odšlo preko 30 družin. Mnogo teh je bilo razmeščenih s pomočjo društvenih zaupnikov.

Prevzel je varuštvo nad več kot 30 mladoletniki in z intervencijami ali materialno pomočjo rešil 19 bolnih, ki jim je grozila vrnitev v Evropo.

Odposlal je spomenice in predstavke: na predsednika Republike Argentine gen. J. D. Perona (zadeva izstavljanja dovoljenj, zadeva prevoza sivih, prevoza družin, sprejetja invalidov, odobritve novih dovoljenj za posamezne države v Evropi), na zun. ministra dr. J. A. Bramuglio, na ministra za javna dela gen. J. Pistarinija, na vodstvo Centralne banke, na cerkvene oblasti Republike Argentine; posebno vloge so šle tudi na IRO Glavni stan ter Vatikansko emigracijsko pisarno v vseh perečih problemih preseljevanja beguncev iz Evrope; zaradi pospešenja emigracije so bili naprošeni tudi kardinal Griffin, Lord Pakingham (v svojstvu angleškega min. za Nemčijo), poveljstvo zavezniških čet za Avstrijo (za naše begunce v Avstriji), avstrijsko zunanje ministrstvo ter številni drugi.

Dopisov je društvena pisarna v teku leta 1948. prejela in odpremila 2146.

V okviru društva so nastale razne organizacije kot n. pr.: Igralska družina Narte Velikonja, Pisateljska družina France Balantič, Pevski zbor.

S pomočjo društva je napravilo preko 80 slovenskih dijakov in dijakinj ter inteligentov izpit čez osnovno šolo kot prvi pogoj za nadaljni študij.

Odbor Društva je organiziral proslavo 100 letnice Združene Slovenije, proslavo padlim domobranskim junakom ter sodeloval pri prireditvi "Duhovnega življenja" in nekaterih drugih.

V okviru Društva se vrše sedaj tudi priprave za postavitve temeljev novi organizaciji slovenskih protikomunističnih emigrantov, katere cilj bo, povezati vse naše emigrante.

SLOVENCİ V SVETU

Zaključuje se slovensko begunsko življenje: Slovenci iz emigrantov t. j. brezdomcev in taboriščnikov postajamo — imigranti, t. j. novonaseljenci. Dobivamo trdna tla pod nogami in si nanovo ustanavljamo svoja ognjišča, ki jih vzdržujemo s svojim rednim zaslužkom. Iz žice smo stopili — v življenje. Morda je to življenje trše, kakor taboriščno, toda — mi sami ga oblikujemo v — svobodi.

Koledar "Svobodne Slovenije" je imel predvsem namen podati obračun z našim begunskim življenjem. Zato naj se samo z bežnim člankom — kot za zaključek — ozre na pokrajine v širokem svetu, kjer si Slovenci ustanovljamo svoje nove življenske eksistence.

V EVROPI

Iz Italije so se slovenski begunci skoraj v celoti že umaknili za morje in ocean; v taboriščih jih ni več, le v Rimu in po posameznih mestih je še ostal kdo (zlasti Primorci), ki kot italijanski državljan skuša uspeti. Več jih je ostalo v Trstu, dokler je tam še mogoče tujcu obdržati javno zaposlitev. Iz Avstrije se je začelo preseljevanje v Kanado, Venezuelo, zlasti pa v Argentino. Tudi iz Švice se Slovenci umikajo. Nekaj jih je še v Franciji, v Nemčiji (tu čakajo še na izselitev zlasti naši "sivi", zadnje žrtve čudne politike IRO-a in drugih takih mednarodnih podpor-nih ustanov), v Holandiji in v Belgiji. V teh zadnjih državah je bilo že pred vojno precej Slovencev, ki pa so se povečini pod propagandnim pritiskom novih titovskih zastopnikov vrnili domov, da sedaj razočarano pisarijo obupna pisma svojem naj ostanejo, kjer so. V Belgiji je ob letošnjem neuspelem vračanju celo konzul sam rekel, da "je za naše ljudi boljše, da ostanejo tu, kakor da bi se vračali in doma kritizirali in delali sabotaže". V Belgiji je zdaj — s starimi vred — kakih 1300 Slovencev. Novi so pa prišli večinoma s Primorskega in iz Istre ter jih gre v stotine. Preživljajo se večinoma z delom v rudnikih. Za vzgojo svojih otrok zelo skrbne, težko pa je, ker zdaj vsi ti ljudje nimajo niti enega slovenskega učitelja, dočim je bil pred vojno v Eisdeni. V Louvainu studira tudi nekaj naših visokošolcev. Več slovenskih visokošolcev in visokošolk je v Španiji o čemer se

govori drugje. Nekaj Slovencev je tudi na Portugalskem, zlasti redovnikov.

Največ Slovencev novonaseljencev pa je na Angleškem, računa se okrog 600. So večinoma iz italijanskih taborišč (Eboli), ki so bila premeščena v Nemčijo, precej pa jih je prišlo iz Spittala. Skupinsko so začeli prihajati v Britanijo decembra 1947 po posredovanju akcije "Westward Ho", ki se je zaključila pred meseci. Okrog 50 odst. Slovencev je zaposlenih v premogovnikih, 20 odst. v poljedelstvu in 20 odst. v tovarnah; ostalih 10 odst. pa je zaposlenih v drugih poklicih (instruktorji, tolmači, hotelske osebe, itd.). Nekateri so si preskrbeli privatna stanovanja, večinoma pa so ostali v ta namen postavljenih taboriščih — Hostelih — obenem z naseljenci drugih narodov — Srbi, Poljaki, Baltijci itd. Te Hostele je organizirala Narodna služba (National Service Hostel Corporation). Težke so njihove razmere, ker delajo za manjši denar kot domačini, morajo pa plačevati prav tako — velike — socialne dajatve. Okolje jim je neprijazno ter se počutijo tujce med hladnimi Angleži. Za duhovno življenje skrbi dr. Kuhar ki opravlja tudi po 3 sv. maše v nedeljo. Pričakujejo prihod kurata Kunstlja, kar bi jih zelo poživilo. Slovenci med Angleži imajo občutek, da so izkoriščani ter bi radi zamenjali kraj, ko bi mogli. Izdajajo slovenski ročno razmnoženi list "Klic Triglava".

LATINSKA AMERIKA

Med prvimi izseljenci, ki so odšli iz taborišč, so bili tisti, ki so se napotili v latinsko Ameriko — v Ekvador, Venezuelo, Peru, Chile, zlasti pa v Argentino. V Ekvador je odšlo nekaj duhovnikov, med njimi požrtvovalni tajnik Socialnega odbora v Rimu č. g. Andrej Križman, znani organizator slovenskega katoliškega delavstva ter ustanovitelj Družabne pravde. Z malimi izjemami pa zaradi razmer — vremenskih in socialnih — niso mogli vzdržati dalj kot leto dni in še kaj ter so se v l. 1948 pomaknili v Chile. Deloma so v Santiagu, kjer so že dalj časa slovenske redovnice in se jim je zdaj pridružilo tudi sedem slovenskih duhovnikov ki čakajo na delo; deloma pa v najjužnejšem mestu Chile in morda — sveta v Punta Arenas, kjer že več let

deluje najpopularnejši tamošnji duhovnik Prekmurec Moroš, organizator katoliških skavtov, salezijanske godbe itd., ter je vodja tamošnjega kulturnega delovanja. Slovencev je nekaj desetina ter imajo svoje društvo "Zveza družinskih poglavarjev" v okviru župnije, svojo šolo in celo svoj časopisec. V cerkvi pa lastni oltar Sv. Cirila in Metoda. Njim so se pridružili tudi novi naseljenci.

V Venezuelo je že zgodaj odletelo z avionom s Koroškega nekaj družin, h katerim so se pozneje pridružili še posamezniki, tako da jih je tam že okrog 150, ki so vsi zaposleni v najrazličnejših poklicih. Inteligentnejši imajo že tudi uradniška mesta. Slovenski zdravnik je v 2000 m visokih gorah. Okrog 40 Slovencev se drži glavnega mesta Santiago de Leon de Caracas (kot je uradni naziv). Mnogo drugih je v notranjosti države. Najboljše zaposlitev pa imajo oni, ki so pri petrolejskih družbah, toda tudi — najslabše podnebje v vročih predelih Maracaibske kotline.

Ostali Slovenci so se porazgubili v notranjosti dežele ter je težko vzdrževati zveze z njimi. Vlada pospešuje imigracijo (država ima samo 4 milj. prebivalcev, pa je štirikrat večja kot Jugoslavija), toda marsikdo je že odšel drugam; uspeli bi industrijalci, kajti industrija je šele v začetku razvoja in bi jo država podprla. Ne uspela bi kakšna množična imigracija, kot je na pr. uspela v Argentino.

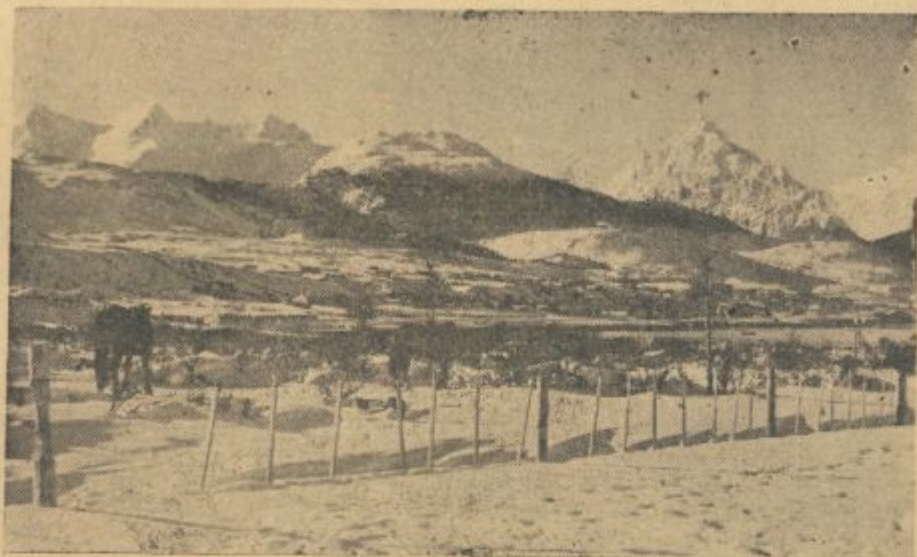
SLOVENC V ARGENTINI

Koliko je bilo treba dela, prošelj in intervencij posameznikov in društev, da je uspela slovenska množična preselitev emigrantov v Argentino, je bilo že pisano. Uspeh teh ljudi in ustanov je, da je danes že okrog 4000 Slovencev v Argentini in to vsi iz italijanskih taborišč ter nekaj stotin tudi že iz avstrijskih, ki so se začele izpraznjevati na jesen oz. na spomlad 1948. Največ Slovencev je ostalo v Capitalu v Buenos Airesu, bodisi da so šli na javna dela, kar je storila večina, bodisi da so šli v privatna podjetja kot delavci ali uradniki, ali pa celo da so se lotili svojih samostojnih obrti in celo tovarn. Po začetnih težavah, ki so za katerega bile že naravnost obupne, so vendar vsi prišli do dela, zaslužka in stanovanja, kar je pač najtežja postavka imigranta, poleg — starosti nad 45 let. Večina delovnih moči — samcev — je zaposlenih

pri Javnih delih (Obras publicas) ter delajo na Ezeizi, Ciudad Evita, aerodromu, Barrio Peron v bližini mesta, ali pa tudi v Mar del Plata, Bariloche, Miramar, Chapad Malai itd., gradeč nova naselja, bazene, aeroport, nasa-de itd. Stanujejo v skupnih prostorih ter imajo priliko mnogo prihraniti. Toda novi transporti odhajajo že v notranjost države. Lepe slovenske skupine — nove — so še v Cordobi, Bahii Blanci, zlasti pa in posebej je treba imenovati Comodoro Rivadavia, največja petrolejska polja v Argentini, kjer je zaposlenih več desetina naših delavcev in uradnikov mženirjev na terenu in v administraciji; potem Mendoza kjer se je zlasti zadnji čas pričela naseljevati z novimi priselci in kjer je nastalo že nekaj naših slovenskih podjetij (IMAC), ki delajo le z našimi ljudmi; in San Luis, kjer je slovensko bogoslovje — ljubljanska bogoslovna fakulteta, o čemer poročamo drugje, ter tudi več privatnikov katerim je utrl pot tja škof dr. Di Pasquo.

Od vseh teh novoslovenskih naselij je videti, da je Mendoza še najbolj ugodna zaradi svojega podnebja, vinogradov in gora. To je dežela — kot pravijo sami: "sonca in dobrega vina!" — Prav nasprotno podnebje pa uživa tistih 16 ali več Slovencev, ki jih je pot zanesla na Ognjeno zemljo in v mestu Ushuaii grade letališče, hiše za vojaške družine in barake za delavce, pa tudi poslopje za policijo, klavnico, in hotel za — turiste. Poleg tega mesta delajo še v edinem drugem obljudenem kraju te mrzle vetrovne dežel v Rio de Grande, do katerega vodijo le konjske steze. V načrtu je železnica, ki je bo gradil marsikakšen Slovenec. Na goro nad njimi, "Monte Olivia", okoli katerega vrha so krožili pri aeroplanskem priletu, še ni stopila človeška noga. V teh mestih so bile svoj čas le — ječe za hude zločince. Zdaj so njih poslopja — kasarne, ječarji pa — najuglednejši meščani. Tudi na tej ledeni Ognjeni zemlji bo slovenski protikomunistični imigrant pustil sledove svojega dela.

Da pa Slovenec ni prišel v Argentino brez kulture, se vidi že iz njegove volje po združenjih in organiziranih nastopih. "Društvo Slovencev v Buenos Airesu" združuje zdaj vse te Slovence pod svojim okriljem, vodi razvoj imigracije ter notranje delovanje, ki se vsak dan bolj razrašča na kulturnih področjih (pevski zbor, Igralska družina Narte Veliko-

Ushuaia — Monte Olivia, Ognjena zemlja.

nja, Pisateljska družina France Balantič...) in gospodarskih. Stojimo pred razrastom društvenega življenja v Capitalu samem kakor tudi v provincah. V Capitalu je postalo že Slovensko katoliško akademsko starešinstvo; v Comodoro Rivadavia igralska družina, pogoj se ustvarjajo v Cordobi, Mendoza itd. V Bs. As. izhaja tudi prvi izrecno emigrantski oz. že imigrantski časopis "Svobodna Slovenija" (štirinajstdnevnik s težnjo, da z novim letom postane tednik, ki zdaj izdaja tudi prvo slo-

vensko knjigo v novih razmerah — naš Kalendar in napoveduje nove.)

Za dušno pastirstvo je dobro preskrbljeno tako v Capitalu (redno sv. maše za novonaseljence v Calle Belgrano in v San Martinu), ter po vseh večjih naseljenih skupinah, kjer so nastavljeni slovenski duhovniki, ki jih je razmeroma precej prišlo z nami.

Tako je upanje, da se bodo Slovenci duhovno ohranili in gospodarsko dvignili v svojo blagostanje in v pomoč — domovini.

SEVERNA AMERIKA

KANADA

Izmed držav severne Amerike je odprla prva vrata našim emigrantom Kanada, zemlja gozdov in jezer. Sem so prihajali, kakor so jih posebne komisije izbirale v taboriščih ter jih najemale za delo. Podpisati so morali delovno pogodbo za deset mesecev, šele potem ko to "odbije", si bo mogel prosto izbirati "poklic". Oktobra leta 1947 je odšla na tako delo prva slovenska skupina drvarjev, ki so s trdim dozda nevaženim delom srečno završili to pogodbo, in niso redki — kot pravi pismo, "ki imajo v svojih knjižicah napisano številko 1000 dolarjev. Toda: ne mislite, da niso dostojno oblečeni in da ni sleherni

pomagal svojcem v starem kraju kakor tu imenujemo domovino". Isto prijazno pismo nadaljuje z opisom nadaljne kanadske naselitve takole: "Meseca januarja 1948 je prišla druga skupina in to dekleta. Zaposlena so kot hišne pomočnice in bolniške strežnice. Te so razdelili po provinci Ontario. Koncem meseca marca je prispela skupina šivilj in krojačev. To je prva skupina, ki je prišla z družinami. Nekaj od njih je ostalo v Montrealu, ostali pa so odšli v Toronto. Za njimi, t. j. v mesecu aprilu je prišla skupina 82 slovenskih fantov na delo kot železniški delavci, za njimi pa še kot delavci za farme, sladkorne nasade itd. Koncem septembra je prispela največja naša skupina, naša dekleta. To je bil živ-zav! Si

lahko mislite! Koliko ljubečih src se je zopet našlo v novi domovini. Največ deklet je odšlo v Toronto.

KAR PRIJETNO JE V TORONTU

Za Toronto sem prvič slišal na večernih razgovorih na ladji "Nea Helas", s katero smo se peljali v Kanado. Ugotovili smo že takrat, da bo tam najprimernejše podnebje za nas. Ko smo v Montrealu čakali na usodno odločitev, kam bo kdo dodeljen, smo se po dveurni borbi "s srcem" razdvojili. Težko smo se ločili od svojih rojakov, krojačev in šivilj, ki so ostali v Montrealu.

V Toronto nas je prišlo osem Slovencev-beguncev. Bili smo prvi slovenski begunci v tem ogromnem mestu. Zaposlili so nas po raznih tovarnah in nas tako znova razbili po največ dva ali dve skupaj. Težko smo čakali večerov, ko smo se sestajali in se pogovorili o vsem novem. Vsak pa svoje utrjeni od begunskega taboriščnega življenja smo se polagoma vživeli v nove razmere.

V Torontu in okolici je tudi precej starih slovenskih naseljencev. Z nekaterimi se prav dobro razumemo.

S prihodom deklet, železniških delavcev in odsluženih "kadrovcev" se je naša begunska družina zelo povečala. Po odsluženem obveznem roku fantov in deklet, ki so razstreseni

po širni Kanadi, bomo gotovo našo skupino v Torontu še bolj povečali. Kulturno še kar mirujemo, ker se borimo še z mnogimi težavami. Navezani smo sami nase; ko se bomo privadili jeziku in spoznali "paragrafe", kaj smemo in kaj ne, bomo še marsikaj pokazali. Vse imetje smo izgubili ali pa so nam ga uničili, otvobožani smo prišli v novo domovino. Eno, česar nam pa nihče ne vzame, pa je naša vera, naša slovenska kultura in večno lepa slovenska pesem. To je vse naše bogastvo, s katerim bomo radi razpolagali in tako častno zastopali trpeči slovenski narod.

Do sedaj naša prva kulturna prireditev je bil koncert slovenskih narodnih pesmi, ki smo ga priredili 10. oktobra t. l. Pel je zbor naših fantov, ki delajo na progi Ottawa-Toronto. Z vseh strani Kanade, da, celo iz USA iz Clevelanda, so prišli v Toronto na to našo prireditev "stari" in "novi" Slovenci. Slovenska pesem se je razlegala, povezala je naša srca z domovino in z našimi domačimi. Spomnila nas je na dom, na naše matere, na očete, brate in sestre. "Kovačev študent" nas je nato za tri ure popeljal prav domov, v naše rojstne kraje, med naše ljudi. Kar pozabili smo, da smo v Kanadi.

Za izvrševanje verskih dolžnosti imamo v Torontu vedno zadosti časa in prilike. Ko bomo dobili še slovenskega duhovnika, bomo skušali vpeljati tudi slovensko sv. mašo. Ka-

Slovenski begunci med vožnjo iz Evrope v Kanado.

kor doma na fari, tako nas tudi tja božji hram vsako nedeljo zbere, da tam ljubemu Bogu potožimo svoje težave in ga prosimo pomoči, zase in za svoje trpeče domače, za domovino, da jo čimprej reši brezbožnega komunizma in da privede razkropljene brate in sestre spet nazaj v naročje lepe slovenske domovine.

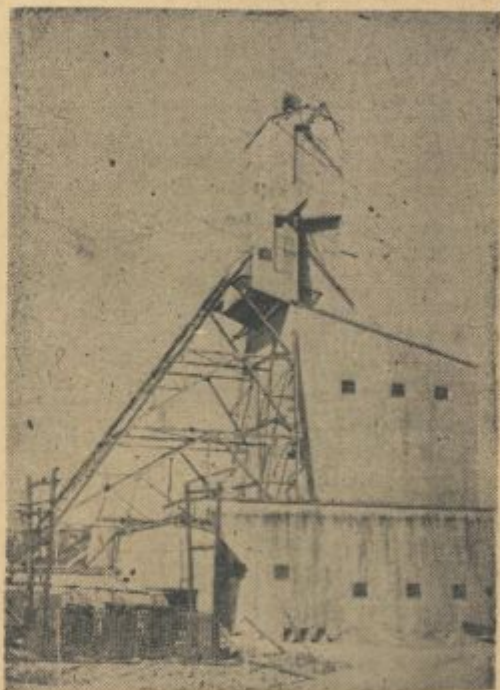
Vsem Slovincem - beguncem, razkropljenim po širnem svetu, pošiljamo torontski Slovenci iskrene pozdrave. Bog vas živi!"

U. S. A.

Združene države šele zdaj odpirajo vrata evropskim naseljencem, odkar je bil izglasovan Trumanov predlog o sprejemu 200.000 teh — po njegovih besedah "evropskih demokratov, ki so postali žrtev totalitarizmov". Tako smo dobili iz USA z najvišjega mesta zadoščenje, ko nas je dotlej ves svet psoval z "izdajalci". Toda dozdej v U.S.A. še ni šla nobena množična skupina Slovencev, le posamezniki. Toda to najboljši in najvplivnejši, da imenujemo samo ministra dr. Miha Kreka z družino ter ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana.

Slovenski begunski rudarji v Kanadi.

Naprave v kanadskem rudniku zlata.

Poleg njiju je v U.S.A. prišlo samo več takih emigrantov, ki so ustrezali pogojem izrednih vseljencev t. j. duhovniki, redovniki, profesorji vsenčilišč itd. Emigracijo v U.S.A. čaka velika naloga: zastopati našo stvar pred najvplivnejšimi svetovnimi državniki ter osvežiti slovensko staro emigracijo, katere del se je tako odlično izkazal v naši največji potrebi (Liga katoliških Slovencev, Ameriška Domovina, Škofijske dobrodelne konference itd.). Upajmo, da bo leto 1949 v znamenju skupinskega preseljevanja v Združene države.

PO DRUGIH KONTINENTIH

Nimamo še natančnega pregleda o vseh krajih, kamor so se zatekli slovenski protikomunistični emigranti. Vemo pa, da jih je več ostalo v severni Afriki (francoski Tunis), drugi so šli v južno Afriko; nekatere — in ne malo! — pa je val zanesel celo v Avstralijo in Novo Zelandijo. Nekatere pa še v drugo smer: na Kitajsko kot misijonske delavce. In to so naši najpožrtvovalnejši emigranti in najidealnejši emigranti, ki svojo borbo za vero, doma pričeto, nadaljujejo na drugem koncu sveta. Teh emigrantov je dalo naše begunstvo do-

zdaj 16 in sicer: 7 lazaristov (4 duhovnike, 1 bogoslovca, 2 brata), 4 salezijance (1 bogoslovca, 3 brate), 1 frančiškana (duhovnika), 1 jezuita (brata), 2 slovenjebistriški sestre — lajki enega: zdravnika dr. Janeza Janeža, ki je odšel na Kitajsko že iz Argentine, iz Buenos Airesa.

★

Tako smo se begunci raztepli po vsem svetu kot Slovenci še nikdar v zgodovini. Naše naseljevanje še ni končano: smo šele v začet-

ku pa že se vidijo jasno obrisi naših novih postojank. Kako se bomo na njih zadržali? V čast in slavo našega slovenskega imena? To je naša narodna dolžnost. In ne pozabimo tudi na drugo narodno dolžnost: na zavest — skupnosti. Kjer koli že hodimo: od vsepovsod poiščimo stik z našo večinsko sredino, ki je zdaj videti, da je tu v Argentini, da se ne izgubi iz evidence noben naš človek, noben naš član naše — danes še mistične Svobodne Slovenije.

Leposlovno ustvarjanje emigracije

I. GRADIVO

V pregled romarske poti slovenskega protikomunističnega begunca spada prav gotovo tudi pregled njegovega literarnega oblikovanja in književnega dela sploh. Brez tega — in umetniškega uveljavljenja — bi podoba ne bila popolna. Ob dramatskih predstavah, slikarskih razstavah, pevskih nastopih itd. smo med tekstom omenjali tudi številne časopise, ki so izhajali skoraj v vsaki večji skupini beguncev. Toda vsi ti številni listi za literarno tvornost ne prihajajo v poštev, da si skoraj nobeden izmed njih ni bil ne brez pesmi ne brez leposlovnih sestavkov. Tudi ni bistveno važno ali je bil časopis tiskan ali pa samo ročno razmnožen v "taboriščnih tiskarnah", kakršni sta bili predvsem "tiskarni" v Lienz in v Serviglianu - Senigalliji. Slovenski pisatelj je sodeloval prvenstveno v tiskani literarni reviji (ustanovljeni sicer kot mladinski list) *Mlada setev* v Trstu (Peterlin), v zavezniškem tiskanem dnevniku v Celovcu *Koroška kronika* (Čuješ), sicer pa v ciklostilni "centralni reviji v Italiji" v *Svetu in domu* (dr. Kovačič), ki je bila naravnost mišljena kot nadaljevanje tradicije *Doma in sveta* v tujini. Začetniški koroški literati pa so imeli svoje *Cvetje v tujini*. To so bile glavne literarne tribune emigracijskih književnikov, da si so svoje plodove objavljali tudi v clevelandskem dnevniku *Ameriška domovina*, v mesečniku in koledarju *Ave Marija* v Lemontu, v tržaškem *Glasu zaveznikov* in goriški *Demokraciji*, v publikacijah goriške in koroške Mohorjeve družbe, v jugoslovanskem časopisu

Istina v Nemčiji, v Duhovnem življenju v Buenos Airesu itd. Sicer pa je to gradivo — kot sem omenil — raztreseno po taboriščnem "tisku" v njihovih "časopisih", pa tudi v posebnih taboriščnih publikacijah in pravih izven taborišč izišlih tiskanih knjigah (n. pr. *Koledarček slov. emigrantov* za l. 1946 itd.).

a) *Pesniške zbirke*: izven taborišča v Trstu: Anton Novačan: *Peti evangelij*, 1948. V Rimu: Jeremija Kalin: *Črna maša za pobite Slovence* (1946) — odlomki v 3 bibliofilskih tipkanih izvodih z originalnimi lesorezi akad. slik. B. Remec. *Pesniška zbirka Sejavca*: *Bežni oblaki* (Gorica 1948) ne spada sem, ker vsebuje samo starejše predemigracijske pesmi in je izšla, preden je avtor šel v emigracijo.

V okvirju taborišč: Na Koroškem: *Re-O: Marija z nami gre na tuje* (sonetni venec 1945); *Re-O: Deževni dnevi* (1946); *Strti cveti* (pesem in proza 1946); *Franček Kolarič*: *Na tujih tleh* (1946); isti: *Žalni venec* (1948); *Erik Kovačič*: *Romar na beli cesti* (1946). V Eboliju (slovenske trupe jugoslovanske armije): *Dimitrije Jeruc*: *Pritaval sem* (1946); isti: *Samotne poti* (1947) — prva in edina tiskana pesniška zbirka v taborišču! *Ljubo*: *Iz mojih temnih dni* (1947). Ta zadnji je v l. 1948 izdal na Angleškem (v delavskem taborišču) drugo svojo zbirko, ki ji ne vem imena, in to pot — v tisku. Zbirke, ki so izhajale v taboriščih, so bile vse opremljene z risbami ali lesorezi (Rois itd.).

Tako bi bila bilanca — v kolikor mi je znano: 4 tiskane pesniške zbirke in 7 ročno tipkanih in ročno razmnoženih; skupno vsaj — 11 zbirk in — 12 ena antologija *Naše pesem*

(Rim 1947; kot priloga akad. listu Nova doba).

b) Pripovedne knjige: Prva knjižna izdaja v begunstvu in celo tiskana v italijanski tiskarni (brez šumecev) je bila neka mladinska proza Mirka Kunčiča, ki je pa zdaj nimam pri rokah. Pozneje je izšla v "taboriščnem tisku" samo Kociprova novela Mlin ob Lešnici (Lienz 1946). Koroška kronika pa je ponatisnila svoje izvirne podlistke (poleg prve knjige — ponatisa Cankarjevega Križa na gori) v eno mladinsko zbirko z dvema prispevkoma: Fr. B. Valentin: V kraljevstvu lutk in M. Kunčič: Cmokec Poskokec; ter povestj Karla Mauserja: 1. Rotija; 2. Sin mrtvega in 3. Prekleta kri (ponatisa čaka tekoči roman Kaplan Klemen).

Bilanca pripovedništva: 2 mladinski knjigi in 4 knjige novel in povesti.

Takšno naj bi bilo gradivo — gotovo ne popolno — za oznako slovenskega emigracijskega leposlovja.

Opomba: Tu nimam prostora, da bi označil celotno knjižno produkcijo emigracije, ki je obsegala: Koledarček; etnografske knjige (dr. Turnšek: Pod vernim krovom in Album Slovenije, Lenček: Ob Jadraru; Album Koroške; Velikonjev Zemljevid Slovenije; šolske knjige v Trstu (Čitanke in Slovstvena zgodovina); bibliografski pregled emigracijskega tiska (Rene Podhorsky); dušnopastirske knjižice (o Baragi, o čudežni svetinji...) Božji vrelci, molitveniki (Vrečar, Hanželič itd.), zgodovinske študije (misel slovenske državnopravnosti), polemike (Spomini in reminiscence... Vetrinje...), dr. Kras: Pisma, itd.

2. KRATKA OZNAKA

a) Pesništvo

Gotovo je do zdaj največji in najpomembnejši plod emigracije Novačanov Peti evangelij, ki obsega dozdej v opisovanju Jezusovega življenja do prvega čudeža v Kani Galilejski — 240 sonetov. Kar me čudi pri tem, je prav to, da je dramatik in epik takega kova kot je Novačan, tvorec celjskih grofov, samosilnikov, velikih strasti in patosa, pa pesnik nilskih širokih spevov in domačih vpesnjeh satir — segel po sonetni obliki za vpesnjenje Jezusove epike. Njegovega življenja, kajti to je njegov evangelij: podati v realnem palestinskem okolju, kjer je pesnik bival, psihološko rast Jezusa preroka, uporni-

ka in Boga. Ne opisuje ga namreč kot pesniški romantik, mistik in razčustvenjak, temveč kot epični realist. Zato njegovi soneti rišejo okolje, v ostrih potezih podajajo nastopajoče osebe kot da jih dramatik postavlja na oder (gostilničar v Kani, ribiči, Magdalena, zlasti oba razbojnika in njihove kraje) in izražajo filozofsko misel (Čelarni genij), so pa figurativno goli in večkrat celo trdi. Delo bi zaslužilo izčrpno kritiko s stilističnega, dramatskega in filozofsko teološkega stališča. Tu naj bo označeno samo kot vrhovno delo emigrantskega pesništva.

Po razsežnosti zamisli se mu približuje Jeremija Kalin s svojo Slavnostno črno mašo za pobite Slovence, kakor moremo soditi po odlomkih, ki so bili priobčeni v omenjeni zbirki in po časopisju. Tudi to ni ne lirika ne epika, je rajši orgeljska skladba, veletok pesniških besed in liturgičnega patosa ob maši za mrtve, pa se je razlil preko njenega okvira v sveto mašo za vse begunce in ves svet, kakršen je današnji dan. Gotovo je to najizrazitejša zamisel slovenskega emigrantstva, njegova podoba, vzrok in namen, o kateri pa bomo mogli soditi, ko bomo imeli celoto pred seboj, kakor je napovedana za prihodnje leto.

Druge pesniške zbirke so več ali manj — začetniške, toda že mnogo obetajoče. Tako je Jeruc z drugo zbirko vidno zrasel, ko se je otrešel svojega besednega epigonstva in nezazornosti ter prišel v preprostost. Re-O je gotovo pesniška osebnost sardcnkovske uglašnosti, pa se bo lahko povzpел nad njega. Kovačič zori vidno, dasi zbirka ni močna; Ljuba je v prvi zbirki pokazal v drugem delu dobro zamisel, kam se je okrenil z drugo zbirko, ne vem. Tudi Kolaričevih zbirk ne poznam.

Vsekakor najmočnejša emigrantska pesniška sila ni zajeta v zbirkah (razen Novačana), temveč je raztresena po številnih tiskanih in tipkanih časopisih. Tako je Delfinov Rdeči panteon (Demokracija) izredno močna pesniška satira na slovenske rdeče pesnike v domovini, pisana bolj v Novačanovi maniri kot njegov evangelij. Zbirke še ni dal Bellič, najboljši pesnik Mlade setve in eden najintimnejših pesnikov emigrantske erotične melanholije. V senigalski reviji je najmočnejši Valiant-Šušteršič: njegovi morski pasteli so tiho razpoloženje taborišč, dočim so njegovi domobranski spevi — Teharski večeri, Grhovo, Resurrecturis — izraziti plodovi emigrantske lirike s svojskimi primerami in moč-

jo. Ko bo dozoril zbirki, bo dal izrazito pesniško dejanje. V svojo izrazitejšo podobo se razvija Igor (Francetu Balantiču), Prospero pa skuša zajeti čas in dogodka v smislu visoko artističnega novega klasicizma (pesmi v Koledarju). Budnik, ki je iz taboriščnih listov prešel v argentinsko Duhovno življenje in Katoliške misijone naravnost virtuosno obvlada pesniško obliko in zvok besede, ki jo rima v čudovitih variacijah, toda — njegov osnovni navdih je propovedništvo, govorniška gesta in patos, ki mu manjka razodetja sveta v pesniški podobi. Je pa pesnik in sicer stritarskega kova: buditelj emigracije k dvema osnovnima geslima našega romanja: Bog in Slovenija. Tudi tak pesnik ima svojo ceno; kadar pa je intimen, pa ustvari naravnost nepozabljive pesmi (Božji vrtljak, Večeri se...). Koroška nima močnih pesnikov: vanj se šele razvija Kovačič (Šenklaški zvon) in Jakopič po svojih preprostih pesmih (Kruh, Stenska ura). Posebni poudarek pa zasluži emigrantska bogoslovna poezija, ki je zopet močna kot v začetnih dominisvetovih časih: to je lahko zastvarjajoči Kos, globoki Vodeb in morda najboljši med njimi čuvstveni Janko: če je Kos Sardenkov iz časa njegove socialne in svetniške cikličnosti, je Janko Sardenkov iz Neba žari; Vodeb gre svojsko, mračnejšo pot; fr. Bazilij pa še ni prišel iz tradicije p. Krizostoma, ki ni dobra. Duhovnika Jan, zlati pa Svet, imata že vsak svojo noto; toda Jan je boljši v pripovedovanju zgodb iz otroštva, Svet pa je na žalost utihnil, ko je prav začel dajati zrela dela (Mati).

b) Pripovedništvo:

V pripovedništvu je po vidnosti pisanja in tudi po ceni zavzel dozda prvo mesto pripovednik iz koroških taborišč Karl Mauser. Nismo čutili, da se bo iz prvih tiskanih pesmi (Dom in svet) in ad usum delphini pisanih črtic (Rast) razvil s takim skokom v predstavnik emigrantske proze, kakor se je s temi povestni in morda še bolj s — kratkimi baladnimi črticami, ki jih pripisujem njemu, čeprav so objavljene deloma neimenovano deloma psevdonimno. Izhaja iz Jalenovega poetizma in Finžgarjeve vaše realitike, nad obema pa ima pesniški jezik iz francoske vitalistične šole. V tem je šel korak naprej. V slabše od njiju pa štejem njegovo izrazito "večerništvo", ko za ceno razvlekanja in psi-

hološkega nasilja hoče poravnati vse razklasti. Prav na tem trpi Rotija, dasi je najbolj sočna. Najboljša je morda Sin mrtvega, toda Prekleta kri zajame s tragičnim spopadom treh nad prepadom: z nevsakdanjo dramatično silo. V teh — v Koroški kroniki objavljenih delih sega v — spomine na našo vas kakor je bila pred vojsko in po vojski doma in na Koroškem. Dogodkov med vojsko ne opisuje; v italijansko in nemško okupacijo se spušča v Mladi setvi s črticami, ki so naravnost balade (Gramozna jama, Povožen rožmarin itd.). V domačo revolucijo pa je posegel "T. D." v ameriškem koledarju Ave Marija (Mrtvi dom), ki piše z Mauserjevo besedo ter je močna podoba iz naših domačih bojev. Mauser ima pred seboj še veliko pot velikega pisatelja, samo da se reši — prigodništva v sebi in varuštva izven sebe.

Tudi Kociper je z edino svojo novelo segel v čas pred vojsko, v tragično idilo Slovenskih gor, v kateri je čutiti vso silo njegovega peresa, ki se razbohoti, ko opisuje gorice in povodnji, toda — novela trpi na pomankljivi notranji kompozicijski in idejni trdnosti; je pisana preveč reportersko. Toda pisatelj je toliko preživel, da z gotovostjo pričakujemo od njega del, ki bodo Goričanca poslala skozi svet naše emigracije.

V tržaski Mladi setvi je najboljši pripovednik Bine Šulc s svojimi psihološkimi črticami, kot jih je doživljal v emigraciji (Dvigalo, itd.). Njegova moč je v zaostrenosti idejnega nasprotstva in psihološkega opazovanja v maniri Majcenovih ali Simčičevih "salonskih" opazovanj. Drama, ki se dogaja v dvigalu, spada med izredno močne emigrantske stvaritve. Posebno realistično nazorno privo-vedaje Korošec, ki ga odlikuje dramsko napenjanje zgodbe. V tem zadnjem nam zori reportaža iz Teharji, ki bo po svoji doživljenosti kot kronika, po napetosti in nazornosti pa umetnina.

Pisateljski krog iz italijanskih taborišč je s svojimi novelami napolnjeval Svet in dom ter iz njega prehajal v Ameriško domovino v tisk. Tu je najmočnejša pisateljska osebnost Andrej, ki se mu pridružujeta Medula in Miro z motivi iz istega kraja (Štajerske gorice) in istim slogom, da me opravičuje sodba, da je to en sam pod več psevdonimi. To so novele iz problema domačega boja pod okupacijami in goščarji (Ugaslo ognjišče,

Velikonočni kres), motiv vračanja domobran-
cev v smrt (Poslednja noč) in vstajanje po-
klanih iz množičnega groba (Brezno), vrača-
nja beguncev čez mejo domov in želja begun-
cev v brezdelju taborišča po živi, kadeči se
brazdi za plugom (Sin zemlje). Iz teh črtic
nam žive domača vinorodna zemlja v lepih
opisih menjave časa, pa tudi doživljanja zd-
njega nereda doma in domotožja v tujini. Na-
paka pisatelja pa je, da se preveč drži doka-
zane resničnosti, kakor pa svobodnega umet-
niškega preustvarjanja (Brezno), kar bi dra-
matsko napetost povečalo in tragiko poglobi-
lo, ne pa jo čuvstveno zameglilo. Ogrin se
povrača s črticami domov, načenjajoč zanimiv
problem katoliškega zakona; prehaja tudi v
domačo revolucijo in begunsko problematiko,
toda ostaja bolj v feljtonstvu. Svojsko podobo
pa dobiva vizionarni in na biblijskem pato-
su gradeči Inko Zvonimir, ki ga odlikuje dra-
matska napetost izpeljave in idejni kontrast,
ne vidi pa realističnega okolja: je tipični eks-
presionist, rastoč iz cankarjevih sanjskih vi-
zij in Apokalipse.

c) Zaključne besede

Emigrantska poezija nam že daje veliki
tekst, pripovedništvo še ne. Pač pa vsa zna-
menja kažejo, da so peresa že na delu, da
zajamejo v široko podobo vse tisto doma, kar
nas je pognalo v svet in vse to v svetu, kar
je moral pretrpeti slovenski antikomunist —
enkrat krščen v svetu za "izdajalca", drugič
pa za "žrtev za resnično demokracijo" (Tru-
man). Prav to različno gledanje na našo uso-
do v zapadnem svetu je tudi vplivalo, da ima
naša emigrantska literatura tri različne bar-
ve in na prvi pogled jasno ločena polja mo-
tivnosti in obdelave. Ustvarjala je na treh
področjih: na Koroškem, v Trstu in v Italiji.
Na Koroškem je stalo vse ustvarjanje pod
ostro cenzuro: zato se pisatelji zatekajo v
romantiko slovenske predvojne vasi in povoj-
ne problematike (Sin mrtvega), toda brez

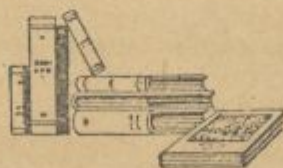
ostre oznake okoliščin in brezbarvnega boja
(ne vemo niti kot kakšen borec je glavni ju-
nak ubijal!). Pisatelji se ne zadevajo ne v
komunizem v Sloveniji, ker bi to pomenilo
zadevati se v "titovstvo", ki je bil zaveznik
Angležev; ne v nemško okupacijo in ne v la-
ško, ker bi pomenilo kaljenje odnosov do Av-
strijcev, ki jih goste; ne v kritiko taborišč.
Zato je ta povest izrazito domovinsko domo-
tožna in realistična v opisovanju vasi, kakršne
ni več in je več ne bo.

Tržaška revija se je prav tako izogibala
načenjati preobleme domovinskega spora, ki
nas je pognal v svet, kajti ne našla bi odme-
va v tržaškem občinstvu, na katerega je ra-
čunala. Tako je pripravljala teren za izrazito
bodočo tržaško revijo. Pač pa je posegala ra-
da v dogodke okupatorske okrutnosti, strelja-
nja talcev, umiranja po italijanskih taboriščih
itd. V svoji težnji po dviganju domačih kra-
ških pisateljskih talentov je uspela z Mihaj-
lovom in še s kakim pesnikom (Nada). Prava
emigracijska notivnost, ki je šla v vzroke na-
še emigracije ter je brez cenzure lahko iz-
povedovala našo emigracijsko miselnost, pa
je zrastle v taboriščih in izven njih v Italiji
(Svet in dom).

Zdaj se taborišča praznijo in z njimi pri-
hajajo v nove kraje tudi pesniki in pisatelji.
Oni iz italijanskih taborišč so že tu in so se
strnili v "Pisateljsko družino France Balan-
tič". Že samo to dejstvo jih označuje tudi
idejno. Oni s Koroškega so na poti... pa tudi
iz Trsta so že za nami... Odpadli bodo vsi
ozirni na zaščitnike in na odjemalce — spro-
stila se bo lahko pisateljska in pesniška moč
v svobodi; gmotno se bo opomoglo novo občin-
stvo, ki bo rado sprejelo dela iz njegovega
duha. In verujem, da bo tudi slovenska emi-
gracija dala s časom iz sebe svoj veliki tekst
v pesmi, romanu in drami.

In bodoči literarni zgodovinar bo moral go-
voriti — rad ali nerad — tudi o vrednosti
slovenske emigracijske književnosti.

Dr. Tine Debeljak

Nekaj misli in zdravniških nasvetov slovenskim emigrantom v Argentini

Po večletnem životarjenju po raznih begunskih taboriščih v Nemčiji, Avstriji, večinoma pa v Italiji, smo končno prispeli v Argentino. Edino, kar smo rešili in kar nam je ostalo, je naše življenje, in več ali manj zdravja. Naša sveta dolžnost je, da ta edini zaklad, ki nam je še ostal, ohranimo, da bodo vsaj naši otroci živeli boljše življenje, kakor je bilo dano živeti nam starejšim.

Pri razmišljanju in presoji dejstev in vplivov na naš organizem, moramo v našem slučaju razlikovati v glavnem tri skupine: prvič, vplive in posledice prestanega trpljenja; drugič, vpliv duševnega razpoloženja na naš organizem; tretjič, spremembo okoliša in življenjskih pogojev v novi domovini.

Razmišljajmo najprej posledice, ki jih je pustilo prestano trpljenje na naš organizem.

Preživeli smo pet let vojne, pomanjkanje v prehrani, obleki, kurjavi, v večnem strahu pred smrtjo. V trenutku pa, ko smo mislili, da nam zasje zarja miru, ko so se drugi bojujoči se narodi vsaj do neke mere oddahnili od vojnih grozot, smo se mi morali podati na pot novega trpljenja v različna begunska taborišča, bodisi v Avstrijo, Nemčijo, največ pa v Italijo. Čeprav je v begunskih taboriščih minil neposredni strah pred smrtjo, vendar pa je bil način, kako so postopali z begunci glede prehrane, stanovanj, obleke in moralnega poniževanja pod vsako kritiko. Sicer so bile prilike v nekaterih taboriščih boljše, v drugih slabše, vendar velja v glavnem za cel sistem prehrane, da je bila hrana enolična do skrajnih meja, v kotlih kuhana, več ali manj užitna, tudi glede kalorične vrednosti pod normalno. Pomanjkanje zelenjave, svežega mesa, beljakovih, vitaminov, konzervirano meso, konzervirano mleko, konzervirana zelenjava, suh krompir, beli in črni makaroni, kruh šestokrat neslan, slabo pečen, včasih bel, večinoma pa črn iz nepresejane moke, zelo redko kako sadje, je postavilo begunce v stadij kroničnega podhranjenja. Skupno stanovanje v barakah je mnogim razjedalo živce in jemalo spanje in še tisti počitek in pomirjenje, ki

so ga bili potrebni. Nekateri so se rešili napol nagi, drugi so bili toliko srečnejši, da so prinesli nekaj obleke s seboj, prav vsi pa premalo za kulturnega človeka. Strah pred nasilno vrnitvijo, različne zaslíševalne komisije in klasifikacija beguncev v črne, sive in bele niso ravno pospeševale našega zdravja in krepile naših živcev.

Posledice takega stanja niso izostale. Ljudje so hujšali in tudi shujšali, do skrajne meje možnosti. Gnili in izpadali so jim zobje, krvaveli so iz dlesen. Vid je pešal. Lasje so mnogim predčasno osiveli, drugim so izpadali. Ljudje so trpeli na žledodnih bolečinah, krčih, nepravilni prebavi. Postajali so bledični, slabokrvni, odpornost proti boleznim se je zmanjšala, mnoge je mučil revmatizem, glavobol, nekateri so postali živčno razdraženi, drugi otopeli. Največji sovražnik človeka je brezdelje. In tega je bilo na pretek.

Drug mogoč faktor, ki vpliva na človekovo zdravje, je duševno razpoloženje. Mens sana in corpore sano — zdrav duh v zdravem telesu. Razmerje je obojestransko. Kakor bolan človek trpi duševno, tako trpi tudi telo, če je duša bolna, žalostna, potrta, polna skrbi. In kako je v tem oziru z nami? Reakcija na prestano trpljenje, domotožje, skrb za domače, skrb za bodočnost, to so dejstva, ki se združijo v gotov kompleks, ki je duševnega značaja. Ta podtalno grize in izpodjeda človeku notranje zadovoljstvo in kali še tisto malo sreče, ki bi jo sicer mogel uživati vsakdo od nas in ki je v gotovi meri podlaga zdravju.

Prišli smo v Argentino, da bomo začeli novo življenje. Večina emigrantov je morala prijeti za popolnoma drugo delo, kakor so ga vršili doma. Prav vsi pa smo se znašli v spremenjenih razmerah glede podnebja in strukture zemlje. Mi, sinovi planin in prijaznih dolin, polnih gozdov, gričev in vinskih gor, smo prišli na brezmejno planjavo, kjer po mili volji gospodari veter. V drugih predelih pa žge sonce, kjer dostikrat mesece in mesece ne pade kaplja dežja.

Nekaj novega so za naš organizem hitre in silne vremenske spremembe. Dostikrat v nekaj urah pade temperatura za 10 in več stopinj. Silno vročim dnevom sledi naravnost mrzli. Zrak je do skrajne mere nasičen z vlago. Pri nas je bila 40 % vlaga zraka nekaj redkega, tu je vsakdanji pojav, čestokrat doseže 100 %, t. j. skrajna meja možnosti. Tudi močne nenadne spremembe zračnega pritiska močno vplivajo na nevaren organizem. Človek čuti kot bi ga nekaj nevidnega tlačilo k zemlji, postane otožen, apatičen, ne ljubi se mu ne delati ne misliti. Kakšna razlika od našega podnebja s suhimi in ostrimi, mirnimi, enakomerno toplimi poletji. V teh naglih in velikih vremenskih spremembah tiči nevarnost za zdravje. Ne veš, kako bi se oblekel. Trenutno sije sonce, močna vročina te prisili, da se lažno poletno oblečeš. Zaradi vlage in vročine se močno potiš, pa pride hitra sprememba, zaloti te močan preprih ali celo naliv, pa jo iztakneš. Običe te vsaj nahod, morda celo angina, lahko pa tudi poštena pljučnica ali vnetje rebrne mrene.

Tudi pitna voda je zelo različna od naše. Naša voda je trda, talna voda. Vsebuje mnogo kalcija in drugih mineralnih snovi, ki človeka osvežijo in pogase žejo. Tukajšnja voda pa je mehka, brez rudninskih snovi, umetno filtrirana iz reke La Platte. Ta voda je toplejša od naše, ima v ustih plehek okus, ne pogasi žeje in ne osveži človeka ter tudi ni posebno priporočljiva za naše črevesje.

Tudi način prehrane je zelo različen od našega. Tu je glavno hranivo meso, ki ga uživajo napol pečeno, krvavo. Teletine sploh ne poznajo. Zelenjave je tu malo in kar je je, je draga. Predvsem bi bilo svetovati, da človek ne je neprekuhanne šunke ali neprekuhanih suhih klobas in salam zaradi nevarnosti svinjske trakulje. Jejete te vrste meso dobro prekuhan, da se uniči zalega trakulje. Safalad in hrenovk tudi ne priporočam preveč, ker v to vrsto klobas mešajo ponavadi prav vse ostanke mesa, poleg tega pa tudi nimajo skoro nobene hranilne vrednosti. Zelenjavo je treba z vodo dobro oprati zaradi nevarnosti črevesnih bolezni, kot na pr. driske, griže, paratifusa, tifusa, kolere, predvsem pa glist. Isto velja za sadje. Najbolje je jesti sadje olupljeno. Mišljenje, da so ravno lupine prav zdrave in da vsebujejo ne vem kakšne sestavine, ne drži. Sadje, ki se ne da olupiti, kot

na pr. češnje, slive itd., jej dobro oprano, ali še bolje — kuhano v obliki kompotov.

Sedaj prehajamo na poglavje o pijačah. Znano je, da smo ravno Slovenci v tem oziru na precej slabem glasu. Sicer tudi drugi narodi pijo in še prav pošteno, vendar delajo to bolj diskretno, za zaprtimi vrati. Pri nas Slovincih pa je bil nekak narodni običaj, da je treba vedno piti, pri krstu, birmi, poroki, pogrebu, ob vsaki večji ali manjši slovesnosti ali veselici. Saj nisem proti temu, da bi si človek ne privoščil ob veselih prilikah kozarca vina in bil dobre volje. Ne morem pa pohvaliti popivanja in čezmernega pitja, ki človeku v najboljšem slučaju naslednji dan povzroči poštenega "mačka", ne glede na velike neumnosti, ki jih človek napravi v pijanem stanju. Koliko pobojev in smrti, pohablencev, koliko nesreč uničenih družin in revščine, spolnih bolezni, koliko bede in žalosti ima na vesti alkohol, ne glede na to, da je strup, ki človeka stalno zastruplja. Koliko manj bolezni na jetrih, možganskih in srčnih kapi, obolenj ledvic, težkih živčnih bolezni, norcev, slaboumnih in degeneriranih otrok, božjasti itd. bi bilo, če bi ljudje manj pili. Pri vsem tem pa je treba vpoštevati, da so bila naša vina kolikor toliko še naravna, pristna, popravljena le od posameznih gostilničarjev. In kako je tu? Pristnih naravnih vin ni; če pa so, so pa tako draga, da za nas ne pridejo v poštev. Isto je z različnimi likerji. Vse mogoče barve in okusi, dišave in dražila, namešani v koncentriranem alkoholu in sladkornem sirupu človeku sladijo zemeljsko trpljenje, pa mu obenem tudi kradejo dneve življenja in ga nevidno pa stalno približujejo večnosti. Zato po možnosti malo pij, če že moraš, tedaj pa zmerno in dobra vina. Bolje nič, kot piti strup! Pivo je tukaj dobro. Če ti diši nekoliko alkohola, spi en ali dva vrčka piva, pa ne več, kajti pivo ima to čudno lastnost, da napravi človeka tem bolj žejnega, čim več ga pije. Posebno poleti, ko si razgret in se močno potiš, ne pij ledenomorzlega piva, da se ne boš potem nekaj dni pokoril doma na stranišču. Najboljša pijača je v tukajšnjih razmerah z limono okisana voda brez sladkorja. Uteši žejo in tudi ni nevarnosti, da bi se je preveč napil. Poskusi; prvič se ti bo zdela nekako zoprna, toda kmalu se boš privadil. Ne samo, da je poceni, da ugasi žejo in človeka osveži, vsebuje tudi dosti C vitamina, ki je zelo potreben našemu organizmu. Priporočam

tudi sadne sokove, lahek ruski čaj s citriono, tudi malo lahke prave kave človeka osveži in pokrepča. Marsikdo bo zmajal z glavo, češ kaj bo pa z našimi živci, če bomo pili pravo črno kavo. Vsako zdravilo je obenem strup in vsak strup je istočasno zdravilo, samo doze so različne. Voda, ki je zaužita v pravi množini, je najbolj zdrava pijača, je pa obenem najhujši strup, če je človek naenkrat spije preveč. Obratno pa je Cyan kislina, ki je eden najmočnejših strupov, — njena sol je znani Cyankalij — v najmanjših množinah oživila že marsikaterega, ki je umiral vsled zadušitve (otrpnjenja dihalnega centra). Tudi kot zdravnik vem, da je kofein, ki se dobiva iz kave, rešil že marsikateremu bolniku življenje, ko so odpovedala že vsa druga srčna sredstva. In zakaj naj bi bila kava v majhni jakosti strup? V pravih množinah ni strup, ampak poživilo, ki človeka duševno osveži, prežene telesno utrujenost in tudi živčno pomiri.

Zelo pereče vprašanje so stanovanja. Prvič so draga, poleg tega se težko dobijo. Malokateri izmed nas si more privoščiti stanovanje v našem smislu. V tukajšnjih stanovanjskih razmerah je silno važno. Zato vzdržujte čistočo! Tu je zelo veliko miši in podgan. Te živali so znani prenašalci kužnih bolezni, med drugimi tudi prave kuge. In moramo pomisliti, da je v tem velikem obmorskem mestu, kamor prihajajo ladje iz celega sveta, tako tudi iz Indije in Kitajske, kjer je kuga doma, nevarnost velika. Zato pobijajte to svojat. Zamašite luknje v stenah in vratih, če pa vidite, da je kako hranilo obžrto od miši ali podgan, vrzite ga proč. Poleti je tu mnogo muh. Ker te oblezejo vse in prenašajo na nožicah kali različnih bolezni, boj muham. Dobro pokrivajte in varujte jedila, da muhe ne pridejo do njih.

Velika mesta so bila vedno in bodo leglo spolnih bolezni. Različna zabavišča, kabareti in drugi lokali so posebno za mladega, neizkušeneega, velikomestnega življenja nevajeneega človeka bila in bodo predmet velikih izkušnjav. Žene ga radovednost videti nekaj novega. In tudi vidi res nekaj čisto novega, kar draži njegovo fantazijo in vzbuja slo. Povrhu pije še dražee, omamljive pijače, pa sam ne ve, kdaj pade. Lepo namazana, v dražee obleke obležena, napol naga telesa v večini slučajev niso tako zdrava, kot izgledajo na videz. Potem pa pridejo posledice, ki se vlečejo do popolne, sigurne ozdravitve 4 do 6 let. Zato je bolje izogniti se v velikem loku ta-

kih mest, ki človeku izpirajo njegovo moško moč in pošteno osuše njegov žep težko prisluženih pesov. Tudi pozor pred dražestno obledenimi, nedolžno gledajočimi, s prijetnim smehljajem in globokim pogledom vabečimi deklicami po parkih in predmestnih ulicah. Že marsikdo je klel tisto uro, ko se je pustil premamiti od takega neznanega, navidezno nedolžnega bitja. Če pa ga kdo kljub temu polomi, saj človek je samo človek, naj ne čaka in se sam packa, misleč, da se zdravi; naj se takoj, ko opazi, da je nekaj narobe, obrne do zdravnika, kajti ravno v takih slučajih je važno, da se zdravljenje pravilno in ob pravem času začne.

Poleti ne bodi preveč na soncu, posebno ne razoglav, zaradi nevarnosti sončarice. Tukajšnje sonce ima večjo moč kot pri nas. Tudi pretirano sončenje ni na mestu in tudi ni zdravstveno utemeljeno, ampak več ali manj moda. Poglejmo naravo: vse kar narava dela, dela nujno nagonsko smotrno in tudi pravilno. In kaj napravijo bitja narave v veliki vročini? rastline povesijo liste, da ne upijajo preveč sončnih žarkov, živali se skrivajo po grmovju, ptice sede v senci dreves in niti ne pojejo; torej vse, kar živi v naravi, beži pred žgočimi sončnimi žarki. Le človek, ki trdi, da je pametno bitje, gre in se pali na soncu, zato da bo lepo črn, si ožge kožo, da dobi mehčanje in dostikrat pade celo v nezavest. Celo kap je marsikaterega zadela od prehudega sončenja. Če se sončiš, se sonči previdno, stopnjeva je od dneva do dneva. Prični s 15 minutami, nato dnevno več, ali ne dalj od dveh ur. V poletnih dneh nosi pokrivalo, da zaščitiš glavo.

Po teh razmotrivanjih prehajam na praktične nasvete, v kolikor nisem to storil že zgoraj. Povdarjam, da je mogoče tu postaviti le glavna načela, kako naj živimo, da bomo čim bolj zdravi:

Glede prehrane: Jej in pij zmerno, toliko, da imaš, ko končaš z jedjo, občutek, da bi še nekaj malega pojedel. Hrana naj bo po možnosti kolikor mogoče preprosta, podobna ali enaka, kakor si je bil navajen doma. Ne jej preveč mesa in jajc, uživaj dosti zelenjave in svežega sadja. Tudi močno začinjena, pikantna jedila niso zdrava ne za želodec, ne za živce. Pazi na redno prebavo, navadi se, da se redno dnevno vsaj enkrat iztrebiš. Tudi ni važno, da se hitro in močno zrediš. Debelost

ni vedno izraz zdravja. Obratno: ravno prevelika debelost človeka le ovira pri hoji, delu in prisili srce k nepotrebnemu večjemu naporu, ne glede na to, da se srce tudi zamašči, kar zmanjšuje njegovo moč. In srce je središče našega življenja. Tudi sladkorna bolezen, bolezni jeter, žolčni kamni, obolenja ledvic, so neprimerno pogostejši pojav pri izpitanih ljudeh, kakor pri pravilno rejenih, nezamaščenih. Kruh uživaj en dan star. Svež, topel kruh ni zdrav za želodec.

Glede obleke: Ne zaupaj preveč tukajšnji vročini. Bolje je, da si več oblečen kot premalo. Dobro in priporočljivo je, da imaš s seboj vedno kak zasilni del obleke, bodisi lahek površnik ali dežni plašč, da se v slučaju nagle spremembe pošteno ne prehladiš ali še kaj hujšega. Varuj se pretesnih in čez pas preveč stisnjenih oblek. Marsikateri lepi modni damici je postalo slabo, ker je bila čez želodec preveč stisnjena. Tudi čevlji naj bodo raje za število večji kot premajhni, da ne boš imel otiščancev in kurjih oces in da se ti ne bodo noge preveč potile. Zelo nezdrava za naše noge so obuvala z gumijastimi podplati, posebno tu na poleti vročem uličnem tlaku.

Živi kolikor mogoče na svežem zraku. Posebno tisti, ki delajo v tovarnah kjer se razvijajo plini in se praši, naj porabijo prosti čas, da pljuča dobro prezračijo. Stanovanja dobro zračite, da preženete vlago in plesen. Posteljino in opravo večkrat prezračite in izpra-

šite. Pazite, da se ne zarede bolhe in stenice in prav posebno — uši. Uši prenašajo pegasti tifus. Če ti cigareta diši, kadí. Cigareta je pri kadilcu tako rekoč barometer zdravja. Če mu cigareta smrdi, je znak, da nekaj z njim ni v redu. Vendar bi opozoril, da je tukajšnji tobak precej močnejši od našega. Posebno priporočam, da ne kadite na tešče, na prazen želodec. Marsikaterim povzroča tukajšnji tobak močno utripanje srca. V tem primeru menjaj vrsto in znižaj število cigaret. Živi mirno, brez nepotrebnega razburjanja in jeze in dosti spi, da se ti živci, ki so dosti trpeli, pomirijo in ozdravijo.

Najboljše zdravilo za živce je mir in spanje. Ne razglablaj preveč in ne žalosti se preveč. Zavedaj se, da ne pomagaš niti sebi niti svojim domačim, če brezupno razglabljaš in sebe duševno trpinčiš, pač pa samo škoduješ svojemu zdravju. Zavedaj se, da nisi samo ti, temveč večina nas vseh v enakem položaju. Razvedri se v poštenu družbi, beri, piši, ali delaj kaj pametnega, da preženeš otožne misli. Če si mlad, izberi si deklico, v ljubezni do nje boš cel svet videl v rožnatih barvah, oženi se in izgradi si družinico, da bo tvoje življenje imelo vsebino in smisel. Pomagaj svojemu bližnjemu. Vsako dobro delo ti bo pustilo zadovoljstvo v srcu in večalo duševni mir. Besede sv. Pavla v pismu Korinčanom: "Zdaj pa ostane vera, upanje in ljubezen; te troje, največja med njimi pa je ljubezen", naj bodo nam vsem vodnik.

Razstava begunskega taboriščnega tiska.

POTOPLJENE CITRE

Poletna noč je neslišno razprostrla svojo temno tenčico na trudno zemljo. Rahel vetrič je ljubko božal žitna polja, da so valovala kakor bujni dekliški lasje pod mehko ljubimčevo dlanjo in krošnje dreves so si šušteče prišepetavale pravljice junijske noči. Svetla luna je tiho plavala med številno množico utripajočih zvezdic in se kakor čuječa pastirica polagoma, neopazno pomikala med svojo prelesto drobnico po širnem nebesnem pašniku. Nekje iz daljave se je otožno razlivala po dolini fantovska pesem.

Tonček je stisnil svoje citre pod pazduho in oprezno kakor tat smuknil iz svoje podstrešne sobice na dvorišče in čez temni sadovnjak izginil po stezi med visokim žitom.

Prečudno sladko čustvo mu je napolnilo mlado srce. Vselej, ko je šel na ta svoj večerni izprehod, je začutil v srcu tako milobo, da bi najrajši na ves glas zavriskal in vsej dolini oznanil, da gre k svojemu dekletu v vas. Toda ni si upal zavriskati, zaradi neke pretepaške družbe fantov iz sosednje vasi, ki je — kakor mu je bil povedal sosedov Miha — nekako pogruntala namen njegovih večernih izprehodov in mu je stregla po ljubezni. Zato si je rajši izbral samotno poljsko stezo, da je tako nemoteno naskrivaj prišel do mlina, kjer je živela njegova sreča.

Rad bi zapel, kar bi mu dale mlade prsi, da bi odmevala njegova pesem do samih gorskih vršacev in jim povedala, česa je prepolno njegovo fantovsko srce. Toda ti sivi starci, ki tako kamenito nemo strme v dolino, bi ga ne razumeli in bi mu vrnil le odmev njegove sreče. Morda bi ga razumelo to mlado klasje, tako skrivnostno šušljajoče svojo pesem zorenja ali pa poljske cvetke, ki kakor mlade deklice tiho sanjajo o svoji svatbi, ko bodo že ob prvem svitu povabile brenčeče čmrle in čebele v svate in jim napijale s sladko medico iz svojih zlatih in pisanih čaš. Edi-

no ošabni mak bi morebiti modro prikimal nad zeleno pšenico.

Ne, nihče, in nič ga ne more razumeti. Če bi izpel do dna svoje sreče polno srce, bi to polje enakomerno pelo dalje svojo šuštečo in cvrčečo melodijo in mrki očaki bi prav tako hladno strmeli v dolino s svojimi razoranimi čeli. Celó sanjava luna bi mu odgovarjala le s svojim večno skrivnostnim smehljanjem.

Kdo, kdo naj torej dojame njegovo neizmerno srečo, ki mu tako prekipeva iz ljubečega srca? Če bi jo razodel svojim bratom in sestram, bi se mu poredno smejali, fantje na vasi pa bi se najbrž še norčevali. Miha, njegov mladostni prijatelj, je bil edini, ki se mu je zaupal. A to je vendar vse premalo. Moral bi pač razodeti njej, Francki, ki je ves vir njegove sreče in ki bi ga edina mogla povsem razumeti! Joj, kako neizmerno rad bi to storil — pa mu ne da beseda! Ne da!

Kolikrat se je že pripravil, da bi ji povedal. Kakor na rožni venec jagode si je nabral v nekaj stavkov najslajše besede ki si jih je mogel izmisliti. Pisati si jih ni upal, ker bi utegnilo pismo priti komu nepoklicanemu v roke, in tega se je zbal. Treba je to pač povedati osebno, njej, ki ji velja, tako od srca do srca, zakaj govorjena beseda vse lepše zveni kot pa nema črka! Ali kadar koli se mu je ponudila prilika za to, vselej mu je upadel pogum, kakor upade žoga, če njeni duši odvežeš vrat...

Nekoč se je bil že okorajžil. Srečal jo je samo na poljski poti in se že pripravil, da ji izreče tiste prečudno lepe besede. Toda že pri prvi besedi se mu je stisnilo grlo, kot da bi se bil nabral v njem debel cmok iz same preklicane smole. Francka ga je začudeno pogledala, a on se je s kašljem rešil iz zadrege in takoj zavil na vreme. Čudno, besede o vremenu so mu pa tako gladko tekale z jezika!

A nekaj le ima, čemur se more brez vsega zadržka in z vso iskrenostjo razodeti. To so njegove ljube citre! Kakor da je svoje srce položil vanje, tako znajo vsa njegova čustva, pa njegova hrepenenja, srečo in bolečino. In odgovarjajo mu s tolikšnim sočutjem, da bi ne mogel na vsem ljubem svetu najti boljšega prijatelja. Puščobni Miha ni nič proti njim. Česar mu jezik ne da, česar mu ne more izraziti okorna beseda, to mu izrečejo strune. Noben jezik tako lepo ne govori, noben vrisk ne jok ne pesem ne šepet, kot mu govore te zveneče strune, ki jih prebira z okornimi prsti v tako prečudno ubrane zvoke, da bi se moral človek razjokati ob njihovi pesmi ali pa se izvrskati do blaznosti! Njegovo srce mu govori iz njih, kot da bi ubiral prave srčne strune!

Sam si jih je bil napravil v mizarški delavnici ob prostih, urah sam napel nanje strune in jih uglasil. Zrastle so z njim, z njim živele in sočustvovale.

In kadar sedi za široko mlinarjevo mizo in igra na svoje citre, se pesem sama od sebe dvigne iz fantovskih in dekliskih grl in tedaj seže njihov blagodoneči zvok tudi do Franckinega srca in ji izvabi solze v prelepe oči. Takrat, da, v tistih trenutkih zaplove Tončkovo srce v neskončne višave blažene sreče in izvablja iz brnečih strun takšno milino, da bi človek kar zasanzal in umrl. In potem se mu prelije igra v poskočen valček in prešerno polko, da mladini kar samo od sebe privzdiguje pete. Nič ga ne moti, če drugi fantje plešejo s Francko — kratek in hvaležen pogled iz njenih žarečih oči mu razplamti srce do prekipevajočega navdušenja in še ognjeviteje udarja ob strune, da fantje od razpaljene radosti kar vriskajo in prešerno s petami udarjajo ob pod.

Zadnji večer pa mu je nenadoma zakrvavelo srce. Kovačev Martin je ves večer plesal s Francko. Tonček morda še nikoli ni tako vneto in navdušeno igral kot ta večer. Pa naj je še tako hrepeneče iskal Franckinih oči, ona mu ni vrnila niti enega pogleda. Pač pa se je zagledala v Martinove oči, kakor da se je s svojimi ujela vanje in mu jih ni

odmaknila ves večer. Nenadoma so Tončkove citre čudno zajeeale, kot da bi nekdo kričnil v bolečni. Plesalci so obstali in iznenadeni zastrmeli v Tončka, ki je zdaj povesil glavo in kot zamaknjen igral, igral prečudno žalostno pesem, kakršne doslej še niso bili slišali. Bila je pesem o ranjenem srcu, ki jo je Tonček igral, da sam ni vedel, odkod se jemlje. Citre so pele, pele kakor same od sebe, tožile in jokale in neizmerna žalost in tožba je lila iz njih. Fantje in dekleta so posedli in neverjetno gledali Tončka, ki je igral, kakor da ni kraja te neznane pesmi. Celó Francka je zamišljeno obsedela in vprašujoče gledala Tončka, kot da ne razume te spremembe.

Hipoma pa so Tončkovi prsti obstali, kot da so otrpnili in zadnji zvok je kakor bolestni vzdih izzvenel po hiši. Tonček je pograbil citre in se na hitro, skoraj tiho poslovil.

Težka je bila tisti večer pot proti domu. Zdelo se mu je, da jo ne bo nikoli kraja. Ni slišal šelestja rženega bilja, ne cvrčanja murnov v travi — prisluškoval je le svoji boli, ki mu je to noč prvič zakrvavela iz ranjenega srca. Ko je končno le prispel do domačega sadovnjaka, se je vrgel v travo in tiho, krčevito zajokal...

Jutranja zarja ga je našla še vedno tam in brenčanje čebel ga je lahko uspavalo, ko ga je ljubezniva roka jutranje tišine končno le usmiljeno zazibala v rahel sen. Po rosnih strunah pa so se kakor igrivi otroci sprehajele mravljice in celo zvedavi hrošč se je priplazil nanje in z izbuljenimi očmi strmел v čudne zvoke, ki so mu jih iz strun izvabljale njegove trzajoče okončine.

Toda bolečina v Tončkovem srcu ni zaspala in ga je pravočasno zbudila, da je lahko še neopaženo smuknil v svojo sebico in se pripravil za dnevno delo. Citre pa je s trpko odpovedjo položil na dno svoje skrinje in se jih ni več dotaknil. Vse do današnjega dne!

Davi pa ga je srečala Franckina sestra Manca. Hotel je le z napol tihim pozdravom mimo nje, toda Manca ga je nagovorila in zadržala. Slutil je, da ga ima Manca precej rada, toda kaj more

on za to. Dveh deklet vendar ne more imeti in Francka mu je bila pač vse na svetu. Dokler mu je bila, seveda. Od onega večera dalje si je neprestano zatrjeval, da je ne more več in da je tudi pogledal ne bo več. Včasih je nekoliko podvomil v trdnost svojega sklepa in takrat se je vselej zaklinjal, da bo svoj sklep držal, pa naj ga še tako mika izkušnja. Tadi zdaj ga je obšla misel, da bi celo Manco prezrl, saj je vendar njena sestra. Toda v hipu mu je odločnost izplahnela, da prav za prav sam ni vedel, zakaj. Morda ga je zmotila podobnost Mančinega obraza s Tončkinim, katerega milina ga je kljub vsemu omečila kakor vosek, če ga približaš ognju. Končno pa — saj pri vsem tem ni prav nič kriva!

“Kaj je s teboj, Tonček? Zakaj te ni več k nam? Tako dolčas je zdaj pri nas, odkar nam več ne igraš... Ali smo se ti kaj zamerili?” ga je z vso ljubeznivostjo vpraševala Francka in pri tem rahlo zardela.

Tonček ni vedel, kaj bi odgovoril. Da bi Manci razkladal svojo bolečino, se mu ni zdelo primerno.

“Ah, saj je vseeno...”, je skoraj tiho odgovarjal in gledajoč v tla v zadregi z nogo trzal po pesku. “Saj me najbrž ne pogrešate...”

“Kako da ne?” mu je prepričevalno ugovarjala Manca. “Vsi te pogrešamo, pa še kako! Tako lepo je bilo, kadar si nam igral. Fantje in dekleta vedno povprašujejo, kdaj boš spet prišel. Kar dolčas jim je po tvojih citrah. In vsi se vprašujejo, s čim so se ti zamerili? Tisti večer. Saj res, s čim smo se ti vendar zamerili?”

Tončku je bilo od sile nerodno in ni vedel, kaj bi rekel.

“Ah, kaj bi se zamerili..., z ničemer...”

Še vedno je gledal v tla in z nogo brskal po pesku.

„Z nečim smo se ti morali! Tudi Francka je rekla...” je počasi in skoraj neodločno nadaljevala, “tudi Francka pravi, zakaj ne prideš več”.

“Francka?!” se je zavzel Tonček in dvignil glavo.

„Seveda!...”

Morala je pogledati v tla, da bi Tonček ne opazil laži v njenih očeh in je močno zardela.

“Francka, da je rekla?” se je razveselil Tonček in jo jasno pogledal. Z občutil je, kako se mu spet nekaj užiga v prsih.

“Še sinoči je rekla”, je nadaljevalo dekle pogumneje; “je dejala, morebiti pa nocoj pride. Pa te ni bilo!” je rekla skoraj očitajoče.

“Tako da je rekla?”

V očeh mu je zagorel nov ogenj in glas mu je postal spet svetel.

“I če ti rečem!”

“In sinoči je mislila, da pridem?”

Ni si znal prav razložiti, zakaj naj bi ga bila prav sinoči pričakovala.

“Saj si vendar večkrat na ta večer prišel. Že skoraj v navado ti je prišlo, mar ne?” je hotela opravičiti svoj izmislek. “Veš kaj, nocoj pridi! Povedala bom, da prideš in čakali te bono. Ali boš?”

Kakor da je znova posijalo sonce iz za oblakov, ki so mu doslej zakrivali nebo, se mu je zazdelo. Vse lepše so zažarele gore v jutranjem soncu, kot da so se ti sivi starci pomladili in škrljankovo žvrgolenje nad poljem se je radostno prelilo v njegovo dušo. Najrajši bi se dvignil z njim v višave in z njim vred zažgolet, tako se mu je vzradosti lo srce!

„Pridem, Manca! Pridem!” —

Komaj je pričakal nocojšnjega večera. Sicer je dan še kar hitro mineval in njegovi sodelavci v delavnici se niso mogli načuditi njegovi nenadni spremembi. Pel in zvižgal je kot kos in delal za tri. Takoj po večerji pa je stekel v svojo sobico in dvignil citre iz skrinje. Nekaj strun je moral naviti. Morda so iz užaljenosti popustile v temnem zaporu. Saj so navsezadnje bile to strune njegovega srca, ki so govorile in pele namesto njega!

Ljubko jih je pobožal, kot bi jih hotel prositi odpuščenja, jih očistil prahu, potem pa zaigral, da bi preizkusil spretnost svojih prstov na strunah. Zdelo se mu je, da so mu prsti postali nekam okorni. Toda po kratki vaji so se mu spet razgibali in postali voljni.

da so mogli ubirati znane napeve in akorde s tisto milino kot svoje dni. In kako bi ne? Saj je spet oživila stara sreča in mu pognala nov up v srcu. Nova radost se je prelivala iz srca v prste in iz prstov v strune, da so prečudno pele — zdelo se mu je, da celo mnogo lepše kot prej!

Torej ga ima Francka vendarle rada, če je vpraševala po njem, ga pogrešala in ga sinoči celo še pričakovala. Joj, zakaj ni šel! Uboga revica ga je zaman pričakovala in hrepenela po njegovi igri in po njem, seveda! Saj mora vendar vedeti, da jo ima rad, tako neizmerno rad. Kako bi ne vedela, če pa so ji njegove strune to tako jasno razodevale, če so ji to razodevali njegovi goreči pogledi?! In če bi ne vedela in ga tudi ona ne ljubila, bi ga pač ne pričakovala, bi ne povpraševala po njem. Francka gotovo ni lagala! Joj, po krivici jo je obsojal, ubožico, prav po krivici! Zaradi tistega plesa z Martinom? Neumnost! Bogve kaj ji je zanimivega pripovedoval in ženske so radovedne in rade poslušajo, če jim kaj nenavadnega pripoveduješ. In sam sebe je po neumnem trafil in si delal težke urice! Ali jih je bilo treba? Povrhu vsega pa je zamudil še toliko lepih uric v mlinu, da si jih ne bo mogel nikdar več priklicati na zaj. Morebiti se ji je še celo kaj zameril s tistim svojim neumnim ljubosumjem? Še tega je bilo treba! Ne, to mora popraviti, do kraja popraviti in ji tako zaigrati nocoj, da bodo vsi strmeli! Da, nocoj bodo videli, kako zna Tonček zaigrati!

Da bi imela rada Martina, se mu zdi zdaj nemogoče. Res, da je Martin postaven fant in bi se mu Tonček le stežka primerjal; zato pa zna Tonček nekaj, česar se Martinu še sanjati ne more: svoje citre, svojo igro, ki more vse drugače osvojiti dekliško srce kot pa suha beseda takegale potegona! Res, da bo imel Martin čeden grunt in najlepšo hišo v vasi, a mizarska obrt tudi ni kar tako in pri njem se ji ne bo treba ubijati na polju. Kakor mleko bel obraz in roke bo lahko nosila in kar je poglavitno, Tonček ji bo slednji ve-

čer laho zaigral na svoje citre, da bo vedno veselje pri hiši!

In končno je nihče na svetu ne bo imel tako rad, kot jo ima on! Ne verjame, da bi še kdo na svetu mogel bolj goreče ljubiti, kot on ljubi Francko! Martin? Še zdaleka ne! Vse to so dovolj močni razlogi, da Francka mora njega, edino njega na svetu ljubiti!

Sam ni vedel, kdaj je prišel do mlina. Iz globokega razmišljanja ga je zdrnila šumeča voda in ga opozorila na nevarnost, da ni štrbunknil v potok. Voda nad rakami je bila globoka in je počasi tekla proti koritu, s katerega je z velikim šumom padala na mlinska kolesa. Ker se je bal ljubosumnih pretepačev, ni maral po cesti v mlin, temveč si je izbiral vedno to pot čez potok. Brvi ni bilo, toda Tonček si je znal pomagati. Poiskal si je močan in visok kol, ga zasadil v globoko strugo ter se s spretnim skokom pognal na drugi breg. Kar imenitno se mu je zdelo, da je tako prekanil svoje zasledovalce, ki so gotovo napenjali bedaste možgane, kako je Tonček mimo njih prišel v mlin. Tam je bil varen, zakaj tisti fantje, ki so zahajali tja, so ga imeli radi. Lahko bi se posluževal njihove zaščite tudi takrat, ko je odhajal domov, pa ga jim je bilo sram to omenjati. Vselej se je znal spretno izmotati iz družbe in nihče ni nikoli vedel, kod je Tonček odšel proti domu.

Navadno je izbiral temne, nemesečne noči za svoja vasovanja. Toda nocoj mora iti, kljub temu, da je noč svetla kakor dan. Mora, ker ga Francka pričakuje! Nocoj to lahko tvega, ker ga že toliko časa ni bilo in ga tista pretepaška tolpa gotovo nikjer ne pričakuje. Lahko bi šel celo po cesti — a previdnost je vendarle na mestu.

Citre si je z vrvico privezal na hrbet in je poiskal kol, ki ga je imel tam skritega med širokim lapuhom in preslico. Čudno, da ga danes ni na starem mestu! E, vendar, tu je! Verjetno, da ga je bil oni večer v svojem razburjenju položil nekoliko vstran.

Dvignil je kol, da bi ga zasadil v strugo in se pognal na drugi breg. Tedaj pa mu je udarilo na uho pritajeno govorje-

nje, ki je prihajalo nekje iz bližine. Skoraj da mu ni zastala kri po žilah. Preklicano, pa ne da bi ga bili vendarle spazili prekvati zalezovalci? Urno je počepnil med lapuh in napeto prisluhnil.

Glasovi so se počasi približevali. Zamolklemu, skoraj šepetajočemu moškemu glasu je odgovarjal jasnejši, ženski glas. Zaradi šumeče vode ni mogel razločiti besedi.

"Ih, dva zaljubljenca!" se je oddahnil Tonček. In prav zdaj sta morala priti sem! Treba bo vsekakor nekoliko počakati, da se oddaljita.

Radoveden se je nekoliko dvignil iz svojega skrivališča, da bi ju videl in morda ujel kake besede, zakaj močno ga je zanimalo, kaj takile zaljubljenca govori med seboj. Morebiti se še kaj nauči in mu bo prav prišlo pri Francku.

Opazil je dve temni postavi, eno večjo in drugo manjšo, ki sta se počasi pomikali ob drugem bregu navzgor.

Spoznati ju še ni mogel. Ker je prišla zaljubljena dvojica že čisto nasproti njegovemu skrivališču, se je spet potuhnil med razkošno zelenjad. Škoda, da zaradi šumeče vode ni mogel ničesar razumeti; ona dva pa sta kot za nalašč govorila skoraj šepetaje!

Končno so njune besede le postale razločnejše. Posebno ženski glas je zdaj jasneje donel čez vodo.

Moj Bog, kaj je to? Ali je resnica, ali sanje? Čisto odločno je spoznal Franckin glas. Ona je, seveda! In oni drugi-to je vendar Martin!...

Tončku je zaledenela kri po žilah. Skoro na glas je kriknil in le šum vode je zadušil krik, da ga onadva na drugem koncu nista slišala. Začutil, je v srcu neznosno bolečino in žila v sencih mu je razbijala, kot bi mu kdo s kladi-vom tolkel po glavi.

"Takoj po božiču poprosim za tvojo roko, Francka" je zdaj razločno slišal Martinov glas, "in pred pustom bova že mož in žena!"

Tonček ni slišal, kaj je odgovorila Francka. Toda v srce muje zavel takšen hlad, da je menil, da mu bo otrpnilo. Potem je videl, kako se je na oni

strani sklonila ena glava k drugi in nekaj časa ni bilo slišati nič drugega, kot šumenje vode nad kolesi.

"Pojdiva, pozno je že, "je zazvenel mehki Franckin glas čez vodo". Mogoče pride nocoj Tonček in nam bo zagraj. Manci je zjutraj obljubil, da pride".

Kljub ledenemu občutku v Tončkovem srcu je zdaj nekaj zagorelo v njem. Besedo "Tonček" je izrekla tako nežno in ljubko, da ga je kar omamilo. Mogoče pa vendarle ni bilo tako hudo, mogoče...?

"Saj se nama ne mudi preveč, "je zdaj zamolklo rekel moški. "Ta trenutek je vendar tako lep-ne vem, kaj bi dal zanj! Več kot leto dni sem čakal nanj..., da si mi zdaj dala besedo!..."

Tončku je bilo, kot bi ga nevidna sila dvigala v višave, pa potem znova treskala ob zemljo!

"Pa vendar bi bilo nerodno, če... Saj veš, kakšen je bil Tonček zadnji večer. Če se mu spet zamerimo, ga ne bo nikoli več".

"Zmirom ta Tonček! Kaj pa imaš ti s Tončkom?" je očitajoče zazvenelo.

"Jaz? Jaz nič, čeprav si neumni tepček morda kaj domišlja. A nerada bi, če bi... saj veš, zavoljo Mance. Ona je neumna nanj!"

Glasen smeh se je razlegel v noč.

Tončku se zazdelo, da bo umrl.

"No, pa pojdiva! Ali bova kaj zaplesala, Francka?"

"Bova".

"Samo malo verjamem, da Tonček res pride".

"Zakaj?"

Odgovora ni slišal. Videl je samo, kako sta se počasi, z roko v roki, oddaljila proti mlinu.

Tončku je bilo, kot da se potaplja, potaplja v neskončno boleči bolečini. Dolgo, dolgo je sedel med lapuhovimi listi in nobena določna misel mu ni prišla v glavo. Top in nem je strmel v mesečno noč, z občutkom, kot da ga je nekdo močno s kolom lopnil po glavi.

Da bi zdaj hodil v mlin, se mu je zdelo nemogoče. Kaj naj bi bil zdaj tudi iskal tam? Njegova sreča mu je zatoni-la za vedno, to je zdaj jasno spoznal,

kljub temu, da ni mogel skoro nič misliti. Mlin mu je postal zdaj tuja hiša-samo še hiša bolečine!... Če bi zdaj šel tja, bi mu morda še počilo srce.

Počilo srce? Ta misel ga je vsega prevzela. Da, to bi bila še najlepša smrt, smrt pred njenimi očmi ali celo v njenih rokah! Kaj bi si mogel zdaj želeti lepšega?!

Prav! Šel bo in ji poslednjič zaigral. V svojo pesem bo izlil vso bridko bol, po tem pa bo sredi igre nenadoma vstal, dvignil citre in jih pred njenimi očmi treščil ob tla. Če mu pri tem počí srce, naj mu! Saj prav to želi. Kaj bolj čudovitega si skoraj ni mogoče misliti!

Vstal je in pobral svoj kol. Noge so se mu tresle in klecale od razburjenja. Z vso silo je zasadil kol v strugo in se pognal na drugi breg, z občutkom, kot da skače v prepad. Toda naslednji hip ga pregluši čuden tresk in šum in po vsem telesu začuti nenavaden hlad in vlago. Citre so bridko zaječale. Komaj, da je utegnil krikniti in že mu je udirala voda s polno silo v usta in grlo. Z vsemi štirimi se je otepal in čofotal po

globoki vodi, ki ga je nezadržno zanašala proti koritu. Končno se mu je le posrečilo, da se je oprijel deske ob bregu in se trudoma izkobacal iz hladne kopelji. Curkoma je lila voda z njega in dolgo je trajalo, preden je izdaval in izhrkal preobilo mero slabe pijače iz grla.

Nekje iz bližine se je razgledal neuto-lažljiv krohot.

Ta hip se je Tončku nekaj posvetilo v glavi. Kakor zajec, ki ga je splašil puškin strel, jo je ucvrl čez travnik in čez polje proti domu...

Drugo jutro je Manca opazila Tončkove citre, ki so visele ob koritovem robu. Curek vode je lil in udarjal ob strune, da so prečudno otožno brnele, kakor da pojejo pesem o ranjenem srcu in nepopravljivi sramoti. Previdno se je ozrla, če jo morda kdo vidi, potem pa urno snela citre in jih vsa zarde-la od sramu in žalosti vrgla v tol-mun.

Zdelo se ji je, da je s citrami uto-nilo tudi njeno srce...

Zaključna beseda

Tako dajemo v javnost prvo slovensko knjigo v novem svetu, ki so jo napisali slovenski protikomunistični emigranti po letu 1945. Ni bilo brez težav, zbrati gradivo po raznih kontinentnih, še več pa postaviti ga v tujih tiskarnah, kjer so ga tiskali slovenščine nevešči stavci. Zato ni brez napak, ki naj jih slovenski bralec blagovoli po smislu in pravopisu popraviti in nam oprostiti vse, zlasti pa tele: na str. 16 spodaj beri 148; na str. 64 spodaj Kočevski Rog; na isti str. zgoraj Svobodna Jugoslavija.

Ko zaključujemo ta Koledar, se zahvaljujemo predvsem vsem sodelavnikom, ki so se nam radevolje odzvali in napisali več, kakor pa smo mogli vključiti v ta skromni obseg; ob priliki bomo to gradivo skušali vporabiti kod drugod. Zahvaljujemo pa se tudi vsem, ki so urednikom stali ob strani s svojim nasvetom in pobudo. Hvala vam.

Tako je prvi naš Koledar dobil podobo zaključka naše begunske poti po taboriščih in morjih dolgih štirih let; spomnil se je naših mrtvih, ki žive z nami najtesnejše življenje v spominu in molitvi in z zgledom; pokazal pa nam je tudi prve obrise Argentine, kjer je večina nas dobila novo ognjišče in delo. S tem pregledom begunske usode postavljamo našemu Koledarju tradicijo: v drugem Koledarju za prihodnje leto bomo skušali podati celotno podobo Slovencev — v svetu, ponazorjeno z mnogimi podobami iz življenja nas — ne več beguncev, temveč novonaseljencev.

Naj bo Koledar tisto naše duhovno ognjišče, ki naj k svoji vsakoletni toploti in slovenski domačnosti zbere ves naš rod, kjer koli že je, da nas misel na skupnost in zvestobo Narodu vodi skozi vse leto in vsa leta, ki nam so usojena v tujini.

Uredniki.

KAZALO

Slovenska izseljenska kolednica za leto 1949	str. 2	Troje pričevanj in en dokument	83
Koledar	5	Ecce Homo v Teharjih	87
Šenklaški zvon	17	Korošec: Zgodbe iz Teharij	88
Dr. Miha Krek: Slovincem v domovini in izseljenstvu	18	Špelca: Tvoj vrt	94
Dr. Gregorij Rožman: "Preživite v strahu čas svojega bivanja v tujini"	19	Dva, ki sta vstala iz groba	95
Argentina	21	Jeremija Kalin: Vetrinjski psalm	98
Propetni vtisi iz cordobske province ..	23	"Mrtvi bataljoni"	100
Komunizem — dvoični nasilnik	27	Igor: Posmrtni spevi	102
Bogdan Budnik: Razkleni, razmakni se, meja slovenska	28	Andrej Kocil: Spominki	103
Podoba argentinske zgodovine	29	Andrej: Moj sin ni izdajalec	104
Šušteršič Mirko-Valiant: Pesmi	37	Fr. Bazilij: Tirolskim goram	108
Pregelj: O ti sladka naša siromaščina ..	37	Slovenski begunci v Avstriji	109
Vinko Brumen: V Novem svetu — Kvišku srca!	38	Gregor Mali: Na vrhu Dobrača	110
Stanko Janežič: Svetonočno romanje ..	42	Marjan Jakopič: Kruh	119
"Prisluhni naših mož modrosti"	43	Karel Mauser: Brezov križec	121
Anton Novačan: V katedrali Božjega groba	44	Erik Kovačič: Fata Morgana	123
Rudolf Smersu: Pravice delavcev v Argentini	45	Jeremija Kalin: Begunski očenaš	124
Janko: Mrtvi prijatelj	49	Slovenski begunci v Italiji	125
Bogdan Budnik: Božji vrtljak	51	Albergo Bagni in Barletta	139
Janko: Pesmice	52	Slovenski begunci v Modeni	144
Anton Orehar: Katoliška Cerkev v Argentini	53	Reggio Emilia — Begunsko taborišče št. 13	145
Prospero: Pesmi	56	Slovensko bogoslovje v begunstvu ...	146
F. B.: Ustavni položaj Argentine in njenih prebivalcev	57	P. T.: Slovenski vojaki v R. A. F. ...	149
Utrinki	59	Begunsko taborišče v Traniju	150
Janez Hladnik: Slovenci v Argentini nekdanj in danes	60	Miklavž Trpotec: Dvoje pisem	152
Gregor Mali: Žalostinka	64	Slovenski begunci v Eboli	154
L. G.: Naša kulturna preteklost v svetlobi obletnic	65	Taborišče v Riccione	154
Jeremija Kalin: Ob stoletnici smrti pesnika ljubezni in bolečine Franceta Prešerna	70	Slovenski visokošolci v begunstvu ...	155
V svetu žive z nami — naši doma pobiti	73	Slovenski begunci izven taborišč	157
Jeremija Kalin: Dies irae	76	L. Horvat: Jože Klekl, borec za osvoboditev Slovenske krajine — mrtev ..	158
Jože Marija Stalni: Zaslíševanje starega Petra	78	D. R. F.: Slovenski Socialni Odbor je utrl pot naši emigraciji	162
Čez Ljubelj v Vetrinje	80	Jože Košiček: Kako smo prišli v Argentino	166
		Janez Hladnik: Brezdomci so naši nov dom v Argentini	168
		Društvo Slovencev	171
		Slovenci v svetu	173
		Dr. Tine Debeljak: Leposlovno ustvarjanje emigracije	178
		Dr. Ivan Kačar: Nekaj misli in zdravniških nasvetov slovenskim emigrantom v Argentini	182
		Jože Svetlin: Potopljene citre	186
		Zaključna beseda	191

"SVOBODNA SLOVENIJA"

**JE LIST
VSEH SVOBODNIH SLOVENCEV**

NAROČAJTE GA.

BERITE GA.

PODPIRAJTE GA

IN ŠIRITE GA!

"CASA BOYU"

OLAZABAL 2336 (pol kvadre od ogla Cabildo 2300)

Lepa izbira ur, zlatnine,
srebrnine in nakita

Vsa popravila ur in
zlatnine najvestneje in točno izvršena

Odprto vsak dan od 9. do 12.30 in od 14.30 do 20.

Ob sobotah popoldne se slovenske stranke lahko zglase v našem stanovanju, ki je v isti hiši OLAZABAL 2338, prvo nadstropje števil. 5

Telič Vladimir - Novak Pavle

RONDEAU 1295
RAMOS MEJIA, F. C. O.

SVA ODPRLA KROJAČNICO
Blago na izbiro po vzorcih

Dohod: S postaje Ramos Mejia, kolektiv
št. 3.

— Priporočava se slovenskim rojakom —

OBLEKE za ženske in moške izdeluje po
amerikanskih in evropskih modelih. Stare
obleke popravljam samo stalnim odjemal-
cem. - Priporočam se čč. duhovščini za iz-
delovanje talarjev in drugih duhovniških
oblačil.

JANKO ARNŠEK

KROJAČ

ARROYO TORO - TIGRE - Buenos Aires

RADIO
po Vaši želji in nizki ceni izdelujem

FAŠUN FRANC

LARREA 113 RAMOS MEJIA

V nedeljo po maši na Víctor Martínez 50

Naročila sprejema vsako nedeljo po maši
na Víctor Martínez 50

Cene nizke, postrežba solidna in točna

